GABRIEL DRAGAN

pe frontul mărășești învie morții...

EDITURA ALBATROS

GABRIEL DRĂGAN

PE FRONTUL MĂRĂȘEȘTI ÎNVIE MORȚII ...

Coperta : DAN ALEX. IONESCU

GABRIEL DRĂGAN

PE FRONTUL MĂRĂȘEȘTI ÎNVIE MORȚII...

EDIȚIA A VI-A

EDITURA ALBATROS

Preascumpului meu tată,

PANAITE DRĂGAN,

căzut pentru dreapta şi sfînta apărare a năzuinţelor Neamului Românesc, în luptele de la Mărăşeşti, la 6 august, 1917,

închin,

cu sentimente de cea mai pioasă aducere aminte, acest zbucium de tragedie mută.

GABRIEL DRĂGAN

PARTEA ÎNTÎIA

LUPTELE DE APĂRARE

I

OFENSIVĂ CONTRA OFENSIVĂ : NĂMOLOASA, IULIE, 1917

. . . Înecat în fum, cu respirația iute, întretăiată, cu ochii biciuiți de usturime și cu fruntea doldora de sudoare, sergentul Boteanu Ștefan scormonește din toată puterea, cu toată iuțeala, cu lopata și cu palmele, malul tranșeului surpat peste soldatul Zaharia Vasile. Acesta e prins cum a fost trîntit : pe-o coastă, mai mult cu fața în jos. La început mișca dintr-un picior care-i rămăsese cu bocancul afară. Acum nu mai mișcă, pare amorțit de greutatea pămîntului prăvălit peste el. După cinci minute de muncă zorită, sergentul Boteanu dă la o parte de pe șoldurile și spatele lui Zaharia Vasile și cei din urmă bulgări mari, care-l țintuiau locului ca niște lespezi de piatră de moară. Boteanu are mulțumirea să-și vadă camaradul smucindu-se cu o putere de taur și trăgîndu-se cu capul amețit pe jumătate de sub pămîntul care era gata să-l înăbușe.

— Mai trăiești, Vasile ?

— Cum să nu, dom' Ștefănică !

— Credeam că te-a lățit malul surpat . . .

— Dacă nu trăgeau repede de pe mine lostopanii, lat, rămîneam pe vecie ! Multe necazuri am mai tras noi împreună cu războiul aista !

— Și cine știe cîte mai avem de tras de-acum înainte, adăugă Boteanu.

Zaharia Vasile își șterge cu mîneca vestonului fruntea, fața, mustățile și gura de sudoare și țărnă. Își ia de jos arma și-și caută casca, în timp ce sergentul Boteanu Ștefan îl privește mirat, aiurit, ducîndu-și mîna la cap :

— Hm, măi Vasile, abia acum îmi dau seama că și mie era gata să-mi zvîrle creierii o schijă.

Își ia mașinal de pe cap casca de oțel cu smalț albăstrui și se pipăie unde-l săgetează dureri, de parcă l-ar fi lovit cineva cu scăfîrlia unei ghioage. Se miră cum de-i crescuse un cucui mare, mai mare decît nuca, în atît de scurtă vreme! Se uită la cască și în partea dreaptă, la cîțiva centimetri mai sus de încheietura streșinii, constată, cu sentimentul unei prevestiri ciudate, o ghiontitură de schijă adîncă, de mărimea unui ou de porumbel. Totuși surîde lui Zaharia Vasile ca de ceva foarte firesc:

— Am avut, poate, noroc să scap, ca să te scot pe tine cu ghearele din pămînt, adăugă glumind sergentul Boteanu. Pentru sine însă gîndi: „Au murit și mor atîția în jurul meu de cînd am plecat, și eu, sergentul Boteanu Ștefan de la a treia, n-am murit încă... Și totuși... Parcă *simt*, văd bine, că va trebui să mor... Cînd?... Într-o zi!... Poate chiar azi... Sau la noapte... Sau... Dar nu. Nu-i vreme de hrănit cu... Nu. De unde știu eu că aceste gînduri nu-s decît niște păreri... Dacă am scăpat pînă aici din atîtea lupte și atacuri, de ce să nu scap și de acum înainte?“

Au trecut la posturile lor, palizi, cu aceeași atenție încordată asupra dușmanului, ca mai înainte de explozia obuzului din coasta șanțului lor.

*

* *

În tranșeele din linia întîia, soldații par niște manechine, purtînd pe față măști de piele măslinie, acoperite cu barbă și slin, sub care se răsucesc mecanic ochii lor de sticlă murdară. Sînt sfîrșiți de oboseală...

Să fie vremea la ceasul patru după-amiază.

De trei zile și trei nopți, bombardamentul ține într-una. Căldura soarelui de iulie clocește aerul leșietic cu duhoare de stîrvuri și bălți stătute, supraîncărcat de praf, miros de pucioasă și gaze toxice, în care nu se mișcă nici o aripă de vînt răcoritor...

De trei zile, atît la noi, cît și la dușman, tunurile de toate calibrele huruie într-un zgomot infernal, neîncetat. Ghiulelele spintecă văzduhul, guițînd, aducătoare de moarte, și cad în șanțuri peste oameni, în rețele, peste tot

locul, cu explozii asurzitoare. Norii de fum se ridică plutitori, în culori vinete-roşcate. Întreaga linie a frontului e o fierbere de cazane uriaşe.

Deasupra văilor deschise, în largul cîmpiei Siretului, cît poate cuprinde privirea, peste satele de cantonament din spatele liniilor duşmane, acolo unde nemţii îşi păstrează grosul muniţiilor şi rezervelor, artileriile, română şi rusă, cu tirul mărit, şi-au atins ţelul : pădurile şi satele înalţă în zare coame de valuri fumegînde, cenuşă şi tăciuni în vîlvătăi, ca nişte jertfe pentru vremea de-apoi, din vaste cimitire cu tămîie ...

Frontul românesc în părţile acestea are o întindere în lungul Siretului de cîteva zeci de kilometri. Dincolo de aripa dreaptă a armatei noastre — armata întîia — la nord-vest, din dreptul satului Movilenii-de-Jos, se găseşte pe poziţii armata a patra a ruşilor, pînă la cealaltă armată română — armata a doua — de sub comanda generalului Averescu, care ţinteşte ruperea frontului la Mărăşti, în zona munţilor Vrancei.

Aici, pe Siret, ofensiva noastră e concentrată între Năneşti-Fundeni-Nămoloasa, puncte strategice întărite şi favorabile, prin care trebuia făcută spargerea frontului duşman. Dar tot în aceste porţiuni de teren, cu acelaşi obiectiv de trecere — podul de la Suraia — la fel cu noi, şi germanii şi-au pregătit acţiunea lor ofensivă. De aceea, la vijelia bombardamentului nostru, duşmanul ripostează cu forţe echivalente.

Ofensivă contra ofensivă ...

*

*   *

Românii au sosit pe poziţii dornici de o revanşă finală. Aşa gîndesc cei de la Marele Cartier General ...

Cei din primele linii, sortiţi avalanşei de atacuri, stau de atîtea zile în aşteptarea evadării din şanţuri, în care în multe izvorăşte apa, din straturile de pămînt şi nisip.

Dar mîine în zori, 26 iulie, stil nou, 1917, cînd dinspre răsărit vor miji cele dintîi raze sîngerii, prelinse cu roua

dimineții peste buruieni și zăvoaie de răchiți, soldații vor porni la atac. Vor ieși din tranșee cu baioneta la armă să dea piept cu dușmanul, cu ploaia de gloanțe, de mitraliere, de puști și cu schijele de grenadă.

Sînt nerăbdători. Sînt sătui de nervi încordați, în atîtea zile de bombardament neîntrerupt. Vor să sfîrșească odată cu începutul unei ofensive, mai lung decît s-or fi așteptat. Oricum, decît acest chin de trei zile și trei nopți al preludiului, mai bine desfășurarea unei lupte decisive...

Sînt obosiți. Sînt niște cîrpe fierte în focul gheenii...

Și nu-i decît începutul unei ofensive...

*

* *

Sergentul Boteanu Ștefan din compania a treia, regimentul 50/64 infanterie, de cinci zile n-a închis un ochi. Stă la postul de observator ce i s-a încredințat și orice mișcare a încercat inamicul în atîtea rînduri nu i-a scăpat. Acum e sfîrșit și istovit, ca și cum ar fi tras la plug. Obișnuit cu această simfonie sinistră de bubuituri și explozii, fără să-l mai impresioneze nimic, a ațipit cuprins de o moleșală totală, pînă-n măduva oaselor, a ațipit în picioare, cu capul rezemat de mîini, pe pușca-mitralieră...

Prin minte îi trec imagini răsturnate, desperecheate, fără sens, o îngăimare de vis... Brr... Pac... Ce lan frumos de floarea-soarelui... Ghiveci național... N-am văzut de mult așa ceva... Aici e apa adîncă... Uite-i verzuie... Asta-i matca... Ce bine e să te scalzi!... Atît de repede s-a încheiat pacea, căci nici nu-ți vine să crezi!... Cum, bre, nu s-a încheiat?... Demult vream eu să mă spăl... Nu-i rece de loc... Hai la-not, Alexandre...

Dar durerea oaselor înțepenite de oboseală îl trezește din ațipeală și sergentul Ștefan Boteanu continuă să cugete la amintiri provocate de ultimele imagini ale visului de adineauri... Curios că în vălmășagul de acuma și amintirile despre atîtea lucruri trăite aievea i se par tot niște visuri trecute... Și se gîndește oftînd și frecîndu-se la ochi, ca și cum ar voi să nu-l doboare somnul din nou:

„... Ce petreceri făceam altădată, după scăldat, în lunca Siretului... După ce mîncam carne friptă la focuri, în zăvoaie şi-i trăgeam un alai sub răchiţile de pe mal, ne ridicam spre miezul nopţii cu toţii, la vie, la cramă... Apoi cu lăutari o ţineam acolo tot într-un chef pînă-n ziuă. Ce bandă bună de muzicanţi avea Anton Speriatu, ghitaristul şi „guristul“, cum îi ziceam noi... Unde-o mai fi „Bărbosul“ Atanasiu de la „Creditul Viticol“ din Nicoreşti ?... Dar ceilalţi : Toader Grigoriu, Gheorghe Şerbănescu, Fotache Ştefăniu, Iancu Popa, Iordache Ionescu, Iorgu Popovici, Alexandru Iordache, Gheorghe Nicolau, doctorul Jalbă, Galan, Neculai Durbacă ce-or fi făcînd ?... Unii sînt peacasă, alţii pe front, într-un alt batalion... Şi ceasurile de veselie din toamna lui 1915 parcă au fost ieri !... Intrase via în anii ei de putere pe rod... Cu pastramă şi „trandafiri“ moldoveneşti ardeiaţi şi cu vin nou abia stat din fiert, cu îndemnuri de speranţe mari în viaţă, cu cîntece duioase sau cu sîrbe nebuneşti bătute voiniceşte de răsuna crama bătrînească şi se cutremurau, de la acoperişul de şindrilă, căpriorii afumaţi şi plini de păienjeniş, alternam cîntecele cu discuţiile despre soarta războiului european şi urmăream cu cea mai mare îngrijorare luptele de pe frontul din Franţa... Înaintarea germanilor, ameninţarea Parisului... marea bătălie de la Marna, pe fostele cîmpii catalanice, cu biruinţa armatei franceze, comandată de Joffre, în septembrie 1914, apoi groaznicele încleştări şi asediul de la Verdun cu defensivele şi ofensivele lui Pétain care au ţinut mai bine de zece luni, pînă anul trecut... cînd eroismul francez a zdrobit pe rînd toate atacurile invadatorilor... Printre cîntecele care erau la modă în acea toamnă a lui 1915, cu ecouri din frămîntările războiului, cîntam şi noi — sînt aproape doi ani — o duioasă baladă, după melodia cîntecului popular francez :

„Sous le pont de Paris
Pendant toute la nuit...“ [1]

---

[1] Sub podul Parisului
În timpul nopţii...

adaptată în românește cu conținutul altor cuvinte :

„Tot satul e-n picioare
Cînd goarna a sunat
Şi toţi flăcăii-n floare
Să lupte au plecat ...

Ajuns în capul satului,
Călin, cel mai tînăr băiat,
Ingenunchind şi cu glas tare
Domnului el s-a rugat :

— O, Doamne, tu, de vrei,
Ai grijă şi de-ai mei
Că eu pentru ţară mă duc să mor,
Ai grijă tu de viaţa lor ...

Iar cînd ajunse-n luptă,
El intră drept în foc,
Dar moartea nemiloasă
Il dobor pe loc ...“

Cîntam şi noi în crama de la vie, în nopţi cu ploaie sau cu lună plină, în toamna lui 1915, şi unii din noi simţeam că ne oglindim în notele acelei melodii franceze, în tempo de vals, ceva din durerea viitoare a propriului nostru destin ...“

... Dar oboseala îl copleşeşte şi sergentul Boteanu începe a moţăi şi adoarme iar ...

Adoarme cu capul pe sacul de merinde, lîngă puşca-mitralieră ... lîngă movila cu benzile de cartuşe netrase ...

O broască bătrînă, cu desene verzui, în formă de cruce pe spate, se iveşte de undeva din apropiere şi pătrunde pe gaura de tragere a tranşeului cimentat din faţă, pe puşca-mitralieră, deasupra ţevii. Brotacul, desigur, zvîrlit cu pămîntul de obuze, din adăpostul lui, îşi caută acum un nou culcuş. Stă liniştit, respiră din guşă palpitînd şi priveşte în lături.

Sergentul Boteanu Ştefan se plimbă din nou în lumea lui de visuri ... Îţi scriu, dragă, în fugă ... Nu duce nici o grijă ... Nemţii n-au să mai poată trece de aici în Mol-

dova... Sîntem mai tari şi mai mulţi decît ei... Să nu pleci de-acolo... Rămîi acasă cu copiii... Nu vi se întîmplă nimic... Dacă bombardamentul ajunge şi la voi, băgaţi-vă în beci, strîngeţi-vă cu alţi vecini la un loc şi luaţi cu voi sape şi lopeţi... Psst!... Dobrescu! Să-l lăsăm să se apropie... Băieţi, să punem mîna pe ei vii şi nevătămaţi... O ceată de umbre... Da, o patrulă de-a lor... Poate chiar aceea care, acuma patru zile, ne-a ciupit un camarad şi ne-a ucis alţi patru... Se apropie... Unul a zvîrlit o grenadă deasupra mea... O schijă m-a plesnit drept în faţă... Tiii... Foc, fraţilor...

Brotacul sări pe patul puştii şi-l izbi în faţă pe Ştefan Boteanu, care tresări speriat, făcînd ochii mari:

— Poftim, ciudăţenia dracului, ne vin şi broaşte, ca-n luptele lui Darius cu sciţii, zîmbi singur şi ruşinat.

Sergentul Boteanu Ştefan îşi caută în puterile sale ultimul strop de voinţă. Vrea să stea „veşnic treaz", cum ştie că-i cere datoria de ostaş. Pe front nu trebuie să existe somn, îşi aminti de o teorie absurdă...

Scoate tabacherea şi aprinde o ţigară.

Fumează.

Simte că în ultima vreme tutunul are un gust dulce, parfumat, îi ţine de foame, de sete, de urît — tovarăş în singurătatea gîndurilor — şi parcă-l înviorează. Niciodată n-a ştiut că această buruiană, adusă la noi în urmă cu cîteva veacuri, dintr-o îndepărtată insulă a Americii, de acel vizionar extraordinar, Cristofor Columb, poartă în ea atîtea arome şi puteri necunoscute. Mai înainte respingea tutunul ca pe o otravă.

Ştefan Boteanu — în vîrstă de vreo treizeci şi şase de ani — e bine făcut, de statură mijlocie, aproape înaltă, cu ochii mari, care azi sînt injectaţi, vineţi-roşii. Altădată or fi fost albaştri. Are nasul puţin acvilin. E neras de trei săptămîni. I-a crescut o barbă castanie, îmbîcsită de funingine şi ţărînă, soioasă, ca a unui ţigan de şatră. Poartă mustaţă, o mustaţă bogată, stufoasă. Faţa suptă şi unsuroasă arată că nu-i spălat de multă vreme. Trăsăturile feţei însă contrastează cu ţinuta în care se găseşte şi trădează după mişcarea ochilor şi silueta capului un om inteligent, care, la el acasă, printre treburile lui, pare a ocupa o poziţie de intelectual.

Aprinde încă o ţigară.

Cu tutun şi ţigări e aprovizionat îndeajuns.

Mai fumează cîteva ţigări una după alta, cam vreme de-un ceas. Prin minte-i trecură gînduri de tot felul, zbuciumate ca apa între maluri...

O clipă, sergentului Boteanu Ştefan i se pare că nu mai aude bine. Dar îşi dă perfect seama că nu-i surd. Tunurile aproape nu mai trag. Bufnesc din ce în ce mai rar, stins, înăbuşit. Ultimele trageri lungi abia mai oftează atît la noi, cît şi la duşman.

O fi luat Comandamentul vreo dispoziţie nouă!? Sau dăm atacul chiar în seara asta!? Se prea poate!

Totuşi, trupele pînă acum n-au primit nici un ordin nou, în care să li se spună că atacul hotărît pe mîine dimineaţă îl vor da în astă-seară!

— Au ostenit, dom'le Ştefănică, nu mai pot trage nici ai noştri, nici ai lor, zise Zaharia Vasile venind lîngă Boteanu Ştefan.

— Fie şi cum spui tu. Dar după atîtea zile de pregătire de artilerie, eu cred că mai multe pagube au suferit ei decît noi. Ai văzut cum scurmau purcelele noastre şi zvîrleau pămîntul în aer. Le-am făcut ferfeniţă reţelele şi le-am răsturnat tranşeele blindate ca pe-o arătură. Au tras românii cu „obuzierele", dar şi ruşii cu „greaua" lor, de parcă au vrut să-i cureţe numai cu artileria, adăugă Boteanu. Şi apoi cine ştie ce prăpăd o mai fi în spatele liniilor lor?!...

— S-au potolit, sireacii, dom'le sergent; poate ieşim la atac, interveni Bulboacă Marin, un soldat chipeş şi mucalit, şi de n-aş fi aşa lihnit de foame, drept să spun, i-aş arăta eu lui „Friţ" drumul de unde a venit...

— Pînă acum nu ştim ce vom face. Să aşteptăm ordine şi n-om rămîne noi cu mîinile în sîn.

— Nu mai ai vreo ţigară, dom'Ştefănică?

— Ba da, Marine, poftim. Vasile, tu nu iei?

— Dacă-mi dai, trag şi eu un fum.

— Şi mie, domnule sergent, fă-mi bine c-o lulea, adăugă, venind lîngă ei, soldatul Androne Ioan, un ţigan negru ca un harap, din secţia lui Boteanu Ştefan.

— Ţine, îi întinse şi lui.

— Să trăiești, dom' Ştefănică, să trăiești. Cînd ne întoarcem acasă, zău că viu iar la săpat la vie...

— Te-ai „învîrtit“ măcar cu atîta, îl întîmpină Bulboacă Marin.

Aprind toţi patru ţigările unul de la altul şi pufăie pălăvrăgind. Androne Ioan se aşază şi el pe prispa de pămînt din tranşeu, lîngă Ştefan Boteanu, şi lîngă ceilalţi, şi-şi dă cu părerea din cînd în cînd...

Bubuiturile au amuţit de-a binelea.

Aerul începe puţin a se limpezi, încetul cu încetul. Fumul străveziu se pierde domol, absorbit în înălţimile văzduhului. Din rîndurile duşmane se aud gemete de răniţi şi voci neînţelese, slabe...

Cei care au căzut au fost ridicaţi la vreme, pansaţi şi duşi de sanitari în spatele frontului.

Soarele se lasă spre seară, cu zăpuşeala lui de cuptor şi de început de secetă.

De undeva, de sus, şi azi, ca şi acum cîteva zile şi ca de-atîtea săptămîni în şir, se repetă cu plăcere şi groază de către o orchestraţie nouă un cîntec „en vogue“ şi cunoscut : *romanţa motoarelor*. Are ceva parcă din melodia zmeielor cu zbîrnîietoare, pe care unii dintre noi le-am înălţat în vînt, în anii copilăriei...

Deasupra poziţiilor îşi fac apariţia în largul cerului cinci păsări albe de metal lucitor, cu pliscurile vîjîitoare. Sînt avioane germane. Vin în recunoaştere spre liniile noastre şi sînt întîmpinate de spontane focuri de artilerie antiaeriană. Aproape de cele cinci păsări albe pocnesc nori argintii de fum, ca nişte bulgări de spumă, care se eterizează în spaţiu. Dar păsările înaintează, înfruntă primejdia, cu toate că pocniturile se înteţesc tot mai aproape de ele. Nu mai merg însă în formă de unghi cum au venit, ci acum fiecare apucă o direcţie diferită, plutind tot mai mult spre teritoriul de dincoace de front, deasupra noastră. Fac, desigur, constatări, iau fotografii pentru determinarea tragerilor de artilerie, ori pentru precizarea intenţiilor de acţiune ofensivă.

Pasările albe se lasă deodată în jos, în picaj, în ţinută de prăbuşire, de parcă ar fi fost lovite. Dar nu, sînt doar figuri de acrobaţie. Planează mai aproape de pămînt, mai mari şi mai sfidătoare. Numai cînd dinspre Tecuci se ivesc

cinci avioane româneşti, păsările albe se îndreaptă către ele, şi încep repetate focuri de mitraliere, care lasă în urma lor dîre de fum, în şiraguri de mărgele cu boabe de sidef.

Tunurile antiaeriene au încetat.

Lupta se dă în lărgimea bolţii infinite.

Avioanele noastre se încrucişează cu păsările albe şi unele şi altele fac salturi, coboară, trag focuri de mitraliere, se înalţă din nou, se dau peste cap, se înfruntă cu atacuri din faţă, sînt aproape să se izbească, să se prefacă-n flăcări, în ropotele pocniturilor de mitralieră care se reiau ori de cîte ori se înfruntă, dar după o jumătate de oră de vîrtejuri şi răpăieli nebune, pasările albe încolţite, prevăzînd riscuri inevitabile, încep să se înalţe tot mai sus şi-şi iau direcţia din care au venit.

Unul din avioanele româneşti însă, după un ocol neaşteptat, un tur urmăritor, iese în calea celei din urmă păsări albe, aproape în zona poziţiilor, şi, după un scurt foc de mitralieră, ţăcănit acolo sus, pasărea albă ia o înclinaţie vertiginoasă către pămînt :

— Bravo, rumanschii, „chipit ceai“ [1], strigară ruşii din aripa armatei a şasea ruseşti, care, din marginea satului Tudor Vladimirescu, ţinînd cursul Siretului pînă la Galaţi, ocupă linia frontului în vecinătatea imediată a românilor şi primesc pe terenul lor căderea avionului german.

Telefoanele zbîrnîie şi firele aduc veşti pînă-n primele linii. Toţi comandanţii de companii au fost adunaţi în jurul maiorului lor, care cu o fiţuică de hîrtie în mînă — un ordin scris — predă instrucţiuni noi trupei sale :

„În Galiţia, germanii au atacat cu numeroase divizii şi au pătruns prin munţii Bucovinei, ameninţînd Moldova şi întreg frontul oriental.

Cu tot succesul obţinut ieri de armata a doua română, la Mărăşti, comandată de generalul Averescu, Marele Cartier a luat hotărîrea să oprim deocamdată acţiunea ofensivei noastre. Rămînem întăriţi pe loc, păstrînd poziţiile în defensivă . . .

Comunicaţi ostaşilor aceasta, într-o formă care să nu le slăbească moralul . . .“

---

[1] Fierbem ceai.

Ofițerii trec la posturile lor.

Prin șanțurile de comunicații, agenții de legătură se strecoară fiecare în direcția lui, ducînd în tranșee, de la un soldat la altul, știrea că mîine nu mai dau atacul, că toți rămîn unde se află, păstrînd poziția cu orice sacrificii.

*

* *

Amurgul e mînjit de carne sfîșiată.

O purpură de sînge se varsă din îndepărtate creștete din munții Vrancei, peste întinderi de cîmpii, lunci și stufărișuri... Năvoduri de bandaj arămiu cad din brîiele înserării, aruncate de mîini nevăzute pe rănile copacilor și sufletul naturii îndurerate...

Soldații rupți de foame trag din sacul cu merinde ultimele provizii...

Îmbucă rămășițele de conserve cu cîte un boț de pîine uscată.

Se întunecă. Încep a miji stelele.

Noaptea asta se lasă cu liniște... Și nemții continuă să tacă...

— La ce te gîndești, măi Marine, de te uiți mereu în sus ? îl întrebă un camarad.

— Cum, măi Gheorghe, de mai sînt stele, cînd se prăpădește atîta lume ? !

Un agent de legătură se ivi printre soldați, vestind un nou ordin :

— Sînteți înlocuiți pentru repaus. Vă retrageți în rînd cîte unul, prin șanțurile de comunicații.

Își strînge fiecare echipamentul și, cu ranița în spate, pornesc cu toții, gîrboviți, spre adăposturi de odihnă, bîjbîind, sprijinindu-se de pereții șanțurilor și furișîndu-se ca niște fantome.

... Tîrziu, la marginea unui sat evacuat și dărîmat, la o distanță de șase kilometri departe de front, în spatele unui crîng de salcîmi, lîngă un șir de bordeie mascate cu tufe, înfipte în țărna care le acoperă, soldații se odihnesc nemișcați, ca niște trunchiuri de copaci, într-un somn greu, neîntors. Seninul nopții, cu bolta presărată cu mii și milioane de licurici, răcoros și bun, face ca pămîntul să

respire o apă fără nisip, o rouă de lacrimi, cu care iarba se abureşte şi capătă viaţă.

Sergentul Boteanu Ştefan, culcat cu raniţa sub cap, învelit cu mantaua, de un ceas şi mai bine se trudeşte să aţipească şi nu poate închide ochii... A ascultat cîntecul greierilor pînă ce s-a stins şi cel din urmă glas. În sat a urlat groaznic de plîngător un cîine, a pustiu şi a nenorocire!... I-or fi plecat stăpînii sau or fi fost ucişi de vreun obuz. A auzit pe unul din tovarăşii de arme gemînd, pe un altul bîiguind. Dar toţi dorm. Numai pe el nu-l prinde somnul! O stea se prăbuşeşte-n infinit, spintecînd cerul c-o dungă luminoasă.

„Acasă ce-o mai fi? Natalia cu copiii ce-or fi făcînd? Via ce-o mai fi de ea?"

Gînduri şi nelinişte...

De trei săptămîni, Boteanu Ştefan nu mai primise nici o veste.

Se întoarse pe o parte, trase poala mantalei pe faţă, căci ţînţari sînt pe aici mulţi, nemiloşi şi obraznici, îl înţeapă cu străşnicie, nu caută că-i oşteanul ostenit, ori că şi alte lighioane nedorite — păduchii cît orzul — îl mai sug pe dedesubt, apoi zvîrli capătul de ţigară ţinut şi fumat pe ascuns, închise ochii şi în sfîrşit adormi.

*
*   *

De dimineaţă, soldaţii s-au spălat, s-au primenit şi s-a îngrijit fiecare cu ce-a avut şi ce-a putut.

Cei mai mulţi sînt vai de capul lor. Adevărate spectre ale mizeriei.

La prînz li s-a dat hrana caldă de la cazan.

La umbra unui nuc, lîngă gardul unei grădini, sergentul Ştefan Boteanu, cu spatele rezemat de trunchi, cu un creion chimic, scrie acasă o carte poştală militară, ţinută pe-un carnet, pe genunchi.

— O scrisoare, domnule sergent, zise furierul, aruncîndu-i plicul şi trecînd mai departe.

— Mulţumesc.

Bucuros, ca la vederea familiei, care îi trimite slove de speranţe, ia scrisoarea dezlipită, controlată de organele

militare, şi o desface nerăbdător : cîteva pagini ca de obicei. I-aduce veşti bune şi gînduri de tot felul, printre care se strecoară nesiguranţa zilei de mîine, griji, naivităţi şi slăbiciuni femeieşti. E surprins însă de sfîrşitul epistolei. Fiul lui mai mare, un băietan de-abia de paisprezece ani împliniţi, persistă încă de la Paşti în ideea de-a veni pe front. Crede, probabil, că războiul e o jucărie. Între cei şase copii lăsaţi în urmă, Mircea e sprijinul părintesc de toate zilele. Să cadă amîndoi în lupte înseamnă de pe acum dezastrul complet al familiei. Ce mai poate face, să rămînă văduvă, o biată femeie cu cinci copii, toţi mai mici de doisprezece ani, în plin război, fără rude, fără nimeni ?

Citi rîndurile pe nerăsuflate :

Nicoreşti, 6 iulie st. n. 1917

„Dragă Ştefănică,

. . . .

De patru săptămîni n-a plouat pe aici, se anunţă o vară secetoasă. Via a rămas neprăşită. Mircea mai trage cu coasa din cînd în cînd pe rînduri, pentru iarbă la iapă, la vacă sau la purcei. Încolo, ce să-ţi mai spun despre el, e cum îl ştii : harnic şi priceput la toate treburile, ca un om în toată firea. Dar cîteodată mă necăjeşte rău de tot, de mă pune pe gînduri... Acum două săptămîni l-auzeam mereu că o să vină la tine în tranşee. M-am rugat de el, am plîns, l-am ameninţat, i-am spus că-i fără inimă, el însă mormăie încăpăţînat : „Ce ştii matale, mamă ! Mă duc să văd măcar ca voluntar poziţiile, dacă nu m-or primi altfel“.

Dar ce să vezi ! La Barcea a fost arestat de jandarmi ca individ suspect, fără acte şi fără bilet de identitate. A fost adus timp de trei zile, cu jandarmul, din post în post pînă la noi, în tîrg. Aici la primărie i-au dat drumul. A venit acasă flămînd, trudit şi cu apucăturile lui „de apărarea ţării“ domolite.

Aşa că Mircea n-a mai stăruit şi şi-a luat deocamdată gîndul de-a mai veni la tine pe front.

Tu bagă de seamă cît poţi, şi păstrează-te.

Cu fiecare bubuitură de tun, care s-aude de pe front la noi, ca și cum ar fi foarte aproape și ne zgîlțîie geamurile și pereții de la casă, bătăile inimii îmi sporesc.

Scrie-mi cît poți de des.

Te îmbrățișează și te sărută cu dor toți ai tăi,

Natalia cu copiii".

*
* *

Aproape n-apucă bine să termine scrisoarea de citit, cînd locotenentul rezervist Nicolae Teodorescu, învățător din același tîrg cu Ștefan Boteanu și prieteni vechi, veni sub umbra nucului bătrîn.

— Vii cu ceva noutăți, Nicule ? Arăți cam acru, îl întîmpină Boteanu prietenos.

— Se pare că se adeveresc unele din zvonurile pe care le-am auzit săptămînile trecute. Nu-ți pot spune acum mai mult. Pentru ideile noastre drepte și cu dragoste de țară, să nu fim interpretați greșit. Știi că spioni și trădători se pot ivi unde nici nu te aștepți. Mai vorbim noi tot acum. Să fim puțin mai nestingheriți. Deocamdată, în curînd vom pleca pe alte poziții, cele mai multe unități din armata noastră de aici, pe frontul Mărășești.

— Hai mai la o parte și spune-mi, bre, ce mai știi, insistă Boteanu. Ce-atîta taină și muțenie cu niște lucruri care mîine sau poimîine vor fi publice și vor circula în gura tuturor ? Dacă mă voi întoarce din război, am de gînd să păstrez din muniția de acum cîteva rezerve de gloanțe pentru anumite socoteli cu trădătorii, după încheierea păcii ... Să mergem în grădina de colo, poate găsim niște pepeni dați în copt.

Locotenentul Teodorescu și sergentul Boteanu se duc împreună către grădina din apropiere. Pot astfel să discute evenimentele precipitante ale zilei, situația operațiunilor militare, mersul cabinetului de război de la Iași și ecourile vieții politice din Rusia, cu repercusiuni asupra evoluției frontului nostru ...

Un vînt adie domol... Cîțiva soldați întind niște cămăși de izmene spălate să se usuce la soare agățate pe crengi de salcîmi...

Rămas pe gînduri cîteva momente și cum sergentul Boteanu la fel îngîndurat tăcea și el, locotenentul Teodorescu mai continuă :

— Desigur, acum, cînd colosul armatelor austro-germane stau călare pe trupul și grumazul țării noastre, acum cînd și-au propus ca de la Mărășești să ajungă la Iași, Chișinău, Odesa și să ocupe grînarul întregii Ucraine, acum sîntem siliți să ducem cele mai cumplite lupte de apărare... Vor veni mai tîrziu, desigur, și socoteli interne... termină vorbele cu un aer de amărăciune locotenentul Teodorescu.

— Nu mă îndoiesc, dragă Nicule, că trăim momente din cele mai grele din istoria noastră... răspunde sergentul Boteanu, dar vezi tu, e prea multă murdărie, prea multe nedreptăți, prea mulți „învîrtiți" la partea sedentară, prea mulți scutiți medical, „reformați", dispensați etc., boieri, ciocoi, negustori, trîntori de toate categoriile, iar tu și cu mine și cu țărănimea asta în zdrențe, săracă și înfometată, și cu muncitorii din fabrici, la fel de săraci și de înfometați, noi toți aceștia ducem greul războiului, ca să le apărăm pămînturile, lenevia, huzurul și fericirea lor ! Noi murim pentru a apăra o cauză mare și dreaptă, dar după război beneficiarii vor fi tot profitorii demagogi, vor fi tot „învîrtiții" de acum, adevărați corbi de pradă pe leșurile noastre... Corbi de pradă, care se vor bate cu pumnii în piept pe mormintele noastre...

— Ai dreptate, Ștefănică, ai dreptate... Dar toate vin la vremea lor, mai adăugă învățătorul din Nicorești, locotenentul de rezervă Nicolae Teodorescu.

— Cînd plecăm spre Mărășești, Nicule ?

— Poate chiar la noapte !

II

SCHIMBARE DE POZIȚIE

Coloanele de infanterie, cu oamenii în rînd cîte patru, înaintează mereu istovite de nesomn și oboseală...

Soldații, în lungul lor marș de șaisprezece ceasuri și mai bine de cînd au plecat de ieri seară din Mînjina, au făcut un singur popas de o oră, într-un cătun, pe la miezul nopții, în care vreme au mîncat cîte ceva din hrana proviziilor date pe trei zile.

Orașul Tecuci a rămas în urmă cu patru kilometri. Șoseaua națională, largă și bine pietruită, străjuită pe de lături cu plopi măreți, bătrîni, scorburoși, plantați încă de la începutul domniei lui Mihail Sturza, pare, în luminoasa zi de august, o eșarfă enormă, așternută peste meleaguri mănoase, ca Via Appia în cîmpiile romane. Pe această cale, de două luni, se scurg fără-ncetare zi și noapte, către zona pozițiilor în fierbere, trupe, tunuri, chesoane, armate de călăreți, muniții etc., o întreagă alimentație de oțel și sînge, pentru pîntecele monstruos al pofticiosului dușman.

Soarele uscat și dogoritor e aproape la prînz. Praful tîrît de bocanci în lungul șoselei se ridică printre picioarele ostașilor ca un nor albicios, care le îneacă respirația, intrîndu-le pe nas și pe gură cu nisip fin, scîrțîitor între dinți și măsele. Regimentul 50/64 Infanterie din Divizia a XIII-a, după planul hotărît, trebuie să ajungă pînă la amiază la Ionășești, sat încununat de vii, pe malul stîng și înalt al Siretului, pe unde se poate trece rîul, pe podul de lemn dintre lunci și zăvoaie, construit de curînd anume pentru mișcarea trupelor în zona operațiilor.

Oamenii din secția sergentului Ștefan Boteanu, din compania a treia, sînt toți tăcuți, lihniți de foame, cu ra-

nițele ca niște gheburi în spate, preocupați doar de gîndurile lor. Sînt plini de sudoare pe fețele lor pîrlite de arşiță şi fum. La unii, vestoanele, în dreptul centiroanelor, în spate şi la subsuori, sînt leoarcă de saramura sudorii ieşită din ei.

Dinspre miazăzi se aud bine răbufneli de tun. Androne, în ropotul paşilor zgomotoşi pe prundul şoselei, îl îndeamnă parcă ceva, bîlbîie trist :

— Acolo poate ne-or rămîne ciolanele !

— Tacă-ți fleanca, îl mustră din dreapta amărît soldatul Bulboacă Marin.

Din marginea coloanei, sergentul Boteanu zîmbeşte pentru sine, ştergîndu-şi cu o batistă înnegrită năduşeala de pe față şi de pe tîmple, de sub casca de oțel.

Toți cei patru din primul şir sînt din aceeaşi comună cu sergentul Boteanu. Din dreptul plopilor uriaşi, pe unde trec ei acum pe şosea, se văd în zare, departe, la dreapta spre miazănoapte, dealurile podgoriei ştiute, cu puncte albe de case sclipitoare în lumina de argint a zilei. În vale e tîrgul Nicoreşti . . .

Sergentul Boteanu Ştefan şi ceilalți patru concetățeni ai lui caută cu priviri nostalgice desluşiri prin părțile locurilor băştinaşe. Între pomii aceia, abia ghiciți sub arcul de senin al cerului, sînt rămaşi acolo copii, frați, soții, mame, spre care îi mînă dorul de-atîta vreme ! Şi acum, ei trec să lupte pe un front învecinat, pe aproape de casele lor şi n-au vreme înainte de-a intra în foc să-şi mai vadă măcar o dată casele şi copiii lor. Aşa gîndeşte simplu soldatul Zaharia Vasile de lîngă sergentul Boteanu. Şi ca el sînt mulți din partea locului care gîndesc poate la fel.

— Zici că te-abați pe-acasă, domnule Ştefănică ? întrebă blajin şi rugător soldatul Zaharia.

— Da, după cum ți-am spus ieri, am căpătat o învoire ; de la Hanul lui Cincu eu apuc spre Nicoreşti.

— Cine mai dă pe-acasă de la noi ?

— După cîte ştiu, numai domnul învățător Teodorescu.

— Ne-am rugat şi noi vreo cîțiva inşi ieri şi alaltăieri, să ne lase o zi măcar, dar n-a fost chip. Ne-a spus plutonierul că nu-i îngăduit să lipsească nimeni o clipă, fiindcă are ordine severe. Şi dumneata cîte zile stai ?

— Zile! Acum nu-i vreme de permisii cu zilele! De-abia am putut avea o învoire pentru zece ore. Sînt mulțumit și de-atîta, răspunse sergentul Boteanu, dînd din cap în semn de aprobare.

— Treci, te rog, domnule Ștefănică, și pe la poartă pe-acasă și spune-i nevestei mele Veta și băieților că-s bine, sănătos, și că de-o vrea Dumnezeu ne-om întoarce-n curînd teferi.

— Bine, Vasile, m-abat.

— Mulțămesc și să trăiești, domnule Ștefănică.

Mai au de mers împreună cam vreun kilometru pînă la răscrucea în care se întretaie șoselele, unde-i zice și acum *Hanul lui Cincu*, deși azi nu se mai află nici urmă din hanul vestit de altădată, la care poposeau cărăuși de vinuri, călători din cele patru drumuri și bandiți de codru travestiți în călugări ori femei...

Apoi, sergentul Boteanu Ștefan va pleca pe șoseaua către Nicorești, și care duce departe în nordul județului Tecuci, spre Găiceana.

Soldatul Zaharia Vasile, un om de vreo treizeci și cinci de ani, în satul lui în vreme de pace era hatmanul cărăușilor. Avea căruță zdravănă și cai buni, încît putea încărca butoaie de vin sau metri de lemne pînă la o mie cinci sute de kilograme, pe drumurile cele mai rele și noroioase. Acum murgii lui erau rechiziționați la un regiment de obuziere. Acasă o are pe Veta și pe cei cinci copii, ultimul un țînc sugaci, adus de corabie în urma plecării lui pe front în Dobrogea, la o lună și jumătate. Cel mai mare are abia treisprezece ani. De soarta lor, cît îi stătuse în putință, se îngrijise el întrucîtva. Cînd armata a trecut în refacere în nordul Moldovei, el a fost învoit pe opt zile acasă. Atunci și-a bătut păpușoii toți din leasă și i-a ascuns în niște lădoaie mari, în gropi săpate într-un chiler în spatele casei. A tăiat scroafa și cei doi grăsuni, a topit slănina, iar carnea a afumat-o și-a pus-o la păstrare. Din ea, familia lui putea avea de mîncare o vreme. Cu ocupația lui, deseori îl vedeai în ograda lui Boteanu. Cînd acesta avea de adus lemne de la pădure, ori de cărat din împrejurimi, de la locuitorii din podgorie, tescovină pentru fabricat rachiu, la cazanul care umbla din toamnă,

toată iarna şi primăvara, pînă-n vară, el, Zaharia Vasile, era omul de treabă bună. De cînd au plecat în război, au fost mereu nedespărţiţi, în aceeaşi companie. În retragere, au suferit mult. S-au ajutat şi s-au îngrijit frăţeşte unul pe altul, legîndu-se, astfel, printr-o prietenie dusă pînă la sacrificiu.

În stînga lui Zaharia Vasile, dintre cei patru soldaţi din acelaşi rînd cel mai tăcut şi mai închis la inimă, fricos, mohorît, urmărit veşnic de gîndul că are să moară pe front şi de părere de rău că nu trăise mai mult de-o lună de la căsătorie cu tînăra şi frumoasa lui Leonoră e Pană Sava, un chip blond, cu mustaţă roşcovană, abia mijind, contingent 1914. E cel mai tînăr din rînd. Acasă la părinţi e singurul fecior. Fraţi n-are, surori n-are. Părinţii lui, mergînd spre bătrîneţe, se apropie de şaizeci de ani, şi abia au aşteptat să-şi termine fiul lor armata şi l-au însurat. El e mlădiţa lor care trebuie să moştenească gospodăria, casa cu grădina, trei firte de vie şi două pogoane de pămînt pentru agricultură. Acum, Pană Sava vede că trece prin apropiere de satul lor şi un dor nebun de-acasă îl scurmă în inimă. Ar vrea să fugă, să alerge de-a dreptul prin cîmpii, dar ştie că-l împuşcă fără multă socoteală. Pentru gloatele celor mulţi, mici, slabi şi neînsemnaţi, războiul nu-i o glumă. E o datorie. Da „datorie fără margini“ cum le-a spus de atîtea ori sublocotenentul Ciucă. Însă, să se întîmple minunea, în care el nu poate crede, să se întoarcă sănătos, teafăr la părinţi şi la Leonora lui rumenă ca un bujor, pe care o visează mereu, ar uita de vijelia războiului, ca şi cum s-ar naşte a doua oară şi n-ar mai fi nimic. Totuşi, el merge înainte, trist şi tăcut, cu privirea în pămînt, albit de praf, cu fruntea îmbrobonată de sudoare şi cu cămaşa leoarcă pe el.

— Mă leat, dinainte, nu mai tîrîi aşa picioarele, că ne mănînci sufletul cu atîta colb, mormăie glasul soldatului Bulboacă Marin, care, nepăsător, voinic, deprins cu nevoile războiului, oţelit de soare şi de vînturi, calcă senin de parcă se duce la o cumetrie, iar nu pe poziţie . . . E neînsurat, holtei tomnatic, de vreo treizeci şi trei de ani. În comuna lui, e muncitor de rînd. Singura lui meserie învăţată de la tatăl lui e altoitul. Cînd avea de altoit viţă sau pomi la cineva, cîştiga mai mult. Cînd însă nu era o astfel

de treabă, degeaba nu sta, muncea la desfundat pămînt cu hîrlețul, plătit cu metru pătrat, sau se ducea cu ziua la tăiat, la ridicat, la vie, la săpat, la prășit și el totdeauna avea cu ce trăi, ba mai adunase și ceva părăluțe la o casă de economie din tîrg. E un om curat la suflet, neprefăcut. Din clasele primare, Bulboacă Marin învățase că, în afară de noi, cei din țara noastră, mai sînt sub juguri străine, în împărăția Austro-Ungariei în Ardeal, Banat, Crișana, Maramureș, Bucovina și în alte părți, mulți români, care vorbesc întocmai ca și noi, cei de-aici, același grai, și care au aceeași credință și aceleași obiceiuri.

Are o ură nestăpînită pentru năvălitori. Pentru că am vrut să ne luăm dreptul nostru, să ne dezrobim frații din Ardeal, s-au întors de-o vreme sorții războiului și străinii ne-au mai cotropit jumătate de țară. Iar acum „pe lîngă *nihoho* am pierdut și pe *behehe*“ ... Trebuie să luptăm să nu pierdem și Moldova toată ...

Nu prea îi este frică de moarte, căci Bulboacă are convingerea că el o să scape cu bine.

Numai Androne Ioan nu știe de ce l-a luat și pe el la război și e bucuros că trăiește, mulțumit de război ca și de pace. Dar de cîte ori nu spune el, cînd l-apucă dorul de femeia lui, că era mai bine acasă ... Cu ranița în spate, pușca la umăr, ținînd flancul stîng, se uită mereu înainte, să vadă dacă mai este mult pînă la Ionășești, unde știe că o să facă popas la amiază. I-e foame și cu hrana rece n-are să se ție sătul. Poate-i rost în sat de ceva haleală, pui, găini, ouă, de-o mai fi rămas vreo coteneață, la vreun unchiaș, necotrobăită de alții.

Convoiul soldaților învăluiți în praf a ajuns la răscrucea șoselelor, la *Hanul lui Cincu*. Coloanele în marș merg înainte pe calea pietruită din vremea lui Cuza Vodă, cale care din dreptul cantonului din față începe a se înclina la vale, spre priporul de coborîre din marginea satului Ionășești. În stînga între salcîmi, la mai puțin de un kilometru depărtare, e stația de cale ferată Cozmești. Dinspre miazăzi se auzi tot mai puternice bubuituri de tun. În dreapta răscrucii apucă o șosea către Nicorești. Cu picioarele în iarba prăfuită de pe muchia șanțului, locotenentul Teodorescu Nicolae își așteaptă tovarășul de drum, care se apropie de el.

— Sînt gata, Ştefănică.

— Şi eu, Nicule. Cum ai aranjat ?

— Tot aşa, deseară să fim negreşit la Ionăşeşti. Cum înserează, e ordin ca trupa să treacă imediat podul peste Siret.

— Cu bine, băieţi, zise sergentul Ştefan Boteanu, despărţindu-se pentru cîteva ceasuri de secţia lui, care pleacă mai departe.

— Să trăiţi, glăsuiesc oamenii din rînd, trişti că nu se duc şi ei pe-acasă, obosiţi, rupţi de foame şi năduşiţi de sudoare, în amiaza de arşiţă a zilei secetoase de august.

*

* *

Cei doi drumeţi deapănă cu paşii lor şoseaua. Din cînd în cînd, ochii lor cu priviri nostalgice se pironesc în zarea din depărtarea celor şapte kilometri, unde se proiectează dorurile lor. Locotenentul Teodorescu Nicolae e învăţător la şcoala primară din tîrg. El e feciorul cel mai mare, dintre cei patru, ai preotului cu barbă sură de la biserica „Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena", cu casa lîngă spitalul comunal. În vîrstă de vreo treizeci şi doi de ani, e un om citit şi bun pedagog. În clasă la lecţii, e însufleţit şi autoritar, conştient de misiunea lui în viaţa de toate zilele. De altfel, şi-n război e un bun militar. Pe mîna învăţătorului Teodorescu trecuseră trei din băieţii lui Boteanu şi toţi cîştigaseră de timpuriu cunoştinţe solide, care întreceau cu mult puterea celor patru clase primare. Cu sergentul Boteanu e prieten intim de mai bine de zece ani. Acum merg alături, spunînd fiecare cîte ceva, ca să treacă timpul mai repede pînă acasă.

Boteanu, între cetăţenii din tîrgul lui, e un gospodar muncitor şi un cărturar autodidact, cu multe şi felurite cunoştinţe. Despre obîrşia lui însă circulă o poveste care se schimbă de multe ori cu înflorituri curioase, după cum e limba celui ce-o spune. Adevărul întreg şi curat e însă altfel. Mama lui adoptivă, moartă acum zece ani, era singura care ştia mai mult decît toţi aşa cum s-au petrecut lucrurile. De la dînsa aflase Boteanu apariţia lui pe pămînt . . .

... Era într-o dimineață de aprilie. Zarzării, pretutindeni cu mugurii plesniți de sevă, erau încununați cu ciorchini de floare albă, grei pe crengi, de parc-ar fi fost ninși de promoroacă... Pe pajiști, pe haturi și-n iamaș începuseră să încolțească mușchiul, iarba, florile de primăvară, brîndușele...

Plugurile desțeleneau cîmpiile. Pe drumul care taie coama dealului, din tîrgul Nicorești spre satul Sîrbi, și duce-n valea Tecucelului, treceau dis-de-mînecate vacile mugind la cireadă... La răsărit, ziua se-ngîna cu noaptea... Cîteva femei îmbrobodite la cap cu casunci de stambă mînau vitele din urmă... De pe o streașină joasă, cu mușchi verzui, a unei case țărănești, un scîncet de copil abia mai putea sughița.

Femeile de pe drum au lăsat vitele să se ducă singure la cireadă, care nu era departe. Auzind plînsul copilului, au bătut la poarta omului cu casa și i-au spus că pe șopronul din spatele casei lui se află un copil care plînge... S-au dus cu toții buluc în grădină, să vadă ce-i pe streașină. Acolo găsiră într-o mînecă mare de cojoc de oaie, cu căpușorul aproape rece în scufie, un copilaș blond, cu ochii albaștri... L-au luat repede în casă și l-au așezat pe-un pat. L-au tras afară din culcușul în care era pus și l-au desfășat. Omul și femeile au rămas surprinși cînd l-au găsit învăluit în scutece din pînză albă de pichet. Dar și mai mare le-a fost mirarea cînd la pieptul copilului au dat peste o legătură mică, înnodată, în care erau bani de aur, treizeci de galbeni, și un bilet scris. Nu știau ce să creadă de întîmplarea asta. Au chemat iute vătășelul din sat să le citească hîrtia și să-i deslușească, fiindcă bietul om al casei și nimeni din cei de față nu știau carte. Veni vătășelul, luă biletul în mînă, se uită la copil și citi cîteva cuvinte:

— „E de patru săptămîni. Nu-i botezat. Să-l botezați și să-i puneți numele Ștefan. Vă dau acești bani să-l creșteți și să aveți de cheltuială. Vă rog ca pe niște buni creștini să aveți milă de el. Am să vă mai ajut din vreme în vreme. Nu căutați să știți al cui este și cine l-a adus, că nu veți afla niciodată..."

Biletul nu era iscălit.

Omul cu casa, deşi avea nouă copii, din care mulți erau încă mărunței şi zbenguitori, fu bucuros şi de-al zecelea, mai ales că avea şi oleacă de zestre...

Vestea s-a răspîndit în tot satul.

La primărie, în tîrg, ştirea a fost dată de vătăşel.

Femeile, care văzuseră cele petrecute, se întoarseră, după această întîmplare, gata de vorbă cu oricare, cu noutățile pe limbă, spre vetrele lor. Printre ele era şi Floarea, o femeie văduvă, care se găsea femeie de ajutor la casa lui Iordache Boteanu. Cum a ajuns Floarea acasă, s-a dus de-a dreptul la cucoana Tinca şi i-a spus tot ce-a auzit şi ce-a văzut, adăugînd mereu :

— Zău, coană Tincă, e un băiat toloşcan, vioi, frumos, cu ochi albaştri şi bălan ca raza soarelui ! Zău, coană Tincă...

— Şi zici c-a rămas la Gherasim, să-l crească el ?

— Cu toate că are o spuză de copii, el nu zice ba ; azi vrea să-l declare la primărie.

În ziua aceea, toată vremea, Tinca, soția răzeşului Iordache Boteanu, numai la băiatul acela s-a gîndit şi numai despre el a gîngurit cu Floarea prin casă. Patru copii avusese Tinca, două fete şi doi băieți, şi pe toți patru îi pierduse cu zile şi-i băgase în mormînt. Trecuseră în viață, ea de patruzeci şi cinci, el de cincizeci şi opt de ani, şi se gîndeau şi acum la un rost în lume pe urma căsniciei lor.

În vremea asta, zvonurile despre întîmplarea cu copilul căutau în fel şi chip o dezlegare a tainei. Cîțiva locuitori din partea locului spuneau că atunci, după miezul nopții, au auzit huruind pe drum o trăsură în ropotul copitelor de cai. Unul dintr-o parte a satului mărturisea chiar că văzuse în întuneric, într-o caleaşcă trasă de doi cai negri mergînd în goană, o femeie ca o umbră, îmbrăcată în negru. Un altul spunea că, pe cînd se ducea de cu vreme la cîmp, la arat şi urca şoseaua în dealul Mandrei, a fost ajuns din urmă de-o trăsură cu cai murgi, şi-n trăsură parcă se afla un popă. O femeie susținea că fătul părăsit pe şopronul lui Gherasim era al fetei dascălului Stoian Cudalbu. O altă femeie auzise de la cineva că o măicuță tînără de la un schit din Tutova născuse pruncul şi-l adusese la noi, ca să n-o bănuiască lumea şi să n-o prindă stareța. Şi multe altele.

Cineva însă trebuia să fi trecut în noaptea aceea pe acolo, pe drumul dosnic, scobit între maluri şi străjuit pe de margini şi deasupra de ramuri mari de nuci şi de salcîmi. Trecuse într-adevăr o trăsură cu cai iuţi, negri ca pana corbului. Dar abia tîrziu, la cîţiva ani, s-a aflat ceva despre aceea care, învăluită-n blănuri, suspinase cu lacrimi în fundul trăsurii durerea despărţirii de copilul ei.

După cîteva zile, Tinca se hotărî.

Îi trebuia un copil singur şi străin pe lume, nu de-aici din împrejurimi, ci din altă parte, un băiat pe care să-l crească dînsa şi să-l înfieze cînd s-o face mare. Acum găsise un bun prilej, dar mai erau şi piedici în cale. Soţul ei, Iordache Boteanu, nu mai putea suferi în ultimii ani să audă scîncet de copil de ţîţă. Îi făcea rău. Îşi amintea cu cît drag, cu cîte cîntece şi jucării de leagăn îşi crescuse el toţi copiii, care mucezeau acum în pămînt... În afară de asta, Tinca se mai gîndea că Gherasim, cu toată droaia lui de ploduri şi cu toată sărăcia pe care n-o mai putea scoate din casă, ar fi hotărît să nu vrea să se scape de copil, mai cu seamă că acesta-i venise cu noroc şi cu o pungulită de bani buni şi sunători.

Totuşi, ea ştiu cum să ia lucrurile.

A trimis pe Floarea, fără să mai afle altcineva decît ele, la Gherasim şi i-a spus ce vrea Tinca. Pe deasupra că-l scapă de belea, îi mai dăruia şi douăzeci de galbeni, numai să primească tîrgul şi să-i dea copilul. Omul se-nvoi bucuros. La un astfel de chilipir din senin nu s-aşteptase niciodată.

După o săptămînă, Tinca a pus pe Floarea într-o seară, pe-nnoptate, şi a adus copilul, care fusese botezat, la o vecină, o bună prietenă de-a ei.

În casa vecinei a crescut micul Ştefan un an şi cîteva luni. Începuse să meargă în picioare. Tinca îl gătise în hăinuţe noi, ca pe-o păpuşă, şi odorul ei era drăgălaş ca un pui de Făt-Frumos. În ziua de Sfînta Treime îl aduse acasă. Cînd Iordache Boteanu află cu de-amănuntul cum îl crescuse Tinca la cumătra din vecini, cum din acea zi înainte aveau şi ei un stîlp la bătrîneţe şi un moştenitor, se bucură nespus, luă copilul în braţe, îl sărută pe amîndoi obrajii şi zise :

— Să ne trăiască, Tincă, şi să ne ţină Dumnezeu s-avem fericire de el.

Au trecut ani şi Ştefănică a fost dat să-nveţe carte la şcoala primară. Era de-o inteligenţă sclipitoare, ager şi neîntrecut la lecţii. Învăţătorul Ion Nazarie îl pusese chestorul clasei. Pe cînd se afla în a patra se îmbolnăvi. În aiurarea căldurilor şi-a durerilor de friguri, Ştefănică spunea pe de rost din cărţi o sumedenie de lecţii, din istorie, ştiinţe naturale, aritmetică, întocmai, fără să-i scape un cuvînt, şi numele tuturor colegilor ca-n catalog. Cei de faţă se puseră pe gînduri. Nu trecu însă mult şi copilul se însănătoşi.

După ce băiatul termină cele patru clase primare, Iordache şi Tinca Boteanu, de teamă că odrasla lor să nu se îmbolnăvească de „atac“, nu-l mai dădură la vreo şcoală mai departe, la învăţătură, cum cerea copilul. L-au oprit acasă, căci îl pierdeau din ochi de drag ce le era. Şi apoi, avea cu ce trăi Ştefănică, din puţina stare a bătrînilor. Şi pe deasupra, copilul se arăta foarte deştept şi priceput la toate.

Ani de-a rîndul însă, Ştefănică se ocupă mereu cu cărţile. Învăţase pe lîngă dascălul de la biserică literele chirilice şi luase acasă şi citise toate cărţile bisericeşti aflate în comună. Mai citise *Alexandria* şi multe alte cărţi cumpărate de la iarmaroace sau din librării, ca „Poezii populare“ culese de Vasile Alecsandri.

Pe la optsprezece ani, băiatul ajunsese, învăţînd singur, un cărturar cu multe cunoştinţe, încît prietenii lui învăţători, preoţi, tîrgoveţi, spuneau despre „Ştefănică al lui Iordache Boteanu că-i burduf de carte“. Într-adevăr studiase printre altele o ladă de manuale şcolare pentru învăţămîntul secundar, multe din aceste cărţi neaflîndu-se în Tecuci, fiind cumpărate cu cheltuială mai mare din Galaţi ori Brăila. Deprinsese binişor limbile franceză, germană şi italiană, aceasta din urmă după cursul lui Sinigaglia. Ba şi greceşte începuse să rupă, tot ducîndu-se la Brăila, unde trăgea în gazdă la un grec din port, Chir Leventis, care avea o fată frumoasă ca o Afrodită.

Într-o zi — abia la vîrsta adolescenţei — pe cînd şedea şi povestea cu mama lui, băiatul găsise prilejul să afle de ce un sătean la moară, nu demult, îi spusese cu răutate, ca

și atîția alții mai înainte, că în casa lui Boteanu el nu-i decît un străin, care mîine-poimîine va fi alungat pe drumuri... Tinca, înduioșată de chinurile lui sufletești, îi mărturisi ce știuse. Ștefănică, ascultînd cu ochii umezi, înțelese. El era bastard ! Mama lui, care-l născuse, era fiica unui om aspru și neînduplecat la mînie. Înșelată de soartă în dragostea ei, în speranțele ei curate, ea trebuia să-și ispășească într-un fel exuberanța cu care înlănțuise cea dintîi aprigă iubire. Cavalerul îndrăgostit se spune c-ar fi fost un dregător de la isprăvnicie... Tatăl jupîniței, ursuz ca un căpcăun, se întîmplă ca la sfîrșitul lui februarie în acea iarnă să fie plecat pentru mai multe săptămîni la București, cu interese politice, iar în urmă și fiică-sa se duse de-acasă și născu într-un sat, la un han, fără s-o știe nimeni cine este, copilul, pe care, silită de împrejurări, îl părăsi după cîteva săptămîni.

Părinții adoptivi erau cu copilul crescut în casa lor atît de blajini, atît de iubitori și atît de buni în inimile lor, că el, ajuns mare, nu putuse să creadă că nu-s părinții lui cu adevărat. Totuși, era stăpînit cîteodată de-o tortură profundă în sufletul lui, de-o nostalgie și-o tristețe fără margini, gîndindu-se că nu văzuse nici măcar în vis fața mamei lui dintîi și nu-i auzise glasul niciodată.

Cînd Ștefănică împlinise douăzeci și unu de ani, din îndemnul părinților săi, și după placul său, se căsători. Lîngă via lui Iordache Boteanu se afla învecinată una din viile văduvei lui Toader Poroșnicu, mort în floarea vieții, care lăsase oarecare avere și șapte fete. Ștefănică îndrăgi pe una din cele mijlocii și cea mai frumoasă. După o vară de cunoaștere reciprocă și de idilă rustică, tremurată de întîii fiori ai tinereții pe sub nucii și prunii de veghe de pe hotar, Natalia Poroșnicu, aproape de aceeași vîrstă cu Ștefănică, consimți la căsătorie.

După cîțiva ani, Tinca Boteanu trecu în lumea răposaților. După alți șapte ani o urmă și bătrînul ei soț.

De pe urma răzeșului simplu și înțelept, care fusese Iordache Boteanu, tînărul Ștefan Boteanu moștenise cîteva hectare de pămînt în cîmp, cîteva pogoane de vie în deal, casele cu gospodăria toată.

La început, lucrurile au mers cam greu.

Stagiul militar îl răpi de la treburi și îl costă oarecare cheltuială. Veniră ani răi de secetă, și copiii, din doi în doi ani cîte unul. Mai grav era însă că după anul 1900, în viile distruse de filoxeră nu se mai găsea poamă de unde să se culeagă toamna vin, nici de băut pentru casă. Dar Ștefan Boteanu era muncitor, hotărît, ambițios, dornic de o stare mai bună și de o viață mai civilizată. Avea copii și se gîndea la viitorul lor. Ținea cu orice preț să facă din urmașii lui oameni de valoare, de folos societății omenești și țării. Începu atunci sîrguincios, călăuzit de un rar spirit de încredere și avînt, să-și înalțe cu încetul schela pe care putea clădi mai apoi puntea de trecere spre realizarea dorințelor lui. Și mai avea norocul ca soția lui, Natalia neobosită din zori pînă-n noapte, fie în casă, fie la treburile din ogradă, ori la vie în lipsa lui, să-i fie o tovarășă gospodină, practică și econoamă, o ființă înțelegătoare, care să nutrească aceleași năzuinți.

Astfel puse Ștefan Boteanu la scos ciotcele butucilor uscați din via indigenă și la desfundatul pămîntului la două rînduri de hîrlețe, la adîncime de un metru. Tăie toți pomii mari și umbroși care împiedicau locul, risipiți fără noimă pe de margini, și în cuprinsul viei vechi. În locul butucilor uscați mîncați de filoxeră, plantă viță altoită americană, cu varietăți din cele mai alese și mai rodnice, aduse în lăzi mari direct din Algeria, comandate prin intermediul pepinierelor franceze de la Pitești, atunci înființate. Din cele două corpuri de vie, care mai înainte erau despărțite de un gard de curpeni și vrejuri uscate, plini de bălării, Boteanu făcu în cîțiva ani două lanuri de plantație modernă, care alcătuiau împreună o vie model, brăzdată la mijloc de-o alee dreaptă de pomi fructiferi, ca un bulevard în miniatură, așternut cu covoare de mușchi și iarbă gazon.

Cînd via intră în anii ei de rod, Ștefan Boteanu începu să-și vadă ceva din realizarea speranțelor lui. Dărîmă casa veche și ridică alta nouă. Transformă locul cu acareturi, construi hambar, coș pentru păpușoi, țarc pentru fînețuri, saivan pentru oi și porci, zaplazuri, livada. Cumpără apoi un alambic pentru fabricat rachiu.

Războiul îl prinsese tocmai cînd să înceapă a culege roade. Îi dădea o lovitură fatală, tocmai atunci cînd ar fi

putut să se bucure de munca vieții lui, dusă cu atîta îndîrjire și intensitate. Și totuși, el crezuse cu o naivitate de neiertat că războiul va fi mai simplu, iar nu un lanț de mizerii, de crîncenă izbire dintre tirania forței și apărarea libertăților naționale.

Cînd s-a întors acasă după luptele din Dobrogea și de pe Neajlov și Argeș, într-un scurt concediu, odată cu retragerea armatei în refacere spre nordul Moldovei, cuibul lui familiar era prefăcut aproape în ruină, devastat, vraiște... Recolta de vin vechi din beci, recolta nouă din cramă și cîteva balerci cu rachiu fuseseră vărsate, băute, risipite de armate în trecerea lor spre poziție...

Fiind necesară pentru cartiruire, casa lui fusese părăsită de familie. Săptămîni de-a rîndul, în fiecare seară se opreau din marșuri, pentru găzduiri în ograda lui, cîte o companie ori două de soldați din armatele care se scurgeau, spre podul de la Cozmești, către front. Cîteodată, rușii, în petrecerile lor pline de veselie, cîntau frumoase melodii elegiace, ori jucau vijelioase dansuri naționale obișnuite în pustele lor dintre Nipru și Volga.

Natalia cu copiii plecaseră de-acasă cu ce-apucaseră din lenjerie, la mama ei bătrînă de peste deal, cu locuința mai ferită de armatele în trecere, și numai după cîteva săptămîni se-ntoarseră la vatra lor.

Dar peste toate întorsăturile neașteptate și neplăcute ale războiului, Ștefan Boteanu arunca un văl de optimism și de încredere într-un viitor mai bun. Intrarea României în balanța năzuințelor și a hotărîrilor ei atîrnase mult mai mult în tovărășia Franței, Rusiei și Angliei, decît alături de Puterile Centrale, cu care avea încheiată o alianță nefirească încă din 1883...

Acum cei doi drumeți, sergentul Boteanu Ștefan și locotenentul Teodorescu Nicolae, după un ceas și mai bine de marș forțat, se apropie de casele lor. Învățătorul Teodorescu mai are numai o sută de metri. În stînga e chiar grădina și livada lui. Zaplazul e rupt și pe alocuri distrus cu totul. Cîțiva popușori prășiți au mătășile mari. Poate nu mai au mult pînă să dea în lapte, căci se văd că-s semănați de timpuriu. Drumeții au ajuns la poartă. Teodoresou îi strînge mîna lui Boteanu, rămînînd înțeleși să se întîlnească deseară la Ionășești.

Sergentul Boteanu pleacă mai departe. Pînă acasă la el îi mai trebuie de mers cinci minute. Apucă pe un drum la stînga, ca să treacă pe la poarta lui Zaharia Vasile. Ajuns la casa acestuia, fără împrejmuire, se duce de-a dreptul la o ușă. Femeia spală rufe într-o albie. Veta, soția lui Vasile, cuprinsă de jale la vederea ostașului, începe să plîngă. Copiii sînt la joacă. Boteanu Ștefan liniștește femeia și-i spune că bărbatul ei e bine, sănătos și că acum armatele vin de la Nămoloasa și merg la Mărășești.

— Te las cu bine, sînt tare grăbit, am venit aproape în fugă și trebuie să plec tot acuma.

— Mergi sănătos, domnule Ștefănică, și să vă întoarceți cu toții cu bine, zise femeia, ștergîndu-și lacrimile cu pestelca.

Soarele dogorește. E amiază.

Sergentul Ștefan Boteanu mai are de mers doar cîteva sute de metri pînă la locuința lui. E prăfuit, obosit de drum, sleit de foame și ceasul arată unu după-amiază.

Cu ranița în spate și fața plină de sudoare sub casca de oțel albăstrui de pe cap, ostașul vine ca prin vis, printre casele mici și cunoscute ale locuitorilor, pe sub pomii bătrîni și umbroși, ce întind ici-colo, deasupra, brațe de ramuri, în lungul drumeagului prietenos de altădată...

III

O REVEDERE...

În sufrageria de vară, cu ușa deschisă și ferestrele cu perdelele pe jumătate lăsate, prînzul e pe sfîrșite.

Un stol de porumbei albi, roșii și cenușii, care ciugulesc prin ogradă în fața bucătăriei, zboară pe jos, cu aripile filfiind, pe streașina magaziei din dreapta, cum intri pe poartă, de la șosea în ogradă.

Un copil pe-afară se duce în fugă, bătînd din palme, spre pragul ușii strigînd :

— Mamă, a venit tăticu' !

În jurul sergentului Boteanu Ștefan, soția și copiii lui adunați grămadă, prea veseli și emoționați peste măsură de această revedere neașteptată, muți, uluiți, încep să rîdă și să plîngă de bucurie și fericire. Nici ochii lui Boteanu nu se pot stăpîni și se umezesc cînd îi îmbrățișează, pe fiecare, cu o vorbă sugrumată în glas, și cu cîte o întrebare ruptă din inima lui :

— Dragu' tatii, ți-era dor de mine ?...

Ostașul e asudat, flămînd, obosit. Își zvîrle de pe cap casca de oțel pe un pat, își scoate ranița din spate, își trage vestonul și-l pune pe speteaza unui scaun, pe care îl duce afară la soare, să se usuce de nădușeală. Se face comod. Vrea să se spele. Toți sînt gata să-l servească. Unul aduce ligheanul, unul cana cu apă, altul săpunul și soția lui Natalia, prosopul.

Își scoate cămașa transpirată de pe el și, în timp ce un copil îi toarnă în palmele făcute căuș, el se spală bine pe față, pe cap, pe gît pe piept, pînă la brîu... După cinci minute de apă și clăbuc de săpun, se simte răcorit. Se

şterge. Natalia i-a adus din casă schimburi curate, printre care o cămaşă albă, din cele bune, cu care mergea cîteodată la nunţi, ori la vreo altă petrecere. Trecu într-o odaie de-alături şi se primeni.

În oale şi în cratiţe mîncarea de pe plită e caldă încă. I se dă să mănînce. Soţia şi copiii se aşază din nou la masă, întrebîndu-l necontenit cîte ceva.

— Mircea unde-i ? observă Boteanu lipsa celui mai mare dintre copii.

— L-am trimis înainte de douăsprezece pe Mihai după el să-l cheme la masă şi văd că n-a venit pînă acum, răspunse Natalia.

— Dar unde-i ? Ce mai face ?

— Stă la vie şi mai ia seama, să nu intre cineva la furat poamă. Şi-a făcut un prepeleag în gutui, de unde se vede pînă-n fund, şi în împrejurimi.

În jurul lui Boteanu, cei cinci copii stau aşezaţi fiecare la locul lui, după mărimea anilor, ca-n zilele de pace. Octav e de doisprezece ani şi ar trebui să intre la toamnă în clasa întîia de liceu ; Mihai e de nouă ani şi a terminat anul trecut trei clase primare ; Caliopia — singura fată a lui Boteanu — împlineşte peste două săptămîni şapte ani ; Adrian e de patru ani şi aşteaptă să fie dat la grădiniţa de copii. Numai Valentin, mezinul, abia de un an, un copil bucălat, cu păr castaniu şi cu ochii mari, lucitori şi negri ca cireşele amare, stă la o parte rezervat, nedumerit de prezenţa acestui soldat care l-a sărutat pe obraji, înţepîndu-l cu mustăţile, şi nu pare atît de bucuros ca ceilalţi fraţi de venirea în casă a omului cu înfăţişarea străină, pe care nu-l cunoaşte, şi e prea mic ca să şi-l amintească pe tată-său de astă-iarnă.

S-aude poarta.

— Iată vine şi Mircea, zise Natalia.

Într-adevăr, băiatul cel mare, Mircea, soseşte cu cîţiva struguri de văratică într-un coşuleţ rotund, pe mînă, şi intră înăuntru. Se îmbrăţişează cu tatăl lui şi vorbeşte emoţionat :

— Aveam presimţiri, tăticule ; de la vie a început să-mi bată inima. Am venit pînă acasă, neliniştit, tot aşteptînd să-mi iasă cineva în cale, pe drum, şi să-mi

aducă vreo veste. Trebuia parcă să se-ntîmple ceva. Şi drept să-ţi spun, mă muncea gîndul că într-o zi ai să te-abaţi de pe front pe-acasă, măcar într-o fugă, să ne vezi şi să te vedem.

Mircea e un copilandru de paisprezece ani, de curînd împliniţi, dezvoltat bine, de statură mijlocie şi vioi. E îmbrăcat sumar : pantaloni de doc, haină deschisă la piept, cămaşă albă şi pe cap cu o pălărie veche, cam pleoştită la margini, pe care o aruncă-ntr-un cuier. Are ochii negri, lucitori şi foarte expresivi. E încălţat cu ghete, puţin prăfuite şi cu tocuri scîlciate într-o parte, ceea ce dovedeşte că-s purtate de multă vreme, fără să mai fi fost reparate. Ţinuta lui Mircea e cu totul lipsită de vreo urmă de preocupare de sine. E la suprafaţă o neglijenţă care se caracterizează prin îngenuncherea pantalonilor încreţiţi şi largi, prin haina fără nasturi şi de curînd sfîşiată la buzunarul din dreapta, prin lipsa vestei de la piept, care lasă să se vadă cămaşa deschisă, şi prin cureaua cu care este încins peste pantalonii fără bretele şi care se vede în faţă cu o cataramă mare de alamă, groasă, masivă, lucitoare ca la o chingă cu care se strînge şaua pe cai. Pare mai degrabă un hoinar, un muncitor de rînd, sau un refugiat dintr-o mahala de oraş şi nu un tînăr de şcoală, promovat anul trecut în clasa a treia de liceu, preocupat de idei, de cărţi literare ori sociologice. Dar toată această înfăţişare simplă îl prinde, îi dă un aer de gospodar, îl arată ceea ce este : un sprijin al familiei, cu toate greutăţile ei. Mircea se duce la moară, la apă, ară la cîmp, trage cu coasa, adună nutreţ pentru iarnă, cumpără pîine dimineaţa, aşteptînd la rînd cu cartela la uşa brutăriei, se duce la pădure cu noaptea-n cap, aduce lemne, le taie pentru foc, repară căruţa, zaplazurile, gardurile, face cuiburi în formă de cutiuţe pentru porumbeii lui, în podul magaziei, face jucării la copii, şi îngrijeşte de toate treburile mari şi mărunte, pe care n-are cine să le facă acum decît el.

— Mircea, ia cana şi cheia şi du-te la cramă şi adă vin, dar să fii atent să nu te vadă cineva, îi spuse mama lui, care continuă convorbirea cu soţul ei.

Mircea și cu Octav se duc să scoată vin. În cramă, într-o balercă de vreo treizeci decalitri mărime, mai sînt vreo zece cofe de vin, care de frica și lăcomia fără saț a unora fusese ascuns și îngropat în pămînt sub o cadă, răsturnată cu gura în jos. Din acest butoiaș, Natalia Boteanu mai vînduse din cînd în cînd vreo douăzeci de decalitri unor cunoscuți, funcționari ori refugiați, care veneau cu damigene ori cu sticle. Îi fusese bine plătit, fiindcă în podgorie, acum pe vară, nu se mai găsește nicăieri un strop de băutură. Care dintre locuitori a avut putința să păstreze cîteva butoaie, le-a vîndut cu preț de farmacie și a făcut bani mulți... Unii dintre „învîrtiții“, care au rămas acasă tot timpul războiului, din aceste afaceri cu vin și rachiu au prins cheag de înavuțire pentru toată viața.

Mircea pune vinul pe masă și toarnă în pahare. Ștefan Boteanu golește însetat cupa cu nectar rubiniu.

Copiii se scoală de la locurile lor și încep să examineze lucrurile ostășești cu care a venit acasă tăticul lor. Caliopia — în semn probabil de precoce cochetărie — se încinge peste rochița ei scurtă cu centironul de piele groasă, de care atîrnă baioneta. Adrian își potrivește cu un aer serios vestonul, pe care l-a îmbrăcat, ale cărui mîneci sînt mai lungi decît mîinile lui, și mai cu deosebită grijă își aranjează pe cap casca de oțel, prea grea și prea mare pentru căpșorul lui. Apoi ia la umăr, de după ușă, arma, care e mai lungă decît el. După care hotărît se prezintă milităreşte în poziție de drepți, cu mîna dreaptă salutînd și privind drept în față.

— Trăiți, domnule general, sînt gata de război !

— Bravo, băiatule, văd că ești gata, numai că tu ești cam mititel, răspunse sergentul Boteanu zîmbind.

Mircea ia casca de pe capul lui Adrian și o încearcă și el.

— Ce-ai spune, tată, să-mi dea și mie țara o astfel de cască de oțel și să merg și eu să lupt pe cîmpul de bătălie, zise el aprins de năzuințele lui obsedante.

— Lasă fleacurile, tată. Nu sînt eu care lupt pentru voi și pentru țară ? Ce mai vrei în situația noastră ? Parcă

tu altă cale nu mai găsești, ca să-ţi pui meritele tale și inteligența ta în serviciile țării ? !

— Vreau să-mi fac și eu datoria, cît de neînsemnată, cu acest prilej ...

— Lasă, c-ai să ai destule ! Și mai întîi trebuie să te formezi, să ai un rost de matură chibzuință, ca să fii într-adevăr de folos scopului propus. Pe tine de-acum te așteaptă viaţa. Învăţătura.

Să stăruie în discuţie mai mult, Mircea nu vrea. Ţine prea mult la tăticul, bun și drept, și n-ar vrea să-l supere... Are în mînă casca de oţel, la care observă ceva :

— Dar aici ce-a păţit ? întreabă Mircea, arătînd la toţi cei de faţă chipiul de metal albastru, cu urma unei lovituri adînci, în smalţul siniliu plesnit.

— E de la Nămoloasa. O schijă dintr-un obuz, care ne dărîmase malul tranşeului din spate, m-a încercat la cap, fără să păţesc ceva. Ce-aţi încremenit şi-aţi holbat ochii ? De-atîta nu-i nimic, dragii tatii ! Asta-i floare la ureche, faţă de cele ce se întîmplă *acolo !* Cum şedeam la posturile noastre, sub clocoteala de foc, ca-n iad, a bombardamentului care ne asurzise vreo cîteva zile şi nopţi de-a rîndul, înecaţi de fum şi de gaze, ne pomenim c-o explozie puternică lîngă noi, la cinci metri, deasupra noastră, departe de mal. Tranşeul se surpă şi la stînga mea Zaharia Vasile fu prins dedesubt. L-am scos pe bietul om, pe nerăsuflate, cu ghearele, din ţărnă. El nu păţise nimic. Eu m-am ales cu ghiontitura asta.

Apoi, cuprins de amintiri, care parcă îi împovărează sufletul, dispus încă de vreo cîteva păhăruţe de vin băute şi copleşit de tristeţea atîtor întîmplări prin care trecuse de la Crăciun, de cînd nu se mai văzuseră, începu să istorisească amănunte şi crîmpeie de fapte rezumate pe scurt, din calvarul vieţii din refacere. Acasă nu scrisese aproape nimic din aceste amănunte trăite. Mai toate scrisorile cuprindeau termeni generali şi obişnuiţi : „sînt bine, sănătos“, sau „o duc bine şi fiţi liniştiţi de grija mea“, ori „stau bine, mănînc bine şi dorm bine“ etc., ca să nu mai tulbure zilele celor din familia lui. Acum, însă, se dezvăluie lucrurile aşa cum au fost îndurate, în cruda lor rea-

litate. Lunile de iarnă se năpustiră disperate peste mulțimea populației înghesuite cu armate române și ruse și cu refugiați.

Pretutindeni, mai ales în gloatele celor de jos, lipsă de cantonament, lipsă de hrană, lipsă de lemne, ger cumplit și viscole nemiloase și pe deasupra se încuibaseră și diferite boli, care făceau ravagii. Mai cu seamă tifosul exantematic era cel mai ucigător și cel mai hidos flagel. Boteanu, ca atîția alții, a îndurat cum a putut lipsurile și nevoile, cu banii pe care-i avea la el, deși deseori nu găseai ce să cumperi din cele ce-ți trebuiau și a întîmpinat bolile istovitoare cu precauțiuni severe de igienă. Totuși, cînd se credea pe deplin scăpat, din ultimele zile ale lui februarie 1917, îngrijind împreună cu sanitarii de serviciu pe cei bolnavi de la trupă, a fost atins și el de morb și doborît la pat. Nu știa dacă se mai scoală ! Însă după trei zile de zvîrcoliri și aiureli în ghearele morții, sub colții rînjiți ai tifosului exantematic, a scăpat cu viață prin îngrijirile devotate ale camarazilor lui și ale medicului curant.

În primăvară a început instruirea trupelor după metode noi, ele fiind dotate și cu armament nou. Pe lîngă ofițerii români se găseau acum și un număr de ofițeri francezi, veniți cu experiența campaniei de trei ani de pe frontul de vest franco-german. Soldații noștri au învățat în cîteva luni o nouă școală de război !Trimiși ai aliaților au venit la noi să se convingă de capacitatea armatei noastre, de ce forțe dispunem. Primul ministru, înconjurat de Albert Thomas, ministrul munițiilor din Franța, de membrii guvernului român și de comandanții militari superiori, printre care se afla și generalul Berthelot, comandantul misiunii militare franceze în România, supranumit „Taica Bertălău“, cum îi ziceau soldații, au asistat cu toții la Gurguiata, lîngă Hîrlău, la desfășurarea manevrelor de război ale Diviziei a XIII-a organizată și renăscută pentru marea ofensivă a drepturilor naționale. La Hîrlău, unde această divizie a fost cantonată, Regimentul 64 infanterie din Tecuci, cu efectivul soldaților redus, după atîtea lupte, a trebuit să fie contopit cu un altul cu aceeași soartă, cu

50 Putna de la Focşani, formînd astfel o unitate nouă, Regimentul 50/64 infanterie. Exerciţiile de luptă ale Diviziei a XIII-a, utilizînd în concordanţă aviaţia şi artileria, s-au încheiat cu defilarea trupelor. Era primăvară, şi soare, şi parcă plutea în aerul pur speranţa în victoria zilelor care vor veni.

*
* *

Vreme de aproape două ceasuri şi mai bine, Ştefan Boteanu şi Mircea continuară să-şi povestească. Natalia, afară la bucătărie, frige cîţiva pui, tăiaţi şi jumuliţi în grabă, pentru Ştefan, a cărui plecare se apropie. Mirosul fripturii se răspîndeşte în atmosfera de zăpuşeală a zilei, prin împrejurimile curţii.

Boteanu iese cu Mircea pe-afară să vadă cum şi în ce stare se mai găsesc lucrurile şi roadele muncii de-o viaţă. În casă, în cele două camere din dreapta antreului stau, într-una, doi ofiţeri sosiţi numai de o săptămînă în cvartir, şi în cealaltă nişte refugiaţi din Mărăşeşti, o bătrînă văduvă cu o fată şi un băiat — copiii ei — băiatul fiind cam de o vîrstă cu Mircea. Restul camerelor sînt locuite de familia lui Boteanu. Natalia cu cei şase copii. Geamurile de la ferestre sînt lipite cu benzi de hîrtie în diagonală, să nu se spargă sub presiunea bubuiturilor de tun. În faţa casei, cu ograda mare şi spaţioasă, cu pomi pe de margini : aguzi, nuci şi salcîmi, în fund se înşiruie paralel un corp de magazii, cu mai multe despărţituri între ele. În prelungirea acestor magazii, cu streaşina lată şi cu deschizături mari în locul uşilor ce lipsesc între pereţii de scînduri dinspre ogradă, sînt adăpostite în flanc, ca-ntr-un garaj de cazarmă, şase automobile reflectoare, care, în fiecare zi, în amurg pleacă pe front, pe linia dintre Cozmeşti-Mărăşeşti, unde rămîn toată noaptea şi numai dimineaţa se întorc la locul lor. Cei doi ofiţeri şi soldaţii de serviciu se odihnesc mai mult ziua. Mai la o parte, în grajduri, în locul cailor negri rechiziţionaţi odată cu mobilizarea şi în locul celor doi boi vînduţi încă dinainte, din prevedere, s-au aciuat două familii de refugiaţi olteni, sărmani tîrîţi aici de-o bleavură de cal, părăsit de soldaţii de

la coloanele în retragere, şi adunat de ei de pe noroiul şoselelor desfundate, ca să-i aducă pe aceste meleaguri, cu calabalîcul vechi şi zdrenţăros, îngrămădit într-o cotigă cu două roate pîlniete. Aceşti oameni trişti, palizi, cu foamea tipărită în faţă, plecaţi din toamna anului trecut de la casele lor, pe drumul lung al pribegiei, istoviţi de orice puteri, au iernat într-un sat, Doaga, nu departe de frontul stabilizat, pe malul Putnei. Acum în vară, au fost goniţi şi de-acolo de obuzele germanilor. Oropsiţi ai soartei, veneau pe drum sub soarele de arşiţă al lui Cuptor, acum trei săptămîni, în fruntea unui întreg convoi de refugiaţi din satele strivite de bombardament. Natalia Boteanu, atrasă de zgomotul provocat de vecini, cu ţipete şi văicăreli, ieşise cu copiii după ea, la poartă, să vadă ce se întîmplase. Era un tablou de-o zdrobitoare tragedie! Bătrîni, copii, femei gemînd, scîncind, plîngînd, unii pe jos, alţii peste boarfe în căruţe, trase de vaci puse la jug, ori de mîrţoage cu scheletul coastelor ieşite în afară, toţi împinşi fără ţintă, fără scop, de frica morţii, ca-ntr-un vis urît, din care nu se mai trezesc, oricît se zbuciumă, pe căi necunoscute, cu cîini, cu pisici, cu cîte un purcel după ei, lighioane dragi, de lîngă vetrele şi culcuşurile lor lăsate în urmă... La vederea acestei lumi de bejenie, pe mamă şi pe copii îi podidiră plînsul. Natalia, cu braţele amîndouă, a deschis porţile şi primele două grupuri au fost chemate să găzduiască în curtea ei, căci găseau loc îndeajuns unde să se odihnească. Duc viaţa greu, cu chinuri şi cu lipsuri de azi pe mîine. De lucru găsesc puţin. Sînt mulţi : vreo unsprezece copii între nouă şi optsprezece ani, cu doi unchiaşi şi o babă, aproape neputincioşi, şi le trebuie multe pentru trai.

În velniţă, în odăile în care e aşezat cazanul de fabricat rachiu, se află un grup de soldaţi de la aprovizionare, al unor trupe de vînători, care au trecut în fugă Siretul şi luptă de o săptămînă pe poziţii, stăvilind pe germani între Străjescu şi Bizigheşti.

În spatele velniţei, şoproanele unde se adăposteau porcii şi oile iarna au fost dărîmate, distruse, luate de soldaţi, ca şi de vecini, şi puse pe foc. Zaplazurile din împrejurul ţarcului de fîneţuri pentru vite sînt la fel — nimicite, distruse.

Din hambarul și din coșarul de popușoi n-au mai rămas decît acoperișurile de șindrilă, sprijinite pe stîlpi scheletici, printre care trece ploaia și vîntul...

Grădina cu livadă a fost înconjurată de Mircea cu un zaplaz improvizat din scînduri vechi. E semănată și, cu toată seceta din vara asta, se bucură de oarecare verdeață, cu table de zarzavaturi, cu alei de pomușoară și agrișe, și cu tufe de gulii și căpșune pe lîngă margini.

În staulul vacii care a fost vîndută, iapa, cumpărată încă înainte de mobilizare pentru treburile casei, ronțăie o pală de luțernă verde și se apără cu coada de muște, care pătrund și la umbră. O cheamă Luța și e o iapă murgă, de mărimea cailor de munte. N-are nărav și trage bine la căruță. Mircea o îngrijește cu toată stăruința ce se cere pentru buna întreținere a unui animal iubit, ca pe un prieten de toate zilele. Cînd fusese cumpărată, era mai slabă. Acum e grasă, cu părul mai lucios și mai închis la culoare. Cînd scapă din grajd, nu stă să se apropie nimeni de ea. Zburdă, fuge pe drumuri prin vii și prin lanurile semănate ale locuitorilor. Numai la Mircea stă s-o prindă, căci numai pe el îl știe că-i pune la bot traista grea de ovăz. Cît despre călărit, Mircea, Octav și Mihail aleargă pe spatele ei fără șa, toți trei deodată, în cîte o goană de galop nebun, de parcă nu mai văd nimic înaintea ochilor, ca la o cursă.

În crama mare de zid, cu interiorul adîncit în pămînt, stau goale, pustii, schilodite și unele tăiate cu topoarele, ori împușcate în funduri și în doage, vase, boloboace, căzi, zăcători, teascul, morișca, un lin vechi de la răposatul Iordache Boteanu, ciubere, dorungi, pompe de stropit de aramă, teascuri cu cercuri de fier și de balot, neîntrebuințate, în sfîrșit, întreg mobilierul viei. Mai la o parte se află trăsura mare cu poclit de piele, tapițată cu postav fin bleumarin, acum prăfuită și acoperită cu o rogojină. Așteaptă poate vremuri mai bune să alerge iar la plimbare după o pereche de cai negri. Alături, jos, pe două lemne, puse sub osii drept căpătîi, docarul e demontat.

Beciul, care a fost plin de butoaie, mai păstrează încă pe lutul pereților urmele sleite din balta vinului vărsat, în care s-au înnecat astă-iarnă doi soldați cheflii. După colindarea asta, sergentul Boteanu și cu Mircea se întorc în sufragerie.

Gospodăria lui e prea mult dărăpănată. Dar Boteanu e un spirit plin de nădejdi. Dacă scapă din război, totul, într-un an, cel mult doi, e complet refăcut, înflorit. Are pe ce se bizui. Via şi puterea lui de muncă.

La bucătărie, pregătirile Nataliei sînt terminate. I-a pus cinci pui fripţi, douăzeci de ouă fierte, o bucată de caş proaspăt, nişte prăjituri, trei sticle cu vin înfundate şi două sticle cu lichior vişinat. I-ar fi dat mai mult vin, să mai guste şi comandanţii şi prietenii din regimentul lui, dar l-ar fi încărcat prea mult. Şi acest pachet cu alimente e destul de greu, mai ales cînd ea se gîndeşte că el mai are de dus în spate şi raniţa. Totuşi, cînd e vorba de mîncare la drum într-o aşa călătorie, niciodată un astfel de pachet nu-i greu.

Soarele se lasă către seară. Bubuiturile tunurilor s-au înteţit după-amiază şi s-aud bine, din ce în ce mai dese şi mai puternice. Pe poziţii trebuie să fie fierbere mare. Timpul de plecare a sosit. Pînă la Ionăşeşti, unde o să-şi întîlnească trupa, va merge cu căruţa cu iapa, întovărăşit de Mircea. Cu căruţa, cei cîţiva kilometri îi face numai într-o jumătate de oră. Aşadar, Boteanu mai are un pic de timp să se abată şi pe la vie, care îi este în cale, să vadă ce mai este pe acolo. Îi e dor să calce printre butucii cu lăstari verzi, pe haturile aşternute cu iarbă de muşchi, şi pe răzoarele de la margini, cu flori de romaniţă şi de pojarniţă.

Se încinge peste veston cu centironul, în semn că-i gata de plecare. Mircea şi Octav înhamă cu repeziciune iapa la căruţă. Natalia, cu ochii umezi, îi pune raniţa, puşca, pachetul cu alimente şi sticlele înfăşurate în hîrtie între scoarţele de scînduri, pe cositura de mohor zvîrlit, ca să fie moale pe pomostina căruţei. Ar merge şi ea pînă-n deal la vie, care nu-i decît la o depărtare de-abia trei sute de metri de casă, să-şi petreacă soţul, dar n-are pe cine lăsa în urmă, ca să ia seama la lucrurile din curte, care, dacă nu-s păzite, dispar imediat fără urmă. Astfel că Natalia şi mezinul Valentin sînt nevoiţi să rămînă acasă.

În căruţă s-au suit toţi ceilalţi cinci copii, care vor merge alături de tăticul lor pînă la vie.

Sergentul Boteanu își îmbrățișează soția voios în aparență, cu aerul lui de bărbat optimist, hazliu, cu vorbe de încurajare și cu îndemnuri de puțină răbdare.

— Nu duce grijă, dragă ! La Mărășești li se-nfundă nemților. Ai să vezi. Le tragem o trînteală de-are să le meargă fulgii... Le trece pofta de Iași. La Mărășești i-apune soarele gloriei lui Mackensen...

Natalia își șterge ochii și întreabă încă o dată, ca de atîtea ori mai înainte, cu gîndurile ei neliniștite :

— Dacă într-o seară, ferească Dumnezeu, nemții sparg frontul și vin peste noi, ce facem ?

— Femeia-i tot femeie ! V-am spus, dacă se-ntîmplă una ca asta, rămîneți aici, pe loc. Și dacă vin cu alai de luptă și obuze, băgați-vă în beci, cu sape și lopeți la voi. Eu însă, tu vezi, plec acum pe un fornt la cîțiva kilometri de casa noastră, și lupt cu convingerea că dușmanii nu mai au șanse să treacă Siretul în Moldova. Vom vedea...

Sergentul Boteanu se urcă-n căruță lîngă Mircea, pe scîndura pusă de-a curmezișul celor două scoarțe.

Refugiații olteni, care au aflat de la copii de venirea tăticului, „domnul Ștefănică", ies cu toții în ogradă și-l privesc din urmă cum pleacă pe poartă la drum. Un uncheș gîngăvește celuilalt :

— Deie Dumnezeu să se-ntoarcă sănătos, că-i tînăr și are copii, bietul om !

Baba scînceşte cu sughițuri și oftaturi ;

— Oleu, muică, Trică al meu unde-a mai fi ?...

Natalia, cu lacrimi în ochi, închide porțile.

Sergentul Boteanu cu căruța și copiii au cotit in răspîntia de la douăzeci de pași, drumul la deal...

Iată-i la vie după două minute. Ajunși la locul viran din interiorul viei, se dau jos în poiana înverzită, înconjurată cu pruni și gutui, printre care se află și gutuiul bătrîn, cu o mulțime de tulpini, crescut dintr-o singură rădăcină și împletite unele între altele, ca niște balauri, cu o coroană bogată și umbroasă, în ramurile căreia Mircea și-a făcut prepeleagul, de unde păzește și unde citește cărți și ziare toată ziua.

Din ham, cu căpițala luată de la gură, Luța paște fire de iarbă și troscot, păzită de Mihail, să nu intre cu căruța printre butuci.

Via pare o pîrloagă. Nesiguranța zilei de mîine a făcut-o pe Natalia să nu mai cheltuiască bani cu muncile ce trebuiau făcute.

În primăvară, a fost tăiată de Mircea și de Octav cu cîțiva lucrători refugiați, cunoscători în ale viei. Au ridicat coardele pe abia la doi-trei haragi la butuc, din cele cîteva glugi care mai scăpaseră nefurate, din iarnă. Apoi, Natalia a dat-o cu pogonul la săpat și după aceasta a lăsat-o așa. Acum buruienile, mohorul, pelinii, pălămida, știrița și toate bălăriile, crescute din belșug din pămîntul negru și gras, o înăbușesc.

Sergentul Boteanu și cu ceilalți feciori după el s-au dus pe hatul străjuit de pruni și vișini din marginea din stînga, către fundul viei.

După vreo jumătate de ceas se întorc pe aleia de la mijloc. Rod ceva via are, cu toate că-i nemuncită, nestropită, neprășită și nelegată și stufoasă ca o hălăciugă sălbatică... În vara aceasta, coacerea strugurilor se arată mai timpurie, cu zece-cincisprezece zile decît în ceilalți ani. S-a început a se pîrgui de-a rîndul. Boteanu cu copiii intră în vie la butucii tămîioși de poamă văratică și găsesc struguri care sînt copți de-a binelea. Au mîncat cît au poftit cu toții. Boteanu rupe cîțiva ciorchini, ca să aibă de sete la el pe drum în seara asta, căci nu știe unde vor poposi trupele după trecerea Siretului. Se întorc cu toții grăbiți la căruță, în ograda viei.

Ostașul își sărută feciorii și pe copila lui Caliopia și se urcă în căruță, alături de Mircea, plecînd să nu întrzie, căci soarele e aproape să apună peste munții Vrancei...

Copiii rămași în urmă, gînditori, închid poarta de la vie și o pornesc către casă...

Peste dealul ondulat domol, gîrbovit parcă sub zeghea podgoriilor bătrîne, se strecoară dosnic, nebănuit și cu cotituri printre garduri și curpeni vechi și ulmi adumbritori, drumeagul ce duce spre Ionășești, cu țărnă groasă frămîntată de copite de cai și de roți de chesoane și căruțe, care trec și ziua și noaptea, încolo și încoace, ducînd provizii și muniții...

Sergentul Ștefan Boteanu și cu fiul vorbesc. Mircea îi spune cum a pornit să ajungă pe front la Nămoloasa, ce-a pățit pe drum și cum a fost întors de la Barcea. Mircea își

susține, cu convingere de om matur și independent, intențiile lui mari pe care le crede frumoase și care clocotesc în sufletul lui tînăr. Îi amintește tatălui lui, după cum văzuse nu demult publicat într-o gazetă, că la Galați, cum tot așa, un tînăr puțin mai mare de vîrsta lui, George Fernic, elev de liceu, se înscrisese voluntar în aviația română și că zbura cu alți ofițeri în recunoaștere peste pozițiile dușmane din Dobrogea, Tulcea și la Măcin. Acest voluntar Fernic pare un copil minune, cu creierul lui precoce, cu știința lui mecanică și cu îndrăzneala lui.

Ostașul-tată găsește părerile fiului său perfect întemeiate. Numai că deocamdată nu e cazul să le poată aproba.

— Tu să mai crești puțin, dragul tatii, să-ți mai vie încă minte și să capeți mai multă învățătură, să cunoști mai bine problemele vieții, conchise Boteanu cu glasul formal, fără convingere, dar definitiv...

În inima lui însă tatăl e gata să-și îmbrățișeze fiul, să-l strîngă la piept cu ardoare, să-l sărute de bucurie, cu înțelegere deplină, și să-i spună că toate îndemnurile lui sînt nobile, și că sacrificiul total de care se dovedește capabil e o jertfă fără preț, a unui ideal mare. În aceste clipe, mai mult ca oricînd, țara simte absolută nevoie de asemenea elanuri. Copilul lui cu ochii plini de năzuinți, abia deschiși în pragul adolescenței, îi este mai presus de-un fiu trupesc, îi este copilul lui spiritual în întregime, tot sufletul lui sădit și înmugurit...

Căruța coboară la vale în trapul iepei, ca să se urce apoi pe dealul de pe malul stîng al Siretului, la Ionășești.

Mircea tace. Și Boteanu tace, dar în sine, în acest apus de soare, cu bubuituri de tunuri, cu adieri de boare și cu purpură de sînge pe streașina cerului în zări, peste munți, își deapănă fără voie amintiri. Gîndurile îl plimbă cu doi ani în urmă.

... În dimineața unei zile de mai, pe cînd Ștefan Boteanu se afla în piața tîrgului, ziarele aduceau o știre importantă, care rezolva o problemă încordată și foarte aprins discutată pînă atunci în Europa, în diplomația statelor beligerante și a celor în perspectivă de a intra în acțiune.

Cu doi ani în urmă, la 23 mai 1915, Italia declarase război Austro-Ungariei, deci Puterilor Centrale. Ridicase

armele alături de Franța și Anglia. În curînd vom fi și noi alături de Franța și Italia, gîndea atunci.

În aer pluteau miresme de flori de tei. Era după ploaie și pămîntul respira încă sub razele soarelui, aburii se ridicau din lutul umed al pieții nepavate, de pe acoperișurile caselor înșiruite în lungul văii, în lungul uliții, de pe copacii cu ramuri înverzite și de pe turlele mănăstirii cu crucile strîmbe în creștet, aburi calzi ca un prinos de doruri către infinitul transparent...

Civilul, pe atunci, Ștefan Boteanu, cu mustața lui castanie, aproape neagră, groasă, fasonată cu două vîrfuri arcuite în părți, îmbrăcat într-un costum bleumarin, ca de sărbătoare, cu guler și cămașă albă, se întîlni cu primarul și cu alți prieteni și-și împărtășiră impresiile...

Pe la ceasurile unsprezece se adunară mai mulți într-un restaurant, la un aperitiv. Sufletele însă se încălziră și aperitivul se prelungi cu gustări, discuții, mîncăruri și vinuri vechi : *Cracană, Bordeaux, Ottonel*, pînă seara. Atunci Boteanu a trimis un băiat din prăvălie după muzica fanfară, cu ordin să vină în galop. Banda țiganilor, care nu era departe, sosi fără întîrziere la dorința lui, căci îl știau că din cînd în cînd mai făcea cîte un chef.

— Știți voi de ce v-am chemat, mă artiștilor ? ! îi întîmpină Boteanu, ieșind în stradă, vesel, bine dispus.

— Să vă facem o cîntare, boierule, răspunde un muzicant.

— Mă, ieri a intrat Italia în război, azi ea mobilizează și în curînd vom merge și noi alături de Franța și Italia. Să știți, mă artiștilor, c-avem și noi o țară și-un ideal, ați înțeles ?

— Înțeles, răspunseră într-un glas, cu gurile căscate, țiganii din bandă, dar nu prea bucuroși că a intrat Italia în război.

— Trăiască Franța ! Ura ! izbucni Boteanu.

— Uraa ! ... răspunse mulțimea care începuse a se aduna în fața restaurantului.

— Trăiască Anglia !

— Uraaa ! ...

— Trăiască Italia !

— Uraaa ! ...

— Trăiască Rusia !
— Uraa ... Uraaaa ...
— Trăiască România !
— Uraaa ! ... Uraaa ! ... Uraaa ! ...

Muzica a început să cînte *Deșteaptă-te, române*.

Lumea, cît ai bate din palme, umplu piața. În amurgul serii cu broderii de aur, gloatele amestecate din muncitori, comercianți, podgoreni, femei și copii păreau mute, înfiorate, nelămurite în ființa lor de vorbele celor care se adresau mulțimii, urcați pe treptele de piatră de la Monumentul Eroilor căzuți pentru Independență la 1877. Vorbi Boteanu, cu vocea lui de coarde de violoncel, însuflețit, armonios, pasionat, scurt și energic, însoțit de gesturi, cu cravata fîlfîind în vînt. Urmară apoi învățătorul Nicolae Teodorescu, hotărît și emoționat, bătrînul învățător pensionar Ion Nazarie, cu care învățase Ștefan Boteanu la școala primară din tîrg, primarul comunei și, la sfîrșit, un veteran din războiul de la 1877, cu părul de amurg glorios și cu inima încă tînără.

Glasurile lor răsunară cu bărbăție în boarea înserării despre românii subjugați din Ardeal, despre drepturile noastre naționale.

Apoi cu muzica fanfară cîntînd înainte, Ștefan Boteanu și ceilalți, cu gloatele mulțimii după ei, porniră să manifesteze pe ulița tîrgului ...

Deodată, muzica intonă un marș mai nou : *Ardealul, Ardealul la luptă ne cheamă,* pe care cîțiva tineri, împreună cu unii oameni din mulțime, în frunte cu Boteanu, începură să-l cînte și cu cuvinte :

Să trecem, divizii române, Carpații,
La arme, cu frunze și flori,
Ne-așteaptă, izbînda, ne-așteaptă și frații
Cu sufletul la trecători ...

Ardealul, Ardealul la luptă ne cheamă,
Nădejdea e numai în noi,
Sărută-ți copiii și trista ta mamă
Și-apoi să pornim la război ...

Ajunşi la capătul uliţii, se întoarseră cîntînd alte cîntece, printre care şi *Marseillaise*, însoţiţi de urale nesfîrşite. Apoi, în piaţă, în ritmul muzicii, jucară de-a valma tineri şi bătrîni Hora Unirii. Cîţiva aprinseră şi azvîrliră în aer şi-n umbrele nopţii, deasupra tîrgului istoric, jocuri de artificii multicolore...

Intrase Italia în război alături de Franţa...

*

* *

Căruţa cu sergentul Boteanu Ştefan şi cu Mircea a ajuns în şoseaua care leagă satele de-a lungul, de la miazănoapte la miazăzi, pe malul înalt al Siretului. De aici, de pe malul stîng, se văd în dreapta, pînă-n munţii Vrancei, cîmpiile unde se dau bătăliile... În depărtare, jos în văi, dincolo de brîiele apelor arămii ale Siretului, care curg în rîu şerpuitoare, se întinde dinspre răsărit la apus linia frontului, pornind de la Siret din dreptul satului Furceni, prin Tişiţa, spre Panciu...

Satele de pe malul stîng al rîului şi satele din împrejurimi sînt evacuate. Furcenii, Băltăreţu, Cozmeştii-din-Vale, Cozmeştii-din-Deal, Ionăşeşti fumegă de cîteva zile sub teroarea obuzelor germane. Singur, la zece kilometri în urmă depărtare de front, neevacuat, e tîrgul Nicoreşti, deasupra căruia se înalţă de dimineaţă pînă seara un balon captiv, în formă de rărunchi uriaş, ţinut legat cu odgoane în înălţime, sus, pentru observarea mişcărilor pe poziţii...

În trapul copitelor iepei şi în huruitul roţilor, căruţa aleargă pe şoseaua satului Ionăşeşti, care de ieri şi alaltăieri e părăsit şi de cei din urmă locuitori. Prin grădini şi pe sub pomi, artileria română şi rusă a început să atace cu tunurile liniile duşmane. Biserica e cu turnul dărîmat de obuze. La intrare, lîngă uşa bisericii, în ogradă stau întinşi la pămînt trei soldaţi morţi, aduşi ca pe targă pe mantăile lor. Unul e fără picioare, cu vestonul rupt de la mijloc şi intestinele afară, ceilalţi doi au feţele desfigurate, rupte de schije, capetele umflate şi pline de sînge închegat şi înnegrit, ucişi, desigur, azi după-amiază. Mai la o parte, doi camarazi le sapă groapa comună. De altfel, azi

după-amiază, forfoteala bombardamentului s-a revărsat atît pe poziții, cît și în spatele frontului cu o cadență nebună. Probabil că în noaptea asta sau mîine, dușmanii pregătesc atacuri și dezlănțuiri de uragan, cu suprema sforțare a ambițiilor lor.

Sergentul Boteanu cere lămuriri unui soldat întîlnit în cale, la poarta unei case. Află că regimentul lui a primit acum pe seară ordin să treacă Siretul imediat și a plecat numai de-o jumătate de oră.

Mircea dă bici iepei care fuge în galop pe ulița satului.

În urma lor, la trei sute de metri după ei, cu un țipăt scurt, șuierat în văzduh, cade un obuz asurzitor pe acoperișul unei case. Explozia aruncă în aer un val de fum cenușiu, cu țăndări de șindrilă și scînduri peste zaplaz în șosea. Un alt obuz, cam de același calibru și cu aceleași vuiete, cade la o distanță de cîteva sute de metri pe șosea, în viile de pe malul Siretului, cam pe unde se află instalate prin apropiere bateriile rusești.

Căruța cu Boteanu și fiul său Mircea continuă să meargă în galop pe ulița satului, coborînd, cotind spre dreapta, după cum cotește ulița, ieșind din satul Ionășești, spre cîmpia din vale, cu larga perspectivă a amfiteatrului care se deschide în zare pînă sub munții Vrancei. Din aceste proiectile repetate, sergentul Boteanu a înțeles ușor că satul se află de acum sub focul artileriei dușmane.

După cîteva minute, în vale, la fîntînile cu ciuturi grele, de lîngă zăvoi, sergentul Boteanu își ajunge trupa. Oprește căruța, sare jos, și-și ia-n spate ranița, cu arma și merindele de acasă.

— Te las cu bine, Mircea, și s-asculți de mamă-ta, zice Boteanu grăbit, despărțindu-se de fiul său, fără să-l sărute, ori să-l mai îmbrățișeze... Se vede că frontul e prea aproape și părinții nu mai au timp nici să-și îmbrățișeze copiii...

Sergentul Boteanu trece în rînd la secția lui.

Coloanele de soldați în marș se pierd după tufele răchițelor spre podul de lemn, de pe brațul cel mic al Siretului și de acolo spre podul cel mare.

După ce nu se mai văd, Mircea, cu sufletul sîngerînd de chinuri neînțelese, gol, pustiu, bătrîn în viață, deși abia

copilandru, împovărat de gînduri și podidit de lacrimi, întoarce căruța și singur, în amurgul de bejenie cu huruit de chesoane și cu bubuit de tunuri, urcă la pas dealul, în drum înapoi spre casă . . .

Iapa — biata Luță, asudată — urcă dealul la pas odată cu înserarea care se lasă peste sat . . .

Mircea Boteanu, nemaiputîndu-se stăpîni, plînge singur în căruță . . .

IV

PE FRONTUL MĂRĂȘEȘTI ...

De cîteva zile clocotește-ntr-una zbuciumul luptelor care se desfășoară pe un front larg, întins spre vest din dreptul satului Furceni, de pe malul stîng al Siretului și pînă-n apropiere de Panciu și mai departe.

După succesul ofensivei generalului Averescu, în ținutul Vrancei, cu Armata a doua, germanii, fiind nevoiți să facă deplasări urgente de trupe în zona amenințată de întorsătura neașteptată a spargerii frontului de către români, au renunțat la ofensiva lor de la Nămoloasa, proiectată și pregătită pe teren încă din primăvară. Tot astfel și românii au renunțat definitiv la ofensiva Armatei întîia din acel loc, începută cu acea formidabilă și memorabilă acțiune de artilerie.

La această situație se mai adaugă faptul că, în urma căderii orașului Tarnopol, tot frontul de pe Carpați cu nordul Moldovei trece printr-o primejdie grea. Sînt semne demne de luat în seamă că comandamentul german se pregătește să pună în concordanță diferitele mișcări operative ofensive ... După mărturii de la prizonieri nemți și după observările aeriene din nacela balonului nostru captiv, ancorat la Pădureni, în spatele liniilor germane, se fac masive deplasări de trupe între Siret și Vrancea ...

Fără a pierde vremea, germanii, încurajați de succesul armatelor austriece de pe frontul din Galiția, au trecut la o hotărîtă și foarte puternică acțiune ofensivă chiar în sectoarele trupelor aliate. Căci strămutarea trupelor române din Armata întîia de pe frontul de cîteva zeci de kilometri, de la Nămoloasa, din regiunea sudică și de pe

malul stîng al Siretului, nu se putuse îndeplini deodată și în întregime din lipsa mijloacelor rapide de transport, cît și din oarecare prudență. În prima zi, germanii au înaintat cucerind, în lungul malului drept al Siretului, aproape zece kilometri teren în adîncime, ocupînd cătunul Răduleşti, crîngul Pădurea-Neagră, satele Ciuşlea, Străjescu și Doaga și atingînd spre apus linia ferată Focșani-Mărășești cu satul Bizigheşti, de unde, prin punctele Moara-Roşie şi Moara-Albă, legară fața frontului spre nord cu marginea în luncile de la Doaga. Situația creată atunci pe frontul românesc cerea grabnice măsuri. Interveniră la vreme trupele române ale Diviziei a cincea de sub conducerea generalului Razu. Regimentele de Infanterie 8 Buzău, trecut peste un pod de vase aruncat în pripă peste apele rîului mai la sud de Băltărețu, și 32 Mircea, trecut pe podul de la Cozmeşti, au sosit cele dintîi la locul de sacrificiu.

Luptele s-au încins cu o înverșunare disperată de-o parte și de alta. Dușmanii, în dorința lor aprigă de a strivi Moldova, aveau ca prim obiectiv cucerirea măreţului pod dublu — deasupra calea ferată și dedesubt pentru vehicule — de la Cozmeşti, pentru înlesnirea trecerii rîului Siret, care ridică la răsărit un mal înalt, abrupt, greu de urcat fără pripor și prielnic românilor pentru apărare, ca punct de observație, trageri şi strategii militare. În ajutorul batalioanelor de infanterie veniră fără întîrziere să stăvilească puhoiul german Regimentele 7 Prahova și 3 Vînători.

O unitate a Regimentului 32 Mircea aflată în repaus, în marginea luncii Siretului, lîngă podul de la Cozmeşti, chemată grabnic în ajutor, nemaiavînd timp de echipare, porni în pas alergător la contraatac, cu soldații aproape dezbrăcați, numai în pantaloni şi-n cămăși, cu baionetele la arme și cartușierele la brîu... Atacul spontan și vijelios al bravilor infanteriști stăvili trupele germane dincolo de Moara-Albă și Străjescu, unde un alt batalion al aceluiași eroic regiment, 32 Mircea, dusese o grea luptă de rezistență, pînă la nimicire, cu diviziile dușmane.

Trupele române intrară noaptea în noile poziții și fură nevoite să lupte într-o învălmășeală totală. În timp ce pri-

meau fără veste atacurile de grenadă și de mitraliere ale coloanelor germane, mascate la pîndă în culcușurile improvizate din față și din flancuri, românii mai erau împiedicați în desfășurarea acțiunii lor de soldații care se retrăgeau și împînzeau lunca, în grupuri, fără comandanți, fără arme, fără ranițe, rupînd firele telefonice de legătură, atunci întinse și încurcînd mișcările de reocupare a pozițiilor de luptă. Atacurile de împresurare și de distrugere ale dușmanilor susținute cu valuri întregi de carne omenească și cu movile de muniții cheltuite fără economie se poticniră, rînd pe rînd respinse și înecate în sîngele soldaților români.

Tot astfel și înlocuirea trupelor din două divizii rusești începu să se facă în condiții cu totul neașteptate, în plină acțiune ofensivă din partea inamicului, în aer liber, pe un teren deschis, fără adăposturi, tranșee, rețele ori timp de săpat cel puțin măști individuale.

În zilele următoare, germanii, care tîrîseră după ei o artilerie de toate calibrele, făcură să fumege deasupra luncilor și cîmpiilor dintre Siret și Panciu un infern de bombardament și lupte haotice . . .

În dreapta și în sprijinul Diviziei a cincea române, istovită și decimată de atîtea atacuri neîntrerupte, sosiră pe poziții, pentru rezistență și împrospătare de forțe, trupele de artilerie ale Diviziei a noua, de sub conducerea generalului Scărișoreanu. Ambele divizii formează Corpul VI de Armată de sub conducerea generalului Eremia Grigorescu, apărătorul încercat de pînă acum al munților de la Oituz. Regimentul 40 Infanterie ocupă loc între trupele Diviziei a cincea. Alte două unități, Regimentele 34 Constanța și 36, au intrat în liniile de atac.

Frontul român se prelungește la aripa dreaptă cu trupele rușilor, care îl continuă spre vest de la cotul Șușiței, cu cele două poduri puțin depărtate, unul al liniei ferate Mărășești-Tecuci și celălalt al șoselei Cozmești-Tișița Panciu.

Cu două zile în urmă, la 9 august, stil nou, cînd trupele române din Divizia a 13-a veneau în marș grăbit să treacă Siretul spre zona cîmpului de bătălii, frontul se cutre-

mura din temelii, măcinat și slăbit din încheieturi și situația devenise neliniștită.

După-amiază, bombardamentul germanilor a ajuns la maximum de intensitate și ferocitate.

Din taberele numeroaselor divizii dușmane, peste cinci sute de tunuri de toate calibrele, printre care 105, 150, 210 mm sînt cele mai puternice ; varsă prin gurile lor de foc un prăpăd de cataclism universal, distrugător, asurzitor și înăbușitor cu gaze asfixiante, toxice și lacrimogene, peste cîmpul de operații, peste rezervele din spatele frontului, peste podul de la Cozmești și satele învecinate și pretutindeni, unde tirul lor mare le dă această putință.

Un sprijin real în aceste bătălii a fost dat de unitățile din artileria rusă, cu baterii de toate calibrele, cu tunari trăgători excelenți. Unități de artilerie rusești sînt instalate la Cozmeștii-din-Deal și Ionășești.

La Ionășești în sat, amplasate în grădinile de lîngă case și în viile de pe malul Siretului, cîteva baterii și secții de artilerie grea ale aliaților ruși au strălucit printr-o tehnică de tragere cu multă precizie, la distanțe mari, spre frontul germanilor și-în spatele frontului lor. Au fost văzuți atunci, în acele momente grele, artileriști ruși cu läicere udate cu apă, aruncate pe țevile tunurilor, ca acestea să nu se decalibreze de atîtea trageri repezi, iar unii dintre servanți potolindu-și setea cu cîte o gamelă de vin, scoțînd din cînd în cînd cîte o înjurătură caracteristică la adresa nemților și a războiului provocat de ei . . .

Artileria română și rusă, atît cea din apropierea pozițiilor unde e adusă pentru imediată legătură de acțiune cu infanteria, cît și cea de pe malul stîng și dominant al Siretului, care dispune de-o minunată perspectivă de flanc, ripostează cu violență împreună și la timp, cu trageri precise, cu stavile de baraj clocotitor și cu unele proiectile semănate chiar în bateriile germane. În înălțimile văzduhului, obuzele și proiectilele se încrucișează șuierînd după mărime, țipete sinistre, mai groase ori mai subțiri. In largul zării, atît la noi, cît și la dușmani, cîmpiile și lanurile cu semănături dogorite de soare și zăpușeală sînt învăluite de nori groși de fum negru, cenușiu, care izbucnesc din explozii cu bubuituri de trăsnet. În liniile de bă-

taie, şrapnelele se sparg ca o grindină. Gazele plutitoare galben-roşcate, duhnind a otravă, înfăşoară pămîntul în valuri ondulate, sub mantia uriaşă a morţii.

Sînt cîteva ceasuri de cînd obuzele cad mereu... Din terasamentul liniei ferate Cozmeşti-Mărăşeşti, exploziile aruncă-n aer şine de fier care se prăbuşesc la pămînt, rupte, strîmbe şi încolăcite ca nişte odgoane de cînepă putrede, zvîrlite pe un ţărm părăsit de corăbieri. Traversele grele de stejar zboară ca fulgii în lături, la distanţe mari. Pietrişul scormonit huruie îngemănat cu zgomotul rafalei de şrapnele, împroaşcă fumul şi aerul în sus, apoi repede şi scurt curge pîrîind ca nişte ploi trecătoare de grindină, cum vin de obicei primăvara, pe acoperişuri de case învelite cu tablă. Salcîmii şi plopii izolaţi de pe marginea şoselei şi a liniei ferate gem cu crengile sfîrtecate. Un obuz căzut lîngă o tulpină trînteşte copacul la pămînt. Un salcîm se rupe smuls din rădăcină, face un salt în aer, prins în vîrtejul aprigului uragan, şi se culcă răsturnat mai la o parte. Frunzişurile copacilor loviţi de proiectile flutură în adieri de vînt şi praf, coroane zdrenţuite îşi murmură, în vîjîiala schijelor, rugăciuni de îmblînzire pentru mînia împăraţilor răzvrătiţi sub soare. În luncă, mestecenii, răchiţele şi plopii uriaşi, adunaţi laolaltă ca un popor înspăimîntat şi fără glas, înfruntă, sîngerînd, aceeaşi vijelie.

Aproape de apusul soarelui, tunurile duşmane nu mai bat în zona tranşeelor, ci numai în rezervele din spatele lor. Bavarezii pornesc la atac. Ei ies din şanţuri înarmaţi pînă-n dinţi cu grenade, mitraliere şi puşti-mitraliere şi năvălesc asupra tranşeelor române. Din partea românilor, o răpăială neîntrecută de gloanţe, de pocnituri de grenade şi de mii de focuri de mitraliere întîmpină pe atacatori, care cad la pămînt ciuruiţi, străpunşi de gloanţe şi de schije, morţi şi răniţi. Dar trupele duşmane răsar mereu din urmă, proaspete şi iau locul celor căzuţi. Izvorăsc altele în valuri nesfîrşite pe tot frontul de mai mulţi kilometri dintre şoseaua Focşani-Mărăşeşti şi apele Siretului, şi înaintează într-o furie nepotolită. Revarsă un foc ucigător, cu şrapnele şi grenade. Românii îndîrjiţi şi împuţinaţi rezistă din răsputeri şi barează calea năvălitorilor cu mor-

mane de leşuri bavareze. Sînt soldaţii inamicului, proprii lui fii, căzuţi în vijelia de gloanţe şi în ţăcănitul mitralierelor. Dar duşmanii vin mereu. Înnebuniţi de îndîrjirea şi rezistenţa românilor. Îmbătaţi de amintirea luptelor cîştigate pe alte fronturi europene prin care au trecut, ei se aruncă la atac peste cadavrele morţilor şi peste gemetele răniţilor şi trec asupra şanţurilor rezistente. Românii luptă pe viaţă şi pe moarte. Cu toate că-s mai puţini la număr, ei fac ravagii în rîndurile duşmanilor. Un singur gol se cască la încheietura Diviziei a cincea cu a noua, la cotul liniei ferate Mărăşeşti-Tecuci, lîngă pădurea Călini şi într-un salt puhoiul bavarez pătrunde cîteva sute de metri, cu intenţia de-a cădea prin învăluire în spatele regimentelor române, la stînga şi la dreapta. Însă, în aceeaşi vreme, situaţia devine tragică. La dreapta Diviziei a noua, care luptă cu duşmanii din faţă şi din flanc, trupele aliate au fost silite să se retragă dinspre Fanrica-Tişiţa pe şoseaua şi linia ferată Focşani-Mărăşeşti, spre gara şi satul Mărăşeşti, opunînd rezistenţă germanilor care atacă aripa descoperită a unităţilor noastre. Românii înţeleg situaţia grea şi foarte critică, aproape pierdută. Ca să nu fie surprinşi prin atacul deschis din trei părţi, ei se retrag în urma tranşeelor cîteva sute de paşi, luptînd şi întărindu-se pe loc. Dar sprijinul rezervelor nu întîrzie. Două batalioane ale Regimentului 34 de la Constanţa sosesc în grabă către cele două spărturi ale frontului şi în ajutorul camarazilor istoviţi din acelaşi regiment. Comandanţii, în mijlocul soldaţilor lor, însufleţiţi de un cald entuziasm patriotic, înaintează sfidînd moartea. Unul din batalioane aleargă la dreapta, în spărtura lăsată de o unitate care se retrăsese precipitat. Într-un avînt de eroism supraomenesc, soldaţii români, în frunte cu ofiţerii şi comandanţii lor, din care mulţi cad morţi străpunşi de gloanţe, înaintează pe brînci şi în picioare, cu o vijelie torenţială de focuri de mitraliere, puşti şi grenade, seceră din cale rînduri întregi de duşmani, îi resping din terenul cucerit şi-i pun pe fugă spre tranşeele din care au plecat. Izbiţi brusc şi pe neaşteptate de un contraatac atît de violent, într-un sector pe care-l credeau cel mai sigur de străpuns, germanii se zăpăcesc şi din ei vreo şaizeci de soldaţi, cu ofiţerul lor, cad prizo-

nieri. Celălalt batalion intervine să umple golul dintre Regimentele 36 și 34 și atacă fulgerător pe dușmani cu aceeași lavă de gloanțe și grenade. Culcați pe burtă, în genunchi, infanteriștii batalionului se desfășoară înaintînd și deschizînd ropotele grindinei de puști și de mitraliere. Apoi soldații se aruncă în iureș nebun cu baionetele la arme și cad asupra năvălitorilor care începuseră să-și sape întărituri pe noile poziții cîștigate. Lupta se încleștează din toate puterile în ambele tabere adverse.

Germanii cad decimați. Sînt uluiți de vîrtejul atacului de oțel și nevoiți să se retragă ceva mai înapoi, secerați din urmă sub biciul de foc al trupelor noastre. Pedeștrii bavarezi lasă pe teren sute de morți și de răniți, în fuga lor abia se pot opri pentru rezistență, să-și salveze situația cu orice preț, dincolo de șanțurile din care porniseră la luptă. Batalionul român face legătura cu aripile celor două regimente și restabilește linia frontului. Celelalte două batalioane ale eroicului Regiment 36, care ocupă la stînga linia întîia, sînt greu încercate de soartă. Numărul oamenilor e redus mai mult de jumătate. Ofițerii și comandanții aproape toți sînt morți și răniți. Totuși, resturile acestor unități fixate pentru apărare în șanțul dinspre nord al șoselei Cozmești-Tișița ridică pe marginea din față o baricadă de cadavre omenești trîntite unul peste altul, din dosul cărora soldații, la pîndă, trag cu puștile și grenadele. Germanii, de cealaltă parte a șoselei, fac și ei un zid de morți și astfel din amîndouă taberele dușmane lupta se continuă.

În pozițiile din stînga frontului, în sectorul Diviziei a cincea, de la cele două poduri de pe Șușița și pînă la Siret, atacurile germane sînt susținute cu o insistență extraordinară de trupe mult mai numeroase decît cele ale românilor, care se mențin pe poziții înfruntînd uraganul lor, cu mari sacrificii, ripostînd și contraatacînd, copleșiți, extenuați. Regimentele 7 Vînători și 32 Mircea au pierderi mari. Soldații susțin pozițiile cu jertfe dureroase.

Dar și diviziile germane sînt sleite de puteri. Pierderile lor sînt imense. Unele unități care au fost exterminate, desființate sînt scoase din lupte. Dacă în fruntea lor, care se pretind victorioase cu un pas, s-ar afla Pyrrus, re-

gele Epirului de odinioară, el ar exclama, desigur : „Încă o victorie ca asta și sînt pierdut".

După un ceas, atacurile încetară. Doar la distanțe mari, cîte o răbufneală de tun huruie înfundat în înălțimile văzduhului de la o depărtare la alta.

În înnoptarea liniștită nu se aud decît vaietele răniților, ciuntiți, schingiuiți, desfigurați, cu sîngele scurs și închegat în băltoace sub ei, pe pămînt... Ei cer ajutoare cu voci sfîșiate și gemete sugrumate. Glasuri de străini, cu glasuri de băștinași se îngînă într-un plîns îngemănat.

*

*   *

A doua zi se pregăti din partea noastră contraatacul. Încă de cu noapte, tunurile germane și-au început cu orchestrația lor de toate calibrele dezlănțuirea cunoscută, din ce în ce mai aprigă, a simfoniei lor sinistre.

Din spatele frontului român și de pe malul stîng al Siretului, obuzierele noastre grele și bombardele de cîmp se iau la întrecere cu cele dușmane și răspund cu o egală putere de bombardament.

Văzduhul șuieră strident, ca sunetele unor trîmbițe funebre. Obuzele spintecă cerul cu tunete prelinse din senin. Unele proiectile încrucișate-n drumul lor se ciocnesc în înălțime, plesnind cu nori de fum și foc și împroșcînd pămîntul dedesubt cu grindină de schije.

După-amiază, un cîrd de șapte avioane germane, cu motoarele în plină viteză, s-au abătut cu aripile lor de păsări albe asupra pozițiilor noastre, rotindu-se în căutare de prăzi și cobind a moarte cu croncănitul lor aerian. Păsările albe trec în spatele pozițiilor noastre. Tunurile artileriei antiaeriene din marginea dinspre nord a satului Mărășești trag salve de proiectile asupra lor. Nori mici albi de fum se sparg în jurul avioanelor dușmane. Un nouraș se vede cum pocnește chiar în pliscul de fier al unei păsări albe, acolo sus. Deodată o flacără izbucnește din avionul lovit și un croncănit de motor amuțește. Pasărea cobitoare cade împușcată din zbor și se rostogolește din drum, într-o vîlvătaie albă de flăcări, de parc-ar fi fost cu penele unse cu gaz.

Trei avioane din cele șase pleacă spre Oituz.

Unul — probabil rănit — din celelalte trei rămase deasupra frontului se întoarce către liniile lor, spre Odobești.

Două avioane române apărute în văzduh dinspre Nicorești încep un duel strașnic cu cele două păsări albe. După o luptă nebună, cu încrucișări de zboruri și necontenite răpăieli de mitraliere, țăcănite din ambele părți, sus, în înălțimea bolții fără pată de nor, pe seninul infinit, păsările albe fac cîteva virajuri joase, aproape de zona tranșeelor, dau drumul unor rachete albicioase și iau direcția din care au venit.

Către seară, contraatacul infanteriei române se dă pe tot frontul de la Siret și pînă la șoseaua și linia ferată Focșani-Mărășești. Din dreapta, trupele ruse nu se mișcă din tranșee și mențin cu hotărîre pozițiile. La ceasul hotărît, soldații români ies din șanțuri în sunetele gorniștilor care anunță asaltul, dar sînt răpuși, sînt secerați pe loc, lîngă liniile din care au plecat, de valul brusc și ucigător al mitralierelor germane. Cuiburile lor de mitraliere și puști-mitraliere foarte numeroase, așezate-n lanț de trăgători și ascunse între crengi, prin frunzele copacilor, ori în dosul tulpinilor, în lungul șoselei Cozmești-Tișița, au rămas ferite și aproape neatinse de focul artileriei române, care nu bătuse îndeajuns linia pomilor. Podul șoselei de pe Șușița e fortificat ca o redută cu mitraliere dușmane.

Tot avîntul eroic al trupelor române e fulgerat într-o clipă și doborît la pămînt. Batalioane întregi, soldați și ofițeri, cad unul după altul.

Din marginea luncii Prisaca de lîngă Siret, resturile Regimentelor 8 Buzău și 3 Vînători atacă din două părți satul Doaga. Dar germanii sînt formidabil întăriți cu numeroase posturi de mitraliere, care stau la pîndă adăpostite sub acoperișul caselor și prin copacii deși și bătrîni din marginea satului. Ostașii români înaintează cîteva sute de metri în valuri, înfruntînd rînjetul morții care-i macină la fiecare pas, și ajung pînă aproape de intrările satului. Aici însă, mitralierele și bombardele germane îi țintuiesc pe loc, sub focul lor vijelios și ucigător de gloanțe și șrapnele. Soldații cad de-a valma. Unii îngenunchează cu

fruntea lipită de pămînt, ca pentru rugăciune. Toate coloanele noastre sînt decimate, reduse, cu neputință de-a mai fi unități de front. În partea dinspre apele Siretului, din marginea de răsărit a satului Doaga, dorm de veci, cu trupurile ciopîrțite și risipite, amestecate cu țărna pămîntului strămoșesc, eroii simpli, dar purtători de mari virtuți, ai Regimentului 8 Buzău. În partea dinspre miazănoapte și apus a acestui sat obscur, dorm eroii celuilalt Regiment de atac și de jertfe al zilei, 3 Vînători.

Mai la dreapta, trupele celor două unități 32 Mircea și 7 Prahova luptă secerate și decimate, înaintînd greu spre valea Jugastrului. Ultimele sforțări se sfîrșesc; soldații nu se mai pot tîrî. Mitralierele dușmane și obuzele tunurilor de cîmp îi pisează fără încetare și le ridică-n față stavili de foc infernal.

În celelalte sectoare din continuarea frontului spre apus, aceleași jertfe de trupuri omenești udă cu sîngele lor glia Moldovei lui Ștefan cel Mare. Regimentul 9 Vînători e mistuit de dușmani, într-un tir nebun și continuu, de țevile mitralierelor bine adăpostite în pomii din față și greu de a fi distruse. Nici soldații Regimentului 36 de la dreapta nu se pot mișca din șanțul de la nord al șoselei, fiind biciuiți și zdrobiți pe loc de dușmanii de cealaltă parte.

Numai în aripa dinspre apus a frontului român, oamenii ultimului batalion rămas în viață din Regimentul 34 Constanța pătrund prin dansul morții de baraj, cu ploi de șrapnele și de gloanțe și înaintează peste liniile germane, distrugînd cuiburile de mitraliere din calea lor, de sub grinzile de la podurile de pe Șușița și de lîngă tulpinile copacilor, cucerind teren pînă aproape de malul Șușiței. Eroicul batalion însă e nimicit și el și aproape desființat. Restul de cîțiva soldați e scos din front și înlocuit cu rezerva unui batalion din Regimentul 40 Infanterie, Călugăreni.

După două ceasuri de atacuri susținute care ne-au costat atîtea vieți, contraatacul român se scladă în aceeași purpură de amurg sîngeros revărsat peste cadavrele mormanelor de morți, în aceeași simfonie înfiorătoare de

gemete și vaiete de răniți și-n aceeași sclipire rece a luceferilor, aprinși de veghe mai devreme în spații astrale, ca amurgul atacului german din ziua precedentă.

*

* *

Trupele Diviziei a 13-a română, aduse de două zile în spatele pozițiilor, ca rezervă a Armatei întîia, sînt adăpostite între lunca de lîngă Siret, printre cîteva pîlcuri mari de plopi și răchiți ce se întind din malul nisipos, sub care susură-n vaduri apele rîului, și pînă-n ridicătura drumului de fier, Mărășești-Adjud, de lîngă șoseaua națională, paralelă cu linia ferată în aceeași direcție...

I se mai spune acolo și Rateșul lui Haret...

În marginea șoselei spre apus se află o înșiruire de patru-cinci case mici, țărănești, într-o izolată așezare omenească. Mai la stînga, spre miazăzi, cîteva sute de metri, pe șoseaua care duce spre podul de la Ionășești, se înalță un conac singuratic, bogat în pomi bătrîni și umbroși, strînși în preajmă-i laolaltă, ca un crîng insular, și care ține strajă bordeielor de soldați și bateriilor de tunuri ascunse în pădurìcile dinapoia lui. Cătunul cu conacul singuratic se cheamă Modruzeni și-i așezat cam la jumătate de cale între Mărășești și Pădureni.

Vîntul adie călduros spre miazăzi și în poleiala soarelui ce se-nclină spre asfințit, frunzele plopilor întoarse pe dos îmbracă-n tremurul lor jucăuș străluciri de aluminiu topit în zări.

Prin aer, și azi, ca ieri, și de-atîtea zile-n șir, tunurile de toate calibrele, atît de la noi, cît și de la dușmani, trag neîntrerupt, pe toată întinderea frontului și în spatele lui.

Companiile de soldați din Regimentul 50/64 Infanterie sînt în repaus. Unii, întinși pe mantale, dorm sub niște tufe de sălcii. Alții își usucă pe iarbă cămășile spălate. Mulți, de frica bombardamentului, stau și se odihnesc prin bordeiele întunecoase, săpate ici-colo, pentru adăpost printre copaci. Într-un tufiș mai la o parte, dosit și umbrit de crengile unui plop uriaș, locotenentul Teodorescu Niculae, un plutonier și sergentul Boteanu Ștefan, așezați toți trei jos, cu picioarele încrucișate sub ei, turcește, fac cu pasiunea jucătorilor experimentați „o mică partidă de po-

cher". Cărțile de joc — e drept — după cum le-arată culoarea negricioasă sînt îndeajuns de învechite. Totuși, acum ele prețuiesc mai mult decît toate cărțile noi din lume.

Spre zona pozițiilor, încă de un ceas, atacurile se dau cu toată violența din ambele tabere.

Dar pe șoseaua ce vine dinspre locul de lupte de la Mărășești apar în dezordine cete de soldați fugari, care trec spre Adjud.

Într-un tufiș, trei ofițeri :

— Pas, zice unul.

— Dă-mi două, Nicule.

— Și mie una.

— Numai una ?

— Da !

Lîngă tufișul celor trei jucători s-apropie un soldat.

— Ce-i, Opreo ? întreabă locotenentul.

— Am venit să vă spui că pe șosea la deal trec o mulțime de soldați de la Mărășești spre Adjud.

— Ce zici, omule ?

— Zău, să trăiți !

Jucătorii de cărți săriră ca arși de jos.

La trei kilometri depărtare, pe frontul Mărășești, luptele sînt în fierbere.

Au uitat jocul și toți trei drepți în picioare, cu ochii mari, mirați, și cu fețele îngrijorate se privesc unul pe altul.

— I-auziți, fraților, pe poziții ce forfoteală de mortiere și șrapnele cu lătrat de mitraliere . . . Și noi ce facem ? !

— Aleargă la maior, Nicule. Vezi încotro o luăm ?

— La revedere, le zise, pierzîndu-se grăbit, printre copaci, locotenentul Teodorescu.

Ceilalți trec la posturile lor și pun în ordine plutoanele și secțiile, cu camarazii lor.

— Zaharia Vasile, unde sînt ceilalți ? întreabă Boteanu.

— Toți sînt aicea, domn' Ștefănică, numai Androne țiganul e dus în sat, colea-n Pădureni, poate cotonogește vreo găină, așa a zis el. Năravu-i nărav, ce să-i faci !

Peste un sfert de oră trupa Regimentului 50/64 Infanterie primește știrea să fie gata de marș că intră imediat în front, la dreapta românilor din Divizia a noua.

V

UN CONTRAATAC ŞI O LUPTĂ CORP LA CORP...

Încă de cu seară, patrulele germane, furişate printre ierburi şi dosite de semănătura popuşoiului chircit de secetă, căutară în nenumărate rînduri să surprindă mişcările românilor care intraseră mai din vreme în a doua linie de şanţuri. Dar nu li se dădură putinţa să se apropie un pas fără a fi zăriţi de la distanţă şi atacaţi cu salve de focuri trase tot în plin.

Regimentul 50/64 Infanterie leagă frontul român la dreapta Regimentului 9 Vînători, cu faţa spre miazăzi şi apus, cam opt sute de metri depărtare de gara şi satul Mărăşeşti.

În hărţuiala de pînă la miezul nopţii, unii soldaţi au mai adîncit şanţurile, întărindu-le cît mai bine.

Lîngă rădăcina unui măcieş de cîmp de pe marginea tranşeului, sergentul Boteanu îşi instală puşca-mitralieră într-un cuib mascat şi întărit în faţă cu un val mic de pămînt proaspăt săpat.

Noaptea senină şi răcoroasă abureşte, din plămînii şi măruntaiele pămîntului, pături moi de rouă care se aştern ca o pînză pe chipul a mii de morţi, înviorînd verdeaţa cîmpurilor gălbejite de arşiţa zilelor secetoase şi răscolite de praful şi fumul exploziilor.

Deodată, la cîteva ceasuri după miezul nopţii, cînd frontul părea că se mai liniştise, mai multe sute de tunuri duşmane încep să tuşească din ce în ce mai des, cu o lavă asurzitoare de foc în liniile românilor. Tot atunci, din rîndurile inamice pornesc în şuviţe incandescente curcubeie de rachete roşii şi albe, care vin spre tranşeele noastre, luminînd ca ziua. Obuzele curg într-un huruit continuu

și pămîntul se cutremură la fiecare explozie căzută mai în apropiere. În viile din stînga și din spatele liniilor, vițele butucilor zdrențuite de schije, printre care mulți butuci scoși cu totul din rădăcini, sar în aer cu nori de fum și de gaze toxice.

Vreme de o oră, bombardamentul tună într-una.

— Ce spui, măi frate Oprea, o să țină ca la Nămoloasa hărmălaia asta ? întrebă un soldat din secția lui Boteanu, amintindu-și de cumplitul bombardament de acolo.

— Pîn-or socoti nemții că ne-au făcut una cu pămîntul, îi răspunde soldatul Oprea Ilie.

— Li-i ciudă c-am venit noi aici !

— Ba bine că nu !

— Să vedeți ce-o să fie la atac, acum, trînteală și capete dogite, intră în vorbă cu o glumă silită și neluată în seamă de ceilalți, înfuriat de bătaia bombardamentului, soldatul Bulboacă Marin, venind lîngă cei doi.

Dar un obuz trăsnește la cîțiva metri deasupra șanțurilor lor, cu un bubuit care le curmă o clipă respirația și le taie pofta de vorbă, acoperindu-i c-o ploaie de țărnă și bolovani.

— Măi, al dracului păgîn, era cît pe-aici să ne repereze, glăsui, ridicîndu-se de jos, Oprea Ilie, bucuros că este teafăr.

— Băieți, le zise apropiindu-se de ei sergentul Boteanu, să fim cu ochii în patru, gata de luptă. Îndată ce stă artileria, să știți că germanii au să pornească spre noi. Să trageți fără-ncetare. Din tranșee nu ieșiți la atac decît la comandă . . .

Sergentul Boteanu trece la postul lui lîngă pușca-mitralieră. E ajutat de caporalul Matcașu — un fecior de țăran din comuna Corod, nu departe de Tecuci — și de soldatul Anisie Iorgu, amîndoi pricepuți și iuți în mișcări.

Bubuitul se mai domoli în răstimp. Tunurile dușmane bat acum numai în spatele pozițiilor.

La cîteva sute de metri de tranșee apar vreo cinci reflectoare germane, care proiectează deasupra liniilor noastre lungi trîmbe de lumini orbitoare. Farurile lor puternice caută să descopere efectele artileriei. Pe deasupra pocnesc și se-ndoaie spre tranșeele române șiraguri de

rachete fosforescente în aerul nopţii, ca nişte focuri bengale la serbări naţionale.

Un val de atac german îşi face apariţia în coloanele de umbre conturate, în semiîntunecimea orizontului plan.

— Foc de voie repede, strigă sergentul Boteanu secţiei lui, la stînga şi la dreapta !

Vijelia atacului a început. Rachetele cu jocuri de artificii multicolore curg din belşug asupra şanţurilor noastre. Germanii au deschis focul vociferînd, încurajaţi de comandanţi şi înaintează pe brînci, plecaţi din şale, tîrîţi pe pămînt. Românii îi primesc cu împroşcări fulgerătoare. Soldaţii noştri, din adăposturi ferite, cu ropotul lor de pocnituri neîntrerupt, trag în plin. Mitralierele şi puştile-mitraliere clănţănesc cu dinţii lor aprigi lătratul a mii de gloanţe pe minut.

Coloanele germane se răresc, avîntul lor e înţepenit ; cei vii se trîntesc la pămînt alături de cei morţi şi lupta se desfăşoară vijelios.

Din dosul măcieşului cu frunzele ciuruite de gloanţe, sergentul Boteanu, cu ţeava puştii-mitraliere fierbinte, trage fără întrerupere. Benzile de tuburi goale le zvîrle alături, jos, soldatul Anisie. Caporalul Matei Mateaşu, de cealaltă parte a sergentului, bagă mereu la depănat bandă după bandă de cartuşe. Puşca-mitralieră tremură şi gura ţevii curăţă de iarbă şi ciulini pămîntul din faţa ei.

— Trage, ţigane, nu te-ascunde, strigă mai mult glumind, cu vocea de tunet, soldatul Bulboacă Marin, camaradului Androne, care se tupilă în şanţ.

Întunericul nopţii e spintecat mereu de reflectoare . . .

Germanii dau drumul din tunurile lor de cîmp, aduse-n apropierea poziţiei, şrapnelelor huruitoare care se sparg şi plouă cu grindină deasupra şanţurilor noastre.

Artileria română începe şi ea, concurînd cu cea germană. Proiectilele trimise cu precizie fac prăpăd în rîndurile duşmane. Rafala continuă şi se duelează violent, cu toată atenţia încordată de amîndouă părţile adverse, pînă-n zori de ziuă.

Acum un alt val de atac, de data asta mult mai puternic, se ridică în linie de trăgători, în fugă de-a buşelea, urlînd, venind spre şanţurile noastre. Dar soldaţii români dezlănţuie un foc ucigător şi coloanele inamice se frîng,

poticnite în loc, se împuținează, secerate continuu, dar încă se mențin, mai vin din urmă și alții și mai rămîn destui care se trîntiseră pe brînci și vor să atace și să ocupe poziția cu orice preț. Acum grenadele de-o parte și de alta se-ncrucișează-n aer ca mingile.

— Baionetele la arme, se aude răcnind un glas.

Într-o clipă, magnetizați parcă de-un singur suflet, românii se ridică din șanțuri la atacul corp la corp.

— Uraaa ! ...

Cîțiva, înfricoșați, se culcă la pămînt, unii se prefac răniți. Alți cîțiva nu îndrăznesc să părăsească tranșeul. Sînt conștienți de fiorul morții și nu vor să renunțe la viață.

— Înainte, fraților ! ... Nu vă lăsați ! ... strigă un gradat.

Soldații par înnebuniți. Germanii încearcă să opună o rezistență zadarnică. Lupta se dă pe tot frontul Diviziei a 13-a. Regimentul 50/64 e în plină acțiune pe întreg sectorul lui.

Soldatul Bulboacă Marin izbește cu patul armei. Întoarce arma după felul primejdiei, cînd cu patul, cînd cu baioneta. Un dușman vrea să-l împungă. Bulboacă îi barează mișcarea-ntr-o secundă, îi înfige baioneta-n coaste și-l dă peste cap, trîntindu-l la pămînt. „Năpîrcile !“ scrîșnește printre dinți.

Zaharia Vasile nu se lasă și lovește și el cu sete ca să nu-l lovească alții. A sfîșiat cu baioneta obrazul unui bavarez de oraș, de i se văd fălcile cu dinții și măselele de aur pline de sînge.

Androne Ion a prins curaj și el, sprinten, și acum e iute ca o sfîrlează. Pare luat de vîrtej. Unuia i-a spintecat pîntecele și vestonul. Calcă peste morți și se apără cu mult curaj. Soldatul Pană Sava, aprins la față, izbește în dușmani cu patul puștii. C-o lovitură dată unui neamț după ceafă, l-a îngenuncheat. Dar un ofițer german, de la cîțiva pași, cu revolverul în mînă, îi bagă două gloanțe în piept și Pană Sava îngenunche și el, fără să mai aibă vreme să se gîndească la ceva. Românii continuă lupta corp la corp îndîrjiți de rezistența inamicului. Printre ei, un camarad cu ochii sticloși, de gheață, rîde cu hohote, înnebunit cu-adevărat de cruzimea urgiei ce se arată înaintea lui și

lovește mereu cu baioneta în pămînt, într-un singur loc, sfredelind țărîna, închipuindu-și victima răpusă la picioarele lui. Și în timp ce tovarășii lui se scaldă în sînge cu dușmanii, înaintînd în marșul morții, el rămîne în același loc, fixat de-un miraj chinuitor, rîzînd și pisînd mai departe pămîntul, bolborosind frînturi de propoziţiuni eliptice, neînțelese : „icoane de stele", „sînt un criminal", „guzganii la mama Evdochia", „i-am omorît". „toți au să urle de lună și gălbinare"... În vîrtejul luptei, un prusac cu mustață roșcovană, fața blondă și ochii albaștri, tremurînd, îngălbenit de frică, aruncă arma ridicînd mîinile-n sus și se roagă de un soldat român, ce se apropie pentru a-l lovi, ca să nu-l omoare :

— *Vier Kinder, Herr Kamerad... Ich habe vier Kinder...* [1]

Românul îl înșfacă de guler și-l trece prizonier spre tranșeele noastre.

Locotenentul Teodorescu e acum în vîrtejul luptei, cu toată primejdia ce-l pîndește la fiecare pas, alături de camarazii lui, disprețuitor de moarte, cu revolverul în mînă. Rămas puțin în urmă, el își îmbărbătează compania și menține situația în ordine. Glasul lui s-aude din cînd în cînd strigînd cîte un îndemn :

— Flancul stîng înainte ! Nu vă lăsați, fraților...

Mai la o parte, Androne, viteaz cu adevărat, intrat într-un vălmășag de nemți, izbește vîrtos, mereu, năucit, din toate puterile lui. Un dușman însă din flanc îi bagă baioneta într-un picior și-l răstoarnă la pămînt. Doi camarazi vin în ajutorul lui Androne și-i lovesc pe atacatori de-a valma. Un bavarez tînăr, voinic și sprinten mînuiește baioneta vertiginos, se apără cu dibăcie și lovește chiar în plin din cînd în cînd, înțepînd de moarte pe cîte un soldat român care rezistă cu îndărătnicie în lupta angajată. Deodată, un infanterist român i se proptește bavarezului în față, voind să-i aplice o puternică lovitură cu patul puștii în dreptul pieptului. Dușmanul însă i-a prins mișcarea și se ferește, face un pas îndărăt plecîndu-se brusc la pămînt și infanteristul lovește-n gol pe deasupra adversarului, că-

---

[1] Patru copii, domnule... Am patru copii...

zînd într-o parte. Bavarezul ridicat în picioare o clipă mai din vreme sare asupra românului și-i străpunge beregata cu baioneta pe care i-o înfige prin gură pînă-n ceafă. Dar neamțul înnebunise. Un vlăjgan în uniformă albastră, camarad de-al celui strivit în spasmul cruzimii de nebunie, cade ca un trăsnet c-o lovitură din răsputeri, disperată, nimerindu-l drept în moalele capului. Bavarezul fulgerat de izbitura fatală se prăbușește peste cadavrul victimei. Din craniul lui despicat în două se preling creierii stropșiți în iarbă. Arma soldatului român s-a frînt în două. El își ia de jos o altă pușcă, din cele rămase de la cei căzuți, și trece la luptă mai departe după tovarășii lui.

După o încăierare crîncenă de aproape o jumătate de oră, puținii germani scăpați din iureșul contraatacului român, istoviți, decimați, răniți, vor să se retragă luînd-o la fugă în dezordine. Sînt însă ajunși din urmă și secerați, cu neputință să mai scape mulți pînă-n liniile lor.

— Pe el, Pîrvule, nu te lăsa, Oprea ! se aud îndemnuri printre soldații noștri.

Un grup de vreo zece bavarezi, cu un cadet între ei, rămași în urma tovarășilor lor în retragerea precipitată, cad prizonieri în mîinile românilor.

— Predam la voi, bitte schön, gîngăvește scîlciat, în românește, trei cuvinte, unul din nemți, aruncînd cu toții armele la pămînt.

— Di ci n-ați zîs așa mai di mult, *babarejilor ?* Hî ? îi întreabă răstit unul din moldoveni.

— Matei și Anisie, înșfăcați-i repede și duceți-i la primul post de-i dați în primire, interveni scurt sergentul Boteanu, care rămîne să ia el pe umeri pușca-mitralieră și s-o așeze într-un post mai înaintat.

Atacul germanilor izbit de zidul de oțel ridicat din nevăzut în fața lor a ricoșat în sens invers și s-a transformat în cursă de alergări în galop, iar acum la întoarcere, cu poticneli de moarte subită. Din coloanele dușmane, acei rămași în picioare trec peste tranșeele din care au plecat la luptă și nu se opresc decît în alte rînduri de șanțuri inamice din spatele celor dintîi.

Infanteriştii români înaintează în tot sectorul lor şi ocupă noua poziţie cucerită, cu mai bine de cinci sute de metri teren în adîncime.

Duşmanii au fost astîmpăraţi.

Pe cîmpul de luptă nu se văd decît mormane de cadavre şi răniţi, printre puşti şi căşti de oţel, împrăştiate. Nu se aud decît gemetele răniţilor stîlciţi, schingiuiţi, sleiţi de sînge şi vlagă, căzuţi în încleştarea oarbă dintre cotropire şi apărare. În sinistrul cor de prohod psalmodiat spre odihna celor morţi şi a celor în agonie de mii de glasuri străine tresar din vreme în vreme şi vaiete sfîşiate de români care strigă ajutor şi se tînguiesc în chinuri.

Soldaţii, luptătorii de mai înainte, din cei scăpaţi teferi, ascultă din tranşee înfricoşaţi şi simt, deşi sînt teferi, că li se zgîrceşte carnea în trupurile lor, gîndindu-se că dacă ar fi căzut la atac, unii dintre ei ar fi fost desigur în aceeaşi situaţie de dureri şi vaiete.

În apropierea tranşeului s-aude, în noaptea senină, din ce în ce mai stins, un rănit gemînd :

— *Mein Gott ... Meine Mutter ...* [1]

Soldatul Bulboacă Marin, care sapă să-şi întărească poziţia din faţă moştenită de la duşmani, descoperită, se opreşte din lucru şi lasă lopata jos din mîini. Stă pe gînduri ... Ca după o frămîntare lăuntrică chinuitoare, el vorbeşte necăjit :

— I-auzi-l, măi fraţilor, cum geme şi se vaită ; gem şi alţii mai în depărtare, dar aista-i prea aproape de noi, îşi dă el cu părerea, înfiorat de vaietele neamţului rănit.

— Să vină sanitarii lor, să-i ridice pe răniţi, pe morţi ... treaba lor ... ce putem noi să le facem ... adăugă Pamfile Voican din colţul tranşeului.

— *Mein Gott ... Liebe Mutter ...* se auzea neamţul văitîndu-se din apropiere.

— Măi, eu nu mai pot răbda să-l aud cum moare la zece paşi de noi ... e scos din luptă ... nu mai e duşman, e

---

[1] Dumnezeul meu ... Mamă ...

om . . . Sanitarii lor n-or să vină niciodată să-l ridice pe rănit de lîngă linia noastră, adăugă Marin Bulboacă.

— Şi acum ce-ai avea tu de gînd ? Hai ? Să-ți riști viața pentru el ? spuse Pamfile.

— Voi nu vedeți, mă, c-o riscăm la fiecare pas, în fiecare clipă ? Un risc mai mult nu e tot una ?

Apoi el își ia din colțul raniței bidonul și iese afară din tranşeu tîrîndu-se spre rănit de-a buşilea, cu teamă să nu-l simtă cioclii duşmani care stau poate la pîndă de cealaltă parte. Bulboacă Marin, țăranul simplu din ținutul Tecuciului, nu cunoaşte nici un cuvînt din ceea ce aiurează mereu străinul căzut, dar ştie că şi acela-i *om* şi de aceea înțelege bine şi simte în sufletul lui toate durerile *omeneşti*. Soldatul român se-apropie de rănit. Scoate dopul bidonului şi dă soldatului german să-şi ude cu apă gura uscată de arşiță, ridicîndu-i puțin capul c-o mînă băgată pe dedesubt.

— Eu ştiu, bre, că eşti nevinovat, dar de, cine v-o pus să ni călcați țara ? ! vorbeşte mai mult pentru sine, cu glasul înduioşat, Bulboacă Marin. Rănitul e tînăr şi are o lovitură de baionetă în coastă de unde-i iese sîngele prin veston.

Soldatul român îi mai dă cîteva înghițituri de apă. Neamțul se uită cu ochii lui verzi la omul de lîngă el, mulțumindu-i cu lacrimi :

— *Danke schön, mein Kamerad* . . . *mein Herr* . . . *Danke schön* . . . [1]

Apoi Bulboacă Marin îl ia în spate, se tîrăşte tot de-a buşilea, cîteva gloanțe trase din tranşeele germane şuieră pe lîngă ei, fără să-i nimerească, și-l aduce pe rănit în şanțurile noastre, dîndu-l în primire unor sanitari să-l panseze și să-l evacueze înapoia frontului . . . Poate scapă cu viață . . .

Din cînd în cînd, cîte-un obuz cu explozie asurzitoare, venit spre liniile române, ține pe brancardieri la distanță de cîmpul sectorului de atac acoperit de morți şi răniți.

---

[1] Mulțumesc, camarade . . . domnul meu . . . Mulțumesc . . .

Totuşi, într-un tîrziu, după miezul nopţii, spre ziuă, oamenii cu tărgi se furişează şi-şi fac datoria, ridicînd mai întîi răniţii şi-apoi unele cadavre pentru îngropare.

Din secţia sergentului Boteanu au căzut cinci soldaţi : doi morţi şi trei răniţi. Printre răniţi e şi Androne, care e scos din front şi trimis la spital cu piciorul bandajat, la spitalul cel mai apropiat, improvizat în barăcile de lemn de lîngă gara Pufeşti.

*

* *

Către seară, printre mai multe rînduri de butuci din colţul viei lui Negroponte, se pot vedea nenumărate morminte de eroi cu ţărna proaspătă deasupra lor, străjuite doar de nişte pari retezaţi scurt. Lîngă un astfel de muşuroi de pămînt, pe o cruce strîmbă, legată din două beţe cioplite cu briceagul ori cu baioneta, stau scrise cu creionul chimic cîteva slove stîngace :

„Aici odihneşte soldatul Pană Sava, Reg. 50/64 Infanterie, mort pentru ţară, la 12 august, stil nou, 1917".

VI

DESCOPERIREA SOLDATULUI PAMFILE

Sînt două zile de cînd în sectorul Diviziei a 13-a română duşmanii nu mai dau buzna spre tranşeele noastre. Parcă au amorțit, ori au intrat în convalescență. În schimb, la cele două extremități ale frontului ocupat de trupele române, în stînga pozițiilor, spre răsărit, dincolo de Mărășești, și în dreapta spre apus în regiunea Panciu-Chicera-Străoani-Muncelu, în care se află aliații ruşi, luptele continuă cu înverşunare.

Ieri, toată lunca din largul cîmpiilor şi satele de pe malurile Siretului : Ionăşeşti, Cozmeştii-din-Deal, Cozmeştii-din-Vale, Băltărețu, Furceni au fumegat în zarea dealurilor nori de foc şi pîcle de lavă cenuşie, sub teroarea tunurilor germane de calibre mari şi tir lung, cu nenumărate obuze incendiare. Concentrarea forțelor duşmane, înzecite, îşi reluase ca obiectiv trecerea podului de la Cozmeşti. Bombardamentul artileriei lor teribil a început din zori și a clocotit toată ziua cu o violență din ce în ce mai aprigă, pînă seara, cînd soldații din zona pozițiilor, acei scăpați cu viață ici-colo, chinuiți neîncetat ca într-un infern, nu mai știau, nu-şi mai puteau da seama pe ce lume se află. Pămîntul a sîngerat, sfîşiat în carnea lui de puterea oțelului înroşit. Copacii din lunca Prisaca au vîjîit continuu în ramurile lor uraganul morții. Unii retezați, ciuntiți, alții dezrădăcinați şi răsturnați s-au zvîrcolit de-a valma deznădăjduiți. Rețelele de sîrmă ghimpată au fost nimicite, ferfenițite peste tot locul. Tranșeele pe terenul nisipos au fost scormonite ușor, nivelate otova, îngropînd în adăposturile lor soldații striviți, iar pe unii chiar de vii. Pe înserate se porni vijelios atacul german din trei părți, cu trupe

proaspete, covîrşitoare, o întreagă divizie împotriva resturilor a două regimente române. Germanii surprind o dată cu amurgul, printre valuri de praf şi gaze de pulbere, batalioanele române decimate. În învălmăşeală, soldaţii noştri, în grupuri strecurate cu forţa baionetei, se retrag, unii spre şoseaua intrării la capul podului, luptînd pînă la ultimul, alţii se salvează, trecînd înot apele Siretului, sub ploaia de gloanţe şi şrapnelele inamicului, spre malul opus al fabricii de cherestea de la Băltăreţu.

Dezastrul pare inevitabil. Coloanele germane ajung chiar pe pod. Lupta e disperată. Se cer de către comandanţi grabnice ajutoare din toate părţile. Intervin din imediata apropiere cei din urmă soldaţi ai Regimentului 3 Vînători, aflaţi în repaus, în marginea satului Cozmeştii-din-Vale, scoşi din front. Tot atunci înaintează pe pod, dinspre malul stîng al rîului, Regimentul 55 din Divizia a 14-a. Atacul se dezlănţuie crîncen de ambele părţi. Duşmanii sînt cramponaţi puternic. Unii cad, alţii se retrag la cîteva sute de metri în luncă. Situaţia e îmbunătăţită, frontul a fost restabilit, podul de la Cozmeşti salvat.

Dar azi, la orele amiezii, bubuituri puternice de lăzi de dinamită s-au auzit dinspre Cozmeşti. Ai noştri au aruncat în aer măreţul pod care s-a prăbuşit în prundişul rîului cutremurînd pămîntul pînă la cincizeci de kilometri distanţă în împrejurimi... Din Vrancea pînă la Prut...

Acum germanii, de cealaltă parte a frontului, plîng în zădărnicia himerelor lor de cuceriri, încă un vis mort, treziţi la realitate.

Spre Panciu şi dincolo pînă aproape de Varniţa, în prelungirea frontului deţinut de trupele ruse, duşmanii atacă mereu, zi cu zi, încercînd să cucerească cele cîteva sate, care mai apoi au fost părăsite.

Acolo, frontul intră ca un unghi în coasta Armatei a doua română, care a rămas pe loc în defensivă în regiunile Vrancei. Ruşii s-au dovedit mai tari. Din armata lor, cazacii Regimentului de cavalerie Zamurscaia, cazacii de la Don, eroii lui Maseppa sînt o trupă de elită. Trupele diviziilor româneşti au putut sosi aici, în apropierea poziţiilor la vreme, ocupînd pe rînd zonele primejduite de invazia duşmanilor. Într-acolo, spre văgăunile munţilor, se

aud tunurile, atît de la dușmani, cît și de la noi, cum bufnesc necontenit din amîndouă părțile, aruncînd, ca bateriile unor guri de vulcani, mormane de bolovani de schijă care se sparg cu lavă de foc și șrapnele.

*

* *

Aici, la Mărășești însă, pe poziția Regimentului 50/64 Infanterie și a celorlalte învecinate, e liniște, o liniște deplină...

Soldații se odihnesc. Unii din ei se furișează pe rîndurile viilor de lîngă tranșee, din spatele lor, și caută struguri dați în copt, printre ierburile care năpădesc vițele butucilor.

Într-un adăpost improvizat, lîngă alți doi ofițeri ai companiei, locotenentul Nicolae Teodorescu doarme lungit pe-o manta lîngă ceilalți. Ei au prilejul să-și refacă ziua cîteva ceasuri de somn, ca să poată veghea la noapte. Ofițerii, de altfel, duc aceeași viață ca și soldații lor. Împart împreună aceleași suferințe, aceleași roluri în scenele de drame ale luptelor, aceleași lipsuri firești și aceeași moarte așteaptă-n toată clipa.

La postul lui, sergentul Ștefan Boteanu, după ce și-a însemnat în carnetul lui de note zilnice, fugare, cîteva pagini de impresii scurte, pe care nu le mai continuase de la popasul de lîngă Modruzeni, scoate dintre foi o carte poștală scrisă și o dă unui furier în trecere, anume rugat s-o ducă la centrul de corespondență al batalionului. În timp de o oră și mai bine cît a stat și a scris, Boteanu a băut de trei ori din bidonul alăturat. Acum îl duce din nou la gură și soarbe din el ultimele înghițituri.

— A fost bun vinul, domnule Ștefănică ? îl întrebă vesel, cu ochi lucitori, Zaharia Vasile, apropiindu-se din lungul tranșeului.

— Bun, bre, parcă-i ravac.

— Nu-i chiar ca al nostru de la Nicorești, dar acum, în lipsa asta de-atîta vreme, plătește, zău, cît o comoară, își dă cu părerea, cu gust de vorbă, soldatul Zaharia.

— Unde-i Pamfile ? se interesează Boteanu.

— A plecat iar să mai aducă, și trebuie să vie, îl lămurește Zaharia.

— Vorba ceea, domnule sergent, o viață are omul, oftează cu chef caporalul Matei, și ce ușor o pierdem în război, așa ca animalele la abator.

Unii din ei sînt dispuși, guralivi, bucuroși de clipele prezentului, pe care simt că-l trăiesc într-un fel sau în altul, de parcă le-ar fi dăruit cineva o viață nouă, măcar o zi.

Numai sergentul Boteanu e mai trist, mai amărît și mai neliniștit decît în celelalte zile. E chinuit de presimțiri negre. Deși nu vrea să se gîndească la nimic rău, totuși îi cresc în suflet ghimpi care-l înconjoară din toate părțile, ca buruienile o plantă uitată-ntr-o pîrloagă. A scris acasă Nataliei rînduri triste, strofele cîntecului care-i sună în urechi de-atîtea ori. Poate o fi ajuns și pe acolo și îl cunoaște. Și gîndurile lui continuă să se rostogolească învălmășite.

— Iată-mă c-am venit cu bine și cu sănătate, domnule sergent, surîde cu sudoarea pe față soldatul Pamfile Voican, aducînd în mîini patru gamele cu vin și la șold sacul cu merinde, încărcat cu ce-a găsit în cale pe unde a fost, struguri, ceapă ...

— Bravo, Pamfile, să trăiești, numai să nu ți se întîmple pe-acolo ceva, pe unde tot umbli, îl întîmpină bucuros și totodată cu oarecare nedumerire Boteanu.

— Să n-ai teamă, domnule sergent, că știu eu să mă port în lume.

— Halal, măi, bun ostaș, îl laudă caporalul Matei.

— Frățîn de-al nostru, întărește camaradul Anisie Iorgu.

— Omul, cît trăiește, trebuie să știe cum să trăiască, le răspunde Pamfile Voican, accentuînd cuvintele, cu un aer de filozof și clipind din ochi cu înțeles.

Soldatul Pamfile își trage sacul de merinde de după gît și mai scoate din el încă trei bidoane pline cu vin. Apoi întoarce desagul cu fundul în sus și răstoarnă din el cîteva kilograme de căpățîni de ceapă cu foi și cîțiva struguri de *Chasselas d'Oré*, bine copți. Toți rîd și se uită la el curioși.

— Altceva n-am găsit, zise Pamfile. Ca să meargă băutura, la nevoie e bună și ceapa cu pîine.

— Ba chiar mi-era dor de-o astfel de mîncare, interveni soldatul Zaharia, flămînd.

Își aduc cu toții cîte o bucată de pîine, care le-a rămas de la prînz, și cu ceapa strivită între podul palmelor, înghit toți cu poftă „aperitivul". Cei cinci ostași stau strînși la un loc mîncînd și vorbind.

La douăzeci de pași de ei, la dreapta și la stînga, ceilalți camarazi, care nu se văd din zigzagul tranșeului, se bucură și ei de repaus. Soldatul Marin Bulboacă aude din cotul șanțului în care se află discuțiile și veselia grupului, dar nu îndrăznește să se-apropie.

— Strașnic vin, măi Matei, ce zici, își dă cu părerea cel care l-a adus, după ce a tras de dușcă mai multe înghițituri dintr-o gamelă.

— Bun, frate, dar cum îl bem ?

— Adică, mai bine vrei să spui, cum îl împărțim ? Iată cum : un bidon e al domnului Ștefănică, celelalte două le rezerv pentru superiorii mei, iar noi iștilanți patru facem așa : cîte doi la o gamelă și ne mai rămîn două gamele cu care eu socot că-i bine să-nfruptăm și oamenii din secția noastră, măcar cîte o lingură de împărtășanie de fiecare. Mare-i Dumnezeu și „dar din dar se face rai".

— Bună inimă ai tu, frate Pamfile, de te gîndești și la ceilalți, îi mărturisește sincer și cu laudă sergentul Boteanu.

— Gîndesc și eu ce pot, numai rău mă păzesc să nu fac.

Soldatul Pamfile Voican se pleacă să ia de lîngă el de pe pragul tranșeului o gamelă în mîna dreaptă și o căniță de tablă în stînga și pornește după cotiturile șanțului să-și cinstească tovarășii de lupte cu cîteva sorbituri de vin, care să-i mai învioreze puțin.

De felul lui din comuna Țepu, din județul Tecuci, soldatul Pamfile Voican, om tînăr, de vreo douăzeci și opt de ani, acasă la el e harnic și singurul fecior al unui sătean. E logodit cu o fată pe care o iubește mult. Acolo-n sat, în depărtare, Cristina lui cu ochi căprui și cosițe negre îl așteaptă cu dorul pe aripi de vînt, prin grădini și prin țarini. Și n-a văzut-o de-atîta amar de vreme !

După cîteva minute, Pamfile se-ntoarce.

— I-am împărtăşit şi pe aceştia ; mă duc să le ung gîtlejul şi celorlalţi, zise soldatul Pamfile, luînd a doua gamelă plină şi plecînd spre cealaltă parte a tranşeului. Cei rămaşi în grup mai sorb din cînd în cînd cîte o gură, discutînd între ei.

— Cum a dat Pamfile peste vin tocmai acum, cînd nici de leac nu se mai găseşte-o picătură în zona frontului ? întreabă Boteanu.

— Numai el ştie, domnule Ştefănică. Şi eu l-am întrebat şi n-a vrut să-mi spună, îi răspunde Zaharia.

— I-am miruit şi pe-aceştia, deşi n-am putut să-i satur. Lor nu le-ajunge nici cîte o cofă de fiecare, aşa de lacomi şi doriţi sînt, îi vesteşte Pamfile rîzînd, apropiindu-se de camarazii lui.

— Ia spune, bre, cum şi de unde ai făcut rost de atîta vin ? îl iscodeşte Boteanu acum mai vesel.

— Asta-i descoperirea mea. Cu răbdare şi cu dibăcie toate celea au o cheie pe lumea asta.

— Hai, mă, lasă gluma şi spune-ne, îl îndeamnă rugător şi Anisie.

— Drept să vă spun, nici eu singur nu ştiu cum a dat norocul peste mine. Am văzut că nemţii pe poziţia noastră ne dau bună pace de trei zile, aşa că azi după-amiază am plecat pe furiş, tuchiş, prin via lui Negroponte, să caut ceva poamă dată-n pîrg. Şi tot căutînd, tot ciugulind, de ici, de colo, m-am pomenit pe rînduri în sus, tocmai în dosul cramei, la ogradă. În toate acareturile, ghiulelele au făcut praf şi ţăndări. Intru printr-o spărtură a zidului într-o cramă dărîmată, vraişte. Căzi sparte, poloboace dogite, toate răsturnate unele peste altele. Mă vîr eu printre ele, sar peste o namilă de teasc, în care zăceau trîntite vreo cinci pompe de stropit, cu arama curată, de-ţi rămîneau ochii la ele, mă uit în dreapta, în stînga şi într-un colţ ce să vezi, ţărna avea o bortă ca urma unui ţăruş. Cînd pun eu piciorul deasupra, văd că sună a gol acolo. Trag ţărna la o parte şi dau de scînduri. Sub ele într-o groapă, o balercă plină cu vin. Mă bag lîngă ea şi o tăbîrcesc eu într-o parte, pun gura la vrană şi-i trag un gît : „Straşnic vin“, îmi zic vorbind singur. Acum vream să aduc şi la noi în şanţuri oleacă de răvac răce şi bun. Dar în ce ? Şi cum ? Mă gîndeam că numai bidonul şi gamela

ce le aveam la mine nu-mi ajung nici mie! Ies binișor afară tot prin spatele cramei și mă duc la vale în ogradă, la bucătăria trupelor. Acolo mă rog de-un camarad, adică îi spun că am ordin de la superiorii mei să le duc repede o găleată de apă, aici în tranșee. Unul din cei de la bucătărie îmi dă găleata cu apă și plec. Eu cînd ajung în vie, cotesc la dreapta în spatele cramei, vărs apa jos din găleată și mă duc la descoperirea mea. Mi-am umplut găleata, gamela și bidonul și v-am adus primul transport. Cînd m-am dus la vale a doua oară am dat și găleata celora de la care o luasem.

Au fost ei rușii mai norocoși pe aici, cît au stat pînă la venirea noastră, dar bietul chelar din partea locului parcă ne-ar fi ascuns și nouă, românilor, cîteva vedre cînd s-a gîndit să îngroape butoiașul...

— Dar ceapa unde-ai găsit-o? îl mai întreabă unul.

— Tot chelarul s-o trudit și pentru sufletul nostru și a semănat-o lîngă odăile lui, în marginea viei. Este ceapă s-o cari cu căruța.

— Noroc, Pamfile, și voie bună, ciocnesc cu toții bidoanele cu gamelele, gata de băut.

— Noroc și să-i plesnească ochii neamțului, adăugă Pamfile.

— Să ne vedem pe la casele noastre, urmează sergentul Boteanu.

— Să trăiești, Pamfile, adăugă un altul.

— Să trăim cu toții, domnule Ștefănică, și să ne întoarcem sănătoși, întărește Pamfile.

Vinul se golește. Sufletele se-ncălzesc. Oamenii se cam amețesc și, înduioșați, se înfrățesc. Unul începe să fredoneze o doină, altul un cîntec de jale. Fiecare ar vrea să cînte ceva, ca să mai uite din necazurile vieții, să se mai ușureze. Unii chiar plîng...

Ochii sergentului Boteanu sînt umezi și ei. Trăsăturile feței și sprîncenele lui au o ciudată expresie de melancolie. Omul devine totuși vorbăreț. În gîndurile lui, frînturile trecutului pun semne de întrebare necunoscutului din viitor.

— Tot de la crama lui Negroponte, măi Zaharia, ai cărat tu la Nicorești tescovina pe care-o cumpărasem...

— Aşa-i ! N-au trecut decît doi ani şi jumătate şi parcă-i o poveste, îngînă oftînd Zaharia Vasile, cuprins de amintiri.

— Încercam şi eu „să leg gura pînzei“ pe atunci, vorbeşte oftînd Boteanu.

— Trei săptămîni am cărat în şir. Şi era o tescovină bună, plină pînă sus în căzi, de ţighir, tot vin să-l pui la pahar, încît curgea nămol rachiul la cazan.

— Cine ştie, fraţilor, cine-o mai ajunge să mai ia firul vieţii de unde l-a lăsat. Şi cînd mă gîndesc că m-aşteaptă acasă şase copii şi nevasta, fără nimeni pe lumea asta, măi fraţi, îmi vine să plîng sugrumat de dor şi de chin. Dragi prieteni, s-ar putea să cad şi să mor, îşi tînguieşte sufletul Boteanu. Nu prea am presimţiri bune.

— Domnule Ştefănică, scoate matale carnetul în care ai cîntările ieşite acum, să prindem şi noi a gînguri din ele, şi l-om ruga pe Pamfile, că are glas, să ne zică şi el ceva, cere cu stăruinţă inima soldatului Anisie Iorgu...

Sergentul Boteanu n-aşteaptă să fie rugat. El însuşi e un bun cîntăreţ, şi chiar are gust să cînte. În timp ce se descheie la veston, ca să-şi scoată carnetul, Boteanu, cu ochii inundaţi în lacrimi şi glasul tremurat, începe :

„Te-am zărit printre morminte
Despletită şi cernită,
Şi din ochi îţi curgeau lacrimi
Pe obrazu-ţi şiruind...“

Cîntă şi ceilalţi odată cu el, mai departe, acelaşi cîntec.

„Şi simţeam cum cad pe mine
Bulgării de pe lopată...“

Mai ciocnesc iar gamelele cu bidoanele, încrucişîndu-şi mîinile şi bînd ultimele picături, cu ochii în lacrimi.

— Straşnic vin, băieţi, exclamă din nou Pamfile, privind cu ochii împăienjeniţi la Anisie şi Matei.

— Şi prin oase te pătrunde, îi confirmă unul din ei.

— Mai este un cîntec cu „Oituzul“, domnule Ştefănică, îmi place tare mult, dar nu-l ştiu aşa bine. Îl ai scris în carnet ; ia-ntoarce, te rog, fila la el, interveni Pamfile.

— Eu l-am mai schimbat pe ici, pe colo, ca să-l simţim că ne convine şi nouă, pe frontul nostru de la Mărăşeşti, îi răspunde Boteanu fîşîind paginile.

Pamfile, care are o voce dulce, mlădioasă, ia în mînă carnetul deschis şi cîntă plin de sentiment, cu gîndul şi cu inima pline de amintirea scumpei lui iubite şi logodnice, Cristina :

„Iubitul meu nu este prinţ,
El n-are grijă, nici dorinţi,
Să stea-n palate,
El şade-n văi la Mărăşeşti,
Sub focul gloanţelor nemţeşti
Şi crunt de bate . . .

Cînd a plecat anul trecut,
Cu ochii lung l-am petrecut
De la fereastră,
Şi ca să-l apăr de duşman,
I-am dat să poarte-un talisman,
O floare-albastră . . .

Cîteva rînduri el mi-a scris :
— Iubito, te-am văzut în vis,
Alaltăseară,
Ridică-ţi ochii tăi la cer
Şi cu speranţe să m-aştepţi
Pîn' la venire . . .

— Iubitul meu de la hotar,
Iţi trimit inima ca dar
Şi-o rugăminte :
Ridică-ţi fruntea ta de leu
Şi cu credinţă-n Dumnezeu
Mergi înainte . . .

Aşa semeţ şi-nvingător,
El luptă pentru-un singur dor —
O ştiu prea bine —
Şi dorul lui o să vi-l spui :
Se luptă pentru ţara lui
Şi pentru mine . . .

Senină, cu sufletul drept,
Eu stau şi singură l-aştept ;
Are să vie.
Şi-o să-mi aducă un inel
Călit din gură de şrapnel
La cununie . . .“

Ceilalţi murmură odată cu el şi-i ţin isonul melodiei mai departe.

După ce termină, Pamfile adăugă :

— Cînd dracul oare se termină războiul aista, să ne întoarcem iar la casele noastre, la rosturile noastre ? Uite aşa m-apucă, zău, cîteodată, un dor de viaţă, de mă topesc pe picioare. Păcat că nu mai avem vin. Ştiţi ceva ? Plec numai o jumătate de ceas şi sînt repede înapoi.

— Nu te mai duce, bre, lasă, e de-ajuns cît am băut, nu mai pleca, interveni Boteanu.

— Nu fac nici o gălăgie, zău, nu ştie nimeni, mă duc numai oleacă să mai aduc şi să vedeţi pe urmă ce papară o să le tragem banditilor de germani.

Zicînd ultimele cuvinte, Pamfile îşi ia bidoanele şi le bagă-n sacul de merinde, mai ia şi gamelele într-o mînă şi-i gata să plece.

— Nu te mai duce, dragă Pamfile, să lăsăm pe mîine, îi spuse Boteanu.

— Ce să mai lăsăm pe mîine, aveţi să vedeţi ce vin bun şi răce v-aduc acum ; n-are să vă pară rău.

Înfierbîntat de băutură, ori poate ca să mai scurteze din cale, în loc să apuce pe tranşeu mai înainte, pînă la şanţul de comunicaţie care duce din linia întîia spre viile din spatele poziţiilor, aşa cum se cere şi aşa cum făcuse mai înainte, Pamfile sare afară din tranşeu, voind să plece mai de-a dreptul.

Îndată se aud cîteva focuri de armă dinspre tranşeele germane şi Pamfile cade-ntr-o parte străpuns de-un glonţ în piept.

— Fraţilor, mor ! atît putu să mai zică şi pe gură începu să-i gîlgîie sîngele.

Îl trag pe furiş, la ei, în tranşeu, dar orice încercare e în zadar. E lovit cam în dreptul inimii. Soldatul Pamfile Voican îşi dă sufletul cu capul pe braţul sergentului Boteanu.

Ceilalţi ostaşi, Matei, Anisie şi Zaharia, înfuriaţi de moartea camaradului lor, pun mîna pe arme fără nici un ordin şi trag spre tranşeele duşmanilor. Dar germanii nu le răspund ; stau ascunşi în şanţurile lor.

Soarele scapătă între munţii pleşuvi, cu gheburile în zare. Spre Străoane şi Muncelu, tunurile s-aud bubuind mereu . . . Acolo, pe cîmpul de bătălie, apusul şi-aruncă, peste eroii şi sîngele celor căzuţi, mantia lui glorioasă de purpură şi aur . . .

După un ceas, trupul celui ce-a fost soldatul Pamfile Voican e îngropat printre butucii din via lui Negroponte.

Numai vocea lui armonioasă şi limpede parcă pluteşte încă prin aer în umbrele nopţii, rătăcind şi suspinînd :

Cînd a plecat anul trecut,
Cu ochii lung l-am petrecut
De la fereastră,
Şi ca să-l apăr de duşman
I-am dat să poarte-un talisman,
O floare-albastră . . .

VII

VOLUNTARUL ELEV-CERCETAŞ MIRCEA BOTEANU

În noaptea în care s-a întors acasă, după ce întovărăşise pe tatăl lui cu căruţa pînă la fîntînile cu ciuturi grele şi cumpene mari de lemn, din vale, la Ionăşeşti, Mircea Boteanu n-a putut să doarmă o clipă. S-a răsucit cînd pe-o parte, cînd pe alta, dar toate sforţările i-au fost zadarnice. Îi jucau înaintea ochilor cadavrele soldaţilor mutilaţi, cu sîngele închegat, spintecaţi de schije, aşa cum îi văzuse în seara aceea, dinaintea uşii, în ograda bisericii de la marginea satului Ionăşeşti, prin care trecuse la dus şi la întors.

Mai întîlnise el pînă atunci, în cale, pe neaşteptate, destui morţi, în împrejurări tragice, ale căror situaţii i se imprimară adînc în firea sensibilă. Numai în lunile din iarna trecută i s-au perindat atîtea cazuri ciudate, încît cu lugubrii lor nenorociţi s-ar fi putut popula un cimitir aparte de dezmoşteniţi ai soartei. Chinuit de nesomn, Mircea Boteanu şi le rezuma pe sărite doar pe acelea care-l impresionaseră mai mult. Vedeniile luau înfăţişări aievea şi-i păreau că-l apasă greu pe fruntea-mbrobonată de sudoare, deşi era aproape dezvelit în aşternut, pisîndu-l cu dansuri stranii la-ntrecere. În întunericul odăii lui, umbrele închipuirii se concretizau pe pereţi în tablouri reale, unele după altele... Bătrînul spînzurat de creanga nucului din grădina unui vecin îi apărea ca atunci cînd l-a găsit în zori de zi. Îşi făcuse laţul din brîul de la cingătoare şi cum sinucigaşul atîrna bălăbănind în vînt, îi căzuseră-n jos pantalonii, descoperindu-i jumătatea hoitului vînăt de frig. Din gura căscată, cu spume, îi curgeau balele şi-i atîrna limba...

Spînzuratul a fost înainte de Crăciun.

Într-o dimineață după Bobotează, iapa scăpase din grajd și Mircea Boteanu, cu traista de ovăz în mînă, se ducea s-o prindă în țarcul cu săivane din spatele velniței. De cu noapte căzuse un văl de zăpadă subțire, acoperind păturile vechi și gunoiul cu un giulgiu proaspăt. Cu traista întinsă și ochii atenți la iapă, se ducea după ea strigînd-o pe nume : „Na, Luța, na, na... Luța, na". Deodată simți călcînd sub picioare un om mort, învăluit în pînza fragilă a omătului. Fiori reci de gheață îl electrizară din tălpi pînă-n creștet și simți că i se zbîrlește părul pe cap cu căciulă cu tot, împietrit ca țepii unui arici. După o clipă recunoscu, pe rămășițele de gunoi ale tescovinei fiartă la cazanul de rachiu în alți ani, în stîrvul întins drept, cu mîinile puse cruce pe piept și fața-n sus, ca-n sicriu, pe muncitorul bețiv și alienat Filip Nebunul, care venea pe vremuri în ograda lui Ștefan Boteanu.

Lui Mircea îi apărură apoi în întunericul odăii cei trei tineri cam de șaptesprezece-optsprezece ani, refugiați din Muntenia și Oltenia, copilandri, pe care i-a găsit morți, înghețați de ger, cu hîrlețele și cazmalele alături, în gropile tranșeelor săpate de ei, pe malul Siretului, biciuiți de foame și de tirania jandarmilor supraveghetori. Erau chipuri de ceară, uscate, înlemnite, cu fălcile scofîlcite și ochii de sticlă. Cum de nu-i găsiseră lupii, în nopțile de mai înainte ?

Își mai aminti apoi de soldatul dezertor român ucis de cei cu care chefuise, tîrît de omorîtori într-o cărare părăsită, la marginea unei rîpi în apropiere de Grozăvești, lîngă Nicorești, Mircea Boteanu trecea călare pe acolo spre un alt sat, să caute dacă umblă vreo moară, și deodată iapa sforăi, ciulind urechile și sărind într-o parte. Simțise hoitul omului ciopîrțit, lîngă rădăcina păducelului...

Și figurile morților scîlciți continuară să defileze în odaia lui Mircea Boteanu pînă-n zori.

Toate aparițiile însă erau răscolite din culcușurile lumii lor de vedenia soldaților morți din ograda bisericii, înconjurată de vișini și salcîmi, de la Ionășești, cînd Mircea își petrecu tatăl spre front.

Sufletul lui, abia intrat pe pragul adolescenței, recepționase în structura lui intimă, de o mare sensibilitate, prea multe fapte emotive și contradictorii și prea multe disecări de sensuri conceptuale despre existență, în vasta perspectivă a vieții. El, ca și alți mulți din aceeași generație, vede că, în virtutea puterii lor sufletești, e silit de împrejurări, de mediu, să promoveze în fața vieții, sub toate aspectele realității cu care a venit în încrucișare, un examen de maturitate foarte aglomerat în întrebări și probleme puse de la cauze la efect, probleme care cer imperios o dezlegare. Mircea Boteanu simte astfel că sufletul lui precoce e forțat să evolueze cu maximum de accelerare, chiar brusc, supraîncărcat de o realitate anormală, către o vîrstă spirituală mult mai înaintată față de măsura anilor parcurși.

În cele din urmă, adolescentul Mircea Boteanu se văzu deprins cu morții ca și cu viii. Așa, bunăoară, în zilele lui martie, cînd zăpada șiroia topită pe drumuri și colții ierbii mijau la razele soarelui, nu-l mai impresionau înfățișările hidoase ale morților. Intîlnea în cale mîrțoaga primăriei cu căruța plină de cadavre schilave, de multe ori fără nici o haină pe piele, și blestematul car funebru care dusese toată iarna pînă-n primăvară, în gropile comune de la biserică, movile întregi de oameni morți de foame, de ger, de mizerie și, mai ales, de tifos exantematic și de alte boli, scoși din casele locuitorilor de prin satele din împrejurimi, Poiana, Piscul Corbului, Hulești, ori din odaia neagră de la spitalul din Nicorești, unde ședeau înțepeniți unii peste alții. În viața satelor din spatele frontului stabilizat, astăiarnă, pe rîul Putna, dincolo de Mărășești, ca și în toată Moldova suprapopulată subit, moartea întrebuința procedee care se repetau într-un fel sau în altul și care deveniseră obișnuite. Mircea Boteanu, în oglindirea lumii dinafară, simplificase divagațiile cercetării meditative și ajunsese la concluzii directe, izvorîte din imediata apropiere a argumentelor concrete. Înțelesese că, orice ar fi, moartea ce trebuie să vină e tot o moarte. Fie ei oameni de rînd, liberi ori robi, sfîșiați de dureri pînă-n ultimul strop de viață, duși la locul de veci cu mîrțoaga primăriei, fie ei împărați atotputernici, fie ei stăpînii bogățiilor lumii și ai comorilor cu munți de aur, flagelați de avariție și nesătu-

rați de egoism, fie ei cuceritorii universului întreg, gata să-i răstoarne toate tainele astrale care au ținut mintea omului în întuneric, fie ei simple molecule amorfe, ori genii, în pulsul etern al cosmosului tot sfîrșitul inevitabil al morții îi așteaptă . . .

Totuși, Mircea Boteanu a rămas în seara aceea, în care a văzut soldații spintecați, dezmembrați oribil de schije, adînc frămîntat în straturile emoționale ale sufletului lui. Cum ? Să pleci de bunăvoie de la viață, care, într-un fel oarecare, propriu naturii individuale, susură-n jgheaburi cristaline, fermecătoare de frumuseți, să-ți lași pradă hienelor tot ce ai mai scump în vremelnica dar unica existență palpabilă, sigură și să te duci conștient, perfect sănătos, să mori înainte de sorocul morții inevitabile, în grozăvia focului împroșcat de oțelul înroșit, e oare tot o moarte obișnuită ? Unii dintr-o oarbă supunere, alții pentru un ideal sublim, îndură ei de bunăvoie, îndîrjiți, disperați, sfîșiați de vii, o moarte de rînd, ca viermii societății, tîlharii, fariseii și osîndiții iadului veșnic ? Nu ! Acei care renunță la toate bunurile dăruite de legile naturii și se sacrifică singuri pentru *alții*, buni ori răi, sînt, cu întreaga lor ființă măcinată-n cele patru vînturi, *eroii* cei cu adevărat, și numai ei, în acest înțeles al cuvîntului.

În dimineața aceea, după lugubre alegorii de ceasuri nedormite, Mircea Boteanu simți în sufletul lui vibrînd cu căldură un sentiment nou, puternic, crescut și înflorit infinit de dulce în altoiul conștiinței lui : un cult pentru eroi.

În zilele următoare, luptele pe frontul Mărășești se înteţiră cu o violență neobișnuită, care cutremura pămîntul pînă-n satele mai îndepărtate din spatele cîmpiilor de bătălii. Atras de huruiala tunurilor, care, din ce în ce mai puternice și mai apropiate, clocoteau doar la cîțiva kilometri dincolo de dealul viei lui, Mircea Boteanu presimțea, în acele vuiete infernale, încăierări de lupte crîncene și mari nimiciri de vieți omenești, cu neputință să mai fi fost vreodată așa de groaznice în istoria popoarelor. Un îndemn de curiozitate firească îl mîna necontenit într-acolo. De aceea părăsi culcușul din prepeleagul gutuiu-

lui și puținele cărți favorite de lectură și se mută pe malul Siretului, în marginea satului Ionășești, cu fața către munții Vrancei, cocoțat, pentru o mai bună perspectivă, între ramurile unui ulm bătrîn, cu frunzarul boltit și legănat de adieri de vînt, în luminișuri de oglinzi deschise spre orizonturi depărtate.

Sub prispa dealului înalt, în marginea văilor din apropiere, apele Siretului încovoiate și poleite-n hlamide argintii se tîrau stăvilite printre verdeața zăvoaielor și a luncilor... În largul cîmpiilor, numai la șase kilometri în față, se distingea zona frontului de la Cozmești spre fabrica de zahăr de lîngă Mărășești și mai departe spre Panciu.

O săptămînă întreagă, în fiecare zi, de la amiază și pînă după miezul nopții, Mircea Boteanu cu ochii lui arzători de vultan, ageri, sfredelitori în zare, din pătulul adumbrit între crengile ulmului unde-și făcuse cuibul, a privit cu inima zvîcnind de fiori forfoteala luptelor ce se desfășurau pe cîmpiile enormului amfiteatru natural, ca încăierările unor uriașe serbări sîngeroase în anticele arene romane, plăsmuite însă modern, cu fanfara muzicii de tunuri de toate calibrele, de imaginația fantastică a acestui Neron orgolios, împărat al civilizației germane.

Ziua, luptele pe poziții clocoteau sub revărsarea de foc a artileriei, acoperind terenul cu nori de fum vînăt, plutitor, și răscolind valuri de praf în arșița soarelui de august. De obicei, obuzele dușmane băteau și malul Siretului cu satul Ionășești și unele explozii se nimereau cîteodată la o distanță de trei, patru sute de metri de ulmul lui Mircea Boteanu.

Noaptea însă, în toiul atacurilor, frontul fierbea de focurile tunurilor, clocotit de tăciuni scînteietori. Se lumina cu mii de rachete multicolore, zvîrlite deasupra liniilor dintr-o parte în alta, cu dîre de semicercuri în aer, ca niște panglici fosforescente. Din loc în loc, proiectilele semănate de tunuri grele și de bombardele de cîmp țîșneau de undeva cu flăcări de fulgere scurte în beznă, și apoi se spărgeau pe cîmpul de bătălie, vuind de la un capăt la altul, cu împroșcări de lavă în jăraticul șrapnelelor.

Povestind prietenilor lui cei mai buni, prieteni încă din primii ani ai copilăriei și din viața celor patru ani absol-

viți împreună ca colegi de clasă la școala primară din Nicorești, printre care erau : Nastase Bricean, Vasilică Bute, Nicolae Bute (ambii feciorii lui Vasilache Bute), Costică Lupașcu, Stoian Ghimici și Vasile Ghimici, frați, cele ce văzuse Mircea Boteanu din ulmul de pe malul Siretului de lîngă satul Ionășești, acești prieteni se arătaseră foarte curioși și dornici de a vedea și ei perspectiva frontului dintre Cozmești-Mărășești-Panciu, mai din apropiere.

Ei își aveau cu toții locuințele cu familiile lor chiar pe același deal din partea dinspre vest a tîrgului, vecini cu viile sau cu casele, ori la mică distanță cu grădinile de lîngă case.

De aceea le era foarte ușor să se întîlnească des — alteori în fiecare zi, cînd unii nu erau ocupați cu treburi, cum era cazul lui Mircea Boteanu — să se joace împreună, cînd erau mici, iar acum să discute diferite vești din ziare, comunicate cu mersul operațiilor, ori diferite zvonuri, unele adevărate, altele gogorițe alarmante aduse de refugiați, de soldați de la coloane de aprovizionare în trecere spre front, ori de la unii gură-cască buni doar de palavre.

Alte dăți, de sărbători mai ales, băietanii se duceau în grup să se plimbe prin tîrg sau la cîte o serbare. În zile de iarnă, tot în cete, mai mici sau mai mari, porneau la săniuș pe dealurile blînde și foarte prielnice unor asemenea distracții în aer liber, iar vara colindau drumeagurile umbrite de copaci, căutînd — cînd băietanii erau mai copii — uneori cuiburi de păsărele cîntătoare.

Plăcute însă și de neuitat erau zilele însorite din vacanța de vară, cînd băieții se duceau la hoinăreală și la scăldat în apele Siretului, care curgeau prin imense zăvoaie și lunci, ademenitoare prin frumusețea lor sălbatică, pline de poezie.

Dar întrecerea cu zmeie cu zbîrnîitoare între băieții grupului de pe deal cu băieții din ulița tîrgului, în frunte cu Scarlat Voicu, de se oprea lumea și privea cu admirație, avea un pitoresc vrednic de păstrat în amintire.

Uneori citeau cărți împreună și le comentau frumusețile sau scăderile, căci băieții începuseră a-și forma un gust propriu, a avea păreri și un timpuriu spirit critic. De multe ori împrumutau unul de la altul, sau după re-

comandările celor care le citiseră mai înainte, diferite volume de literatură, ideologie sau unele romane populare care apăruseră mai întîi în fascicole și erau apoi adunate la un loc, în volume groase de mii de pagini și păstrate și transmise în familie de la frații mai mari, sau de la rude, la cei mai mici.

Vasilică Bute, pe lîngă alte lecturi mai de soi, avea o mare predilecție pentru asemenea romane ca *Rocambole*, *Misterele Parisului* și altele, pe care le „devora“ tolănit pe haturile viei de lîngă casă, cărți aduse probabil de surorile lui mai mari, care învățau la pension la Focșani, unde aveau rude.

Mircea Boteanu „înghițea“ de toate din tot ce-i cădea în mînă, din ce găsise acasă de la tatăl lui, din ce cumpărase el din librării, sau din cele ce putea să împrumute de la prieteni. Dar îl fascinau scrierile literare mai deosebite, cele în care întîlnea meditații asupra problemelor vieții. Aplecat pe paginile unor asemenea cărți, el sta uneori ceasuri întregi și zile de-a rîndul, gîndind, gustînd și retrăind, alături de emoțiile și priveliștile din paginile citite, o lume nouă de sentimente și viziuni care îi aprindeau imaginația. Poeziile lui Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, George Coșbuc, Alexandru Vlahuță, Ștefan O. Iosif îi erau printre acele știute pe de rost, prinse de cap pe nebăgate în seamă din trăirea lecturii și care îl obsedau la tot pasul. Odată, cu ani în urmă, prin 1911, toamna, Ștefan Boteanu îi arătase lui Mircea, pe strada principală din Nicorești, pe poetul Șt. O. Iosif coborînd dintr-o trăsură oprită în fața prăvăliei lui Fotache Ștefăniu. Iosif, venit cu trăsurica de la Tecucel, un sat încărcat cu vii, între coastele unor dealuri înalte, situat cam la șase kilometri nord-est de Nicorești, unde își avea locuința de vară după soția sa, poeta Natalia Negru, își ținea de mînă fetița lui, Corina, și se pregătea să intre în magazin după cumpărături și ziare, căci prăvălia lui Fotache Ștefăniu era încărcată cu de toate : băcănie, coloniale, articole, alimentare, zaharoase, băuturi, ziare, reviste etc.

— Uite-l vezi pe domnul care a oprit trăsurica ? îi spuse lui Mircea tatăl său, arătîndu-i o trăsură cu un cal, un fel de gabrioletă, cam la cincizeci de pași . . .

— Care ? Domnul care ia fetița și-o dă jos din trăsură ? Da, îl văd...

— E poetul Ștefan Iosif, autorul poeziei din cartea ta de citire :

„Cu un dangăt plin de jale
Mii de clopote dau veste :
Ștefan-Vodă al Moldovei,
Ștefan-Vodă nu mai este...“

Așa, de la distanță, l-a văzut Mircea Boteanu pentru prima dată pe cîntărețul unor priveliști și sentimente cu vibrante comunicări și care curînd avea să fie atît de nefericit...

Dar tot atît de pasionante pentru Mircea Boteanu erau și lecturile în proză : povestiri, romane, teatru și mai ales din cărțile de idei. În anii de neutralitate 1915—1916, pînă a nu intra România în război, viața se scurgea normal, fără perturbări vizibile pentru mintea și preocupările unor copilandri. De aceea, odată cu viața școlară, ei făceau tranziția de la copilărie la adolescență, pe nesimțite, după gradul de receptivitate al fiecăruia. Unii se pomeneau avîntîndu-se în cititul unor cărți mai grele decît puterea vîrstei lor. Astfel, Mircea Boteanu a împrumutat de la prietenul său Năstase Bricean o carte groasă de aproape o mie de pagini, pe a cărei copertă scria : *Opere complete Filozoful Conta, de Octav Minar*, editura „Librăriei Școalelor“, C. Sfetea, București, Calea Moșilor, nr. 62—64, 1914, ediția a II-a, zece lei. Deși simțea o mare atracție pentru problemele filozofice materialiste în genere și îndeosebi față de conținutul problemelor dezbătute și ridicate la rangul de sistem de Vasile Conta, unele din aceste chestiuni nu i se păreau așa de ușor de pătruns și de lămurit cum ar fi dorit, iar din discuțiile cu ceilalți prieteni — mai toți la vîrsta de 14—15 ani — nimeni nu era mai pregătit decît el ca să-l poată lumina prin discuții cu textele în mînă. Totuși, Mircea Boteanu nu se da bătut cu aceste lecturi mai grele, rumega și descifra mereu din ideile lui Conta și tot mai mult se adîncea în orizonturile lor de adevăruri și frumuseți de cugetare. Iar pomii, merii și perii cei bătrîni din livada casei părintești a lui Nastase

Bricean adăposteau la umbra lor, în unele zile din vacanța de vară, cîțiva băietani cu cărțile preferate în mîini, așezați pe aleea cu flori și iarbă-verde, și se mirau și ei de cîte auzeau din discuțiile avîntate ale acestor școlari !

În ultimii ani — anii neutralității — Mircea Boteanu mai citea cărți de astronomie, de Camille Flammarion și de alții, broșuri de știință popularizată și multe scrieri de istorie și biografii de oameni mari, care îl captivau și de care nu se mai sătura.

Prietenul lui cel mai apropiat, Nastase Bricean, prețuitor și el de poezii, era atras în special de proză și piese de teatru. Cărțile lui Mihail Sadoveanu apărute pînă în anii aceia le citise aproape pe toate. Unele din ele erau epuizate și le procura cu multă greutate. Volumele : *Povestiri, Dureri înăbușite, Povestiri din război, Mormîntul unui copil, La noi în Viișoara* etc. îi erau cărți de căpătîi. Cu aceeași pasiune Nastase Bricean gusta piesele de teatru ale lui Caragiale, Shakespeare sau Haralamb Lecca, autor destul de răspîndit printre elevii de școală în acea vreme, cu piesele lui publicate în „Biblioteca pentru toți" : *Casta-Diva, Jucătorii de cărți, Suprema forță* etc.

În iarna lui 1916—1917, după intrarea României în război alături de Franța, Anglia, Rusia și Italia, odată cu cumplita iarnă, venită destul de timpuriu și aspră, și odată cu răsturnarea operațiilor militare care au adus frontul pînă în apropiere de Mărășești, aproape toate școlile din sudul Moldovei și-au încetat cursurile, cei mai mulți elevi întorcîndu-se pe la casele familiilor lor. Așa și-au întrerupt cursurile Mircea Boteanu și toți prietenii lui din Nicorești.

În vara asta a lui 1917, preocupările băieților erau absorbite de alte griji.

Dintre ei, Mircea Boteanu era cel mai prins de treburile gospodăriei și de îndatoririle față de familia lui, cu toți frații mai mici decît el și cu tatăl plecat pe front, în linia întîia, de la decretarea mobilizării și pînă azi. Tatăl lui Nastase Bricean, Nicu Bricean, fiind mai în vîrstă cu zece ani decît Ștefan Boteanu, n-a fost mobilizat. La fel n-a fost mobilizat nici Vasilache Bute, tatăl fraților Vasilică și Nicolae Bute, și el cu mult mai în vîrstă.

În unele zile, Mircea Boteanu se mai întîlnea cu unii din prietenii săi. Aşa le spuse el cum se vedea frontul, care în ultimele săptămîni a ajuns pînă la Mărăşeşti, privit mai de aproape de pe malul înalt al Siretului, de la nord de Ionăşeşti.

Se hotărîră ca a doua zi să plece cu toții acolo. Erau Nastase Bricean, Vasilică Bute, Mircea Boteanu, Stoian Ghimici şi Vasile Ghimici.

Conduşi de Mircea Boteanu, într-o după-amiază de zi senină, băietanii ajunseră nerăbdători pe malul Siretului. Tot drumul întîlniră chesoane, furgoane şi căruțe care duceau grăbite, cu caii obosiți şi asudați, dar mereu în goană, spre front, muniții de tot felul şi provizii alimentare. Tunurile române şi ruse trăgeau din satul Ionăşeşti într-o cadență destul de repede, ceea ce arăta cît de grea şi serioasă era situația.

— Nu mai mergem la ulmul din dreptul viei lui Mărculescu, unde am fost eu în mai multe rînduri ; e cam aproape de sat şi s-ar putea să cadă obuze germane peste noi, întrerupse tăcerea Mircea Boteanu. Uite, cred că e mai bine să ne oprim colo, pe dîmbul acela înalt, în apropiere de tufa de măcieşi. E o înălțime golaşă, fără sămănături sau plantație, dar numai bună pentru o vedere largă în fața noastră, le arătă Mircea cu mîna direcția spre dîmbul înalt...

Pînă în satul Ionăşeşti mai era o distanță de doi kilometri şi mai bine. Dar ei, la propunerea lui Mircea Boteanu, nu mai înaintară către sat, sau către ulmul singuratic şi stufos de mai dincoace.

Din şoseaua de pe coama dealului, ei o luară pe un mic pripor, un loc de trecere numai pentru paşii vitelor şi ai oamenilor, fiind prea prăpăstios şi înclinat pentru căruțe şi ajunseră pe dîmbul cel mai înalt din malul Siretului.

De aici se deschidea privirilor un imens amfiteatru natural din luncile Siretului şi pînă în munții Vrancei.

În dreptul satului Ionăşeşti, peste apele Siretului, se vedea o şosea de curînd construită, legată cu trei poduri de lemn traversînd rîul : primul pod era mai mic, peste un braț secundar, al doilea pod, înalt şi lung era peste cracul cel mare — matca — şi al treilea se vedea dincolo de lunci, peste un braț mai mic de ape care ocolea spre

Mărăşeşti, ca să se verse lîngă Cozmeştii-din-Vale, înapoi în matca cea mare a apelor...

Pe terenul dintre zăvoaie se vedea mişcare de trupe în repaus, cai la păscut, și unii oameni dezbrăcaţi în cămaşă săpînd tranşee... Şi aici, pe malul înalt al Siretului, sînt tranşee săpate.

În fund, către Odobeşti era înălţat balonul captiv german, care din nacela de sub el servea, de la o înălțime de circa 600 de metri, drept post de observaţie aerian static şi permanent.

În spatele frontului nostru, balonul captiv românesc a fost luat de la Nicoreşti încă de acum două săptămîni şi dus mai aproape de front, amplasat la nord de satul Pădureni, mereu înălțat pentru observație...

În vale, tîrîndu-se ca un uriaş balaur cu solzi argintii, apele Siretului şerpuiau încolăcindu-se printre lunci şi zăvoaie, urmărite cu privirile de grupul de băietani, de la nord pînă aproape de Adjud, cum se lăsau domoale pe alocuri şi repezi pe la vaduri spre miazăzi către Cozmeşti, şi de acolo mai departe în zarea nelămurită, către vărsarea lor în Dunăre la Galați...

— Ce vezi tu, Mircea, de te uiți aşa de atent? întrebă Nastase Bricean.

— Eu, măi, le știu toate locurile care se văd în depărtare înaintea noastră, îi răspunse Mircea Boteanu. Le-am călcat cu piciorul ori cu căruța după treburi...

— Şi eu le cunosc pe unele, adaugă Vasile Ghimici. Uite colo, în dreapta, e satul Pădureni. Dincolo de Pădureni e un cătun Călimăneşti, şi mai la miazănoapte e comuna cu gara Pufești.

— Aşa-i întări Mircea Boteanu.

— Dar la răscrucea de unde pleacă din şoseaua națională Mărăşeşti-Adjud o altă şosea spre Panciu, ce se vede acolo, un cătun sau o pădurice? mai întrebă și Stoian Ghimici pe Mircea Boteanu.

— Acolo a fost pe vremuri un han, în marginea păduricii pe care ai deslușit-o bine într-adevăr, Stoiene. Păduricea se cheamă Rateşul lui Haret, răspunse Boteanu. Puţin mai încoace, mai spre noi, din Rateşul lui Haret, se vede un grup de case cu un conac la o parte. Acolo se cheamă Modruzeni.

— Ia priviți, măi băieți, în dreptul nostru, la Mărășești, ce forfoteală de bubuituri și trageri de mitraliere și puști se aude ! le atrase atenția Nastase Bricean asupra zonei principale de front.

— Ce rău e că nimeni din noi n-avem un binoclu de cîmp sau de război. Am vedea multe amănunte care ne scapă ochilor noștri, oricît ar fi de ageri și de tineri, scoase un oftat cu regret Boteanu.

— Zău, măi, așa de bine ne-ar fi prins un binoclu ! ... întări și Vasile Ghimici.

— Un ofițer rus uitase astă-iarnă, cînd dormise la noi, în trecerea spre front, binoclul lui, un binoclu mare și frumos, dar l-am ajuns din urmă la poartă, cînd să plece călare din ogradă și i l-am dat. Să-l fi văzut ce voios și călduros mi-a mulțumit rusul.

— Uitați-vă, măi, și înspre fabrica Tișița, mult la stînga de Mărășești, pe malul Șușiței, cum trag tunurile și se văd exploziile. Acolo e și șirul de copaci de pe marginea șoselei care pleacă din Mărășești spre Focșani ... Vedeți pomii ? Ei marchează firul șoselei care e aproape invizibilă, le arăta Boteanu.

— Cam pe acolo, pe malul Șușiței, o fi ajuns acum linia întîia a frontului nostru ... Mai dăunăzi era mai departe de noi, spre Bizighești — gara Putna Seacă. E cam nesigură soarta noastră ... Și noi stăm de privim ca la circ ... mai completă Mircea Boteanu cu o ironie amară.

— Încotro te uiți, Stoiane ?

— Priviți și în partea frontului dinspre Doaga. spuse Stoian Ghimici.

— Ce explozii ... Chiar acum a sărit în aer un copac din marginea șoselei Cozmești-Tișița, de parcă a zburat o muscă de jos ... Cîtă putere are un obuz !

— Și eu l-am văzut sărind, zise Vasilică Bute.

— Și eu am văzut ceva sărind în aer, dar mi s-a părut că-i trîmbă de fum de explozie, mai adăugă Nastase Bricean.

— Teribil, măi fraților. Asta nu mai este jocul nostru „de-a războiul“ de cînd eram copii ... Asta-i un război adevărat, își dădu cu părerea îngrozit Vasile Ghimici, care era cel mai mare de ani dintre toți cei din grup.

— Bine ai spus, Vasile, interveni Mircea Boteanu. Noi nici nu ne dăm bine seama ce momente grele trăim. Pe unde-o fi tata acuma? Dar bădia Ghiță Ghimici, tatăl vostru, Stoiene și Vasile? Ei ne apără pe noi toți buni și răi...

— Aşa-i, Mircea, tu ai dreptate, adăugară aproape într-un glas ceilalți.

Spectacolul din depărtare din fața lor era sinistru.

Vîlvătăi de fum şi nesfîrşite explozii scăpărau printre trîmbe de pulbere şi ceață joasă, pe un front de peste douăzeci de kilometri, din dreptul Cozmeştilor de lîngă apele Siretului şi pînă dincolo de Panciu spre apus, în munți...

Zeci de mii de vieți omenești se măcinau în fiecare zi, în fiecare clipă...

Soarta Moldovei şi a țării întregi atîrna de acest front, pe care se dădeau lupte disperate.

Toți erau înfiorați şi aproape amuțiseră.

Poate numai pînă în seară nemții ar putea sparge frontul şi tunurile duşmane ar trage în casele lor.

Un obuz căzu cu o detunătură asurzitoare la cîteva sute de metri de locul unde se aflau băietanii, în apropiere de crama lui Negroponte, căci acesta mai avea şi aici la Ionăşeşti, pe malul Siretului, o altă vie de peste o sută de pogoane. Băieții se speriară şi erau gata s-o rupă la fugă.

— Haideți, măi, că murim ca proştii degeaba, îi îndemnă Vasile Ghimici.

Înfricoşați de explozie, părăsiră colina înaltă, ieşind în grabă la şosea spre Nicoreşti.

— Te pomeneşti că observatorul german din balonul captiv de lîngă Odobeşti, văzîndu-ne pe noi cocoțați pe vîrful dealului, ne-o fi luat drept vreun grup de comandă militar și-a comunicat artileriei lor să tragă cu tunurile asupra noastră... Altfel, ce rost avea un obuz cam în direcția noastră!... făcu o presupunere Mircea Boteanu.

— Se prea poate, întări Vasile Ghimici.

Ajungînd în şosea, o luară toți grăbiți spre casele lor.

Pe şosea se întîlniră din nou cu chesoane și căruțe. Ultimele cinci căruțe cu coviltire erau încărcate cu pîine proaspătă care răspîndea un miros plăcut în adierea uşoară

de vînt de pe coama dealului. Treceau spre front. Erau încărcate din Nicoreşti de la manutanţa militară, construită pe terenul arabil de lîngă via lui Nazarie şi care fabrica mii de pîini zilnic.

— De unde veniţi, măi flăcăi ? îi întrebă un caporal.

— De la malul Siretului, răspunse Nastase Bricean.

— Unde a fost explozia de adineauri ? mai întrebă caporalul, care ţinea hăţurile în mînă, oprind căruţele în loc, să se mai odihnească puţin şi caii, peste măsură de obosiţi.

— Cam în apropiere de şosea şi nu departe de crama viei lui Negroponte, răspunse Mircea Boteanu din grup.

— Bine, măi flăcăi, adăugă caporalul, dînd bici cailor, pornind cu căruţele să treacă chiar prin apropiere de locul unde a fost explozia proiectilului de acum zece minute.

— Poate a fost un obuz izolat, bat parcă nemţii mai mult peste sat, îi atrage atenţia Vasilică Bute.

— Chiar de-ar fi baraj, trebuie să ne strecurăm şi pîinea trebuie să ajungă în astă-seară pe front, mai spuse ostaşul mai mult pentru sine, ducîndu-se spre Ionăşeşti cu celelalte căruţe după el.

— Drum bun şi noroc, nene, s-ajungeţi cu bine, le strigară în cor băietanii.

Căruţele încărcate, care lăsau în urma lor un miros pofticios de pîine caldă, plecară stîrnind din roţi şi din copitele cailor un nor uşor de praf, care se risipea repede în tufişurile din stînga şi din dreapta şoselei.

— Aţi auzit, măi, ce-a spus caporalul, că chiar prin baraj, el trebuie să treacă să ajungă cu pîinea pe front, la cei care luptă sub mii de gloanţe şi obuze. Îşi cunoaşte datoria, deşi părea cam neliniştit, le sublinie Mircea Boteanu celorlalţi prieteni, cu un ton de admiraţie, ultimele cuvinte ale ostaşului din fruntea coloanei de aprovizionare.

Băietanii mai priviră puţin în urmă spre căruţele care nu se mai vedeau dintre cotiturile şoselei şi spre malul Siretului, la locul de pe colina înaltă. Apoi începură a coborî şoseaua spre Vasilăcheşti, un cătun de vreo şapte-opt case în vale, între dealul Siretului şi primul deal spre tîrgul Nicoreşti, vorbind între ei şi oarecum reveniţi din spaima exploziei.

Mircea Boteanu și Stoian Ghimici se dovediră mai stăpîni pe ei, mai calmi.

— Din cauza situației grele prin care trece țară în aceste zile, ce ziceți voi, să ne ducem în grup, aici, la Nicorești și să ne cerem voluntari, pe front, în calitate de cercetași, căci toți sîntem cercetași, în cohorta de la Tecuci ? Nu vedeți voi ce fierbere i-acolo ? Ce fel de cercetași sîntem noi ? vorbise Mircea.

— E drept că-i grea situația, zise Nastase.

— Nu ne primește, Mircea, căci toți sîntem minori și încă sub optsprezece ani, adăugă Vasile Ghimici.

— Și eu tot așa cred că, fiind minori, cum o să ne primească ? întări această părere Nastase Bricean.

— Noi n-avem nici tuleie sub nas și acolo se cer flăcăi în toată regula, cu mustăți. Cine o să se uite la noi ? întări convingător Vasilică Bute și pe drept cuvînt, el care dorea așa de mult să-i crească mustăți.

— Bine, măi prieteni, voi nu vă amintiți că eroul din *Cuore*, al lui Edmondo de Amicis, era un băiat mai mic decît noi toți și a fost de folos armatelor mai mult decît un ostaș în toată firea, prin inteligența, curajul și acțiunile lui ? Găsim noi o întrebuințare acolo pe front. Dar tu de ce taci, măi Stoiene ?

— Eu cred, Mircea, că tu ai dreptate. Dacă ne-am prezenta la vreo unitate din zona frontului, cum sîntem noi cam chipeși și părem mai mari decît vîrsta pe care o avem, ne-ar primi, de ce să nu ne primească ? N-ați văzut astă-iarnă că mulți băieți cercetași elevi de școală din Muntenia au fost luați și evacuați în Moldova, pentru a-i feri să nu-i ia nemții la corvezi de război ? vorbi Stoian Ghimici.

— Numai că aceia erau mai mari decît noi ca vîrstă, aveau șaptesprezece-optsprezece ani, completă Nastase, nu ca noi.

— Ai dreptate, Stoiene, crezi că dacă ajung nemții la noi, la Nicorești, și în toată Moldova, ne mai lasă pe noi în voia noastră pe la casele părintești ? aprobă Mircea Boteanu.

— Cum să-i spun eu tatii că plec de-acasă și unde plec, își puse întrebarea, părînd a fi cîștigat în principiu

pentru această acțiune, Nastase Bricean. Sare tata la mine și-mi dă o sfîntă bătaie de nici nu te aștepți. Eu n-am curajul să-i spun tatii sau mamei că plec de-acasă și mai ales în zona frontului.

— Păi ce-i nevoie să-i mai spui și să-i ceri voie ca atunci cînd te duci la teatru sau la cinematograf ! Lăsăm cîte un bilet lămuritor și plecăm, adăugă Mircea Boteanu o soluție practică hotărîtă, de băiat fără stăpîn.

— Se cunoaște că nu-i tată-tu acasă — cine știe soarta lui acum pe front la Mărășești — de vorbești așa de ușor, dar cu tata nu-i de glumit cu astfel de propuneri ; ne închide în casă și ne bate dușmănește. Voi nu-l cunoașteți. De cîte ori n-am dormit noi prin buruieni sau în frig în baraca din vie ! se plînse în această chestiune bietul Vasilică Bute, care, în adevăr, el cu fratele lui mai mic, Nicolae, erau cam prea sever tratați, și din orice fleac.

— Dacă germanii sparg frontul, veți vedea voi că o să fie rău de noi, mai adaugă Mircea Boteanu.

— Că doar n-o să ne așteptăm la bine, fu de aceeași părere Vasile Ghimici.

— În caz că frontul va trece peste noi — reluă Mircea Boteanu cu gîndul la o altă propunere — răsturnînd convingerea noastră că de la Mărășești n-o să ne poată urni din loc, mai putem duce o luptă de hărțuială, de tăiat firele telefoanelor agățate prin copaci, de întrerupt comunicațiile în spatele dușmanilor și de stabilit aprovizionarea operațiilor pe front. Și hărțuielile pot să fie o formă de luptă. Vă amintiți că marele Napoleon n-a fost bătut în Rusia în 1812 într-o luptă decisivă de armatele împăratului Alexandru I, ci înfrînt prin hărțuieli mărunte de populația ostilă, de foame și ger și de lipsa de comunicații cu țara lui. Oricare ar fi situația noastră, e bine să ne gîndim cu cîteva clipe mai din vreme și să acționăm după interesele patriei, continuă el să vorbească în drumul spre casele lor.

— Nu cred c-o să treacă nemții peste Mărășești și să fim nevoiți să ducem lupte de hărțuieli, se arătă mai puțin îngrijorat Vasilică Bute.

— Dacă voi nu vă hotărîți în nici un fel, eu voi porni la drum după îndemnul conștiinței mele, mai rosti Mircea Boteanu, coborînd dealul pe la Nicuță Durbaca spre tîrg, apropiindu-se de casele lor.

Între timp, acasă, Mircea Boteanu se împrieteni cu băiatul văduvei refugiate din Mărășești, Costică Pușcașu. Află de la el că dacă tunurilor vor mai înceta să mai bată, adică să facă vreo pauză, mama lui îl va trimite într-o noapte la un drum la Mărășești, să mai apuce cîte ceva din lucrurile rămase-n casa lor părăsită.

De ieri, bubuiturile aproape au amuțit. Azi-dimineață, bătrîna văduvă Pușcașu s-a dus la pretoratul armatei din Nicorești și s-a rugat să-i dea o căruță ca să aducă un transport ușor peste noapte, cu ce-o mai găsi din zestrea fetei. Rugămintea i-a fost ascultată de comandantul preturii, un colonel cu suflet bun și înțelegător, care i-a pus la dispoziție o căruță cu doi cai de la coloană, cum făcea de altfel și în alte împrejurări ale celorlalți locuitori fără ajutoare.

Mircea Boteanu luă o hotărîre. Se înțelese cu Pușcașu, prietenul lui, să plece împreună la Mărășești. Voia să ajungă pe front. Cel mai bun prilej de a-și satisface încercarea și marea lui dorință se ivise acum. Știa ce va face ajuns acolo. Se va duce la ofițerii unităților de regiment, le va spune în cuvinte pline de toată convingerea dragostea lui pentru țară, și ei îl vor primi negreșit, mai ales că el e cercetaș încă de la înființarea legiunii. Cît despre lipsa lui de-acasă, nu va duce grijă. Pînă la întoarcerea de pe front, va fi fratele lui Octav, care să dea ajutor mamei la treburile mărunte din ogradă.

Luînd hazardul cu care pleca drept un lucru fixat fără abateri neprevăzute, ca un plan calculat matematic, băietandrul Mircea Boteanu, pe la ceasurile zece seara, după ce se înnoptă bine, se furișă de-acasă, lăsînd cîteva rînduri explicative, și porni în tovărășia prietenului refugiat, cu căruța de coloană de la pretorat spre Mărășești.

Caii merg acum în trap lenevos. Sînt obosiți, căci aproape în tot timpul zilei au fost înhămați și munciți. Călătorii, mai mult tăcuți decît vorbăreți, stau toți trei pe scîndura de lîngă fundătoarea din față, pusă de-a curmezișul scoarțelor căruței. Doar din cînd în cînd rup tăcerea și se mai întreabă unul pe altul despre ceea ce au de făcut în drumul lor. Soldatul care ține hățurile în mîini e în dreapta ; la mijloc stă refugiatul Pușcașu și în marginea din stînga e Mircea Boteanu, cu sufletul lui ascuns.

Noaptea e destul de răcoroasă față de zăpușeala pămîntului încălzit de secetă din timpul zilei.

Cerul împestrițat cu aceleași sumedenii fără număr de totdeauna de candele aprinse în despărțituri nesfîrșite clipește mereu, senin și plin de taine nepătrunse, ca și veșnicia lui. Și Calea Laptelui, cu aceeași fîșie de pulbere de argint, încinge bolta cerului dintr-o parte-n alta.

Praful șoselei înmuiat de roua nopții se frămîntă tîrîș, fără să se poată ridica, învolburat de roți și de copitele cailor, în urma căruței care trece cu zgomot surd, pe lîngă vii și lanuri de porumb, pe la Bou-Mîndru spre răscrucea de la Costandache . . .

Peste valea cu rîpă adîncă, dincolo, pe dealul din dreapta șoselei, satul Ionășești doarme învăluit de zăbranicul copacilor, întunecați și deși ca un crîng.

În răscrucea șoselei care vine de la Tecuci spre front, căruța cotește la dreapta pe șosea, la vale spre Siret, și coboară priporul care-i săpat în șoseaua națională de altădată . . .

Cei trei călători tac. Mircea Boteanu gîndește. Poate și ceilalți doi gîndesc la ceva în liniștea lor.

Venind din deal, caii tropăiesc din ce în ce mai iute, împinși din urmă de căruță. Soldatul însă îi strunește din hățuri și nu-i lasă să se obosească prea tare.

În vale, căruța se oprește. La jgheabul uneia din fîntînile cu ciuturi grele, soldatul își adapă murgii lui osteniți. Alte trei căruțe, probabil tot de la coloane, pleacă de lîngă fîntîni spre podul ce duce peste apa Siretului. Aici, lîngă aceste fîntîni cu ciuturi grele, Mircea Boteanu își amintește, cu o duioșie sfîșietoare în inimă, cum s-a despărțit de tatăl lui, acum două săptămîni, cînd acesta a fost adus cu căruța cu iapa de la Nicorești pînă în acest loc,

ca să ajungă regimentul pe seară, înainte ca acesta să treacă Siretul. Un dor aprig parcă îl mînă mai repede spre tatăl lui. Va mai ajunge oare să se întîlnească cu el, să-i audă glasul, sau cine știe ce se mai poate întîmpla pînă atunci în această crîncenă măcelărie de vieți omenești ? ! Dar mintea cu puterea judecății îl face pe Mircea Boteanu să-și dea seama cît de greu este în timp de război, ca să-ți poți vedea pe cineva scump, atunci cînd dorești, cînd te cuprinde o jale adîncă și te arde în suflet fără mîngîiere...

Caii au fost adăpați și soldații le pun căpițele pe cap, lăsînd ciutura sprijinită pe jgheabul teicii de la fîntînă.

Căruța cu Mircea Boteanu, cu Costică Pușcașu și cu celălalt tovarăș de drum pornește după cele dintîi.

După ce au trecut printre zăvoiul de răchiți, pe șoseaua pietruită ca asfaltul și primul pod de lemn din cale, căruțele în cîrd au intrat în lunca bătrînă din mijloc, ocolită de ape ca o insulă.

Mircea Boteanu simte năvălind în plămîni aerul îmbălsămat și primenit venit dintre fînețuri înflorite. Răcoarea nopții însă, atrasă de curenții văilor, îl strînge de umeri cu înfrigurare.

La capra podului cel lung, tot de lemn, spre care se îndreaptă acuma, o santinelă oprește căruțele și le spune celor care se duc către cealaltă parte să meargă pe podul cel mare numai la pas și pe dreapta.

Caii pornesc la pas.

Sub pod, între stîlpii încrucișați, încleștați în scoabe grele de fier și înfipți zdravăn în talpa prundișului, apele Siretului vuiesc zgomotos. De pe malul din urmă, din marginea luncii, plopii uriași, întunecați și strîmbi aștern peste murmurul talazurilor de sub frunzele lor năvoduri de întuneric țesute parcă-n decoruri de legende...

Căruța trece domol, fără huruit, podul cel mare, mai trece încă o luncă și un braț mai mic al Siretului. Apoi a luat-o la stînga spre Mărășești, rămasă de cîrdul celorlalte trei care își continuă drumul înainte, ducînd provizii poate, spre Modruzeni, ori Rateșul lui Haret.

Pe la miezul nopții, Mircea Boteanu cu ceilalți doi tovarăși intră în sat. Cotesc cîteva uliți la dreapta, mergînd cu caii mai mult la pas, fiindcă din loc în loc toate dru-

murile sînt săpate de-a curmezişul cu şanţuri de comunicaţii şi tranşee adînci, peste care soldaţii au improvizat, pentru înlesnirea trecerii, un fel de porduri din uşi scoase de pe la casele oamenilor, ori din scîndurile de la zaplazuri.

Pretutindeni, într-o parte şi în alta, gospodăriile cu locuinţe frumuşele, unele cu înfăţişări de clădiri moderne, sînt prefăcute-n ruini. Satul Mărăşeşti e pustiu. Nu se află nici o vietate, nici o lighioană nicăieri. Singurii care veghează în urma populaţiei silită de bătaia tunurilor să se risipească oriunde, sînt apărătorii trupelor române, dosiţi şi ei pentru puţină odihnă, prin cuiburile lor, în gropi acoperite cu grinzi deasupra, ori în alte adăposturi. Pe lîngă garduri, cîte o cruce în umbră desluşeşte locul unui mormînt, al unui erou sfîrtecat de schije, ieri sau alaltăieri. În locul vreunor flăcăi şi fete, perechi, idile, ca altădată în umbra pomilor de la porţi, acum odihnesc cadavre dezgropate din ţărnă de cîinii flămînzi, uitaţi, sălbăticiţi.

Casa lui Puşcaşu e pe o stradă din centru, în spatele palatului lui Negroponte. O patrulă de cîţiva soldaţi îi întîmpină-n cale şi-i face atenţi pe cei trei călători nocturni să umble fără zgomot şi să nu înainteze mult, căci în liniştea nopţii duşmanii, care sînt în apropiere, prind orice mişcare.

*

* *

După două ceasuri, refugiatul Costică Puşcaşu încărcase în căruţă ceea ce mai găsise din lucruri şi plecase.

Înghemuit în colţul unei odăi, Mircea Boteanu, culcat jos pe duşumea, rămas singur, aşteaptă să se facă ziuă. Îi e teamă să iasă încotrova prin întuneric, căci, deşi cunoaşte satul şi e orientat prin împrejurimi, totuşi acum noaptea nu i-ar folosi la nimic o ieşire pe uliţele satului, ba din contră, patrulele ori soldaţii supraveghetori l-ar lua drept spion văzîndu-l civil, fără rost, cum i se mai întîmplase cu jandarmii de la Barcea, cînd încercase să ajungă la Nămoloasa.

Trece aşa, cu răbdare, o bucată de vreme.

Mircea Boteanu, treaz, neobosit, cu capul învălmăşit de gînduri, văzu, în sfîrşit, mijind zorile albe.

Nu e hotărît încă în ce parte să apuce, ca să nimerească mai bine ceea ce vrea să facă. Intră în altă odaie cu ferestre la stradă. Geamurile sînt sparte şi unele sînt scoase cu giurgiuvele cu tot. Oricum — îşi face în sine socoteli Mircea Boteanu — la lumina zilei n-ar părea atît de suspect ca noaptea. De aceea aşteaptă puţin să vadă poate-o trece vreun soldat şi o să aibă de la cine lua o lămurire.

De undeva, un tun trage înfundat. Deodată, după un şuierat iute din ce în ce mai apropiat, o explozie asurzitoare trăsneşte în zidul înalt de peste drum, numai la treizeci de paşi de fereastra casei lui Puşcaşu. Detunătura schijelor împroaşcă în văzduh scînduri rupte, bucăţi de cărămizi sfărîmate şi tencuială uscată de var şi ciment. Acoperişul odăii în care Mircea Boteanu se trîntise cu faţa la pămînt a fost rupt într-o clipă. Mircea Boteanu se ridică de jos şi se pipăi cu mîinile, privindu-se cu ochi curioşi, să vadă dacă e teafăr, ori îi curge sînge de undeva. N-are nimic. Şi rîde singur, cu compătimire :

— Asta-i un fel de „bună dimineaţa“ pe front, de bine ce-am venit.

Clădirea de-alături, în care a căzut obuzul, acoperă dinspre nord, cu zidul ei înalt, palatul lui Negroponte care nu se vede de dincolo. După cîteva minute, cu acelaşi huruit de detunături, tot în apropiere, un alt obuz explodează chiar între pereţii palatului monumental.

Vreme cam de-o oră, tunurile duşmane, la intervale mici, şi-au precizat tirul cu lovituri grele, bătînd ici-colo, turnul din faţa palatului, casa de apă din parc şi clădirile mai mari din împrejurimi.

*

* *

Sărind garduri şi zaplazuri, de-a dreptul prin grădini, Mircea Boteanu s-a furişat din sat cu încetul şi a ajuns pe lîngă un cîrd de plopi, afară-n cîmp, în partea de nord a satului, nimerind la un post de comandă, unde trei ofiţeri discută încruntaţi . . . Unul din ei, mai în vîrstă, îl zăreşte şi-l întreabă ce caută.

Mircea Boteanu apropiindu-se de el începe, privindu-l drept în ochi, să-i spună de unde-i, cine este și ce vrea.

Ofițerul îl măsoară de jos pînă sus cu bănuială.

Discuția urmează cu amănunte cerute de ofițer, care îl încearcă și-l descoase cu întrebări de raționament logic, să vadă dacă-i teafăr, dacă nu-i puțin țicnit, ca să știe și să termine cu el. Mircea Boteanu, curajos, prompt, cu ochii lui sclipitori, devine interesant. Felul în care se prezintă șterge suspiciunea de la început.

Se-adună și ceilalți ofițeri, atrași de venirea acestui băietan în zona frontului și se amestecă și ei în vorbă, cu toate că sînt mai mici în grad decît primul ofițer, care-i maior.

Mircea Boteanu le răspunde cu vederi largi de gîndire, convingător și însuflețit, arătîndu-le că singura lui dorință e să lupte alături de tatăl lui pe front, pentru apărarea Moldovei și pentru izbînda idealului național.

Ofițerii se lasă mai greu convinși, mai stau la gînduri, dar înțelegători și pătrunși în sfîrșit de entuziasmul cald cu care li se spovedi tînărul, convin între ei să fie primit imediat în trupă ca voluntar. Maiorul, cu ochii umezi, puțin sentimental, care mai înainte părea că-l ia în zeflemea, acum îl îmbrățișează și-i întinde mîna. Toți ceilalți, care s-au mai adunat în jurul lor, îi strîng mîna lui Mircea Boteanu cu o vie simpatie, bucuroși de îndemnurile lui frumoase.

Maiorul cheamă un plutonier din apropiere și-i dădu ordin să-l îmbrace în haine militare pe Boteanu.

Apoi maiorul coboară în adăpostul bordeiului de lîngă tufele copacilor și sună telefonul, aducînd faptul la cunoștința superiorului.

Dar Mircea Boteanu n-a fost lăsat să ajungă în linia întîia a frontului la tatăl lui. E trimis la o altă unitate a aceluiași regiment, unitate care se află în apropierea liniilor de luptă.

La amiază, voluntarul Mircea Boteanu, echipat în haine albastre de ostaș, își ia hrana de la cazan printre alți ostași din aceeași unitate, din Regimentul 50/64 Infanterie.

Mîine dimineață el urmează să intre, condus de agentul de legătură, la o unitate de rezervă din sectorul ocupat de trupele regimentului.

VIII

BĂTĂLIA DE LA RĂZOARE... 6 AUGUST, STIL VECHI, 1917

(19 august, stil nou)

Peste coama dealurilor, spre răsărit, zorile s-au arătat mai întîi roşii, ca stacojul, apoi au devenit şofrănii-galbene ca aurul, părînd un vulcan aprins în vîlvătăi de lavă, departe-n geana zărilor boltite. Mai în urmă, cînd soarele sta aproape să se ivească din adîncuri, zorile, preschimbate-n flăcări de argint, au năvălit îngemînate cu lumina zilei, inundînd pretutindeni faţa pămîntului.

Pe ierburi, pe foile popuşoilor — dintre care la unii chirciţi de timpuriu, le-a dat spicul — şi pe frunzele lăstarilor de vie, roua nopţii limpede şi bogată şi-a revărsat peste toate broderii de broboane lucitoare, ca o risipă de podoabe transparente de sidef.

Soldaţii din prima linie a Regimentului 50/64 Infanterie sînt în repaus. Unii, după ceasurile de somn dormite în plin, se simt cu trupurile ceva mai odihnite decît în nopţile trecute, cînd au trebuit să muncească din răsputeri la întărit şanţurile, la bătut pari şi la întins reţele de sîrmă ghimpată, pentru apărare şi rezistenţă în faţa tranşeelor pe care le ocupă.

După ce şi-a pus casca de pe cap jos, alături de raniţă, soldatul Bulboacă Marin trage bidonul şi-şi varsă apă în palma stîngă, făcută căuş, apoi dă cu amîndouă mîinile pe faţă şi se spală. Apa şi aerul rece al dimineţii îl înviorează. Işi scoate şervetul şi se şterge. Creştetul capului şi fruntea lui osoasă sînt atinse pieziş de razele soarelui care se ridică pe muchia dealurilor de la Siret. Omul rămîne în picioare nemişcat, cu ochii strălucind, îndreptaţi spre răsărit, spre imensitatea cerului proptit pe orizont, acolo, de unde vin pe pămînt lumina, căldura, viaţa şi soarele nos-

tru şi al lumii întregi şi se roagă smerit. Întreaga figură a omului a devenit blajină şi luminoasă. El se închină azi în transeul morţii, în apriga şi nebuneasca luptă dintre oameni, sub acelaşi soare şi cu aceeaşi seninătate şi smerenie cu care, tot în dimineţi răcoroase de august, se închina altădată pe cîmp, la muncă, la coasă, în mijlocul lanurilor cu căpiţi şi brazde păluite...

După ce s-a închinat, soldatul Bulboacă Marin îşi strînge şervetul şi-l bagă în raniţă.

La postul lui, sergentul Boteanu Ştefan stă cu carnetul lui de însemnări dinainte şi notează ceva.

E obosit, fără să fi muncit nimic. Nici de dormit nu prea a dormit. A aţipit el din cînd în cînd, dar a fost chinuit de visuri bizare, enigmatice. Apoi, gîndurile l-au umplut de griji. Poate de aceea îşi simte trupul amorţit şi capul greu. Într-un vis — să fi fost după miezul nopţii — Boteanu îşi văzu fiul său mai mare, pe Mircea, gonit din urmă de o ceată de hoţi înarmaţi, gata să-l prindă. În faţa lui Mircea se făcea un rîu cu apele în spume, mari, aduse de revărsări. Mircea era pe celălalt mal, cu banditii care-l urmăreau. El, Ştefan Boteanu, se afla pe malul din faţă, fără nici o putinţă de ajutor. Fugărit ca de fiare sălbatice, Mircea sare în vîltoarea apelor. Sergentul Boteanu, bun înotător, se aruncă şi el în apă, ca să-i vină în ajutor fiului său. Mircea înota printre valurile furioase, pierzîndu-se cîteodată la fund şi iar ieşea deasupra. Însă Ştefan Boteanu, aproape de mijlocul rîului torenţial, se simţi deodată apucat de cîrcei, cu gheare de cleşte. Încercă din răsputeri să întindă mîinile şi picioarele. Totul era în zadar. Se ducea la fund, conştient că moare, rostogolit şi înghiţit de ape... Un val îl azvîrli brusc afară. Respiră puţin, pînă-i năvăli din nou apa la gură. Văzu pe Mircea mai la vale, luptînd şi biruind apele, numai cu capul deasupra, înotînd către malul din faţă.

Boteanu încercă iar, cu ultima sforţare, să-şi deschidă membrele încleştate. Cu neputinţă, era aceeaşi groaznică anchilozare. Puterile îl părăsiră. Un junghi, ca un cuţit, îl ghionti în pîntece. Un vîrtej îl izbi la fund de pietrele prundişului. Începu să înghită apă. Se îneca... În acea clipă se trezi din aţipire. Aproape nu-i venea să creadă că a fost

vis şi nu aievea ceea ce se întîmplase cu el. Sergentul Boteanu nu credea în fantasmagoriile visurilor. Totuşi îl impresionă faptul că în vis el era convins că aşa se petrecea, că trăia cu adevărat acele momente în realitate.

În carnetul lui de însemnări cu felurite impresii de război, cu doine şi cîntece auzite din gura soldaţilor, sergentul Boteanu îşi adăugă, pe lîngă celelalte, în două pagini şi visul cu Mircea şi cu înecul său, din noaptea asta de 5/6 august 1917...

Mai la o parte, caporalul Matei şi soldatul Anisie vorbesc. Unul din ei îşi face păreri îngrijorate cu privire la tăcerea necurmată, care în noaptea ultimă a fost tot mai netulburată în tabăra duşmanilor.

— Nu-i a bună, măi Matei, mocnirea nemţilor!

— Tot aşa bănuiesc şi eu.

— Gîndesc că, în atîtea zile de linişte în sectorul nostru, au pus ei ceva la cale; altfel mai dădeau iar ca chiorii buluc peste noi.

— Cine ştie, Anisie, se poate întîmpla şi cum zici tu!

— Şi aeroplanele de ieri după-amiază — treisprezece, măi, nu mai puţine! — crezi că umblau pe sus degeaba?

— Nici vorbă că aveau un rost.

— Şi patrula care ne bîjbîia ieri-noapte, cînd întindeam reţelele, ce crezi că mirosea pe-aproape de şanţurile noastre?

— Voia să pună mîna pe vreunul dintre noi, să-l ducă viu la ei, ca pe urmă să-l iscodească şi să afle cum stăm cu poziţia noastră, completă caporalul Matei Matcaşu.

— Ar fi aflat ei, dacă nu i-am fi curăţat la vreme cu bătaia puştilor.

Soldaţii tac la ivirea din dreapta şanţului a locotenentului Teodorescu şi a unui căpitan, comandanţii batalionului. Ofiţerii, mergînd unul după altul, îşi inspectează trupa în tranşee, întrebînd şi îmbărbătînd pe unii şi pe alţii, soldaţi şi gradaţi.

Caporalul Matei şi soldatul Anisie, luînd atitudinea cuvenită, salută.

— Sînteţi bine, băieţi?

— Bine, domnule căpitan.
— Să fim întotdeauna gata, îi îndemnă el.
— La înălțimea datoriei, adăugă locotenentul.
— Gata de orice, răspunse Matei Matcașu.
Ofițerii trec mai departe, în lungul șanțului.

În această vreme, la aceeași oră, sus, pe vîrful Măgurii de lîngă Odobești, la cota 1 001, mareșalul Mackensen, comandantul suprem al armatelor germane, în fața unei mese acoperită cu hărți întinse, cu binoclul la ochi, stînd în picioare, cercetează atent în zare, sub înălțimea uriașă de unde domină cu privirea terenul cîmpiilor de bătălii...
Cu ochii crunți, cu fața suptă, uscată și cu oasele feței proeminente, ca un craniu de mort mascat cu piele de om, mareșalul atîtor crîncene biruinți germane, pe diferite fronturi din Europa, în acești doi ani de război care l-au făcut celebru și temut, azi, după trei săptămîni, cu toată energia lui și cu toată risipa de armament și de vieți omenești aruncate fără milă în lupte exterminante, constată cu adîncă amărăciune că toate planurile lui i-au fost potionite, rînd pe rînd, de încăpățînarea dîrză a acestor români, capabili de surprize paradoxale pentru el. Mareșalul, rigid din fire, a devenit acru, morocănos și plin de venin. Spre dreapta, la răsărit, se reazemă cu privirea prin binoclu, spre dunga vînătă a dealurilor de la Siret. Lîngă dealurile îndepărtate, apele rîului șerpuiesc la vale ca un tiv de argint viu. În față, spre nord, dincolo de văile Șușiței, lentilele mareșalului prind pe întinsa perspectivă sate, păduri și mlădieri de coline verzi... E teatrul tragediei umane, unde se joacă, potrivit autorilor monștri, cu ajutorul regizorilor abili — aprigi comandanți — masacrul simfonic al morții...
Mareșalul cu figura de craniu e hotărît.
Și-a concentrat aici toate forțele și de cinci zile și-a pregătit lovitura decisivă. Va porni o acțiune violentă de artilerie pe tot frontul și va ataca pentru spargere un singur punct, prin care va copleși, cu colosul diviziilor lui,

rezistența adversarului. Va fi desigur ultima reprezentație de sînge pentru strivirea României, după care el va putea fi iar aplaudat la lumina rampei, încărcat de glorie. De această zi atîrnă ieșirea din eclipsă a aureolei lui de „spărgător de fronturi". Va trece auster peste trupurile învinșilor, pe care-i va declara robi, împotriva tuturor legilor naturii. Va cuceri negreșit, chiar azi, primul obiectiv. Adjudul, va da mîna cu cealaltă armată germană de ofensivă de la Oituz și va captura Armata a doua română, cu acel general Averescu, care se desăvîrșise în arta militară, chiar în Germania, unde îl cunoscuse personal, îndeaproape, în calitate de colegi, la o școală superioară de război... Apoi va intra pe rînd în Iași, va ocupa Moldova toată, va trece peste Prut la Chișinău, va trece peste Nistru la Odesa, în Ucraina, și va răsturna, în sfîrșit, cu invazia și tunurile lui de oțel, întreg frontul oriental, de la Baltica la Marea Neagră, după care Puterile Centrale vor dicta pacea și sclavia...

Revenit din gînduri care-l purtau în sfera năzuințelor lui pătimașe, mareșalul, cu chip de sarcofag, pune binoclul pe masă. Se uită la ceas — e cinci dimineața — ia receptorul telefonului în mînă și dă un ordin scurt:

— Să înceapă artileria de toate calibrele pe întreg frontul...

De acum, peste întinderea cîmpiilor, croncănitul morții flutură nesățul de sînge.

Balonul captiv, cu conturul pînzelor formînd un rinichi uriaș, de la poalele Măgurii Odobești aproape de tîrgul podgoriei Odobești, s-a ridicat în văzduh. Observatorii din nacelă se văd spionînd plaiurile din preajma frontului, cu binoclurile lor de cîmp.

Balonul captiv românesc, care mai înainte cu cîteva săptămîni fusese la Nicorești, se înalță la nord de satul Pădureni, mai aproape de zona frontului decît cel german. Razele soarelui încep a arde cu căldură de dimineață. E o zi de zăpușeală ca și celelalte.

Într-o clipă, ca un ecou, la comanda mareșalului Mackensen, pe toată lungimea frontului dintre Cozmești-Mărășești-Panciu-Muncelu, peste o mie trei sute de tunuri izbucnesc furios, pornind vijelia ucigătoare.

Peste o mie trei sute de tunuri de toate calibrele, de la 75 la 210 mm și 305 mm cutremură frontul din toate încheieturile...

*
* *

Fanfara morții urlă o simfonie infernală. Uriașa orchestră a artileriei de toate calibrele se zbuciumă din ce în ce mai puternic. Obuzierele grele de 305 mm alternează cu bombardele de cîmp, clocotind împreună uraganul. Proiectilele, spintecînd aerul cu țipetele cobitoare, cad pe toată zona pozițiilor și în spate, pe terenul unde dușmanii bănuiesc unitățile de rezervă și bateriile tunurilor române și ruse. Tirul german bate lunca Siretului, pîlcurile de copaci din cîmpii, satele : Cozmeștii-din-Vale, Modruzeni, Pădureni, răscrucea de la Rateșul lui Haret, pînă-n văioaga Zăbrăuțului, spre apus, spre Panciu...

Bombardamentul se concentrează cu maximum de violență asupra sectorului Diviziei a 13-a română și asupra aripilor învecinate. În acest sector, armatele germane vor da atacul decisiv pentru spargerea frontului. Mii și mii de obuze scurmă cu exploziile lor de pluguri sfredelitoare terenul pozițiilor române. Butucii de vie smulși din pămînt sar în aer zdrențuiți, răsturnați cu rădăcinile-n sus. Rețelele se fărîmițează, distruse, nimicite de puzderia proiectilelor semănate la metru pătrat. Tranșeele apărătorilor români se prăbușesc, devin de nerecunoscut, îngropînd sub bulgării lor soldații de-a valma, pe unii morți și răniți, pe alții de vii. Fumul și gazele îneacă respirația. Huruitul detunăturilor asurzește și năucește.

Artileria română ripostează cu îndîrjire. Dar vehemența bateriilor dușmane, mult mai numeroase, predomină cu teroare distrugătoare pe cîmpul de bătălie...

Pe la ceasurile nouă dimineața, bombardamentul dușman erupe, cu cea mai aprigă intensitate, toată lava înroșită de schije și șrapnele, cît o pot vărsa gurile de foc ale tunurilor. Din linia întîia a Regimentului 50/64 Infanterie și a regimentului vecin de la stînga, 9 Vînători, nu se mai înțelege nimic. Rețelele nu mai există, tranșeul e răsturnat complet și soarta poziției grav amenințată. În

spatele primei linii distruse, artileria duşmană trage neîntrerupt, cu risipă de muniţii nemaipomenită, un groaznic baraj de proiectile, încît prin grindina exploziilor, care huruie infernal cu mii de trăsnete, orice mişcare e cu neputinţă. Sergentul Boteanu, rămas cu abia jumătate din oamenii secţiei lui, s-a retras după ceilalţi, pe o linie, la cîteva sute de metri, în colţul viei lui Negroponte, unde soldaţii au ordin să reziste cu orice preţ. Sergentul Boteanu şi-a aşezat acum, în dosul unui muşuroi de pămînt, puşca-mitralieră în cîmp de tragere, iar lîngă el Anisie în locul lui Matei, care a fost ucis de schije în prima linie, stă gata cu sacul de cartuşe. În flancul din stînga, soldaţii unei companii a Regimentului 50/64, încercuiţi de foc, fără să se poată urni din loc, au rămas izolaţi în tranşee. Ei sînt surprinşi de primii atacatori germani, care se strecoară nevăzuţi pe terenul plantat cu popuşoi şi butuci de vie şi cad în spatele soldaţilor români, făcîndu-i prizonieri. Încheietura frontului între 50/64 şi 9 Vînători e ruptă. Valuri compacte duşmane pătrund în interiorul poziţiei, năvălind să întoarcă prin ocolire cele două aripi ale apărătorilor. Coloanele inamice se lărgesc spre dreapta lor, cu intenţia de a ocupa pe la vest gara şi satul Mărăşeşti, atît de mult rîvnite în cursul bătăliilor. În acest timp, satul e puternic atacat şi de la sud, dinspre fabrica de zahăr, unde trupele prusace se zvîrcolesc zadarnic să mai facă un pas peste zidul piepturilor soldaţilor români. În apropierea golului, vînătorii români surprinşi de apariţia nemţilor în flanc se retrag luptînd greu, în cîmp deschis, cîteva sute de metri. Germanii trec şoseaua naţională şi-şi îndreaptă grosul spre gara Mărăşeşti şi clădirile din jur. Dar eroii vînători se reculeg. Ultimii oameni ai bravului regiment fac front. Dinspre depoul maşinilor de tren, românii primesc pe asaltanţii bavarezi cu o şarjă cumplită de oţel. Ploaia de gloanţe culcă la pămînt trupurile năvălitorilor, îngenunchind unii peste alţii... În cîteva minute, coloanele duşmane îngroaşă, stăvilite-n loc, rîndurile celor morţi şi răniţi din ambele tabere. Dar mai rămîn şi vin alţii, destui, care trec prin vijelia de gloanţe şi vor să ocupe cu tot dinadinsul gara cu împrejurimile. Însă tot acum, puţinii vînători, obosiţi şi biruitori, primesc ajutoare. Alţi camarazi de divizie din spate intervin la

vreme dinspre sat, pe cînd în coasta dușmanilor cade ca un trăsnet o trupă din Regimentul 50/64. Lupta se dă disperată de-o parte și de alta. Grenadele azvîrlite ca mingile pocnesc cu improșcări țiuitoare. Ostașii români, cu baionetele la armă, străpung rîndurile germane. Bavarezii căzuți pe pietrișul terasamentului din stație răscolit de obuze, peste linii, horcăie cu sîngele gîlgîind. Îngrozite de contraatac, resturile de dușmani se retrag în fugă, peste șinele rupte de obuze, îndoite și plesnite din scoabele lor, la o sută de metri spre sud de nodul liniei ferate, la intrarea în stație dintre Focșani. Legătura celor două regimente e refăcută și gara salvată.

O gară istorică...

În fața poziției Regimentului 50/64, rîndurile bavareze furișate și îngrămădite apar din popușoi și din via de alături, înaintînd furioase la atac. Se desfășoară în trăgători, orînduite în linii disciplinate. Coloana dinainte o formează aruncătorii de grenade, după care vin coloanele de asalt cu mitraliere tîrîte între ele. Un foc violent se aprinde între cele două tabere. Trupele române dezlănțuie o răpăială fulgerătoare de puști, puști-mitraliere și mitraliere, care trag continuu mii și mii de gloanțe pe minut, secerînd din plin avalanșa trupurilor, care cad mereu, frîngîndu-și avîntul înaintării... Pe cîmpul de luptă, țărna scormonită de grindina de gloanțe și de grenade ridică în aer vîrtejuri de praf care plutesc printre trîmbe de fum. Soarele dogorește fierbinte cu o arșiță secetoasă. Trăgătorii români, nădușiți de sudori, însuflețiți de-un eroism cu puteri nebănuite, continuă să secere cu o vie tenacitate trupele dușmane care se înmulțesc pe terenul dinaintea lor.

— Plutonul doi spre flancul stîng, desfășurați, că bușesc nemții din vii, răcnește glasul unui ofițer abia auzit.

Ropotele mitralierelor vîjîie fantastic. Un fior de îndîrjire disperată stăpînește inimile soldaților noștri.

— Altă bandă, Anisie, strigă sergentul Boteanu.

— Îi gata, răspunde ajutorul.

Țeava puștii-mitraliere cu tragere automată, lungă, e fierbinte. O movilă de benzi cu tuburi goale zac trase, zvîrlite la o parte. Pe deasupra, prin iarbă și-n țărnă, alte mii de gloanțe șuieră strident și mușcă tot ce întîlnesc în direcția lor. Coloanele bavareze rămîn peste o jumătate de

oră măcinate în loc de îndărătnica apărare. Mînioase de neputința izbînzii infanteriei lor, tunurile lor de cîmp și mortierele de tranșee încep din nou să verse, spre rîndurile românilor și asupra poziției cu rezervele de regiment din via lui Negroponte, un prăpăd catastrofal de explozii ucigașe cu împroșcări de șrapnele la tot pasul. Soldații sfîșiați, unii cu mîinile rupte, azvîrlite-n aer, cu capetele retezate și creierii risipiți prin buruieni, răresc din ce în ce rîndurile luptătorilor români. Alții, înecați în fum și țărnă, nu mai văd aproape nimic înaintea ochilor copleșiți de barajul clocotitor în jăraticul iadului. Nepăsător de huruiala ce trosnește pe lîngă el, fără să se mai gîndească la ceva, stăpînit doar de o încordare supremă, sergentul Boteanu, cu broboanele de sudoare cît picăturile mari de apă, aprins la față, trage neîncetat, țăcănește sarcastic, deșirînd mereu cu pușca-mitralieră benzi după benzi de cartușe.

Încă în acest cumplit vîrtej al morții îl mai surprinde cîte un gînd de constatare asupra situației în care se află, dîndu-și seama că la o asemenea bătălie nu mai luase parte niciodată mai înainte.

— Cartușe, cartușe, altă bandă mai repede, Anisie, Iorgule, strigă sergentul Boteanu, asurzit de explozii.

— Aici, aici, gata, am adus, dar mai avem puține, răspunde servantul.

— Tragem toată muniția, căci de retras tot nu ne mai putem retrage și nu mai văd legătura cu ai noștri ; sîntem copleșiți, Iorgule, mai adaugă Boteanu, așezînd altă bandă în pușca-mitralieră.

— Nu se mai vede nimeni dintre ai noștri la stînga și la dreapta prin tranșeele dărîmate, îl avertizează Anisie.

Situația frontului devine disperată. În locul rîndurilor dușmane stîrpite vin din urmă alte unități proaspete și năvălesc furioase spre liniile noastre. Un obuz cade foarte aproape și amuțește o pușcă-mitralieră, pe care o răstoarnă la cîțiva metri de la postul ei, și pe sergentul Ștefan Boteanu, rupt în bucăți de schije, lovit în pîntece, în piept și în cap. Fulgerat în conștiință că acesta-i ceasul din urmă, el moare. Soldatul Anisie, decapitat și fără picioare, se zvîrcolește în apropiere și după puțin timp moare și el.

Infanteria germană se aruncă la atacul hotărîtor, care să le aducă mult dorita biruință. Dar spre șanțurile românilor slăbiți, extenuați, vin din urmă în ajutor soldații unui pluton din rezerva regimentului dintre butucii viei lui Negroponte. Printre cei dintîi cade și voluntarul Mircea Boteanu, rănit la piciorul stîng, cu pulpa sfîșiată pînă la os de o schijă. Un iureș se aude izbucnind din piepturile unora din soldații noștri :

— Înainte, băieți ! Înainte, măi !

Cîteva minute, pînă ce valurile dușmane să se apropie mai mult, grenadele zboară zvîrlite cu putere, trecînd dintr-o parte în alta cu pocnituri sinistre. Soldații români însă rezistă neclintiți și primesc pe năvălitori cu baionetele la arme. Urmează o încăierare crîncenă, crudă, sălbatică, peste închipuirile omenești. Cohortele bavareze, încurajate de succesul artileriei lor și de cîștigul terenului de la început, se aruncă furioase peste cadavrele și răniții din drumul lor. În urma lor, ofițerii germani, cu revolverele în mînă, își împing turmele la măcelărire. Soldații români icnesc lovind cu deznădejde din urmă în dușmani. Unii dau cu patul armelor în piept, în cap, în tot ce le stă împotrivă. Alții, cu tăișul baionetelor, lovesc unde-apucă pe cei ce înfruntă contraatacul. Încleștarea e sîngeroasă, oarbă, disperată. Dușmanii cad, dar ca brațele hidrei mitologice, alții din urmă cresc mereu în locul celor răpuși. Soldații noștri, cu toate că sînt copleșiți, decimați, luptă pînă la cel din urmă strop de energie și barează cu piepturile lor torentele armatei bavareze. Spre flancul stîng, soldații Regimentului 50/64 stăvilesc pe dușmani în marginea viei lui Negroponte. În aripa dreaptă însă și în sectorul vecin al lui 51/52 Infanterie, care ocupă pozițiile spre apus, dincolo de vie, în cîmpul plin de semănături, situația frontului se zbate în ultimele spasmuri agonice... Să fie ceasul unsprezece trecut din zi... Infanteria germană pătrunde, în valuri, în spărtura largă făcută pe terenul de aproape trei kilometri lungime, dintre pădurea Răzoare și via lui Negroponte și mai bine de un kilometru în adîncime la noi... Apărătorii, împuținați de rafala nimicitoare a obuzelor, sînt sfărîmați. Unii uciși, călcați în picioare, alții distruși în luptă, nevoiți să se retragă spre a încerca o rezistență mai în urmă. Germanii, siguri de

marea biruință, nu slăbesc un pas măcar. Aripa dreaptă a poziției lui 50/64 e sfărîmată cu totul. Coloanele atacatorilor năvălesc dinspre sud și dinspre vest în via lui Negroponte. La dreapta, în cîmp, poziția lui 51/52 e pierdută. Celălalt regiment, 47 Infanterie, de lîngă păduricea Răzoare, e fără legătură, amenințat cu învăluirea, gata a fi luat prizonier. Pe distanța dintre pădurice și via Negroponte dinspre răsărit, dușmanii înaintează pe coasta ușor înclinată, în rînduri compacte, cu neputință să fie stăviliți de grupurile trupelor române, extenuate, învălmășite, dezorientate, cu comandanții uciși, fără nici o întăritură serioasă în cîmpul deschis. Trupele germane cuceresc păduricea Răzoare și se revarsă cu tot grosul coloanelor, atingînd acum mai bine de doi kilometri adîncime, în spărtura frontului român. Rezervele de batalioane și rezervele de regimente intrate la atac se macină copleșite, luptînd disperate. Aproape de cota 100, o ondulare buricată a terenului la cîteva sute de metri, în spatele viei lui Negroponte, la nord-vest de colțul dinspre Panciu, o companie de mitraliere comandată de căpitanul Grigore Ignat, cu ofițerii și sergenții, trage ucigător. E ultimul grup de rezistență român adăpostit într-o linie de tranșee parțială, începută și neterminată. Apărătorii au ordin „să reziste cu orice preț". Toți știu că prețul clipelor de față înseamnă o valoare istorică. Țevile mitralierelor clănțănesc neîntrerupt lătrături nervoase, iuți, cu mii de șiraguri de gloanțe deșirate pe minut, împroșcate peste terenul dinaintea lor. Rîndurile germane străpunse din față de aprigul șuvoi de oțel se macină și se îndîrjesc. Soldații lor se rostogolesc în brînci unul peste altul. Cad mulți și tot mulți mai rămîn și vin din urmă și înaintează mereu. Și mitralierele românilor scuipă focul morții și mai înverșunat. Coloanele dușmane se poticnesc la o depărtare de cîteva sute de metri. Acum tunurile de cîmp germane repereaza tirul și bat furioase grupul de rezistență și poziția din spate. Șrapnelele curg pe aproape. Pe deasupra și în urmă, proiectilele seamănă pămîntul cu detunături asurzitoare. Din față, dușmanii și-au pus și ei mitralierele în bătaie. Un obuz se stropșește la o aripă a companiei de apărare și reduce la muțenie mecanismul unei mitraliere. Un servant strivit mai la o parte își prelinge

sîngele pe vestonul sfîşiat. Celelalte mitraliere deşiră mereu benzi întregi de cartuşe, cu pîrîitul lor sacadat. Dinaintea lor, coloanele duşmane se tîrăsc pe pîntece, pentru a distruge rezistența şi a cuceri cu orice sacrificiu poziția. Cîte un înaintaş încearcă să se apropie cu grenadele în mîini. Alții se strecoară, prin ocolire, la stînga şi la dreapta, să cadă în coastele apărătorilor prin surprindere. Ochii trăgătorilor români prind însă mişcarea nemților. Cîteva mitraliere îşi schimbă poziția, îşi îndreaptă țevile către flancuri şi tragerile lor continuă să secere. Schijele obuzelor, cu gloanțe de pretutindeni, se vîntură spulberate ca pleava, dar şi ceata apărătorilor români se împuținează din ce în ce... Servanții sînt aproape toți ucişi...

— Ofițeri, la piese ! strigă comandantul, căpitanul Ignat Grigore, hotărît, energic, încordîndu-şi vinele tîmplelor.

Căpitanul se aşază şi el la una din piese şi pune mîna pe trăgaci. Mecanismul născocirii bizare simte mîna stăpînului cu adevărat, şi mitraliera zbuciumată cu tot sufletul ei de oțel erupe şi mai vîrtos. De lîngă muşuroaiele de țărnă, țevile ropotesc fierbinți, îngînîndu-se una pe alta în cîntecul lor funebru. Pe cîmpul dinainte, dansul morții se precipită vertiginos. Coloanele duşmane, reînnoite cu unități proaspete din urmă, se tîrăsc aglomerate la atac. Valurile înaintează prin barajul tras de artileria noastră şi prin țăcănitul gloanțelor deşirate de mitralierele înroşite. Țevile însă amuțesc una cîte una. Cu brațele încleştate pe ele, apărătorii sînt omorîți, unul după altul. Încă un salt şi puhoiul german năvăleşte asupra resturilor din compania de rezistență. Ultimii oameni, cîțiva gradați inferiori, împreună cu căpitanul Ignat şi sublocotenentul Grigoriu, cad ucişi de grenade, apoi străpunşi de zeci de baionete. Duşmanii trec peste cadavre şi ajung la cota 100. Se văd stăpîni pe situație. Frontul e răsturnat şi marea biruință în palmele lor. De pe înălțimea cotei cîştigate, germanii ştiu că aripile rezistente se întorc brusc şi trupele armatei române încercuite rămîn prizoniere. Dar în timp ce ultimii apărători răstigniți ai companiei de mitraliere, în frunte cu căpitanul Grigore Ignat şi sublocotenentul Grigoriu, îşi dau duhul, în botul pantei care marchează cota invadată de duşmani, apar ca nişte fan-

tome desprinse de sub coaja pămîntului soldații unui batalion desfășurați în linii de trăgători, venind la contraatac. Sînt cei din urmă oameni ai Regimentului 50/64 Infanterie, batalionul întîi de sub conducerea căpitanului rezervist inginer Nicolae Miclescu, porniți în pas alergător de la Rateșul lui Haret, unde se afla în rezerva Diviziei a 13-a cu un alt batalion de la un alt regiment, plecat și el la locul de luptă pe lîngă șoseaua care duce la Panciu, ca să cadă dușmanilor în coastă prin ocolire. Comandantul Diviziei, generalul Ioan Popescu, zis mai tîrziu Sanitaru, în fața primejdiei inevitabile, a aruncat ultimele trupe. Rezistența companiei de mitraliere a căpitanului Ignat a dat timp unităților de rezervă să intervină în luptă pe poziție. La cota 100, năvala dușmană se dezumflă ca un balon ciuruit de supape deschise. Năvălitorii germani, surprinși de atacul unei alte trupe nebănuite, încearcă să-și sape măști individuale pentru apărare pe loc. Dar soldații români nu le dau răgaz, ci îi iau cu un asalt violent din coastă și din față. Primele rînduri de dușmani cad secerate din plin. Cad și din trăgătorii români, însă cei rămași în viață nu țin seamă și înaintează vijelios cu baionetele la arme, sclipind încă albe, nemuiate în sînge, sub razele soarelui dogoritor, cu arșiță de secetă, în amiaza zilei de august. Să fie orele 11,30. Încleștarea atacului devine halucinantă. Coloanele inamice nu mai pot rezista. Cele dintîi au căzut. Cele din urmă vor să se retragă luptînd, dar sînt puse pe fugă. Soldații români, cuprinși de elan, înaintează doborînd codașii cetelor fugare. Dinspre nord, din valea Zăbrăuțului, un batalion din rezerva Regimentului 47, pornind din proprie inițiativă, se-apropie de locul primejdiei, atacînd pe germani pe lîngă păduricea Răzoare. Mitralierele dușmane, adăpostite printre copacii din marginea păduricii, dezlănțuie un foc ucigător. Soldații noștri le iau cu asalt cuiburile și curăță tufele din interiorul pădurii de ele. Celălalt batalion, pornit de la Rateșul lui Haret odată cu batalionul întîi, comandat de căpitanul Miclescu din 50/64, după un drum de două ori mai lung, sosește și el pe poziție, în linii desfășurate, făcînd legătura între celelalte două trupe luptătoare. Trupele germane, lovite din toate părțile se retrag în dezordine. Mulți cad prizonieri, cu ofițeri, mitraliere

și toată muniția lor. Rîndurile române, deși cu pierderi simțitoare, firește, față de armata în număr covîrșitor a dușmanilor, desăvîrșesc contraatacul pînă la puncte de teren mai sigure.

Urmăresc pe nerăsuflate coloanele germane, care mai încearcă zadarnic de cîteva ori să se împotrivească și restabilesc legăturile trupelor în lungimea frontului. La stînga și la dreapta spărturii unităților române, continuă spontan atacul. Batalioanele salvatoare mătură din cale terenul de mărăcini și de croncănitul mitralierelor prusace. Într-un avînt care copleșește pe fugari în debandadă, soldații români recuceresc poziția pierdută la începutul bătăliei și trec mai departe peste liniile dușmane. Spre apus de păduricea Răzoare, austriecii au părăsit pozițiile, după o slabă rezistență și, cuprinși de panică, au transformat frontul în curse de alergări pedestre. Regimentul 47 Infanterie, care ceva mai înainte urma să cadă prizonier alături de celălalt din dreapta, 39 Infanterie, au inversat rolurile și împreună înaintează mai mult de doi kilometri peste tranșeele dușmane, în adîncimea poziției lor.

Situația frontului e total răsturnată. Intervenția eroică a ultimelor trupe a schimbat total situația frontului românesc. A schimbat fața bătăliei de necrezut.

Într-un ceas, poate ceasul cel mai greu din răscrucea războiului pentru apărarea țării, gorniștii cu trîmbițe de alamă au sunat peste șanțurile părăsite de cotropitori spargerea frontului german. Unde-s acum cele douăzeci și cinci de mii de soldați și gradați de la Turtucaia de tristă amintire, lăsați fără experiență și fără armament, trădați și părăsiți de unii comandanți incapabili și lași, pradă tunurilor și baionetelor lui Mackensen pe malul Dunării dobrogene din toamna lui 1916, de la începutul războiului ?... Unde-s acei oameni să se alăture la cele trei batalioane din urmă care străfulgeră hoardele teutone pe cîmpul de lîngă Mărășești, sub aceeași privire de tiran al lui Mackensen, spectator sinistru de pe Măgura Odobeștilor ? Unde-s ?

La douăzeci de kilometri în spatele pozițiilor dușmane, la Focșani, la aceeași oră, la vestea spargerii frontului și a înaintării românilor, germanii pregătesc grăbiți, într-o zăpăceală totală, evacuarea orașului... Ei nu cred

cu putință ca un atît de mare succes al românilor să nu fie dus pînă la capăt. Ei nu știu însă că în afară de trupele angajate, măcinate și slăbite în lupte de aproape patru săptămîni, noi nu mai avem nici o unitate proaspătă, intactă, gata de a interveni la timpul potrivit pentru exploatarea biruinței așa cum se cuvine.

Din lipsă de forțe pentru desfășurare și pentru a preveni eventuale atacuri, desăvîrșirea biruinței este oprită prudent și trupele primesc ordin să rămînă pe poziția cucerită, să nu mai înainteze . . .

Pe la ora patru după-amiază, în această zi de 6 august stil vechi, 1917, plină de vaiete, morți și nesiguranță, și după două luni de secetă, o ploaie răcoritoare se așterne peste întinderea vastului cimitir de pe frontul Mărășești, după bătălia numită de la Răzoare . . .

IX

CLOPOTELE PLÎNG PESTE DEALURI...

A doua zi, după bătălia de la Răzoare, pe poziții se întindea o liniște deplină. Soldatul Zaharia Vasile, scăpat teafăr din vîrtejul morții, ca printr-o adevărată minune, încă dis-de-dimineață s-a dus și s-a rugat de noul comandant al companiei să-l lase să plece acasă „numai pînă mîine“. Ofițerul l-a ascultat cu bunăvoință. S-a gîndit, s-a răsucit și la urmă s-a hotărît să-l lase. Nu i-ar fi dat drumul, dar parcă dacă-l învoia pe acest ostaș, deși pentru timp scurt numai, pentru douăzeci și patru de ore, ofițerul își simțea în inimă un fel de proprie mulțumire, ca și cum s-ar fi dus chiar el să-și vadă soția și cele două fete. La vorbele simple ale lui Zaharia, ochii ofițerului priveau cu blîndețe și bunătate.

Și apoi ofițerul se mai gîndea că de mîine trupa va intra în refacere.

Cel învoit a plecat.

Dorul din sufletul lui Zaharia l-a făcut să apuce un drum de-a dreptul, peste lanuri, prin luncă și ponoare. A trecut Siretul, mai sus de podul de lemn de la Ionășești, printr-un vad unde apa de-abia îi ajungea la brîu, dezbrăcat pînă la jumătate, cu bocancii și pantalonii ca o boccea în brațe. Ieșit la margine pe prundiș, se îmbrăcă iute și o luă la picior pe o potecă șerpuitoare printre arbuștii zăvoiului de cătină, păducei și măcieși. Ochii lui priveau din cînd în cînd în față, la dealurile înalte și abrupte de pe malul stîng al Siretului, din dreptul satului Mălureni, dinaintea lui.

Urcă apoi priporul printre dealuri masive, întortocheate și golașe, cu straturi de pietriș și lut, pe cărarea

lesnicioasă numai pentru trecerea oamenilor şi a vitelor care vin la apă la cele cîteva fîntîni din cale.

La mijlocul urcuşului, soldatul Zaharia se opri puţin să se odihnească. Îşi aruncă privirea înapoi, în zarea largă, pe întinderea cîmpiilor unde el ştia că-i linia frontului. Un fior rece de spaimă îi trecu prin trup. Ieri la vremea de acum (să fie poate ceasul opt de dimineaţă) acolo, în urmă, de unde plecase, era cu-adevărat focul iadului, clocotit de huruiala exploziilor a mii de obuze. Azi putea fi şi el mort, ca atîţia alţii. Prin ce minune a scăpat, nici el singur nu-şi dă seama. Şi doar a luptat alături de ceilalţi ostaşi. Zaharia pipăi cu mîna buzunarul de la piept. Voia parcă să fie sigur de ceva. Odihnit puţin, porni din nou pe cărăruia care încinge în spirală gheburile dealurilor uriaşe, pînă sus.

Din secţia sergentului Ştefan Boteanu, singur Zaharia Vasile se văzu la sfîrşitul luptei teafăr. Ceilalţi, toţi morţi şi răniţi. Soldatului Bulboacă Marin, în plin atac, o schijă i-a rupt o mînă din cot. Rănit şi la picior, s-a tîrît pe brînci în via lui Negroponte, unde pe seară a fost găsit, sleit de puteri de-atîta sînge pierdut, şi ridicat de agenţii sanitari. Printre prea puţinii ofiţeri ocrotiţi de norocul întîmplării, rămaşi cu zile, e şi locotenentul Teodorescu Nicolae, care a fost propus chiar de aseară la avansare pentru gradul de căpitan. În urma luptei, către amurg, soldatul Zaharia Vasile, luat de ajutor de brancardieri la adunat morţii, se abătu mai întîi la cadavrul tovarăşului din aceeaşi comună, sergentul Boteanu, sfîrtecat în toiul atacului. Zaharia s-a plecat lîngă el, în genunchi, l-a descheiat la veston şi i-a scos din buzunar carnetul şi banii pe care-i avea. Apoi, Zaharia a făcut semn unui brancardier să se apropie. Au luat cadavrul pe targa îngustă şi l-au dus într-una din gropile săpate pe rîndurile viei lui Negroponte, unde l-au rostogolit peste alţi cinci, tîrîţi acolo, cu cîteva clipe mai înainte. O targă mai veni cu un cadavru, al unui sublocotenent, şi-l trînti deasupra. Toţi şapte, puşi unul peste altul grămadă, au fost sortiţi să-şi odihnească ţărîna trupurilor amestecate în vecii vecilor, în groapa lor comună, puţin mai adîncă de-o jumătate de metru, dar plină pînă sus de cei îngropaţi, încît o ploaie bună i-ar fi scos afară de sub muşuroiul de pă-

mînt afînat, odată cu broaştele donnice de bălăceală. Tot aşa ceilalţi, care au putut fi strînşi şi îngropaţi, au fost înghesuiţi aproape la fel între cinci pînă la zece cadavre. Mulţi, căzuţi pe terenul dintre cele două tabere, stau cu stîrvurile întinse păsărilor de pradă, duhnind a putrefacţie. Pe toată întinderea frontului rămîn încă mii de mortăciuni omeneşti, care se prăjesc la soare. Muşuroaiele cu cei acoperiţi nu mai au nici un semn, cruce sau altceva, pe lîngă ele. De altfel, cine mai are vreme de astfel de lucruri ?! Unele peste cîteva săptămîni, altele sigur mai tîrziu, în lunile şi anii ce vor urma, toate aceste cadavre vor fi cu oasele risipite pe cîmpii...

După o jumătate de ceas de mers, soldatul Zaharia Vasile intră pe poartă în ograda locuinţii lui Ştefan Boteanu. Un copilaş se joacă lîngă tumurugul unui scrînciob de copii, sub meri, iar o fetiţă, cu pumnişorii plini de grăunţe, cheamă porumbeii să ciugulească la picioarele ei. La vederea hranei, stolul de gîngănii blînde ca nişte îngeri coboară şi impestriţează pămîntul cu culorile lor albe, galbene, vinete, negre, bălţate.

— Unde-i cucoana Natalia? Întrebă Zaharia Vasile pe fată.

— Dumneata eşti, nene Vasile? răspunde copila, rîzînd, recunoscînd omul.

— Eu, dar, zi, e-acasă cucoana ?

— Acasă, dar de unde vii ?

— Lasă, acum, de unde viu şi mergi repede şi cheamă cucoana ; că n-am vreme de stat şi trebuie să plec, îi taie vorba ostaşul, care a venit cu ceasurile numărate.

— Mama e-n grădină. Adrian, du-te şi-o strigă pe mama.

— Eu nu mă duc, ripostează fără supunere la ordin băiatul, care îşi face căsuţă cu păpuşi şi alte jucării din beţişoare, şindrile şi resturi de şifon luate din sertarele maşinii de cusut.

— Du-te, n-auzi, cînd îţi spun o dată, porunci din nou Caliopia, bătînd energic din picior.

— Ba du-te şi tu, mormăie băiatul îndărătnic.

— Lăsaţi gîlceava, că uite vine cucoana Natalia, îi împăcă omul pe cei doi dispuşi la păruială.

Pe portița grădinii se vede venind gazda, aducînd în mîini mănunchiuri de verdeață pentru gătit la bucătărie, pătrunjel și leuștean.

Soldatul Zaharia Vasile, știind că vestea ce-o poartă e cea mai nenorocită veste pe care-o poate aduce cineva la casa unui om, își plecă privirile în jos. Totuși, acum sau mai tîrziu, un fapt împlinit tot trebuie adus la cunoștință. Și-apoi el e un om simplu și în afară de acest lucru nici timpul nu-i îngăduie să mai stea și să vorbească despre moartea lui „domn Ștefanică" mai pe ocolite și mai tîrziu. Are să-i mărturisească, fără-nconjur, cum poate, dintr-o dată.

— Sărut mîna, cucoană Natalie.

— Bună ziua, Vasile. Dar ce-i cu dumneata, ce s-a întîmplat de arăți așa schimbat, mîhnit ?

— Nimic, viu de pe front.

— Și ? Spune, ce-i ?

— Nimic, viu de la Mărășești.

— Ce s-a întîmplat, omule ? Spune ! vorbi Natalia Boteanu, cu vocea sugrumată, palidă, ghicindu-i gîndul.

— Nimic, ieri luptă mare și . . .

Și soldatul Zaharia se opri.

— Vai, cum nimic ? Îi mort ? Spune.

Ostașul repetă cuvîntul cel groaznic și ce mai știa.

Natalia Boteanu izbucni în țipete și bocete.

Ostașul scoase din buzunar carnetul de însemnări și două mii trei sute de lei, banii găsiți la „domnul Ștefănică", îi întinse obiectele doamnei Boteanu.

Aiurită, cu mîinile tremurătoare și fața brăzdată de lacrimi, Natalia ia numai carnetul, spunînd lui Zaharia să-și păstreze banii pentru el și copiii lui. La oferirea sumei, care înseamnă pentru el o valoare bunicică, soldatul se codește mirat cîteva clipe. apoi neputînd respinge insistența cu care i se oferă, rămîne cu banii în mînă. El dă să mulțumească, dar nu mai poate fi văzut, căci Natalia, în hohote de plîns, a trecut într-o odaie de lîngă bucătăria de vară.

Soldatul Zaharia Vasile, întristat și el de dureroasa știre adusă, pleacă spre poartă, avînd totuși în inimă, fără să vrea, o rază de bucurie, pentru darul primit. Acasă la

el, omul știe că duce bucuria revenirii lui, mai mare decît toate bucuriile pentru cei ce-l așteaptă de atîta vreme : copiii și Veta lui.

În urmă, Natalia Boteanu se agită răsfoind carnetul și bocind cu cei trei copii care se află acasă, alături de ea.

După un ceas, factorul aduce o *carte poștală militară* în care se află o poezie scrisă mărunt, ca să încapă. Natalia Boteanu vede că scrisoarea e chiar de la soțul ei, iscălită de mîna lui Ștefănică, pe care-l credea mort. Zăpăcită de emoție, cu ochii roșii, împăienjeniți de lacrimi începe să rîdă, să se însenineze, să se trezească din zbucimul nopții sufletești, ca dintr-un vis urît.

— Trăiește tăticul, mamă ? întreabă unul din copii, care cercetează atent cu privirea mișcările mamei lor, ce întoarce scrisoarea în mînă și pe-o parte și pe alta.

— Trăiește, puiule dragă.

Ochii copiilor cu gene-nourate se luminează dintr-o dată și obrajii lor nevinovați prelinși de șiroaie calde par beteală de raze sclipitoare căzute dintr-o ploaie cu soare.

— Mincinosul de Vasile, suspină Adrian.

Dar raza bucuriei n-a fost decît o rază de amăgire, într-un ocean de primejdii fără limanuri. Mama copiilor devine iarăși galbenă, cu buzele vinete. Într-un colț al scrisoarei, stă minuscul însemnată data : „Mărășești 2 august stil vechi 1917". Deci cu cinci zile în urmă. Ce grozăvie ! Pe masă, carnetul celui mort, cu filele deschise, degajă parcă miros de praf de pușcă și de obuze.

— E totuși mort, e mort tăticu de-acuma. Ah, cui rămînem noi, dragii mamei, izbucnește din nou în hohote sfîșietoare Natalia, îmbrățișîndu-și copiii, care plîng și ei.

Apoi începu să citească scrisoarea printre lacrimii :

„Te-am zărit printre morminte
Despletită și cernită,
Și din ochi îți curgeau lacrimi
Pe obrazu-ți șiruind . . .

Zadarnic încearcă. Nu mai poate continua. Durerea e prea mare, halucinantă. Poate că visează cu adevărat. Închide ușile locuinței, lasă bucătăria și lucrurile in ogradă în

voia lor și pornește cu cei trei copilași la vie, unde mai sînt ceilalți doi : Octav și Mihail, care pînă acum nu știu nimic.

Unii din refugiații adăpostiți în ogradă, trecînd încoace și încolo, au aflat de moartea lui Boteanu și înduioșați oftează și ei cu compătimire, comentînd faptul după părerile lor.

— Bietul om, era tînăr și i-a rămas o casă de copii...

Femeia cea mai vîrstnică începu să plîngă și ea :

— Oleu, muică, Trică al meu ce-o fi cu el ! ...

La vie, pe aleea prunilor de la mijloc, Natalia Boteanu cu cei cinci copii după ea plîng împreună în hohote durerea nenorocirii lor, invocînd cuvinte disperate și murmure de rugăciuni, ca în urma unui car funebru imaterial, fără preoți, fără cai, fără dric, fără ciocli, fără cortegiu, mergînd invizibil și condus doar de alaiul suspinelor singuratice ale celor șase ființe neauzite de nimeni, pe haturile viei ruginite de un început de toamnă timpurie...

*

* *

Sînt trei zile de cînd Natalia pe haturile viei, nedespărțită de copiii care rămîn de-acum numai cu ea, fără nici un alt sprijin, caută parcă urmele trecutului, se uită la pomii puși în pămînt de mîna celui dispărut și suspină cu frunzele și crengile care, fluturînd în adieri de vînt, freamătă și ele stins foșniri neînțelese... Copilul cel mic nu știe ce-i aceea moarte. El plînge, fiindcă vede plîngînd pe mama lui și pe ceilalți frați. Prin vie, buruienile au crescut mari. Poama s-a copt mai de timpuriu. Butucii cu lăstarii vestejiți sînt triști, neîngrijiți, pîrjoliți înainte de vreme de arșița căldurilor secetoase.

La cele trei biserici care străjuiesc tîrgul, azi pentru ultima dată, clopotele plîng peste dealuri cu dangăte prelungi, sonore, tălmăcind în limba lor golul unei pierderi eterne, jalea din urmă a celui căzut în focul luptelor năprasnice pentru neam și pentru țară...

X

ÎN GRĂDINA UNUI SPITAL...

Trecuse o lună de zile de cînd voluntarul Mircea Boteanu era dus la Iași.

Ridicat de pe cîmpul de luptă tîrziu, după ce soarta bătăliei fusese hotărîtă, abia în amurg, cînd sanitarii se puteau strecura mai în voie, rana de la picior, de prea mult sînge scurs, îl istovise și se cangrenase. Dus mai întîi la spitalul improvizat de lîngă gara Pufești, unde răniții nu mai aveau loc, a fost expediat de-acolo, chiar a doua zi. Căci după părerile medicilor, peste măsură de aglomerați, piciorul tînărului voluntar era pe cale de a fi amputat mai jos de genunchi.

La Iași însă, situația s-a îmbunătățit. După o săptămînă, un doctor tînăr, cu inimă de apostol, sub îngrijirea căruia se întîmplase să fie repartizat, i-a spus că e în afară de orice pericol. Primele intervenții de tratament i-au fost făcute direct de mîna medicului. Rana era destul de gravă. Partea de jos a pulpei era sfîșiată, împreună cu o țeastă din osul piciorului. Acum rana e închisă, aproape vindecată. În locul pielei rupte a început să se formeze o pieliță vînătă. Totuși nu-i este îngăduit să umble fără bandaj.

În ultima săptămînă, Mircea Boteanu a avut zile de convalescență. Medicul i-a permis să meargă afară din cameră, în grădină. Dar „numai" pînă în grădină.

Spitalul de răniți e instalat în strada Carol, într-o clădire mare, particulară, o casă boierească de pe vremuri, cu multe și largi încăperi, înconjurată de trei părți de un parc dreptunghiular, cu pomi seculari, căruia localnicii îi zic mai familiar „grădină".

Afară, soarele prefiră revărsări de lumină albă, bogată, prelinsă printre ramuri în şuviţe oblice, dintr-un cer de aluminiu topit. Un orologiu, de undeva, a repetat adineauri măsura timpului scurs cu zece bătăi sonore lovite în placa lui de metal. Pe bănci împrăştiate, stau ici, colo, cîte unii, convalescenţi, înfăşuraţi cu mantalele pe umeri, gîndind şi respirînd aerul proaspăt. Alţii cu feţele întoarse la soare se lasă să fie mîngîiaţi pînă-n măduva oaselor de baia de raze. Dimineaţa a fost răcoroasă, bătută de brumă. Poate pe cîmpii şi lanuri de semănături, locuitorii satelor s-or fi dus de cu noapte la tăiat şi cules popuşoi ... Pe iarba dintre tulpinele copacilor, frunzele palite, uscate, cad rostogolite din crengi, pătînd cu rugină şi şofran faţa muşchiului încă verde.

În umbră, pe o bancă lăturalnică, Mircea Boteanu e împresurat de gînduri. De mîine e liber. E trimis acasă. Şi-a împlinit un stagiu de conştiinţă, deşi nu cu urmări prea deslușite. Războiul, cu toată înfrîngerea duşmanilor în dorinţa lor de a călca biruitor pe trupul Moldovei pentru distrugerea României, nu pare să se termine. Încercările lor de a mai ataca prin alte puncte strategice, după ofensiva lui Mackensen atît de crunt zdrobită pe frontul Mărăşeşti, cum au fost luptele de la Muncelu, de la Cireşoaia şi de pe frontul Oituz, continuate de aceleaşi tendinţe de străpungeri, dar ţintuite-n loc cu acelaşi strălucit eroism cunoscut, de trupele române, arată cît de greu şi după cîte sacrificii au renunţat ei la planurile de cucerire pe acest teatru de luptă al Europei. Răniţii veniţi de curînd din zonele de luptă povestesc că sforţările duşmane au ajuns la ultimele energii. Totuşi, ziarele aduc ştiri din care reiese că situaţia de pe forntul francez și luptele de pe frontul italian sînt departe de un sfîrșit care să aducă pacea.

Dacă aliaţii noştri : Franţa, Anglia, Rusia şi Italia nu vor izbuti să dea un „şah mat“ Puterilor Centrale, ci vor cădea îngenuncheate, atunci şi soarta războiului nostru se inversează, căci cu cît am dovedit în campania ofensivei germane forţe de luptă mai straşnice, cu atît mai mult ni se vor pregăti culori mai negre şi aspre pentru doliul năzuinţelor înfrînte. Voluntarul Mircea Boteanu simte în el o putere tainică, un suflu de augur plin de iluminare,

venit pe aripi din adîncuri sufletești imperceptibile, care poartă cu el nimbul biruinții. Franța, cu harta aceea geografică întotdeauna știută de el pe de rost, pe care o desena cu atîta drag, acasă, pe caiete și la școală, la lecție pe tablă, Franța în a cărei istorie și civilizație pulsează toată evoluția spiritului omenesc, Franța umanității nu se poate să fie învinsă. S-ar răsturna atunci legile naturii, atît de greu armonizate parțial între continente, după atîtea zeci de veacuri de zbucium și s-ar întrona iar sclavia, de astă dată metodic. Fără poporul francez, gata oricînd sub steagul dreptății să moară oriunde pentru sine și pentru alții pe cîmpii de țări străine, lanțul existenței popoarelor ar fi lipsit de cea mai importantă verigă. Să moară Franța ? Niciodată ! gîndește el însuflețit.

Dar pentru el, individual, Mircea Boteanu, războiul îmbracă prevestiri nedeslușite de furtuni, aduse de fîlfîiri de păsări negre, vîslind în nopți pline de ceață spre necunoscut. Războiul îi schimbase macazul pe linia vieții, azvîrlindu-l brusc, ca la o cotitură neașteptată, într-un tunel fără fund al viitorului întunecat, igrasios și întortocheat ca un labirint. Îndurerat de moartea tatălui lui, despre care a aflat de la un alt rănit din Regimentul 50/64 Infanterie, chiar în seara evacuării de pe front, tînărul voluntar a devenit sumbru, trist și retras, sfîșiat pînă-n cele mai adînci cute sufletești de cea mai scumpă pierdere pe care trebuie s-o îndure iremediabil toată viața. Cine e el ? Un copil ! Cui rămîne ? Nimănui ! A scris acasă la Nicorești, încă din primele zile. După cîtva timp a primit vești de la fratele lui Octav, care l-a pus la curent cu tot ce s-a întîmplat în urma lui. Despre mama lui aflase că e foarte necăjită, că plînge în fiecare zi și că supărarea pricinuită de plecarea lui de-acasă, noaptea pe front, i-a trecut. Îi scrie că a fost iertat și că-l așteaptă cu toții acasă. Iertat ? Pentru ce ? A făcut cuiva rău ? Nu i-a plăcut mamei libertatea luată de fiul său. Se poate. Mircea Boteanu e adînc mîhnit de tristețea și amarul ei.

Mîine, cu trenul de dimineață, va pleca acasă în Țara-de-Jos. Ce-l așteaptă pe el ? Un prea de timpuriu zbucium și o prea grea luptă în valurile existenței sociale. Între cei șase copii, toți minori, el, cel mai mare, un copil și el, cu toți cei paisprezece ani ce-i are, rămîne de-

acum-nainte fără nici un rost, fără nici o rudă, fără nici un alt suflet înțelegător pe lumea asta, să muncească zi și noapte cum s-o pricepe el, să învețe mai departe după acești doi ani pierduți, să-i ajute să urmeze și pe ceilalți frați după el, să se zvîrcolească în greutăți materiale, să agonisească pentru refacerea gospodăriei distruse, să strige după dreptate și să i se bușească ușile-n nas, să alerge umilit, tăcut, neștiut de nimeni, sub povara tainelor ce poartă pentru el și pentru frații lui, lipsiți de alt ajutor și de altă conștiință decît a lui și să pătimească amarnic pentru credința și izbînda unui ideal. El vede că de-acum înainte împreună cu ceilalți cinci frați sînt orfani de război ! Ce-i aceea „orfan de război" ? Iată un strop din tributul de sînge oferit pe altarul patriei, iată un cuvînt dureros și cavernos, cu glas de cucuvea țipat cobitor în noaptea vieții care vine și cu care trebuie să se obișnuiască ! El nu putea crede că tatăl lui, Ștefan Boteanu, acel cap de largă inteligență și profundă înțelegere a spiritului omenesc, o să cadă în aceste lupte.

Și Mircea Boteanu nu putea crede că tatăl lui, acel ostaș care mai luase parte la atîtea alte lupte, pe atîtea fronturi, de la începutul războiului și din care scăpase pînă acum, să nu scape și de la Mărășești !

Și totuși a trebuit să moară !

Un vînt răzleț adie prin ramuri. Cîteva frunze galbene se desprind în șușuit de aripi ca niște granguri care vor să zboare, dar cad împușcați la pămînt ... E sărbătoare, lumină și amiaza se apropie călduroasă ... Pe stradă, în fund, printre zăbrelele zaplazului, se vede lumea cum trece la deal spre Copou, ieșind la plimbare ...

— Ține, frate Botene, știu că ești amator. Uite, ceva de Mihail Sadoveanu, în „România", în legătură cu frontul nostru, îi zise un cunoscut, camarad de cameră, rănit și vindecat, sublocotenent de infanterie, tînăr ca un copil, întinzîndu-i gazeta și așezîndu-se cu altă carte în mînă pe aceeași bancă.

— Mulțumesc, ce bine-mi pare că te-ai gîndit la mine, îi răspunse tînărul voluntar tresărind.

— Pînă la vremea prînzului, altceva ce putem face ?

Cei doi tovarăși apropiați de suferințe, cu sufletele îngemănate, își întretaie gîndurile lor cu slovele citite ...

PARTEA A DOUA

NĂZUINȚI ÎNFRÎNTE...

XI

DOISPREZECE ANI MAI TÎRZIU, OCTOMBRIE, 1929...

Din valiza mică de voiaj, din piele maro, imitație de crocodil, ținută pe genunchi, deschisă cu capacul în față, o doamnă tînără de tot — de n-ar purta verighetă ar părea domnișoară — după o călătorie de mai bine de trei ore, își scoate acum a treia oară uneltele de retușare a toaletei. Cu degetele fine, suple, de o virtuoasă pianistă, terminate cu unghii roze, strălucitoare, doamna trece discret de cîteva ori cu puful alb — o floare de nufăr alintată — peste fața-i fragedă și catifelată și peste năsucul ei ușor ridicat în vînt.

Dintr-un tub mic de *doublé,* c-o răsucire, făcu să iasă un ciubuc de ruj, o alifie de carmin, cu care-și sîngerează buzele în arcuiri precise.

Ochii ei limpezi, vioi și jucăuși, cu sprîncenele încondeiate, prelungi și oblice, cu gene bogate și mătăsoase, nu mai au nevoie de nimic. Sînt prea frumoși și nu mai pot fi deghizați cu maniere decorative.

De altfel, întreaga figură a necunoscutei pasagere, cu armonia liniilor de tipar sculptural, care parc-ar fi realizarea unui artist inspirat, înamorat de cultul formei, de la frunte și pînă la glezne, e un exemplar de o frumusețe clasică și n-o ajută cu nimic împodobirile formale, excesul de cochetărie.

Își ia din poala rochiei de mătasă, de sub valiză, mănușile scumpe de piele de Suedia și le pune în poșetă. Mai ia din valiză o sticluță ovală cu esență de parfum și după ce-și unge palmele cu sucul florilor rare, puternic, de-nviorează compartimentul, o reține tot în poșetă.

Închide valiza și o pune sus în plasă.

Aruncă o privire tînărului din fața ei, apoi cu un aer distrat de moleșeală, pătrunsă în tot trupul, încearcă să-și ia de alături lectura întreruptă : *Paul Claudel : L'Oiseau noir dans le soleil levant . . .* [1]

Pe aceeași canapea pe care stă tînăra doamnă, la celălalt capăt de lîngă ușă, un călător în vîrstă, învelit cu haina atîrnată în cuier, doarme. E probabil un inspector, un pensionar, sau așa ceva . . .

Pe canapeaua din față, lîngă fereastră, chiar în dreptul femeii, un singur loc e ocupat. Domnul, părînd un tînăr intelectual, a răsfoit și a citit pe ici, pe colo cîteva ziare și un maldăr de reviste și publicații de tot felul, printre care se află și cîteva străine.

Poartă o îmbrăcăminte de stofă fină, cafenie-nchisă, într-o tăietură corectă. Bustul lui bine legat, matur, îmbracă o cămașă albă de mătasă, cum tot de mătasă e cravata de la gît și batista de la piept, din buzunarul stîng al hainei. În afară de ținuta corectă, ceea ce reține însă atenția, privindu-l, e capul.

Un păr bogat, des, negru, moale și puțin ondulat de la sine, dat spre ceafă îi face cunună, ca un cadrul de-ntuneric, frunții și tîmplelor, cu șuvițe aruncate peste urechi ca niște reminiscențe discrete din epoca pletoșilor romantici.

Tînărul nu poartă plete. Ceafa e goală. Nu are decît o coafură mai exuberantă față de cele comune. Îl aranjează, îi întregește chiar figura. E mai firesc să se poarte așa, mai aproape de libertatea naturii, în măsura în care îi convine, decît să umble ca atîția din aceeași generație cu pomezi cleioase-n părul lins ca de limba aspră a vacilor ce-și mîngîie viței . . .

Are fața proaspăt rasă și bine întreținută.

Ochii lui însă predomină. O lume misterioasă plutește în privirea lor. Umezi, mari, negri, de un reflex cu totul particular, cu o ușoară nuanță de melancolie, sînt stăpîniți parcă de miraje de vis necunoscute. În unele clipe, acești ochi mari și umezi ai tînărului călător au luciri stranii.

---

[1] Pasărea neagră în răsăritul soarelui . . .

Sînt ochii care se mișcă sub pleoape cu arcade de gene lungi, sfredelitori, arzători și captivanți, cu puteri de sugestii imperative. Par a pătrunde în esența lucrurilor, în sufletul și tainele elementelor naturii.

Străinul are înfățișarea capului de nomad și pare un tînăr brahman, un discipol rătăcit, inițiat în lumea fachirilor și a pagodelor indiene, trecut prin coridoarele civilizației europene.

Doamna vine dintr-un oraș de aproape, sau de undeva de departe.

Domnul s-a urcat acum trei ore din gara cu pasageri puțini de la Aiud, un orășel ascuns între marginile unor muchii de dealuri acoperite cu vii, ieșite din valea Mureșului.

Acceleratul care vine de la Viena-Budapesta-Oradea-Cluj numără stîlpii de telegraf cu maximum de viteză și chiuie din cînd în cînd prin inima Ardealului...

Soarele înspre amurg sărută cu polenul de aur creștetele colinelor împădurite.

Pe o banderolă de hîrtie lipită pe una din reviste, ca o scăpare din vedere, numele abonatului se arată imprimat la mașina de scris : *Domnului Mircea Boteanu, conferențiar universitar* etc.

Privirea de catifea moale și caldă a călătoarei care vine din necunoscut învăluie încă o dată, poate a suta oară, c-un surîs de intimitate dulce, leneșă, supusă, de sclavă, ochii demonici ai lui Mircea Boteanu, privirea lui curioasă și îmbietoare, cu care se-ncrucișează.

Mircea Boteanu a răsfoit toate revistele.

Le lăsă la o parte, preocupat, fără voie, de altceva.

Începu a studia cu de-amănuntul chipul marmorean din fața lui. Îl privește cu satisfacția acelei admirații nemărturisite cu care el îmbracă rareori unele tablouri, unele ființe, unele obiecte prețioase. Ochii ei căprui cîntă, parcă, în semiîntunecimea nopții lor, melodii de romanțe duioase, de dorinți chinuite. Gura ei aprinsă, vișinie, cu buzele de foi de mac sălbatic, umezit în rouă, respiră căldura vieții în floare. Sînii fragezi zbucnesc să iasă afară din bluză. Genunchii ei plini și rotunzi ascund, sub ciorapi, la încheieturi, gropițele abia întrezărite, ca două pete de umbre puse cu penelul la genunchii naiadei lui

Prud'hon, în vestita pînză : *L'Envèlement de Psyché*[1], pe care Mircea Boteanu o văzuse de atîtea ori în Muzeul Louvre din Paris. Gleznele ei suple, de căprioară, sfîrşesc conturul pulpelor moi şi încheie armonia liniilor ce cad la picioare.

Mircea Boteanu o pipăie cu ochii, o dezbracă cu privirea lui pătimaşă de hainele de prisos de pe trupul ei statuar şi o soarbe cu respiraţia. Literele din paginile cărţii pe care citeşte tînăra doamnă, cu toată concentrarea atenţiei sale, dansează, se frîng, sar în lături, alunecă în dezordine, rup rîndurile şi ţupăie într-o horă de emoţii nebune şi din lectură doamna nu mai înţelege nimic.

Mircea Boteanu ştie că-i stăpîn pe situaţie şi, totuşi, din scurta experienţă sentimentală a trecutului său, un gînd de-nfiorare se ridică potrivnic şi-l înţeapă cu teama unor deziluzii ... Ca-ntîiul om ce-ar pierde paradisul ! Să nu fie şi această femeie tot o deziluzie ...

Priveşte afară.

Trenul spintecă-n răspăr, venind dinspre Blaj, valea rîului Tîrnava-Mare.

Sălcii bătrîne aplecate într-o rînă pe maluri umbresc, cu linişte şi răcoare, clinchetul apelor domoale. În holdele de sub coastele dealurilor, ţăranii adună de pe cîmp roadele muncii lor. Pe şoseaua care fuge şi ea alături de tren, prin sate de-a dreptul, cîteva căruţe încărcate, unele cu porumb şi bostani, altele cu sfeclă şi zarzavaturi, trase în jug de boi plăvani cu coarne lungi, duc spre case belşugul toamnei, în scîrţîitul osiilor sub povară ...

Un pîlc de mesteacăni cu trunchiurile albe, ca nişte pomi văruiţi într-o livadă, îşi flutură în vînt podoaba ramurilor cu frunze de sînge şi rugină şi azvîrle pe răzoare şi cărări bani de aur din comoara dezolată a lui octombrie.

Zăpăcit, de parcă ar căuta să se ascundă de cineva, ca să nu fie prins, trenul se apleacă în fugă şi şerpuieşte cînd într-o parte, cînd în alta, ocolind pragurile măgurilor îmbrobodite cu păduri de stejari, care vor să-l îmbrîncească din cale.

---

[1] Răpirea Psyché-ei.

Deodată, după un huruit scurt pe un pod de fier, în dreapta privirii, un burg medieval se ivește arzînd în flăcări stacojii, poleit de amurgul glorios în purpură și aramă. Zidurile cetății de altădată au pe la colțuri și noduri de turnuri, încă bine păstrate, pecetii de iederă verde cățărată pe ele și cîte un înveliș de mușchi crescut de ploi. Sighișoara, cetate medievală întemeiată de coloniștii germani de pe la 1292, zveltă și evocatoare, domină panorama împrejurimilor pînă-n depărtări . . .

În vîrful colinei abrupte, cu fruntea colțurată în bătaia vînturilor, sus, acoperișul bisericii gotice, scoțînd în relief culcușul coloniei reformate întemeiată de sași, aceea din vremuri istorice, se scaldă în ploaia luminii de bronz. Mai la o parte puțin, pe costișă, un cimitir cu coloane de marmură sclipitoare și de piatră sură, în umbra arborilor uriași, e-o tristă evocare a nimicniciei . . .

La poale, în văi, de jur împrejurul burgului medieval, orașul zilelor noastre și-arată existența. Șiruri de acoperișuri, în tipare vechi, desemnează lungul străzilor și mahalalelor. Pe alături, alte dealuri înalte, încununate cu păduri nesfîrșite de fagi și brazi, ridică în zare, ochilor, un amfiteatru de priveliști dintre cele mai frumoase din cîte revarsă minunile naturii. Ai crede că te afli undeva în Germania . . .

Poate pe poteci pustii, acolo, prin ganguri de crengi despletite, plîng în straturi foi veștede, poate florile din pajiști mor în fînețele uscate și poate-n parcul galben, părăsit, toamna suspină monoton, pe alei nemăturate, desfrunzite, sub pașii îndrăgostiților întîrziați și singuratici . . .

Sighișoara, cetate rece, umedă și nepăsătoare, doarme de veacuri . . .

Ostenit, trenul se oprește cîteva minute în gară, să se odihnească. Și el poate are suflet.

Doamna cu ochi serafici își întrerupe lectura și, cu zîmbetul gîndurilor distrate, se uită afară.

Cîțiva pasageri se grăbesc să se urce în vagoane. Pe asfaltul peronului, în lipsa animației pașilor de călători, o adiere de vînt tomnatic mînă în rotocoale două hîrtii zdrențuite, în căutarea coșului de gunoaie . . .

Un amploiat face cu mîna gesturi automate.

Locomotiva a înțeles, dă semnalul și stația rămîne în urmă.

Coline prăfuite de rugină, păduri incendiate de toamnă și amurg, prispe de văi și cuiburi de sate cu turle de biserici țuguiate, mai sus decît casele și pomii din împrejurimi, se desfășoară în lungul drumului de fier, cu perspectivele unor clișee peisagiste de cinematograf...

Necunoscuta de acum, gîndește Mircea Boteanu, privind-o, seamănă în profil cu studenta poloneză întîlnită de el în urmă cu doi ani, în catedrala Saint-Bénigne din Dijon. Era o blondă cu o întruchipare de heruvim. L-a așteptat la ieșire, au vorbit mult, destăinuindu-se unul altuia ca niște vechi cunoscuți, s-au plimbat împreună, au fost nedespărțiți o săptămînă, apoi Mircea Boteanu a plecat de-acolo mai departe, să-și potolească setea de necunoscut...

Poloneza a rămas să-și continue studiile...

Dar sprîncenele ei lungi și oblice îi amintesc de seniorita Isabela, pe care o cunoscuse — întîmplător — la Grenoble. Ea-i zicea cu surîs ironic și măgulitor Francisco de Goya, fiindcă Mircea Boteanu avea o fizionomie care-i părea aidoma cu vestitul pictor spaniol ; el o asculta și o sorbea din ochi, cu tristețea unei iubiri ideale care nu putea avea alt sfîrșit decît tragicul despărțirii inevitabile. Au făcut o excursie în Alpi, travestiți în tineri logodiți. Isabela era caldă, maură din Grenada, cu sînge aprins de mediteraneană. Îi spunea că va pleca, fără voia părinților ei, să se facă „stea de cinema". În zadar Mircea Boteanu, de atunci încoace, a căutat mereu să întîlnească, în vreun film, pe spaniola cu sprîncene negre și oblice de tragediană...

N-a mai văzut-o niciodată. Și n-a auzit nimic de ea în ecourile presei cinematografice.

Necunoscuta de acum mai are ochii de culoarea cafenie-închisă a ochilor mari și înrourați, pe care îi avea copila unui bogătaș din Piatra-Neamț. Au trecut tocmai șapte ani de atunci. De cîte ori Mircea Boteanu urca dimineața sau spre seară în parcul de pe muntele Cozla, Pia, care-l aștepta să treacă, privind printre perdelele tremurate, cobora după cinci minute și-l urma singură pînă la locul întîlnirii. În aer plutea balsamul salcîmilor în floare și ei trăiau cele dintîi scîntei de emoții ale adolescenței — el abia termina liceul — fără putința unei

cunoaşteri mai apropiate. Mircea Boteanu a mai zărit-o pe Pia, cîndva, după mult timp, într-o seară la Comedia Franceză la Paris. Era mai crescută, mai împlinită, purta o toaletă înzorzonată și era întovărășită de un tînăr blond, spilcuit, pomădat, cu ochii spălăciți, apoși, de leșie vînătă, în care se scălda o privire de gînsac amorezat. Cam nepotrivită situaţie sentimentală! Mircea Boteanu și-a ferit privirea tot timpul spectacolului, să nu fie nevoit s-o salute. De atunci n-a mai văzut-o. Dar ochii ei cafenii, aburiți, și vorbele ei cu note muzicale de piculină îi rămăseseră cicatrici în inima lui.

În drumurile și orașele prin care trecuse și se oprise vremelnic Mircea Boteanu, cu activitatea și felul lui de a fi, printre oameni, cunoscuse multă lume, cu multe femei și fete. El însă nu putea găsi în acele ființe întîlnite, niciodată in întregime, ceea ce l-ar fi transformat în subjugare, o armonie de echilibru stabil între calități și lipsuri, susţinută de suportul înnăscut al bunului simț. Fără să fie pretențios, el rămînea, din cauza covîrșitoarei şi complexei lui personalități, un ins mai greu de înțeles şi mai greu de satisfăcut.

Pasagera de-alături îi da acum din nou fiorii sentimentali ai înmuguririlor defuncte. Mircea Boteanu, dacă nu s-ar fi temut de dezamăgiri, i-ar fi vorbit de la început, de cînd a intrat în compartiment şi a urmat cel dintîi schimb de priviri de cochetărie reciprocă. Totuşi, pînă la Bucureşti, el are destulă vreme să răspundă cochetăriilor ei, cu aer discret, provocător, de femeie afectată, ce se știe frumoasă și se vrea curtată, fie, în cel mai rău caz, numai pentru o cunoştință în plus. De mult, Mircea Boteanu nu se mai lăsase încercat de atitudini cu slăbiciuni de hazard sentimental. Oricum, nu-l cunoaște nimeni şi nu-l ştie nimeni. Chiar dacă-şi spune numele doamnei, ea n-are să ştie că-i profesor şi conferențiar la Universitate şi nici că a publicat atîtea cărți și studii filozofice şi literare. Îi va şopti discuţii uşoare, nimicuri, fleacuri, pentru omorît plictiseala drumului, preferințe de gust comun, aluzii la evenimentele zilei, şi la Bucureşti, dacă în gară n-o aşteaptă cineva, o va conduce pînă acasă. Sau, dacă îi va spune că dînsa va fi întîmpinată, îi va cere o întîlnire

pe a doua zi, sau adresa. De altfel, Mircea crede că persoana merită atenție, pînă la proba contrarie.

Acum, ea privește prin sticla ferestrei la păienjenișul înserării de afară. Ar fi dorit să întrețină o conversație cu tînărul din fața ei. El însă n-o întreabă nimic, nu-i spune nimic, ci doar nu-i dă pace cu ochii lui hipnotici, care au obosit-o aproape.

Trenul accelerat internațional înghite kilometri cu o foame nebună. Din zări dezlînate, pe colnice și făgeturi adînci, caiere de umbre funerare pregătesc așternutul nopții care se lasă în ținutul Bîrsei și al căprioarelor.

Codrii acoperiți cu broboade de doliu din funinginea nopții cheamă pe mușchiul lor umed sufletele, care vor să-și înfrățească existența cu eternitatea imenselor singurătăți . . .

În compartiment s-au aprins luminile.

*
* *

Cu mîna stîngă, pasagerul, care e probabil vreun inspector sau pensionar și care a dormit pînă acum, dă la o parte poala paltonului îmblănit de iarnă, cu care era învelit, mulțumit de somn și odihnă și nedumerit de gara în care se află, îl întreabă pe Mircea Boteanu :

— Ce stație e aici, vă rog ?

— Brașov, domnule !

O înclinație din cap mulțumi lui Mircea Boteanu.

Omul se mișcă de la locul lui, își scoate batista, se freacă la ochi, își dezmorțește oasele și pare să vegheze restul drumului pînă la destinație.

Salomeea necunoscută a plecat pe culoar, cu pardesiul pe umeri.

Din călătorii noi care vin în tren, o domnișoară, urmată de-o fată de casă pînă la vagon, intră în compartimentul cu locuri libere, în care se află Mircea Boteanu.

— Aaa ! *Bonsoir*, Mircea. Ce întîlnire neașteptată !

— Bonsoir, Deluța, și pentru mine ce călătorie plăcută !

— Lasă complimentele, Mircea. De unde vii ?

— De la Aiud.

Mircea Boteanu i-a așezat valiza în plasă și-l ajută apoi să-și scoată pardesiul. Deluța își trage mănușile și ocupă un loc lîngă el.

— Ești de mult în Ardeal ? îl întreabă ea.

— Numai de cînd m-am întors din străinătate. M-am oprit pentru două zile la Aiud, la un vechi prieten de-al meu, Ovidiu Hulea, și în loc de două zile am rămas la el o săptămînă. Aveam de împărtășit unul altuia prea multe gînduri, planuri și idei frumoase și prea multe speranțe comune. E un om de litere și pe lîngă aceasta un poet ales — și cum timpul sfidător nu ține seamă de dorințele omenești, zilele în care am colindat împreună cîmpurile, dealurile și văioagele din munții Apuseni au trecut pe nesimțite. Acum mă grăbesc spre Capitală, să fiu la examenele de toamnă, pe care trebuie să le țin luna aceasta cu studenții la facultate. Tu ți-ai trecut licența în vară, nu ?

— Da, mi-am trecut-o și tocmai acum mă duc să-mi ridic diploma.

— Sigur că unchiu-tău, atotputernic în guvern, o să-ți facă loc la vreo direcțiune de școală comercială superioară de fete, sau cel puțin o catedră după plac.

În vremea asta, necunoscuta călătoare intră pe ușă, surprinsă de conversația celor doi. Pășește cu ritmuri de dansatoare, aruncă o privire de dispreț, ca o insultă, lui Mircea Boteanu, și-și ocupă locul supărată, jignită parcă în trufia ei de regină.

— Nu m-am hotărît pînă acum ce voi face, răspunde Deluța, la aprecierea lui Mircea Boteanu de-adineauri.

Trenul s-a pus în mișcare, pufnind din greu și aruncîndu-se înainte cu toată puterea să-nfrunte Carpații...

— Unde ți-ai petrecut vara ? o întreabă el.

— Tot la Herculane. Știi, Mircea, anul acesta am avut locuința noastră. Ne-am construit chiar din primăvară o vilă splendidă cu etaj și subsol. Avem la parter și la etaj patru apartamente cu tot confortul. E într-o poziție fermecătoare, aproape de centrul băilor, nu departe de hotelul Ferdinand. De altfel, unchiul a contribuit mai mult cu banii la clădirea ei. El și-a rezervat parterul și noi etajul. Păcat că n-ai venit la Herculane în vacanța asta ; puteai fi găzduit la noi. Ne-au rămas camere neocupate. Emma și Gusti au fost tot timpul la Abazzia. Cînd s-au

întors, numai ne-au vizitat. În fața vilei noastre se vede o priveliște încîntătoare. Cum ești un admirator al naturii, te-ai fi simțit bine. Celelalte vile par niște cuiburi albe. Toată vremea: aer, brazi, excursii, petreceri, mașină la dispoziție, societate plăcută, muzică, dansuri și cîte, și cîte... Nici nu știu cînd s-au dus cele două luni. Tu zici că vii din străinătate. Pe unde ai mai umblat?

— Eu, dragă, atît cît mi-au îngăduit economiile pungii, am colindat în august sudul Franței, pe care nu-l cunoșteam, și regiunea Pirineilor. Orașe, monumente, priveliști de toată frumusețea. Am trăit într-adevăr mulțumiri sufletești.

— Ai fost cu cineva... sau singur?

— Știu la ce te gîndești. Dar în zadar încerci insinuarea. Sincer îți spun, am fost preocupat de lucruri mai serioase decît cele sentimentale.

— Ca-ntotdeauna!

— Vezi, tot ironică și răutăcioasă ai rămas!

— Și ce-ai mai făcut?

— În septembrie, invitat de niște colegi și prieteni, am ținut un curs liber la Universitatea din Nancy, unde am mai prelungit șederea încă o săptămînă. De acolo, am pornit spre patrie.

Pasagera cu trupul de fildeș modelat era acum orientată asupra lui Mircea Boteanu. Ascultă conversația dintre cei doi de-alături. Și-a retușat din nou toaleta, privindu-se în oglindă mulțumită de sine. Oricine, oricare om de puțin gust poate distinge ce deosebire e între ea și fizicul acela mediocru, de pisică lingușitoare al blondei cu care s-a întîlnit călătorul din fața ei. Rude nu-s. El îi vorbește cu „unchiu-tău". Pasagera necunoscută are o ciudă teribilă pe rivala ei inoportună. Simte o adîncă părere de rău că nu renunțase la capriciul ei de neînsemnat amor propriu și nu legase o conversație cu el. Acum sigur — gîndește ea mergînd prea departe cu închipuirea — vor coborî o dată din tren în Gara de Nord, vor merge în aceeași mașină și vor petrece noaptea împreună acasă la el, cu mărturisiri și vin amețitor, în cinstea amintirii nebuniilor dintîi, retrăite în seara asta, regăsiți pe neașteptate în drumul vieții... Pe ea însă o așteaptă acasă figura calcinată a soțului auster, director general la

Domenii. Morocănos, de cincizeci și cinci de ani, cu tîmple surii, stors de patimi, mai în vîrstă decît ea cu treizeci de ani, o ține într-o viață închisă, nesuferită. Ea nu l-ar fi luat și încă n-ar fi trăit cu el cei cinci ani, dacă familia ei fără sprijin, c-o pensie infimă de pe urma tatălui ei, căpitan rezervist, mort în război, n-ar fi fost ruinată, distrusă, cu averea sfîșiată de lăcomia cămătarilor. Soțul ei e un om gelos, avar, ca un inchizitor pe comoara frumuseții ei. Ar divorța, dar de ce să se apuce ? Să se facă fluture de noapte pe trotuarele străzilor ? Nu. E prea dureros pentru ea ! Înțelege mai degrabă taina celor care, după frămîntări și suferințe îndelungate, se sinucid. Da, în ultimă instanță a vieții, preferă moartea ! Sinuciderea e un act de demnitate.

Chipul pasagerii necunoscute pare o madonă torturată, răstignită pentru jertfă, într-un altar de sacrificii. Mircea Boteanu observă cu priviri discrete profunda melancolie a ochilor ei. Continuă totuși să răspundă mecanic și să asculte, cu gîndurile în altă parte, nimicurile și banalitățile cotidiene ale Deluței. Cu tot echivocul sincerității mascate, vrea să fie amabil cum a fost întotdeauna. În inimă însă îl mușcă un regret, ca o arsură de acid sulfuric. Își face mustrări. E un bleg. O ceapă degerată. N-a știut să prevadă eventualitatea unui astfel de ghinion ! Să călătorească atîtea ceasuri în fața acestei Eve și să nu-i spună o vorbă ! Fără-ndoială, a ajuns pe ultima treaptă a imbecilizării.

*

* *

Pasagera necunoscută a închis cartea în care, printre rînduri, și-a urmărit nostalgia ei.

Mircea Boteanu și Deluța, de aproape patru ceasuri, conversează despre : părinți, examene, miniștri, banchete, piane, rochii, case de modă din Paris, Nisa, Netta, logodne, Barbălată, Ghibănescu, Dudău, Mony, Irina, covoare, garderobe și multe altele.

Trenul se apropie de București.

Călătorii care au umplut compartimentul, urcați din stațiile din drum, Sinaia, Cîmpina, Ploiești, se pregătesc de coborîre.

Lanțuri de becuri electrice luminează noaptea ca o feerie.

Trenul oprește în coridorul de sticlă mată al Gării de Nord. Călătorii coboară. Îmbulzeală.

Un hamal duce spre ieșire cele două geamantane ale stăpînului dinainte. Mircea Boteanu poartă valiza Deluței, care merge în dreapta lui.

— Poftiți, domnule! spuse șoferul unui taxi.

Mircea Boteanu ajută c-un gest ușor Deluței să urce scara cupeului.

— Spre centru, te rog.

Automobilul cotește, alunecă pe străzi și în cîteva minute e la destinație. Se dau jos amîndoi.

— Nu uiți zilele acestea să-mi faci o vizită, Mircea. Îmi dai un telefon înainte de amiază. Te aștept, să știi! La revedere.

Mircea Boteanu îi sărută mîna și-i dă valiza. Un sergent de stradă, care e de pază la poarta unchiului ministru, ia poziție de drepți, salută automat și respectuos.

— La revedere, Deluța. Cu toate că sînt extrem de ocupat, nu voi pierde însă ocazia de-a te mai vedea. Te anunț.

Ea dispăru după poarta cu grilaj de fier, unde locuia unchiul ei, ministrul. El se urcă în mașină și cu glas stins spune șoferului un nume de stradă.

Mircea Boteanu e obosit, nu de drum, ci de neliniștea sufletului său. Amintirea femeii necunoscute din tren îl obsedează. Cine știe de-o va mai întîlni vreodată? De mîine, trebuie să-și reînceapă activitatea, cu atîtea griji și idei de dus la capăt.

XII

ADELA SACHELARIE...

Deluța era o veche cunoștință de-a lui Mircea Boteanu. In urmă cu patru ani, proaspăt profesor în învățămîntul secundar, el ajunsese împins de soartă într-un orășel din inima Ardealului, pe malul unei ape curgătoare, pitulat între văi, cu turle de fabrici, cu bolți ogivale de biserici gotice, cu lume puțină și multă monotonie. Așa arăta privit de departe orașul Diciosînmartin, capitala județului Tîrnava-Mică, devenit mai tîrziu Tîrnăveni.

După o lună de cursuri, tînărul profesor era cunoscut aproape de toți localnicii acelei capitale de județ. Un străin nou-venit într-un tîrg provincial e întotdeauna un obiect de discuție, și pentru culisele feminine chiar un eveniment. Il știau cine-i, de unde-i, fie din cele aflate de directorul și directoarele școlilor, fie din cele auzite și presupuse.

Mircea Boteanu era un tînăr sociabil. Cu firea și manierele lui, căpătase repede simpatii printre oamenii din toate păturile orașului. Era invitat în diverse familii, la petreceri intime de cîteva ceasuri, cu muzică și povestiri, ori la ceaiuri oferite de unele domnișoare și doamne din societatea intelectuală a singuraticului centru de așezare omenească.

Intr-o seară cunoscu la o colegă profesoară, printre altele, și pe domnișoara Adela Sachelarie, fiica protopopului Virgil Sachelarie din acea localitate.

Domnișoara Adela era trecută cu acest nume numai în actul de naștere al stării civile de la primărie, și la școală numai în catalog. Acasă, părinții, rudele, servitoarea, colegele, prietenele și prietenii, toată lumea cunoscută o știau, o dezmierdau cu diminutivul „Deluța".

Era o copilă de nouăsprezece-douăzeci de ani, frumușică, dezvoltată, de statură mijlocie, cu zulufi de păr auriu, cu ochi albaștri, cu pieptul alb-roz, timid, zvîcnind fecioreinic sub bătăile inimii, cu trupul armonic tăiat în linii proporționale, cu alte cuvinte o siluetă corectă, plăcută. Deluța mai avea o soră mai mare, Emma, de curînd căsătorită cu avocatul Augustin Fluieraș, fiul unui director de bancă din Cluj.

Emma era o brunetă cu aer de Mignon, o țigăncușă culeasă din hoardele pribege ; era un izvor de viață optimistă, spirituală. Licențiată în litere, pe lîngă asta, citită, cultă, cu simțuri rafinate înclinate către artă : muzică, pictură, nu-i mai lipsea decît mariajul. Și s-a căsătorit. Tînărul ei soț, Gusti, un băiat înalt, frumos, deștept, capabil de-o căsnicie aleasă, o iubea mult. Dar rar, la ocazii potrivite, mai făcea discret cîte-o escapadă în drumurile lui. Emma afla, dar ierta în sine, nu-i imputa nimic și nici nu voia să se gîndească la aceste neînsemnate oscilații momentane, săvîrșite dintr-un surplus de tinerețe. Și ei îi plăcea să fie curtată, însă nu voia să-și calce demnitatea. Ea era mulțumită de Gusti, care întotdeauna știa să fie plin de atenții.

Deluța nu avea aproape nimic din caracterul Emmei. Deși în fond se putea spune că-i o fată bună, era însă uneori egoistă, și cîteodată ironică, invidioasă și perfidă. Se putea deduce din înțelesul vorbelor cu care-și trata unele prietene și chiar pe verișoarele ei. Avea o spoială de cultură aproape inexistentă. Absolvise școala comercială superioară. Adolescentă infiltrată cu cifre, calcule și corespondență de afaceri. Cu educația gazetelor politice cotidiene, își completase lustrul aerelor pretențioase cu care pășea în lume ...

Pînă la Crăciun, Mircea Boteanu cunoscuse mai bine numai pe Deluța, cu sora și cumnatul ei. După Crăciun însă, pînă la sfîrșitul anului școlar, el a avut timpul să cunoască întreaga familie a protopopului, cu rude cu tot, cu psihologia și caracterul fiecărui membru.

Familii de români intelectuali în acel tîrg erau puține. Cîțiva institutori, revizorul, doi, trei profesori și profesoare, trei medici, o învățătoare, cîțiva avocați și magistrați și șeful gării. Acesta din urmă era un om căsătorit,

citit şi talentat, care lăsa în urmă pe mulţi din breslaşii cărturari de mai sus.

Mircea Boteanu era singur şi străin.

Orăşelul era pustiu, ducea o viaţă stingheră, izolată, de provincie. Teatru nu era. Într-o sală improvizată, un cinematograf rula în patru zile pe săptămînă : sîmbăta și duminica, miercurea şi joia, filme din cele mai uzate și banale. Se întîmpla rar de tot, la trei luni o dată, să fie vreun film bun, de o reală valoare artistică. Atunci, în sala cinematografului, toţi locuitorii tîrgului se înghesuiau. Scandal, aer greu, parfum şi năduşeală.

Fără altă putinţă de evadare din acest tîrg, cimitir de fosile şi de viaţă instinctuală, Mircea Boteanu ştia ce-l aşteaptă : neurastenia, care de multe ori poate duce la sinucidere.

Să iubească pe cineva ? Pe cine ? Şi unde să găsească o fiinţă care să-l captiveze ?

Să mai publice ? Nu simţea nici o dispoziţie, nici o nevoie.

A scos o revistă literară, bine primită de cititori şi de celelalte reviste, însă îl costa prea mulţi bani ca s-o ducă singur mai departe. Apoi, revista îşi avea redacţia şi administraţia la Focşani şi-i era peste mînă din toate punctele de vedere. De aceea se hotărî să renunţe la continuarea apariţiei ei.

Doar lectura cărţilor îl mai interesa. Răsfoia cronicile revistelor şi frunzărea sumarele, citind numai unele studii. Planurile lui de viitor aci păreau că se înnămoleau.

Viaţa pentru el devenise un joc cu cele mai hazardate răscruci şi-l arunca de la o extremă la alta. Era decepţionat şi simţea că existenţa lui îşi pierde echilibrul normal.

Căută atunci să-şi facă prieteni din cei din jurul lui.

Un contabil-şef de la una din bănci, cu oarecari predispoziţii imaginative, fu iniţiat în tainele literaturii şi filozofiei şi fu repede botezat c-un pseudonim. Noul-născut se abonă la cîteva publicaţii din ţară şi străinătate şi începu a scrie şi a publica în gazete mici însemnări, diferite articole, poezii şi proză. La restaurant mîncau la aceeaşi masă, pe stradă ieşeau împreună deseori, şi povesteau, discutau. Mircea Boteanu avea acum un tovarăş cu care să-şi ispăşească acest exil neaşteptat al idealurilor lui.

După Crăciun, a fost invitat la masă la protopopul Sachelarie. Putea refuza ? Şi din ce motive ? Era singur şi-i părea bine că cineva se mai gîndeşte şi la el. S-a dus. A fost foarte mulţumit de atenţiile tuturor în tot timpul dejunului.

Astfel Mircea Boteanu începu a vizita mai des — cel puţin o dată pe săptămînă — pe duduia Deluţa şi familia protopopului Virgil Sachelarie.

De multe ori Mircea, cu doamna Sachelarie şi Deluţa, mergeau seara împreună la cinematograf. Astfel încît, după Paşti, Mircea Boteanu intra în casă la doamna Sachelarie ca în casa mamei lui. Deveniseră prieteni buni. Doamna îi spunea lui Mircea Boteanu pe nume, fiica la fel. Mircea îi spunea şi el acum simplu : Deluţa. De altfel, el o considera ca pe o soră mai mică, răutăcioasă, şi care nu vrea să admită, decît din politeţe, vederile şi preocupările fratelui ei mai mare.

Deşi Mircea şi Deluţa stăteau de multe ori singuri de vorbă, ceasuri întregi, înşirîndu-şi unul altuia întîmplări uşoare, banalităţi, totuşi între cei doi tineri nu existau semne de dragoste, cum s-ar fi putut întîmpla în alte cazuri similare. Era parcă o înrudire ancestrală de sînge, care nu înflorea mai mult decît sentimente de prietenie reciprocă, cel puţin aşa considera el.

Nici măcar n-o sărutase vreodată, deşi ea ar fi dorit, şi avusese atîtea prilejuri. Chiar în vara aceea care a urmat, Mircea Boteanu a fost în aceeaşi pensiune la Băile Herculane, două săptămîni, cu Deluţa, Emma şi Gusti. Dimineaţa se întîlneau în balcon la cafea şi plecau numai ei doi, pe cărări de păduri, în excursii de-o jumătate de zi, pe valea Cernei. El îi da mîna pe poteci, ajutînd-o să urce ori să coboare. Niciodată însă nu-şi manifestă vreun semn de apropiere erotică.

Către sfîrşitul anului şcolar — ba chiar începuse vacanţa — cineva se apropie de Mircea Boteanu şi-l întrebă pe şoptite cînd face nunta.

Tînărul profesor surîse. Care nuntă ? Ceva la care nu se gîndise, dar la care trebuia să se aştepte.

Ochii lumii în genere sînt cele mai ciudate lentile, cele mai stupide ocheane de diformat suprafaţa lucrurilor. Răstoarnă valorile şi împestriţează albul imaculat cu cu-

lorile unei fantezii demonice, mai cu seamă în orașele provinciale. Dacă discuți cu vreo doamnă, sau îi dai bună ziua pe stradă, ori schimbi bunăoară o vorbă de politețe, e mai mult decît suspect, e flagrant delict! Dacă mergi undeva în familia unei domnișoare, dacă te plimbi cu ea sau o conduci pînă acasă, sigur e că tînărul o cere în căsătorie, sau altceva.

Mircea Boteanu era un om care plăcea multora. Era plin de calități. Despre lecțiile și sufletul lui mersese vestea. Era un băiat cu lectură vastă pentru vîrsta lui. Unii spuneau chiar că-i „tobă de carte". Avea cîteva lucrări publicate și mai colabora — e drept, mai rar — cu diferite studii, la reviste de specialitate. Matur, voinic, autoritar, zvelt, cu glas expresiv, muzical, Mircea Boteanu era dorit de fete ca soț, de femei tinere ca amant, de părinți, ginere ori fiu, și de elevii din clasă, frate. Pe lîngă acestea, era un om născut să trăiască un viitor mai bogat în surprize.

Deluța își făcuse și ea din Mircea Boteanu un fel de ideal, iar pentru celelalte femei și fete din oraș, o ambiție persoană. Voia ca Mircea Boteanu să fie numai al ei, soțul ei, să nu se mai uite la nici o altă femeie. Voia, dintr-o mîndrie teribilă, ca Mircea să danseze numai cu ea la balul mascat și nemascat pe care „Societatea Femeilor Române" îl da în fiecare iarnă, în sala de festivități, cu candelabrul enorm și parchetul ceruit de la palatul prefecturii. Și multe și infinite dorinți mai avea Deluța.

Patru ani a sperat în realizarea acestor gînduri naive ori capricii personale.

Mircea Boteanu, însă, pentru căsnicia lui, purta în suflet o altă mireasă, un chip gingaș și unic adorat, într-o aureolă vaporoasă, o floare de armonii calde, cu care să-și contopească ființa într-un singur poem al vieții. Floarea din sufletul lui nu se potrivea de loc cu Deluța.

Erau împotrivă prea multe chestiuni de ordin psihologic. Și o chestiune dinafară — atitudinea politică a familiei, care avea un aer de sectarism îngust și pătimaș.

Familia protopopului, cu toți membrii ei, făceau politică. Mai înainte, politica partidului național din Ardeal, condus de Iuliu Maniu, apoi după fuziunea cu țărăniștii din „vechiul regat", urmară credincioși demagogia gălăgioasă a noului partid, „național-țărănesc", tot cu Maniu în

frunte. Protopopul, doamna Livia, Deluța, Emma, Gusti, chiar servitoarea și Grivei, cățelușul din ogradă, și mai presus de toți și de toate celelalte rude, era fratele doamnei Livia, unchiul Deluței, Aurel Codrescu, deputat gălăgios și un factor important în comitetul de conducere al partidului de lungă opoziție, care voia cu orice preț puterea. Toți erau absorbiți de politica lor.

Mircea Boteanu, rezervat, avea alte vederi. Tînărul profesor încercase să se afirme aspru, mai mult în articole scrise la unele gazete sau în ziarul săptămînal local, la care colabora mai rar, și în cercurile lui de cunoscuți printre meseriași și muncitori de la fabrica „Nitrogen“, care aveau o societate culturală, unde el le ținea conferințe populare, foarte ascultate. Avea deci alte preferințe, alte idei, care păreau convingeri gîndite. Apropiindu-se de Deluța, Mircea ar fi trebuit poate să renunțe la felul lui de a vedea. Ori el, cu toți anii lui tineri, nu era omul care să-și răstoarne părerile de la o zi la alta și de la o extremă la alta, după bătaia vîntului. Apoi credea că va putea ajunge în parlament și fără concursul și aripa de vultan protector a „unchiului“, care într-o zi, cine știe, s-ar fi zbîrlit și i-ar fi scos ochii. După simplul raționament al lui Mircea Boteanu, partidul din care făcea parte unchiul Deluței, cu nesfîrșitele lui teorii de guvernare și de reforme administrative haotice, care promiteau prea multe și un prea fericit rai social, nu putea fi decît suspect și privit cu rezerva cuvenită, ca orice partid burghez.

Între cei doi tineri se arătase clar, ca un strop de rouă, juridicul „nepotrivire de caracter“. Deluța era în stăpînirea unei constelații cu o altă concepție de viață, iar Mircea Boteanu cu un stil de trai dintr-o zodie potrivnică.

Doamna Livia Sachelarie, trecută de cincizeci și cinci de ani, cu părul sur, era o mamă bună, blîndă, înțelegătoare și miloasă. Iubea foarte mult pe „scumpa ei Deluța“ și se bucura întotdeauna cînd fata ei primea musafiri. Totuși, în mentalitatea ei mocneau unele prejudecăți, infiltrate de oarba dezlănțuire a politicii pătimașe, alimentată de un regionalism strîmt și refractar. Odată, în vremea alegerilor pentru Cameră, era mare fierbere pe strada principală spre secțiile de votare. Cei care mergeau să voteze treceau demonstrînd cu urale în favoarea candidaților lor.

Doamna Sachelarie, de la o fereastră a locuinței ei, izbucni pe neașteptate cu amărăciune și revoltă :

— Aștia sînt niște venetici, niște hoți fugiți de „dincolo". Toți „regățenii" sînt hoți. Au venit aci, la „noi", numai să fure și să se îmbogățească.

Mircea Boteanu, care era de față și privea și el din aceeași cameră, pe-o altă fereastră în stradă, la cei ce treceau, nu mai zise nimic. Era și el „regățean", dintr-un tîrg din Moldova — doamna Sachelarie știa — și făcea și el o politică mai mult de cafenea, mai mult de spectator — de care doamna Sachelarie iar știa — ajuns acolo, în Ardeal, din atîtea alte motive, numai acel al îmbogățirii nu. Reflectă doar în cugetul său — o credință mai presus de patimi — că peste treizeci de ani, adică pe la 1960, după această generație de prefaceri sociale, el era sigur că n-are să mai existe dihonia asta între români. Îl durea jertfa celui căzut la Mărășești și-l îndîrjeau suferințele lui. De aceea se resemna cînd primea astfel de recompense din partea fraților ardeleni, pentru care tatăl lui, însuflețit de raza acelui ideal național cunoscut de altă generație, la manifestația intrării Italiei în război alături de Franța, Anglia și Rusia, în mai 1915, între prietenii, eroii de mai tîrziu, cînta transfigurat cu muzica pe străzi :

„Ardealul, Ardealul la luptă ne cheamă
La arme cu frunze și flori ..."

Cu toată diabolica ei ură împotriva „răgățenilor hoți și necinstiți", doamna Sachelarie era blîndă și primitoare și prin asta semăna mult cu mama lui Mircea Boteanu.

Protopopul Virgil Sachelarie făcea din profesia lui o datorie, de care știa să se achite cu corectitudine. Era un catolic convins și căuta să-i convingă și pe alții. Poseda oarecare cultură, pe lîngă cea teologică. Se îndeletnicise în tinerețe cu noțiuni generale de literatură, cunoștea bine pe cei mai mulți din clasici, ca și pe unii din contemporani. Era rigid și, în afară de preferințele lui, altele nu-l interesau. În politică era însă fanatic. Cu Mircea Boteanu avea o atitudine ceva mai maleabilă, dar tot rece.

Emma și Gusti se mutaseră încă de la Crăciun la Cluj, unde tînărul jurist își deschise biroul de avocatură.

Mircea Boteanu se mai gîndea ca pentru un an să plece în străinătate. Voia să-şi continue studiile superioare şi să-şi dobîndească un titlu mai înalt. Vedea unanima judecată şi apreciere a mediocrităţii particulare şi oficiale, obişnuită numai cu „domnule doctor“, fie că, în unele cazuri cel căruia i se adresa purta acest titlu de doctor fiindcă nu mai existau titluri în subordine. Un ins putea fi un om de geniu, cu capul plin de învăţătură şi născociri extraordinare, însă pentru ei, cei din Ardeal, dacă nu avea titlul de „doctor“ tot nimic nu însemna.

La căsătorie, Mircea Boteanu nici nu se gîndea.

În toamna aceluiaşi an, după ce termină lecţiile particulare, cursul de bacalaureat, examenele de corijenţă şi întreaga activitate a anului şcolar expirat, plecă la Bucureşti, şi de acolo, cu economiile lui, în străinătate.

După un an, Mircea Boteanu se înapoie în ţară „doctor în filozofie“.

În timpul şederii în străinătate păstrase oarecari legături cu membrii familiei Sachelarie. Îi impunea bunul simţ. Trimise în mai multe rînduri colecţii interesante de vederi din oraşele civilizaţiei apusene şi diferite epistole sumare, ocazionale. Primise şi el ştiri din partea doamnei Sachelarie şi de la Deluţa, care, dornică de titluri, în spiritul tradiţiei, evadase din monotonia acelui tîrg, capitală de judeţ, şi se înscrisese la Academia de Înalte Studii Comerciale din Bucureşti.

În acest schimb de corespondenţă, erau mai mult scrisori de informaţii decît dorinţe intime, sufleteşti.

Întors în patrie, Mircea Boteanu găsi o catedră de limba franceză la un liceu din Capitală.

Într-una din zile, pe cînd cobora pe Bulevardul Schitu-Măgureanu — era la începutul lui noiembrie — se întîlni cu Deluţa, care traversase Cişmigiul şi ieşea pe poartă-n stradă. Nu se văzuseră de-un an. A condus-o la locuinţa ei, în strada Ştirbei-Vodă. Au vorbit ca doi vechi prieteni şi au povestit în drum şi unul şi altul impresii fugare din vremea în care nu-şi auziseră glasul.

Deluţa părea mai hotărîtă în viaţă, dar era tot sub auspiciile constelaţiei preferinţelor şi manierelor ei.

La Bucureşti, în cursul aceluiaşi an, au mers de cîteva ori împreună la teatru, la operă şi la cinema.

Sentimentele însă rămîneau aceleaşi de ambele părţi, pe poziţii diferite, cu toate că Deluţa arăta o vie tandreţe, o afecţiune pronunţată.

În toamna anului 1928, Deluţa intra în anul al treilea de studii. Locuia la căminul modern, de curînd construit al Academiei de Înalte Studii. Mircea Boteanu îi făcu o vizită. După ce au discutat cinci minute în „parloar", ieşiră împreună în oraş. După această întîlnire, alta nu-şi mai dădură. Fiecare era ocupat. Apoi el la cămin nu voia s-o mai viziteze. Erau prea mulţi ochi de fete curioase, dintre care una îi făcuse bezele de la etaj şi-i zîmbise cu şiretenie şi înţeles. Nu dorea să fie bănuită Deluţa cu nimic.

Între timp, Mircea Boteanu fusese numit conferenţiar suplinitor la Universitate. Se gîndea că printre acele zgîtii de fete se putea să fie şi studente de la cursul lui proaspăt inaugurat.

Odată cu schimbarea guvernului, care se întîmplă în acea vreme, unchiul Deluţei, ajuns acum ministru, închirie o casă splendidă în bulevardul Brătianu, unde-şi instală familia, adusă din Ardeal, şi unde dădea recepţii impuse de noua sa demnitate socială.

După vacanţa Crăciunului, Deluţa dezmierdată „fetiţa unchiului", din dorinţa şi dragostea lui familiară, se mută de la cămin într-unul din apartamentele din locuinţa lui.

Invitat cu stăruinţa ei blîndă şi atrăgătoare, Mircea îi făcu Deluţei o vizită în familia unchiului ei, pe care o cunoscuse din Ardeal, din timpul unei şederi de cîteva săptămîni la protopopul Sachelarie. A fost introdus de-o fată în salon, unde-l aşteptau Deluţa cu verişoara ei Geta, singure, rîzînd şi povestind fragmente dintr-o lectură galantă de Georges Courteline. Era o încăpere spaţioasă, fastuoasă, aranjată cu gust, cu tablouri de pictură, statuete, obiecte de artă, cu plafonul incrustat cu ornamentaţii, cu policandru de cristal şi cu vase cu plante exotice în apropierea ferestrelor mari. Mircea se întreţinu cu Deluţa şi domnişoara Geta, deopotrivă de spiritual şi amabil, precum şi cu doamna gazdă, respectuos şi omagial, vreme de un ceas şi jumătate, cu tot felul de noutăţi, evenimente la ordinea zilei, ştiri de politică adversară şi altele. Cînd Mircea se gîndea să plece, apăru unchiul Deluţei, Aurel Codrescu, un ministru rece şi arogant, care îi întinse o mînă în trea-

cât, întrebîndu-l ce mai face, şi care continuă să-i spună soţiei sale că vine de la Senat şi că pleacă la un consiliu de miniştri, care avea loc atunci la ora şapte la Preşedinţie. Grav, sfidător, cu vanitatea dincolo de vîrful nasului, îmbrăcat în exigenţa formalismului oficial, unchiul-ministru îi puse lui Mircea Boteanu pe inimă un sloi de gheaţă, greu şi înecăcios. Îi pierise toată dispoziţia, se simţea mic, umilit, redus la noţiunea de inexistent individ, un ins oarecare ce aşteaptă pe culoarele ministerului rezoluţii de azi, pe mîine, pe poimîine, bun doar pentru „cetăţeanul contribuabil". Ministrul de-acum nu mai era deputatul din opoziţie, cald, gata de vorbă, prietenos şi democrat, care te oprea în drum să-ţi întindă mîna şi să stea de vorbă. După plecarea unchiului, Mircea Boteanu abia mai putu sta cele cinci minute impuse de rigoare în acea societate.

În drum spre casă, în tînărul conferenţiar universitar Mircea Boteanu, în mersul lui domol, cu paşi exasperant de rari pe stradă, clocoteau revolte mari : Cine era acest ministru, „domnul doctor", cum îi zice poporul înşelat ? Îl ştia de-atunci. Un biet avocat — doctor în drept, pentru că nu exista titlul de licenţă — de cea mai mediocră specie, fără clientelă şi deci fără profesie, dintr-un tîrg obscur transilvănean. Neluat de nimeni în seamă, dorea să se afişeze, să se vorbească de el, să se ocupe cu ceva. A intrat în politică şi în opt ani a ajuns ministru. A urcat scările acestei parveniri politice şi sociale cu cea mai elocventă patimă desfrînată a spiritului demagogic. Odată, la nişte alegeri generale, în organizaţia al cărui şef era, la Făgăraş, împinse la vehemenţă şi aţîţare pe votanţi. Armată, cordoane de soldaţi, mitraliere, poporul gălăgios în avalanşe, asediul prefecturii, intervenţii telegrafice ale celor ameninţaţi, bătăi, arestări, răniri etc., îl ridicară într-o clipă pe şef, pe „domnul doctor" de la Făgăraş, la rangul de erou. Ziarele vuiau. Era stăpîn pe-o regiune de cîteva judeţe. Era celebru. Mai apoi, la Alba-Iulia, la întrunirea partidului său din primăvara anului 1928, către sfîrşitul adunării, „domnul doctor", după-amiază, îndemnă pe cei de faţă, printre care erau cete de săteni (adunaţi acolo de foame, suferinţe şi promisiuni) la revoltă, la cucerirea Capitalei, la înlocuirea guvernului şi pedepsirea Regenţei. A mers vociferînd în fruntea sătenilor pînă la gară, să

oprească chiar trenurile, să dea jos călătorii și să urce răsculații, în drum spre București. Dar cînd „domnul doctor“ puse piciorul pe scările gării, se opri în loc, se întoarse cu fața către înfometații inocenți, se lovi grav cu palma peste frunte și le zise : „O clipă numai, stați aici, fraților ; am uitat să-mi iau familia care mă așteaptă“. A plecat să-și aducă familia și bun plecat a fost cu automobilul pe cealaltă barieră a orașului... Adevărată stofă de demagog !

De atunci „domnul doctor“ a strigat tuturor, și la orice ocazie, că partidul lui nu poate să dea un cabinet fără el. Așa a și fost. A ajuns ministru.

Numai că Mircea Boteanu știa că acest parvenit cu titlu academic, fraudator al conștiinței obștești, cu un rafinat, ingenios și abil spirit de preversiune, înșelînd buna-credință și ignoranța maselor țărănești, odată ajuns la guvernare, se demască de altruismul și promisiunile cu care era în vervă în opoziție și nu rămîne decît omul cu figura goală a demagogiei criminale, cu rînjetul egoismului hrăpăreț și nesătul.

Dar politica și idealul politic înseamnă, pentru adevărații iluminați, reliefarea unor indivizi cu reale valori personale pozitive, spre binele colectivității, obștei din care fac parte, sau pe care o reprezintă.

Mircea Boteanu nu s-a mai dus de-atunci la locuința Deluței, în casa unchiului ei. Totuși cu Deluța s-a mai întîlnit întîmplător, pe stradă, la un concert la Ateneu, și odată, în vară, părăsind lumea cifrelor, corespondența de afaceri și zăpușeala sălilor cu soare de la Academia Comercială, ea a venit la cursul lui Mircea Boteanu la Universitate.

De la facultate, au ieșit împreună. Venind vorba de apropiata comemorare a lui Mihail Eminescu — patruzeci de ani de la moartea marelui poet — despre care se comentase pe larg în prelegere, Deluța îi propuse lui Mircea Boteanu să viziteze împreună Cimitirul Belu, chiar a doua zi, cînd el era liber, și să vadă mormîntul poetului.

S-au întîlnit la ora fixată, la cinci, în librăria „Cartea Românească“.

S-au urcat într-o mașină. Au avut grijă în drumul lor să cumpere flori și au plecat spre Belu.

Ajunși în cimitir, Deluța îi spuse lui Mircea s-o conducă mai întîi la mormîntul lui Eminescu.

Au luat-o pe alee la dreapta. Mircea Boteanu în sine își zise : de ce tocmai la mormîntul lui Eminescu și nu al altuia ? O figură de prețuire sinceră, sau de circumstanță ?

La mormîntul poetului genial și al geniului românesc, Mircea Boteanu, pios și tăcut, așeză pe piatră, înăuntrul grilajului, mănunchiul lui de flori albe. Alături de aceste flori, Deluța rugă pe Mircea să-i pună și buchetul ei de trandafiri roșii. Au rămas cîteva clipe îngîndurați, în tăcerea eternă din umbra teiului de veghe. Mircea își aruncă ochii la Deluța, care sta cu capul în piept. Pe obrajii ei rumeni curgeau două boabe de lacrimi.

Se depărtară tăcuți pe alee unul lîngă altul. „Ciudat, gîndi Boteanu. Are și ea suflet. Această ființă care a rîs întotdeauna de poeți, de visuri și de frumusețile sufletului, acuma plînge. Știe să plîngă, simte, are suflet !“ Impresionat, mișcat îi luă mîna și i-o sărută, dulce și apăsat, supus, cîștigat, cu afecțiune, în mersul lor cu pași înceți . . .

„Uită-te, domnule, ce descoperire ! se miră în gînd Mircea Boteanu. Are suflet !“

Era sfîrșitul lui mai, cu salcîmii toți în floare și aerul îmbălsămat și cu flori multe pretutindeni, chiar și în sufletele care nu înfloriseră niciodată.

Au cutreierat cimitirul două ore. Au întîlnit morminte de scriitori și de alte personaje ilustre care odihnesc acolo. Obosiți, s-au așezat pe-o bancă, vorbindu-și cuvinte pe care nu și le mai spuseseră pînă atunci. În amurg au plecat.

Era după patru ani, și Mircea Boteanu, încrezător și naiv, părea că abia acum făcuse cunoștință cu o Deluță nouă.

Peste o săptămînă s-au întîlnit iar. Deluța și-a exprimat dorința să viziteze Muzeul Militar din parcul Carol.

Seara, pe cînd se întorcea din parc, în dreptul havuzului în care susura apa, Deluța povestea unele evenimente la care luase parte în zilele acelea. Unchiul își schimbase mașina. Noul automobil pe care-l cumpărase costa două sute de mii de lei și era o splendoare. Săptămîna trecută, în fiecare după-amiază, au făcut plimbări toate trei : De-

luța, tanti și Geta, prin împrejurimi, pînă la Snagov, Giurgiu, Oltenița, Moreni și Băneasa. Apoi, un adevărat eveniment al zilei și al presei a fost banchetul pe care-l dăduse unchiul ei în saloanele proprii, anume pregătite, și la care luase parte toată lumea diplomatică din București. Au fost numai aristocrați, miniștri, doamne, tineri și domnișoare în toalete din cele mai scumpe. Muzică, șampanie, flori, pretutindeni. Banchetul l-a costat pe unchiul una sută de mii de lei. Mircea Boteanu asculta, tăcea și reflecta în sine, doar, că banchetul era plătit de pe spinarea poporului, jupuit cu toba la licitații, pentru impozite fanariotice, în toate colțurile țării, de la țărani și de la muncitorii prost plătiți... Deluța îi spunea că unchiul ei mai invitase și pe un domn Gîlcă, un tînăr licențiat al Academiei de Înalte Studii, secția consulară, că s-au întreținut foarte mult împreună, că el a fost tot timpul atent cu ea. Îl găsește chiar plăcut. E băiatul unui partizan devotat al unchiului. Mircea Boteanu o asculta și ghicea despre ce-i vorba. Unchiul ei era singurul care știa că dacă acest tînăr profesoraș îngîmfat, Mircea Boteanu, nu ceruse mîna Deluței, cît era el ministru, apoi, de-acum n-o să i-o mai ceară. El însă ținea să-și vadă fericită nepoata și cu un altul. La nepăsarea cu care o asculta Mircea din ce în ce mai absent, Deluța sfidătoare, cu tonul ridicat, îi zise cu mustrare :

— Vai, Mircea, tu nu știi ce-nseamnă să fii nepoată de ministru !

La auzul acestor vorbe, el se simți ars cu fierul roșu, umilit, cumplit jignit. Abia putu să îngîne :

— Îmi închipui. Da... Hm... îmi închipui...

Ieșiră pe poartă. Urcară într-un taxi și plecară. Mircea încercă să lege un fir de conversație pînă să ajungă în bulevardul Brătianu. Îi fu imposibil. Spuseră cîteva propoziţiuni scurte, forțate, banale, de prisos, de politețe. Mircea Boteanu părea, în automobil, un leu încolțit, închis într-o cușcă, bun pentru reprezentații la circ.

În sfîrșit ajunseră. Se despărțiră, ea tandră, cu ușoare păreri de rău, deși satisfăcută în ambiția ei că-l mustrase de sus, el zîmbind trist și irevocabil.

Acasă, Mircea Boteanu se hotărî să renunțe definitiv le asemenea plimbări. Își pierdea vremea, ca să fie umilit grosolan.

Îl sfidase cu impertinență fata protopopului, pe care o cunoscuse în acel tîrg transilvănean.

Nu, el clădea cu munca lui grea, amară, cinstită, cu nopți de zbucium și de trudă, cu fiecare scriere a lui, pietre la temelia afirmării valorii lui intelectuale și nu putea suferi comparația cu ciupercile de bălegar putred, cocoțate în soare după ploaia războiului de politica intereselor personale ! . . .

De aceea, în seara trecută, după întîlnirea din tren, cînd Mircea Boteanu îi spuse domnișoarei Adela Sachelarie, la despărțire, după ce-o conduse de la Gara de Nord, la invitația ei : „te anunț“, asta însemna că n-are s-o anunțe niciodată . . .

XIII

SUFLET ÎN RĂSCRUCI . . .

Chelnerii se uitară o clipă miraţi, semnificativ, unul la altul, în urma domnului care, după ce-şi îmbrăcase paltonul şi pornise cîţiva paşi, să plece, se întoarse de la uşă rîzînd, distrat, să-şi ia pălăria uitată în cuier.

Ajuns în stradă, Mircea Boteanu simte că aerul rece care îl izbeşte-n faţă, în nări şi-n plămîni îl înviorează. Îşi pune mănuşile, îşi ia bastonul, şi urcă domol cu paşii parcă narcotizaţi de gînduri pe bulevardul Elisabeta, spre Calea Victoriei.

E ceasul aproape douăsprezece noaptea. Restaurantul e gol. Ar fi rămas acolo şi ar mai fi băut o sticlă de vin de o jumătate de litru. Dar personalul de serviciu, chelnerii, picolo şi patronul arătau indispuşi fără consumatori, obosiţi fără muncă, somnoroşi. Străzile sînt aproape pustii. Unii au plecat în provincie, unii poate gînguresc într-un fel sau altul, retraşi, mulţumiţi în culcuşurile lor, mulţi însă, de la cartierele mărginaşe şi pînă-n locuinţele cătunelor singuratice, cu streşini de stuf, ori şindrilă zdrenţuită, din îndepărtate colţuri de viaţă omenească, îşi plîng poate zilele, zilele trudnice, fără folos, chinuiţi de lipsuri şi nevoi, venite cu vremea, din ce în ce mai mari şi mai grele, pînă au ajuns, acum, în sapă de lemn . . .

În noaptea asta e ajunul Crăciunului.

Ajunul Crăciunului !

Întotdeauna Mircea Boteanu se ducea în familie de sărbători ; de data asta însă rămase în Bucureşti. Ce să mai caute la ai lui, în izolatul tîrg din Moldova ?

De cîteva zile n-a mai vorbit cu nimeni. N-a avut cum. A stat numai în casă, a citit şi a scris. În astă-seară el ar

fi vrut să lege cu cineva o discuție oarecare, un schimb de vorbe cît de neînsemnate, dar nu **s-a întîlnit cu nici un** cunoscut.

Traversează Calea Victoriei.

La Capșa nu vede pe nimeni. Parcă-i o casă contaminată de ciumă și acum, o dată pe an, așteaptă goală să fie dezinfectată.

Localurile sînt cam anemice. Teatrele închise.

Un ger uscat, tăios, sălbatic, la fel cu stepele vastei Rusii, de unde pornește și vine la noi, îi biciuiește fața, cu sfichiuri de plumb.

Stingher, ca umbra unei mumii egiptene, fugită din închisoarea piramidelor eterne, Mircea Boteanu, îmbrăcat în negru de sus pînă jos, s-o dungă de fular alb încercuit în jurul gîtului, calcă încet, cu pași de cadență fixă, rar de tot, de pare cel mai puțin grăbit om din lume, deși are de mers o bucată bună, aproape întreagă Calea Victoriei pînă-n strada Frumoasă unde locuiește.

Vitrinele împodobite cu ingeniozitate, încărcate cu noutăți pompoase și de sezon, pentru atîtea zile de sărbători și luminate cu nenumărate becuri, pe el nu-l rețin cît de puțin, ca și cum n-ar exista. Doar unele ferestre mari ale librăriilor din cale îl mai opresc, la ora asta tîrzie, cum se întîmplă de obicei cînd se întoarce nocturn spre casă.

Mircea Boteanu nu-și știe decît gîndurile lui.

Dacă l-ar urmări cineva în acest mers automat extrem de încet, cu aparență de liniște și calm desăvîrșit, ar fi cuprins, fără îndoială, de chinul și mînia reacțiunii de viteză care predomină și înfruntă toate căile secolului prezent...

*

* *

După aproape o oră, în care a parcurs mai bine de doi kilometri, Mircea Boteanu pășește pe poarta locuinții lui. Cu un gest mecanic, de deprindere veche, o împinge cu mîna în urmă și poarta se închide singură. Curtea lungă și asfaltată îi ascultă umbletul de apaș. În fund în casa izolată în tăcere și semiîntuneric, sub ramuri desfrunzite de copaci, Mircea închiriase încă de la stabilirea lui în Capitală, de acum un an, un apartament modest, dar curat,

sănătos și potrivit unui om studios, compus dintr-un antreu, o bucătărie în stînga și o odaie de dormit în dreapta. Pentru un alt chiriaș, căsătorit, antreul, care e spațios cît o cameră obișnuită, ar fi suplinit fără inconveniență locul sufrageriei și al biroului. Tînărul profesor însă ține în bucătărie lemne, în antreu cîteva lăzi voluminoase cu cărți și vechituri de colecții periodice, scotocite și adunate din praful anticăriilor și cîteva lucruri, mobilă sumară : o măsuță, un lavoar de marmură, două scaune, o dormeză, un cuier, o scoarță românească așternută pe dușumea și o plantă cu foi late, exotice, într-un colț. Biroul de lucru și rafturile de cărți, care cer să fie mai la-ndemînă, le are în camera, destul de încăpătoare de altfel, în care citește, scrie și doarme. Mircea Boteanu răsucește butonul și aprinde lumina. Un divan larg ține locul patului. E desfăcut pentru culcare. Pe perne, de sub plapuma cu marginea îndoită, se arată pijamaua de zefir. Fiind mai frig în noaptea asta, el își aduce o pijama mai groasă, de diftină, nedesfăcută, cum a fost scoasă din teanc. Pe pereții din colțul care mărginește divanul în unghi drept, atîrnă o scoarță de lînă cu înflorituri românești. Cîteva perne coltuce și rotunde, cu fețe de fir de mătase, stau una peste alta deasupra, pe cuvertura plușată, împăturită și așezată pe un scaun. Jos e întins un covor mare, de bună calitate, țesătură persană, care intră și sub biroul mare, negru, încărcat cu teancuri de tomuri de cărți. Patru fotolii, patru scaune de culoarea mahonului și trei pînze de pictură aleasă, două cumpărate, una dăruită de un prieten și frumos înrămate, încheie cu noptiera și garderoba interiorul simplu, dar primitor al odăii. Toate lucrurile sînt ale lui. În dorința sa de-a avea cîndva un cămin spațios și comod, se mulțumește deocamdată cu ceea ce putuse să strîngă din puținele lui economii. Slujnica bătrînă și neschimbată a gazdei îi face curățenie și-i ațîță focul.

Își dezbracă paltonul și-l aruncă pe un fotoliu. În cameră s-a făcut frig. În soba aproape rece, focul e stins de mult.

Afară greul scrîșnește sec printre crengile bătute de vînt, cu foșnet de oase înghețate. Și-n soba de tuci din antreu, fata din casă face focul o dată pe zi, seara. Acum e stins de-a binelea. Cu mîinile la spate, Mircea Boteanu

își lipește spinarea de soba de teracotă. Parcă tot mai caldă e soba decît trupul lui rece și înfrigurat. Rămîne așa cîteva minute, privind cu mintea, undeva, în peretele din față, într-un singur punct, ireal, al gîndurilor lui. Apoi își scoate ceasul din buzunarul vestei și-l pune pe noptieră, lîngă un teanc de cărți învîrstate cu reviste și alte publicații, ceva mai largi în dimensiuni. Stinge lumina de la birou și aprinde becul cu abajur de sticlă mată, înflorată, de pe noptieră. Se dezbracă. Își trage pe el pijamaua și se bagă în așternut. Din dreapta, de pe noptieră, ia un număr recent al unei foi periodice în care el tipărise un studiu critic asupra unui scriitor reputat. Trece cu ochii în corpul revistei. Citește o poezie în care autorul ei strălucește printr-un mare vid de inspirație. Lipsa elementelor esențiale, constitutive, ce trebuie să închege un tot armonios în creația unui astfel de produs de artă, e mascată cu zorzoane de inversiuni stilistice agramaticale și printr-o căutată expresie formală, care rămîne singura preocupare a autorului. Cuvintele adunate de oriunde și alăturate în înșiruirea de strofe și rime sînt forțate să contribuie cu sensuri dincolo de cuprinsul lor, sensuri pe care nu le au și la care se opun. De altfel criza poeziei, sau mai bine zis a consumului de poezie, nu se datorește în primul rînd lipsei de cititori, acuzați fără vină, în masă, de nepricepere, după cum a ajuns greșit să se creadă, ci debitorilor de stihuri goale, mulți, chiar prea mulți la număr, întrecîndu-se unii pe alții, pe toate căile, să-și impună marfa cu etichete de osanale țipătoare care însă provoacă deziluzii și nedumeriri în publicul lector, pe care-l intoxică pînă la îngrețoșare prin majoritatea publicațiilor literare curente. Astfel înșelat publicul lector, dispare din el și puțina predispoziție a sufletelor dornice de-o evadare temporară, prin lectură, din strîmta și searbăda realitate, într-o lume cu pajiști înflorite de vis. Mircea Boteanu întoarce foile și stăruie lung asupra rîndurilor de la cronică. Apoi dă înapoi, la sumar, și se oprește la studiul semnat de el. N-a avut timp să-l citească pînă acuma. Și nici nu l-ar mai citi, dacă nu i-ar fi teamă de vreo eroare de tipar, care ar putea să-l întristeze cît un naufragiu pe o mare înfuriată, unde s-ar afla fără colac de salvare. Cuvîntul ieșit la lu-

mină, conturat, pecetluit de cerneala tiparului, e asumarea unui fapt împlinit, singurul valabil să provoace cele dintîi impresii. Mircea Boteanu își parcurge atent, printre frazele liric exprimate, starea de suflet din clipele în care și-a înșirat ideile în scris. Studiul a apărut corect și plăcut imprimat. Omul se ridică, întinde mîna și stinge lumina.

În odaie a năvălit întunericul. Ferestrele par două cearșafuri albe întinse la uscat, încadrate-n negru de gardul pereților.

Odată cu întunericul de-afară, gîndurile din noaptea sufletului său pribeag se rostogolesc și ele.

În ceasurile înserării, acolo în Moldova, băieții au gîngurit lîngă ferestre colinde cu acele melodii populare simple și duioase, adevărate creații ale folclorului, transmis din generație în generație... Și Mircea Boteanu învățase astfel de cîntece, cînd era copil, de la bunicul și de la alți oameni care veneau pe la casa lor. Nu-și aduce aminte de titlurile lor. Nici nu crede să fi avut titluri. Ele erau numite după versul cu care începeau. Și acum îi sună în urechi, cu aceleași tonuri de demult, cu melodiile lor, alături de fragmente de versuri răsărite-n memorie. Parcă aude bine, parcă se vede și el îngînînd cu celălalt tovarăș, un băiat din vecini :

„Pe patru stînci de argint
Pe sub nori de mărgărint...“

sau altul :

„Sculați, sculați, boieri mari,
Și voi toți, români plugari,
Că vă vin colindători
Noaptea pe la cîntători...“

sau un altul :

„La poarta lui Ștefan-Vodă
Mulți boieri mai stau de vorbă...“

Simte că nu poate să doarmă. În toți anii, afară de cel în care se găsea la Paris, se ducea în familie. Și anul trecut pe vremea asta tot printre cei de-acasă era. Acum nu mai avea ce căuta. El nu e omul care să ocolească adevărul. Nu voia să cadă nimănui silnic cu vorba sau cu prezența sa.

Războiul adusese după el inevitabile schimbări și prefaceri.

La un an după moartea lui Ștefan Boteanu, văduva Natalia Boteanu se recăsători. Treburi multe, gospodărie, vie, cîmp și toate celelalte cereau o veghe de om care să aibă oarecare tragere de inimă la o astfel de viață. Cine putea să intre fără interes personal ca să conviețuiască alături de-o femeie care are răspunderea a șase copii, mai ales că ei, copiii, rămîneau moștenitori la o avere cu ceva mai mare decît a mamei lor ? Nimeni fără interes ! Totuși, Natalia Boteanu făcu pasul. Pe cine putea alege ? Vreunul din cei cu stare din împrejurimi, care poate ar fi căutat să stoarcă și să-și mărească situația lui ? Nu ! Natalia Boteanu s-a recăsătorit cu un necunoscut pentru ținutul în care venea. Un fost lucrător la sondele de petrol de la Bușteni, Cîmpina și Moreni, proaspăt demobilizat, ceva mai tînăr decît mama lui Mircea Boteanu, părea dornic de schimbarea ocupației. Omul cunoștea familia lui Boteanu din timpul războiului, cînd locuise cîteva luni, cu o coloană de căruțe de la aprovizionare la care era caporal, în una din odăile din ograda Nataliei Boteanu care se găsea în spatele frontului. Îmbrăcat curățel și cu maniere urbane, decît cu mîinile prin păcură, omul socoti că putea trăi mai nimerit ca podgorean și agricultor. Noul venit spunea că posedă și el lîngă Vălenii lui Iorga multe pogoane cu livezi de pruni, case și terenuri petrolifere. Nu-i cerea nimeni să spună, ori să facă dovezi. Dar chiar după încheierea actelor la ofițerul stării civile, omul își arătase firea lui adevărată așa cum era : pus pe ceartă din orice fleac. Imediat după război, copiii au fost dați la școli. Cei mai mari la liceu, ultimii la cursul primar. În primii ani următori războiului, lucrurile mergeau trecute cu vederea. Via scăpase bună și fusese bine îngrijită de Natalia, încît în toamna anului 1918 a adus un venit peste așteptări. Vinul și strugurii se căutau ca iarba de leac.

Pentru continuarea cursurilor secundare întrerupte în cei trei ani de război, Mircea Boteanu se înscrise la liceul „Unirea“ din Focşani. Oraşul de lîngă apa Milcovului, de la fosta graniță dintre cele două principate : Moldova și Muntenia, cu relicve din trecutul istoric, cu un centru intelectual mai dezvoltat şi cu o urbanitate mai aleasă, îl atrăsese ca o a doua mamă a adolescenței. În aceşti ani, de la 1919, ca elev de liceu, Mircea Boteanu cu o rîvnă şi o pasiune neistovită, cu elanuri superioare, conştiente, stimulate de ambiții nemărturisite, îşi formă o lectură din cele mai întinse, citind zi şi noapte romane, poezii, istorie, critică, filozofie, teatru, din toate literaturile lumii, clasici, moderni şi contemporani şi scriitori români din toate epocile și din toate curentele literare. Varietatea de lectură, trecerea de la un domeniu de idei la altul constituiau o desfătare şi o împrospătare de forțe pentru memorie şi atenție, ca o evadare din lumea în care trăia. Printre aceste preocupări, în ceasuri de visare, Mircea Boteanu scria poezii, picta în ulei diferite motive de viață rustică şi peisaje, sau schița cu creionul chipuri de oameni, ori aspecte realiste după natură.

În liniştea odăii de la gazda lui, Ion Teodoru, muncitor, o familie plină de omenie şi primitoare, de pe strada Asanache nr. 9, unde locui cei patru ani urmați la Focşani, îşi cristaliză el cele dintîi aspirații de viitor şi-şi realiză cele dintîi începuturi literare.

La familia Ion Teodoru, Boteanu a fost recomandat de prietenul său din copilărie, Nastase Bricean, elev şi el la acelaşi liceu şi care locuia din toamnă, de la începutul cursurilor, acolo.

Cei doi prieteni elevi nu mai erau acum în aceeaşi clasă împreună ca la cursurile primare. Mircea pierduse mai mulți ani din cauza războiului, iar Nastase mai puțini.

Locuiau la gazdă în aceeaşi cameră, destul de mare, avînd fiecare patul cu lenjeria de-acasă şi măsuța lui de scris şi făcut lecțiile. În anul următor, mai veni în aceeaşi cameră în gazdă Octav, fratele mai mic al lui Mircea, tot ca elev la liceul „Unirea“.

Cu toții se înțelegeau foarte bine, ca adevărați prieteni de idei şi năzuinți sănătoase, şi au rămas la aceeaşi gazdă,

mulțumiți de îngrijire și supraveghere, mai mulți ani la rînd ca în a doua familie.

Tot aici la Focșani făcu cunoștință cu ideile socialiste. Mircea trecuse printr-o întîmplare care îl pusese pe gînduri.

Era în martie 1920. Generalul Averescu și partidul condus de el, „Partidul Poporului", veniseră la putere. Într-o duminică, pe cînd Mircea se întorcea de la Nicorești cu căruța spre gara Cozmești, de unde să ia trenul personal Iași-București, pentru a merge la Focșani, se urcară în căruță la el un jandarm și un arestat. Arestatul, cu mîinile legate la spate, era un om chipeș, cu șapcă de piele, ce părea un muncitor de la oraș.

— Ce-a făcut dumnealui ? îl întrebă Mircea pe jandarmul care ținea arma îndreptată spre cel arestat.

— Ce să facă, domnule elev, răspunse jandarmul privind la șapca de liceu pe care erau cusute pe postav deasupra cozorocului inițialele *L.U.*, s-a săturat de bine și în loc să stea la serviciul lui de mecanic pe locomotivă, să conducă trenul, s-a apucat de propagandă socialistă la Nicorești, cu Vasile Ionescu, armurierul, alt nărăvaș mai vechi, venit din Galați, acum în preajma alegerilor. E un comunist periculos, trebuie să-l predau la Siguranță la Tecuci.

— Nu pot să conduc locomotiva amețit de foame. Să ni se dea salarii mai omenești, din care să putem trăi noi și familiile noastre. Ne-am săturat de mizerie, foame și boli, nu de bine, răspunse cel arestat.

— Îți ordon să încetezi cu propaganda și să taci, se răsti jandarmul înfuriat, auzind cuvintele comunistului.

În gară la Cozmești, jandarmul cu cel arestat luară trenul spre Tecuci, iar după puțin timp, Mircea Boteanu urcă în personalul de Iași-București care trecea prin Mărășești, Focșani.

Atunci, în urma unor asemenea acțiuni parțiale, s-a ajuns la greva generală a muncitorilor de la C.F.R. din toamna lui 1920. Guvernul generalului Averescu s-a văzut silit să mărească salariile și, ca să preîntîmpine pe viitor asemenea greve masive, a luat hotărîrea să înființeze mai multe regimente de ostași, care să facă armata la căile ferate și care să-i poată înlocui pe muncitori în caz de grevă.

Din acea zi de duminică din martie 1920, în care Mircea Boteanu a călătorit cu căruța alături de arestatul comunist, el începu, pe lîngă celelalte preocupări din toate zilele, a se interesa intens, nu ca pînă acum, de ideile mișcării socialiste din țara noastră. Căută și cumpără aproape toate broșurile care apăreau în acei ani 1919—1923, la Editura Socialistă din București, devenită librăria „Casa Poporului", fie procurate de la unele chioșcuri de ziare din Focșani, fie comandate direct prin poștă, din București. Printre aceste cărți și broșuri se întîlneau: *Problemele puterii sovietelor de* V. I. Lenin, la Cercul de „Editură Socialistă" din București, *Manifestul Comunist* de Karl Marx și Fr. Engels, după o ediție germană, tradusă de Ioan Sion, București, 1920, *Socialismul și intelectualii* de Paul Lafargue, *Concepția materialistă a istoriei* de Const. Dobrogeanu-Gherea, *Originile socialismului științific* de Fr. Engels, *Unde duce colaborarea* de P. Constantinescu-Iași, și multe altele.

În Focșani, Boteanu mai făcu cunoștință cu lucrătorul tipograf socialist Mardare — culegător de litere — care a muncit un timp la tipografia „Lucrătorii asociați", de unde a trecut la „Cartea Putnei" a bătrînului tipograf Panaite Alexandrescu, ceva mai cumsecade decît primul patron. Culegătorul Mardare locuia cu familia pe aceeași stradă, Asanache, chiar la începutul ei pe stînga, adică tot pe strada unde locuia și Mircea Boteanu la gazdă. Mardare avea mai mulți copii, printre care un băiat mai mare, în cursul superior de liceu. Prin muncitorul tipograf Mardare, Mircea Boteanu mai făcu cunoștință cu alți cîțiva socialiști din Focșani.

Din contactul cu acești meseriași și muncitori, și mai cu seamă din lecturile numeroaselor cărți, broșuri și reviste, el fu atras de timpuriu de ideile socialiste și de istoria mișcărilor muncitorești. Vedea în aceste idei un nobil ideal de luptă împotriva nedreptăților sociale, împotriva exploatării omului de către om, împotriva ignoranței și a superstițiilor și împotriva tuturor relelor care apasă pe cei săraci, slabi, neputincioși, loviți și ținuți de legi strîmbe, *într-o robie liberă legală,* LIBERTATEA DE A MURI DE FOAME, DE MIZERII ȘI DE BOLI.

Mircea Boteanu credea în biruința unor asemenea idei, ca și cum ar fi privit frumusețea unui tablou-peisaj, pictat de un maestru, sau ca și cum ar fi ascultat armonia unei bucăți muzicale înălțătoare. Credea în biruința unor asemenea idei, dar practic el nu vedea *cum* și nici mijloacele și căile de urmat. Burghezia părea că-și ține frînele solid.

Dar în zilele vacanțelor, mai ales în vacanțele de vară, cuceririle spirituale ale lui Mircea Boteanu atingeau culmi care puteau fi socotite ca adevărate clipe de fericire, singurele momente din viața lui, fără griji mărunte, fără zbuciumul lumii dinafară, fără pete de nori și furtuni peste luceferii idealurilor lui de adolescent, care simțea în suflet chemări misterioase.

După ce și-a terminat liceul, s-a înscris la Universitatea din București. În primul an de studii a fost întreținut de-acasă. În anii următori, însă, treburile la gospodăria părintească mergeau din ce în ce mai greu. Via cultivată cu nepricepere își scăzuse rodul, care, așa scăzut cum era, nu avea cel puțin un preț rezonabil, din cauza taxelor excesive de consumație. În astfel de situație, înăsprită de împrejurări, cheltuielile familiei trebuiau restrînse. Cu mijloace reduse de acasă, fără nici un ajutor de la nimeni, fiindcă nu avea pe nimeni, fără bursă ori scutire de taxă, studentul Mircea Boteanu își trecu ultimii ani la facultate muncind, tăcut, singur și din greu, suplinind ore izolate la cîte o catedră de liceu, dînd lecții particulare, ori colaborînd la vreo gazetă de la care era slab plătit. Tatăl lui, Ștefan Boteanu, plănuise ca Mircea să facă studiile universitare în străinătate : un doctorat în filozofie în Germania și unul în litere la Paris. Ieșit din facultatea din București, trimise cereri la mai multe inspectorate, pentru a intra în învățămîntul secundar. Primi o singură confirmare că e numit profesor suplinitor la un gimnaziu din Ardeal, într-un tîrg izolat, Cohalm, cu stația de cale ferată Rupea. Dar noua ocupație, care părea să-i aducă speranțe și gînduri mai bune, i-a arătat chiar de la început colții de crocodil ai realității. Ajuns la post, deziluziile îl întîmpinară la fiecare pas. Gimnaziul era improvizat în localul unei școli primare, neîncăpătoare. Clădirea nouă, proprie, spațioasă, ridicată-n cărămidă roșie, aștepta stingheră pe coasta unui deal să fie terminată. Era după zece zile de la

deschiderea cursurilor, cînd Mircea Boteanu ajunsese în acea localitate şi nu mai era nimeni la şcoală din corpul profesoral.

Directorul alerga cu zilele după dascăli. Parcă voia să-i prindă cu arcanul. Singur, noul sosit, debutantul Mircea Boteanu suplinea pe toţi şi făcea de toate. Suna clopoţelul de intrare, ţinea loc de odagiu, de secretar, de profesor şi de director. Afară de viaţa de la şcoală, cea particulară era şi mai nesuferită. Umbla de trei zile, şi cameră de locuit încă nu găsise. Saşii, care formau majoritatea populaţiei, nu priveau cu ochi buni venirea unui profesor român. Boteanu trăsese la hotel Coroana, „cu tot confortul modern". primul şi ultimul hotel. Era un han de ţară, cum sînt cele obişnuite în satele din Ardeal şi Moldova. Deasupra unui grajd lung în care mugeau bivoliţele şi vacile, erau orînduite cîteva camere. În una locuia şi Mircea Boteanu, care era silit să-şi petreacă urîtul, ascultînd toată noaptea, în camera lui, guiţatul guzganilor mari cît purceii sugaci. Căci şoarecii aceştia, care ar fi dat o supă admirabilă parizienilor în timpul asediului de către germani la 1870, dănţuiau diabolic, într-o horă nebună, pe sub pat, pe lîngă lavoar, pe lîngă pantofii descălţaţi, pînă-n zori de zi, cînd, desigur, se retrăgeau, după petrecere, în culcuşurile lor din ieslele grajdului de dedesubt. S-apropia pe atunci sfîrşitul lui octombrie, cu rînjetul unui frig prematur. Mircea Boteanu avea de terminat cîteva studii, care trebuiau expediate fără-ntîrziere la tipografie. Într-o duminică dimineaţa nu mai putu scrie. Gerul se lăsase brusc. Se spălase cu apa aproape îngheţată. Degetele îi amorţiseră. Mîinile şi picioarele aproape nu le mai simţea. Se hotărîse. În acel tîrg nu mai putea rămîne, cu toată dragostea lui de şcoală. Abia atunci înţelese el de ce nu stau profesorii acolo. Vorbi la telefon cu inspectoratul respectiv şi după un popas de zece zile îşi adună cărţile şi-şi luă drumul în alt tîrg, la Diciosînmartin, această capitală de judeţ, unde a rămas un an şi unde a cunoscut-o pe Deluţa Sachelarie.

...Şi, înaintea lui Mircea Boteanu, culcat pe divanul estompat în umbra odăii, viaţa lui trecută îi apare crudă,

stigmatizată de contraste, desfășurată acum ca o poveste al cărui erou se miră cum de-a fost el...

După primul an de profesorat în învățămîntul secundar, tînărul Mircea Boteanu, dornic de o evadare într-o lume cu orizonturi mai largi, a plecat în străinătate. Deși își avea banii măsurați, după toate socotelile făcute, pentru o ședere de un an, totuși, se abătu de la itinerarul călătoriei directe și, cu mici cheltuieli neprevăzute, vizită cîteva capitale din lungul drumului : Budapesta, Viena și Praga, prin care rămase cîteva zile. Ajuns în Franța, unde își propusese să-și treacă doctoratul în filozofie, se opri mai întîi la Dijon, apoi trecu la Paris, care îi oferea tot ce dorea : muzee, biblioteci și institute de artă, literatură, filozofie și cursuri de tot felul de cercetat și audiat. La început, în prima lună, străinul Mircea Boteanu, lipsit de experiența vieții marii metropole, caracteristică Parisului, se simțea stingher, nefamiliarizat cu aspectul multicolor, variat și vast al străzilor și cu felul de program regulat al timpului de lucru la zi. Era silit uneori de împrejurări să depășească, în cheltuielile zilnice, sume de bani mai mari decît cele obișnuite, ceea ce tulbura echilibrul bugetului personal. Se întîlni apoi cu compatrioți, printre care unii foști colegi de liceu, cu un stagiu mai vechi în capitala Franței, încît cunoșteau toate subsolurile vieții studențești de acolo. La îndemnul unuia dintre aceștia, Mircea Boteanu își schimbă locuința într-un cartier mai aproape de centrul de activități intelectuale, mai bună și mai ieftină. La fel procedă și cu masa. La cursuri se împrieteni și cu studenți de alte naționalități, cu care își împărtăși, reciproc, multe cunoștinți și informații despre poporul și cultura țării respective.

Dar preocuparea de căpetenie erau studiile de specialitate, pentru care mersese acolo. Își concentră activitatea în jurul cursurilor ținute la „*École de Hautes Études*" și la Sorbona de străluciții ei profesori de metafizică și psihologie experimentală, care forma miezul filozofiei lui Henri Bergson, gînditor foarte discutat și felurit apreciat. Mircea Boteanu cercetă cu pasiune, printr-o lectură asiduă, coordonată, rumegată pe îndelete, cu metoda omului calculat, întreaga operă a filozofului, fie adunată în vo-

lume, fie împrăştiată fragmentar în periodicele timpului parcurs de activitatea lui contempornă. Se concentră apoi pentru disecţia determinării ideilor dorite asupra lucrărilor de sinteză capitală : *Essai sur les données de la conscience. L'Evolution créatrice, Matière et Mémoire* şi *Introduction dans l'étude de la Métaphysique*. Consultînd şi acumulînd o bibliografie bogată, în special cărţi şi publicaţii care oglindeau, într-un fel sau altul, filoanele sistemului bergsonian, tocmai teoria intuiţiei, axul principal pe care filozoful francez îşi brodează concepţiile, temă ce mai fusese obiect de discuţie în lucrări anterioare şi în diferite articole scrise de alţi cercetători, Mircea Boteanu îşi intitulă studiul proiectat pentru teza de doctorat : *L'Intuitionisme de Bergson*. Mai mult decît o lucrare didactică, rece, anemică, însăilată doar din compilaţii şi citate, rupte de ici de colo, pro sau contra, aşa cum fac, după un obicei perpetuu, impus de profesori, la multe facultăţi, mai toţi candidaţii pregătiţi sau nepregătiţi, Mircea Boteanu voia să-şi întemeieze studiul său cu mijloace pe cît posibil proprii de interpretare, într-o expunere limpede, susţinută de o logică impecabilă. El găsea cu cale că o adevărată lucrare asupra unei chestiuni deliberate şi de alţii trebuia să aducă în mod ştiinţific o contribuţie personală, pe lîngă erudiţia textelor consultate, singurul fapt care l-ar fi îndreptăţit să fie propus la recunoaşterea unui titlu mai înalt.

Studiind ideile lui Bergson, pe care numai în parte le admitea ca valoare filozofică, Mircea Boteanu se văzu în faţa unor lecturi în care găsea prilejul să-şi confirme unele din reflexiile sale personale elaborate în ceasuri de meditaţii asupra înţelegerii vieţii şi asupra fenomenelor înconjurătoare. De aceea, lucrarea sa, *L'Intuitionisme de Bergson*, era construită şi pe convingeri personale, deosebite de ideile filozofului francez, convingeri cu care Mircea Boteanu îşi oglindea imagini proprii. Combătea astfel ideile lui Bergson cu privire la împrumuturile şi adeziunile lui la filozofia idealistă şi la procesul de creaţie în artă. Bergson susţinea că anumite stări sufleteşti : întristare, bucurie, spaimă, inspiraţie nu pot niciodată reveni întocmai, cu aceeaşi putere de emoţie şi în acelaşi grad de intensitate. Mircea Boteanu susţinea că inspiraţia la un ar-

tist, poet, pictor, compozitor etc. nu este o stare sufletească obişnuită ca întristarea sau spaima, întîlnite la oamenii obişnuiţi, ci este o manifestare cu totul aparte, care depăşeşte pe cele comune şi, într-o formă deosebită, poate readuce sau poate primi pe suprafaţa conştiinţei reveniri succesive ale stărilor emotive cu aceeaşi putere şi cu aceeaşi intensitate, ba chiar şi mai mare decît cele apărute întîia dată. Inspiraţia în artă, în cursul elaborării unei opere, conţine zguduiri interioare care se repetă pînă ce capătă formele expresiei cît mai apropiate de viziunea autorului.

Apariţia inspiraţiei, scria Boteanu, de la actul iluminării conceptuale, care aparţine spontaneităţii şi provine dintr-o sferă imprecisă, nebuloasă la început, trece la o durată treptată de adîncire, de conturare, de şlefuire diamantină, de vibraţie intensă, incandescentă, din flăcări şi lumini, care se repetă mereu în momentele trăirii şi realizării creatoare. Toate etapele unor variante, de pildă, în poezie, de la prima la cea din urmă formă, sau în pictură, de la schiţa din aer liber la prelucrarea din atelier, nu sînt decît momente de revenire ale unor puternice stări emotive ale inspiraţiei, în căutarea formelor celor mai artistice de viaţă proprie, pentru subiectul urmărit.

În acest sector, Mircea Boteanu dovedea că concepţia intuiţionistă a lui Henri Bergson era total greşită, falimentară şi infirmată de analiza critică a procesului de creaţie a atîtor opere de talent sau de geniu de diferiţi autori din literatura universală.

În concluzii, el mai consemna faţă de doctrina bergsoniană şi alte rezerve bine motivate.

După un an de studii, tînărul candidat îşi susţinu teza de doctorat, pe care o promovă în toamnă. Întors după aceasta în ţară, cum n-avea trecut examenul de capacitate pentru a fi încadrat profesor titular provizoriu în învăţămîntul secundar, Mircea Boteanu se văzu pus în situaţia de a rămîne fără catedră. Catedrele vacante erau date în suplinire. La sfîrşitul lui octombrie postulanţii fuseseră numiţi. Era la o lună după deschiderea şcolilor. Aşa părea faptul în ziua revenirii în Capitală. Totuşi, chestiunea în fond nu era de loc gravă şi se aranjă repede. Mai ales că

Mircea Boteanu, pentru mai multă siguranță, avusese grijă să meargă la minister, însoțit de un prieten profesor, Eugen Munteanu, senator ardelean, care era bine văzut de ministru și de directorii generali. Mai mult decît se aștepta, după cinci minute de audiență, cu schimbări de impresii din călătoria de studii din Franța, pe un ton amical, binevoitor, domnul ministru dispuse simplu ca tînărul Mircea Boteanu, al cărui nume îl reținuse din scrierile publicate, să fie numit suplinitor la un liceu, chiar în București. Așa că Mircea Boteanu se stabili în Capitală.

Odată aciuat cu culcușul sub un acoperiș unde știa că-l așteaptă cărțile și masa de scris, tînărul profesor simțea că nu-l lasă să doarmă un dor nespus de muncă, de viață creatoare, de afirmare. Continuă să lucreze și mai cu ardoare și mai intens ca pînă atunci. Puse la punct, prin cercetări minuțioase, materialul mai multor probleme concepute și adunate treptat de mai mulți ani. În primul an a făcut să apară trei volume de studii critice și de istorie literară, la intervale de cîteva luni unul după altul. Apariția acestor scrieri a stîrnit în cercurile publicistice polemici vii și lătrături de cățel-literați dornici de o ilustrare într-un fel, sălășluiți de azi pe mîine în subsoluri de redacții. Cea mai caldă înțelegere însă îi venea lui Mircea Boteanu de la unul din profesorii de la facultate, unul din foștii dascăli, iubit și stimat, care îl urmărise în ceea ce publica și-l apreciase pentru lucrările de seminar. Profesorul acesta era un înțelept, un om ajuns la demnitatea ce o ocupa prin sîrguința neobosită și roadele culturii lui vaste. Crescut pe plaiul Macedoniei împilate de juguri străine, unde era născut, omul aducea cu sine expresia dîrză și imperativă de a fi a unei voințe oțelite, capabilă de eforturi, așa cum toți românii macedoneni s-au șlefuit și colțurat caracteristic de eroziunile aspre ale vremii, în dreptul lor de existență. În toamnă, profesorul acesta îl înștiință pe Mircea Boteanu că potrivit propunerii consiliului Facultății de litere, în baza lucrărilor de specialitate publicate și a activității publicistice, e numit conferențiar suplinitor în postul nou înființat. Astfel, la sfîrșitul lui noiembrie, la referatul decanului, se văzu confirmat de minister în învățămîntul superior, unde își începu lecțiunile.

De atunci a trecut un an și două luni.

În această vreme, vacanțele din cursul anului școlar Boteanu și le petrecea, ca de obicei, în familia părintească. Îi plăceau dealurile, apele Siretului și via bună și darnică în poamă și must. În timpul din urmă, însă, treburile stagnau. Doi ani de secetă unul după altul au adus pagube simțitoare. În cîmpul ars de soare, muncit și trudit, nu mai era nimic de cules. Sămînța și arătura erau bani pierduți. Apoi alți bani se cheltuiau pentru cumpărăturile necesare consumului alimentar și alți bani pentru hrana vitelor, fînețuri, orz și ovăz aduse din județul Putna, de peste Siret. Veniturile se împuținară. Rămînea produsul viei, care dădea rod înfruntînd seceta și care, la orice preț al zilei, însemna totuși un venit sigur.

În toamna trecută însă, în urma unor discuții în familie cu privire la vînzarea vinului, Mircea Boteanu, pentru că intervenise energic, ușurase tranșarea și condițiile de plată cu negustorul cumpărător, care acordase chiar un aconto destul de mare cînd strugurii erau încă pe butuci, se văzu acuzat pe nedrept, pe motivul că nu procedase „cum trebuie“, deși el făcuse mai mult decît se putea face în acele împrejurări de mare criză financiară. Apoi, pe lîngă acest fapt, alte învinuiri gratuite, fără nici o legătură cu vînzarea vinului, absurde, îl amărîră și mai mult pe bietul Mircea Boteanu. De atunci, marea lui iubire, slăbiciunea pentru cei din mijlocul cărora plecase, se văzu pusă la o limită. Relațiile lui cu familia au devenit reci, convenționale. Pe toți îi servise ca un adevărat frate mai mare, ca un rob al lor, îi ajutase cu ce putuse, îi îndrumase către școli, către lumea rațiunii și a conștiinței superioare, alergase întotdeauna, lăsîndu-și interesele lui baltă, cu zilele și săptămînile, să intervină pentru ei și pentru drepturile lor, și de la toți membrii familiei Mircea Boteanu culesese nemulțumiri și pretenții mai mari decît cele măsurate cu bunul simț. Frații lui nu se mai gîndeau la el. Cu singurul lui frate, frate și totodată prieten în adevăratul înțeles al cuvîntului, Octav, cu care crescuse prin inteligență și sete de cultură într-o rară îngemănare spirituală, nu mai era acum în termeni buni. Cu el, mai mult decît cu ceilalți

frați care erau mai mici de vîrstă, Mircea Boteanu își petrecuse copilăria în casa familiei lor, cu atîtea amintiri de neuitat, cu zmeie zbîrnîitoare, cu jocuri în cîrduri de copii la vie, cu hoinăreli de zile lungi de vară și cu alergări și pozne pe drumurile dealurilor cu podgorii și pe văile Siretului la scăldat... Urmînd cursurile liceului la Focșani, au stat amîndoi la aceeași gazdă. Au scos împreună reviste literare cu începuturi de afirmare în publicistică și în literatură. Plăteau abonamentele și primeau împreună treisprezece periodice literare din Franța, trei din Italia, două din Spania și una hispano-americană. Ca elev de liceu, însă, Octav Boteanu citise enorm și multilateral literatură din toate ramurile : filozofie, istorie, arte, sociologie etc. și a tradus din Rainer Maria Rilke, Jean Cassou, Maurice Betz. Mai recent, Octav Boteanu a publicat la București primul roman tradus de el în românește : *Climats* de André Maurois, scriitor francez, mult gustat și apreciat pentru talentul biografiilor, cu care se impusese tot mai mult în deceniul de după primul război mondial. Critica literară din România îl discuta în mare majoritate cu elogii. Octav Boteanu era în corespondență cu André Maurois, pentru care manifesta multă simpatie. Afară de traduceri, Octav Boteanu mai are pe șantier nuvele, romane originale și o sumedenie de alte lucrări începute la care redactează mereu, adună material, proiectează scrieri noi, dar nu termină nici una din cele vechi, abătut de la ele de treburi mărunte și de grijile vieții. O dezordine haotică tronează în planurile lui, ca și în toate manuscrisele.

Neînțelegeri familiare au dus acum în urmă la o răceală acută între cei doi frați mai mari. Netrăind tatăl lor care cu autoritatea lui să-i împace și să arbitreze de partea cui stă dreptatea, cei doi frați ambițioși, în loc să fie tot mai uniți, se înstrăinează unul de altul pe zi ce trece. Mircea Boteanu simte și-l doare, dar nu-și mai poate călca mereu pe inimă și pe amorul lui propriu. În prezent, Octav ocupă o catedră de franceză într-un orășel din sudul Moldovei, Mihail face studii de arhitectură în Italia, sora lui, Caliopia, urmează să se căsătorească și ultimii doi frați

își duc la învățătură, mai mult tîrîș-grăpiș, cursurile secundare.

Într-un tîrziu, obosit de gînduri, Mircea Boteanu adoarme...

Zilele vacanței urmară, cu preocupări obișnuite, ca mai înainte : lectură, scris, cinema și teatru din cînd în cînd, expoziții de pictură, cîte-un păhăruț de vin cu cîțiva cunoscuți într-o seară și încolo tot cu gîndurile lui. Numai că, în această vreme, Mircea Boteanu, ambițios, mîndru și prea mult conștient de sine și de alții, începuse a deveni susceptibil. Începuse să se simtă neînțeles, neapreciat îndeajuns, plictisit de prezent, plictisit de politică, înmîniat de răsturnarea lucrurilor postbelice, de la o extremă la alta, de supremația minciunii, a lașității și a demagogiei, trîmbițate la toate răspîntiile zilei. Începuse să se vadă suspectat, cu adevărul lui smuls din caracterul intim al faptelor și trîntit în scris și în vorbă, aspru, deschis, în toată goliciunea lui. Pentru cei călcați, demascați cu îndrăzneala lui trecută de marginile obișnuite, Mircea Boteanu deveni periculos, temut și nesuferit. Articolele lui de specialiate ori de politică democrată, publicate în unele gazete și reviste, continuau o atitudine de critică hotărîtă, o clarificare de idei și fapte privite în adevăratul lor sens, și un suflet de mare și variată disciplină intelectuală. Era un mod de a vedea mai uman o valorificare de precepte elaborate, în lungul anilor de studii. Apoi, lipsa de cultură a unora cu care vrînd-nevrînd trebuia să vină în contact și să fie amabil, potrivit bunei creșteri, îl irita și-l dezgusta pînă la disprețul fățiș, ceea ce altădată trecea cu vederea într-o simplă și firească motivare : niciodată oamenii nu-s la fel... De n-ar fi prostia, răul și hoția, cum s-ar deosebi înțelepciunea, binele și cinstea ? Unii dintre aceștia erau dintre cunoscuții de demult, socotiți într-un fel prieteni, cu care se vedea silit cîteodată de pacostea împrejurărilor, să piardă cîte un ceas din vreme sau chiar mai mult, în care, cu aprobări vagi, cu zîmbete protocolare de gentilețe sufocantă, se simțea înădușit pînă la dureri de cap, ascultîndu-le fraze fără noimă, spirite răsuflate,

flecăreală de oameni mici şi mari, destăinuiri galante, în sfîrşit, toate prostiile capabile. În astfel de cazuri, Mircea Boteanu își păstra calmul cu sforțări care-l oboseau.

De aceea se hotărî, încă dinainte de Anul nou, pentru mai multă mulțumire sufletească, să nu mai dea prilejuri de amabilitate zaharistă celor dispuşi să-l întrebe „ce mai faci" şi să-l oprească-n stradă, nici celor care, în baza altor împrejurări similare, s-ar fi invitat de la o masă vecină, la masa lui, la restaurant, nici celor pe care îi întîlnea prin librării, în fine, nimănui, în afară de cîțiva cunoscuți prieteni de idei, cu care găsea întotdeauna că timpul îi era prea scurt pentru o întrevedere. Începuse să se izoleze. Voia să-și impună atotputernicia unei profunde solitudini sufletești, ceea ce nu putea găsi decît în vastul domeniu al gîndurilor lui, netulburate de forfoteala citadină.

Dar cum el era o fire complexă, în care deprinderea din instinct sociabil cu oamenii de orice fel îl învățase, în atîția ani de viață, multe și întemeiate adevăruri, acum îi venea cam greu să se despartă irevocabil de felul de viață obișnuit și necesar. De aceea, după primele săptămîni de retragere în sumbrul lui palat imaginar, se văzu în ajunul Crăciunului doritor de lumea plină de multele ei defecte și de puținele ei calități, dispus la discuții, fie şi banale. la un schimb de vorbe cît de neînsemnate. Însă întoarcerea lui Mircea Boteanu a fost temporară. El rămînea în continuă sustragere, în cochilia lui, mai mult o umbră care se strecura pe stradă atît ziua cît și noaptea, privind parcă vizionar, înainte, pe deasupra mulțimii nebăgată-n seamă, la depărtări de zeci de kilometri . . .

În zilele vacanței de iarnă a lucrat cu spor. A scris cîteva eseuri şi a citit mult. Şi-a împrospătat şi îmbogățit materialul izvoarelor în legătură cu prelegerile pe care le ținea la Universitate, în jurul romantismului și a factorilor lui de evoluție. Schema tuturor prelegerilor, pînă la sfîrșitul anului școlar, era distribuită pe capitole distincte, după un plan pe care-l avea mai dinainte.

La douăsprezece ianuarie au început cursurile. Mircea Boteanu, cu servieta la subsuoară, urcă la intrare, dupăamiază, scara Facultății de filozofie şi litere . . .

XIV

PATRIA RECUNOSCĂTOARE ŞI INVALIDUL NECUNOSCUT : GRIGORE BOGDAN

S-au scurs cinci săptămîni. Într-una din zile, Mircea Boteanu ieşind din librăria „Cartea Românească“ de pe bulevardul Academiei, porni cu paşi rari la dreapta spre centru. Era aproape de amiază. Soare de moină, lumină de cer senin şi pe stradă multă animaţie. Femei înfăşurate-n blănuri scumpe, cu paloarea buduarului în obraji, şi domni de toate nuanţele şi de toate vîrstele se încrucişau încolo şi-ncoace, sau se îndreptau în grupuri spre Calea Victoriei... Vînzătorii de ziare, copii şi copilandri zdrenţăroşi, guralivi, puhavi şi negricioşi, strigau cu vocale lungite numele cotidianelor atîrnate de gîtul lor, între scoarţe de carton la şolduri : „Universul“, „Adevărul“, „Epoca“ ... La o vitrină vecină cu vitrina librăriei, la fotograful Barash „Foto-glob“, pietoni amatori de poze recente se înghesuiau să vadă expuse cîteva şiraguri de ilustraţii senzaţionale, prinse în clişee de arta unui iscusit profesionist. Mai la o parte, pe marginea trotuarului, precupeţi ocazionali cu îndeletniciri fără muncă, agenţi de loterii fabuloase ţipau răguşiţi cîştiguri posibile şi imposibile, oferite cumpărătorilor, la cea mai apropiată tragere... În lungul străzii, tramvaie electrice cu clinchet de metal izbit, automobile grele şi elegante, o trăsură rătăcită în aglomeraţie, clacsoane, semnale, ţignale de gardieni publici dădeau, în mişunarea lor întretăiată, un aspect impunător, variat şi condensat tabloului desfăşurat în ritmul vieţii urbane din capitala României.

La întretăierea bulevardului Elisabeta cu Calea Victoriei, un gardian public care neputînd vorbi fusese poreclit de trecători „mutul“, într-o atitudine marţială, privind atent de pe locul său dintre şinele tramvaielor din centrul

răscrucii, se mișca energic cînd la stînga, cînd la dreapta, cu brațele întinse ca niște automate, arătînd direcția respectivă și dînd cale liberă circulației aglomerate de vehicule și pietoni.

Cînd „mutul", conștiincios în funcția lui, era nevoit să aibă explicații și să dea lămuriri, mai mult prin unele gîngăveli iritate și gesticulări totuși civilizate, unor cetățeni recalcitranți și cîteodată intenționat abuzivi, ca să-l necăjească, devenea simpatic și familiar, păstrîndu-și însă autoritatea în funcțiune.

Mircea Boteanu, fără să privească pe nimeni și la nimic din juru-i, călca domol, cu aerul unei liniști depline. Deodată se văzu acostat de Deluța, însoțită de un domn.

— *Bonjur*, Mircea ! Ce, nu mai vezi în cale pe unde mergi ?

— *Bonjour* ... Ba da, scuzați, vă rog, însă ... îngînă Mircea Boteanu, privindu-i oarecum jenat.

— Ești supărat pe mine de ceva ?

— Eu ? Cum ? ! Nu-nțeleg de ce ?

— Ne-am întîlnit acum cîteva zile pe stradă, în Piața Palatului — veneai dinspre Fundație — și-ai trecut pe lîngă mine absent, uituc, și nu m-ai salutat. Am crezut, după aceea, că ai făcut-o intenționat și acum, părîndu-mi-se că procedezi la fel, m-am hotărît să te opresc și să te întreb.

— Crede-mă, te rog, c-a fost numai din neatenție. N-am absolut nici un motiv de care să fiu supărat, cum ți s-a părut.

— Poate din cauza politicii contrare ...

— O, nu, politica e politică, și noi, cunoscuții și prietenii, rămînem tot prieteni. Vă rog să mă iertați de întîmplarea asta, se adresă Mircea Boteanu cu privirea la amîndoi.

— Dă-mi voie să-ți prezint pe logodnicul meu, spuse Deluța, arătînd spre însoțitor.

Mircea Boteanu întinde mîna domnului necunoscut.

— Boteanu.

— Gîlcă.

— Felicitările mele, cînd v-ați logodit ? întrebă Boteanu.

— În seara de Bobotează, n-ai văzut publicat în ziare ? răspunde mai înainte Deluța.

— Nu, mi-a scăpat informația.

— Nu face nimic, aflați de la noi, domnule Boteanu, interveni domnul Gîlcă. Mi-a vorbit Deluța de multe ori despre dumneavoastră și despre activitatea dumneavoastră. Doream chiar să vă cunosc personal.

Mircea Boteanu ascultă ultimele cuvinte cu gîndul dus în altă parte. Ce-ar mai putea spune ? Ce-ar mai putea întreba și adăuga ? Nu mai găsea nimic de spus, nici măcar o vorbă oarecare de politețe.

— Îmi pare bine că nu ești supărat, rupse tăcerea, după cîteva clipe Deluța, întinzîndu-i mîna.

Mircea Boteanu simțind că împrejurarea îi impune să se despartă conform uzanțelor din trecut, sărută mîna Deluței, o strînge amical și pe-a domnului Gîlcă, salutînd reverențios pe cei doi logodnici, cu pălăria lui cu borduri largi de bersalier.

— La revedere...

Apoi răsuflă ușurat. Pe stradă lumea curgea într-o parte și în alta. Domnișoara Adela Sachelarie se logodise, își ajunsese scopul. Deci își luase gîndul de la Mircea. De altfel nu-i mai rămînea nimic de făcut, nu mai avea în viață nici o altă țintă. Logodnicul ei, de statură mijlocie, cu fruntea îngustă, nasul puțin cioturos, brunet, cu ochi mici căprui, îmbrăcat îngrijit, era un ins comun, care căuta să-și dea importanță.

A doua zi, Mircea întîlni în ziare o notiță emanată din biroul presei de la ministerul de externe, prin care se anunța o mare mișcare în corpul diplomatic al României. Era vorba de multe rechemări de la legații și consulate, de cîteva transferări și de multe alte noi numiri. Printre numele acestora din urmă figura și tînărul Vasile Gîlcă, relevat într-un pot însemnat cu destinația Madrid. Unchiul Deluței, ministru foarte practic cu prilejul acestei demnități înalte, știa să-și desăvîrșească surprinzător de minunat opera rîvnită, interesele personale și atribuțiunile membrilor apropiați din familie. O logodise pe Deluța după recomandarea lui și, foarte natural, pregătise nepoatei și viitorul ei soț un admirabil voiaj de nuntă pînă-n capitala Spaniei.

Ciudat însă, aceleași ziare, și mai ales „Universul" și „Ordinea", în primele pagini, lăsaseră loc unor articole masive, pe cîteva coloane, de chestiuni scandaloase la adresa unchiului-ministru. Pentru presa politică adversă, acest personaj luase încă din toamna anului trecut — din primul an de guvernare — o înfățișare sinistră, un zgomot de publicitate zilnică din ce în ce mai neobișnuit. Fusese vorba de tăinuiri macabre, în jurul unor asasinate misterioase, transpirate dintr-un voluminos dosar cu conținutul unei afaceri clasate. Articolele scrise se refereau la viața intimă a omului-ministru, la trecutul lui nu tocmai depărtat, din care răsărea negru pe alb adevărata fire a unui odios parvenit. În concluziile nenumăratelor documente originale, reproduse în corpul paginilor în facsimile, marile cotidiene cereau sancțiunile cuvenite cu expresii violente, în termeni de descalificare morală totală. Structura caracterului în sine a omului dezvăluit de masca rînjetului perfid, criminal și demagogic, reconstituit din practica psihologiei clasate în etapele trecutului, se confirma în fața opiniei publice încordate cu probe din cele mai elocvente de aceeași natură. Incapabil de o altă răzbunare egală, și condamnat la neputința unei revanșe dorite pe calea justiției — în România nu s-a legiferat încă pedeapsa cu moartea — omul-ministru, pentru satisfacerea naturii lui intime, patologice, își determină o șleahtă de infami partizani politici să suprime, printr-un atentat nocturn, la un colț de stradă, viața unuia din cei mai înverșunați gazetari, Mihail Burilleanu, care îl înfierase cu sigilii negre pe toată viața. În acest fel, unchiul-ministru voia să strivească dreptul și libertatea omului de a exprima gîndirea și adevărul în scris. Dar ceea ce culminează în viața acestui personaj, demn doar de acțiunea unui roman în fascicole, e activitatea oficială din înaltul post ce ocupă, din care a ajuns să reverse, afară din matca dedesubturilor, roadele preocupărilor necurate. Ziarele publicaseră de cîtva timp documente senzaționale cu privire la faptele acestui suspect demnitar. E dovedit cu aprobări ilegale, săvîrșite în schimbul unor mari sume de bani, prin intermediari interesați, deputați ori oameni personali, ca șefi de cabinet. I se aduc acuzații grave de jafuri cu bălțile de pește date în exploatare, de împroprietăriri neîndreptățite cu terenuri întinse de cultură, de

înstrăinări de păduri cu lemn de construcție, afacerea „bornelor“, toate sustrase din bunurile și în dauna statului și a cetățenilor contribuabili.

Într-o seară, Mircea Boteanu se afla la o masă la cafeneaua „Corso“. Cafeneaua „Corso“, situată vizavi de hotelul și magazinul „Imperial“, în apropiere de palatul regal, era un local amenajat după moda unor asemenea localuri din Viena, Berlin, sau din alte centre mai mari ori mai mici din unele țări din mijlocul ori apusul Europei. Lîngă pereții din interior, ca și lîngă ferestrele de la stradă, erau un fel de boxe cu o masă la mijloc, cu canapele cu spatele înalte, plușate, confortabile. În centrul încăperii, alte mese cu scaune de-o parte și de alta, iar într-o cameră mare, alături de cea principală, se afla sala de biliard, cu masa de joc acoperită cu obișnuitul postav verde, pentru unii clienți amatori de un asemenea divertisment distractiv.

Dimineața, cînd te așezai la o masă la cafeneaua „Corso“, ți se aducea de către un chelner stilat ziarele dorite din țară sau din străinătate, pe care cafeneaua le punea la dispoziția clienților în mod obișnuit. Ziarele erau prezentate pe un fel de suport cu mîner din trestie de mare, pe care îl țineai în față, în mînă sau pe masă și întorceai foile ziarului sau revistei fără să se boțească. Erai întrebat tot atunci ce anume ai fi dorit să servești : ceai, cafea, cafea cu lapte, gustări, bere etc. Cafeneaua „Corso“ era frecventată de o lume foarte pestriță : politicieni de toate nuanțele, provinciali, deputați și senatori, industriași, negustori, oameni de afaceri „pe picior“, samsari, unii ziariști, unii scriitori etc., un adevărat caleidoscop de mutre și specimene tipice faunei din anii 1929—1932.

Mircea Boteanu căuta cu privirea o masă mai liberă.

— Dacă n-ai altă combinație, vino aici la masa noastră, Mircea, îl invită poetul basarabean Ion Buzdugan, deputat sub toate regimurile, ales la Bălți.

— Noroc, bună seara, mulțumesc, bădie Ionică, n-am nici o „combinație“, răspunse Boteanu, dînd mîna cu Buzdugan și cu celălalt comesean, Emil Velțeanu, așezîndu-se

pe canapea în fața mesei de marmură albă, pe care stau golite pe jumătate două halbe de bere.

— Vă cunoașteți ? adăugă Buzdugan.

— Da, de la Cluj, de-acum cîțiva ani, completă Emil Velțeanu.

— Nu te-am văzut cam de mult, Botene, ai fost plecat pe undeva, de nu te-ai mai arătat nici pe la „Capșa“ și nici la „Corso“ ? îl întrebă Ion Buzdugan pe Boteanu.

— N-am plecat nicăieri în altă parte, am fost ocupat mereu și din cauza asta am venit mai rar pe la cafenele.

— Voiam să te văd, să te invit pe acasă la mine, sau să-mi dai o oră acasă la dumneata ca să-ți citesc ceva nou din volumul de poezii pe care îl am în pregătire, mai adăugă Ion Buzdugan.

— Ți-am citit unele bucăți în „Universul literar“, în „Gîndirea“ ... Cred că sînt interesante, legate de o inspirație autohtonă, ca motive, limbă, imagini, răspunse Boteanu.

— Mă scuzați, mi-a venit cineva cu care am de discutat o chestiune ce-l privește numai pe el, întrerupse conversația începută deputatul Ion Buzdugan, ridicîndu-se de la masă grăbit și plecînd cu un domn către un alt colț al cafenelei, mai în fund.

A rămas Mircea Boteanu cu Emil Velțeanu. Emil Velțeanu era director de cabinet al ministrului Aurel Codrescu și nepotul acestuia, de loc din Cluj. De profesie era avocat, dar de la venirea la putere a unchiului fu luat de acesta director de cabinet — la cabinetul lui — la ministerul de agricultură și domenii. Mircea Boteanu se cunoștea cu el din Ardeal, de la Dicíosînmartin, Cluj, Sovata, ca una din rudele apropiate ale familiei protopopului Virgil Sachelarie, tatăl Deluței.

Deși Velțeanu era simpatic ca om și cam de aceeași vîrstă cu Mircea Boteanu, legîndu-se cu ani în urmă chiar un început de prietenie între ei, acum, de cînd cu situația oficială pe care Emil Velțeanu o avea pe lîngă cabinetul unchiului-ministru, sentimentele lor se răciseră.

Și așa nu-i legase un prea mare și trainic sentiment !

Totuși, Mircea Boteanu nu-l putea ocoli în mod brutal, numai pentru că Emil Velțeanu făcea parte acum din cloaca național-țărănistă.

— E adevărat, mă Emile, zvonul cu aprobările date de ministru grupului Grosman, Apolzan şi Vintilescu, pentru tăierea şi vinderea „părului" unor păduri de-ale statului din Ciuc?

— Adevărat, dragă Mircea!

— Cum de-a „răsuflat"?

— Hei, lăcomia de bani.

— Cum? se arătă Boteanu curios.

— Foarte simplu. Cu aprobarea în buzunar luată de la cabinet, cu semnătura ministrului, unchiul, Aurel Grosman s-a dus direct la Sibiu şi a oferit lemne de esenţă tare de foc pentru toate unităţile regimentelor din acea garnizoană, la un preţ care să concureze pe ceilalţi ofertanţi la licitaţie. Tot aşa, s-a dus apoi la Cluj, la Braşov, oferind lemne mai ieftine decît ceilalţi concurenţi, lemne care nici nu erau încă tăiate în păduri şi deci departe de a fi transportate la cea mai apropiată staţie de cale ferată cum pretindea el, Grosman. Ofertele celor trei afacerişti asociaţi, de cîte 120—130 de vagoane la fiecare garnizoană, au devenit suspecte la ministerul armatei, care trebuia să confirme acele oferte acceptate prin licitaţii şi care li se păreau dubioase.

— Şi? făcu iar mirat Boteanu.

— Şi de-aici s-a prins firul şi a „răsuflat" chestiunea în presă, iar opoziţia să ne mănînce fripţi, nu alta, parcă ei n-au supt atîtea ţîţe de „vaci grase", completă destăinuindu-se, oarecum dezamăgit, Emil Velţeanu.

— Mare panama!

— Mare, întări şi cu un gest de înclinare a capului directorul de cabinet, cu vădită jenă, cînd ai de-a face cu proşti şi cu afacerişti prea lacomi de îmbogăţire dintr-o lovitură.

Mircea Boteanu ascultă cu o scîrbă nemărturisită această destăinuire, care venea dintr-un izvor ce nu mai putea fi pus la îndoială.

— Te las, dragă Emil, am ceva de terminat în seara asta şi nu mai pot întîrzia.

— Mai luăm cîte o halbă.

— Chelner, plata, te rog, rosti Mircea Boteanu, făcînd un semn unui chelner care tocmai trecea pe lîngă masă, cu şervetul alb pe mîna stîngă.

Mircea Boteanu își plăti consumația, două halbe și se ridică zicînd :

— La revedere, Emile.

— Servus, amice.

După un an și cîteva luni de cînd partidul său e la putere, unchiul-ministru și-a arătat într-adevăr o destoinicie neașteptată, nemaivăzută în funcțiunea reclamată și încredințată, în care mînuirea fondurilor și a averii publice de sub tutela persoanei sale a lunecat pe panta ispititoare a operațiilor în stil mare, travestită oficial cu frac și joben, între ușile capitonate ale biroului ministerial. În ultima vreme, situația unchiului-ministru, care a epuizat toate forțele oculte de lingușire și falsă autoritate pe lîngă partizani și președintele consiliului de miniștri, s-a agravat pînă la inevitabila demisie din guvern, așteptată de la o zi la alta. De aceea, pentru aranjamente personale, Aurel Codrescu știe să beneficieze cît mai neîntîrziat, în cea mai largă măsură. Dovadă, relevarea tînărului Vasile Gîlcă într-un post distins pentru fericirea nepoatei Deluța.

*

* *

Azi e frig și cerul înnourat. Februarie din 1930, după cîteva zile de soare, se întoarce posomorît, cu ger uscat, fără zăpadă. Mircea Boteanu iese de la facultate alături de fostul lui profesor, acum coleg și prieten. Amîndoi au cîte o geantă la subsuoară și vorbesc amical, rîzînd, oprindu-se-n loc după cîțiva pași.

— Încotro o apuci ? Ai ceva fixat la ora asta ?

— N-am nimic, vreau s-o iau spre casă, îi răspunde Mircea Boteanu.

— Atunci, hai cu mine, mergem împreună cîteva minute pînă la Radio-București, unde eu voi rămîne acolo, fiind pus în program acum la patru și jumătate.

— Bucuros. Mergem.

Cei doi se urcară într-un automobil, care aștepta la marginea trotuarului, lîngă alte cîteva, înșirate în fața Universității. Mașina alunecă pe asfalt, fără zgomot, cu mișcarea accelerată, strecurîndu-se prudent printre vehi-

cule, cotind străzile în drumul ce-l are de parcurs. După cinci minute, trecute pe nesimțite între Mircea Boteanu și colegul lui, firul convorbirii e pe sfîrșite.

— Atunci, ne-am înțeles. Pregătește și dumneata ceva pentru volumul omagial. Știi, n-am vrea să zică străinii, și mai cu seamă confrații intelectuali francezi, că noi românii am strălucit prin absență la această mare manifestație de simpatie generală oferită cu ocazia comemorării poetului provensal. Dumneata vei trata filoanele folclorice în poezia lui Mistral, ca elemente primordiale, ridicate la valori de artă, mai presus de tendințele regionalismului local, exercitate de ceilalți felibri contemporani. Eu voi face o apreciere din punct de vedere al literaturii comparate, între Mistral și Alecsandri. Nu-i așa că va fi binevenită contribuția noastră ?

— Ba chiar foarte nimerită, întărește afirmativ Mircea Boteanu.

Mașina cotește la stînga și după cîteva sute de metri oprește.

— Nu uita, mîine seară la cină ești invitatul meu. Dacă poți, vino ceva mai devreme, mai stăm de vorbă.

— Bine, domnule profesor, vă mulțumesc.

— Salve, amice.

— La revedere.

Ilustrul profesor coboară, cu zîmbetul înflorit, optimist, pe față. El face un semn mai mult cu privirea șoferului său, adăugînd ceva din buze :

— Conduci pe domnul acasă, te-ntorci și m-aștepți aici.

Șoferul știe locuința lui Mircea Boteanu, care mai fusese dus acasă și în alte rînduri. La colț întoarce mașina pe strada Popa-Tatu, pe care o străbate în lung, pînă la capăt, de unde apoi mașina o ia la dreapta, să taie Calea Griviței spre Piața Buzești. La încrucișarea din Calea Griviței, mașina oprește în așteptarea trecerii tramvaielor și a vehiculelor spre Gara de Nord. În urma lor, un gardian public cu brațele automate și țignalul strident între dinți face un semn de cale deschisă. Automobilul traversează strada plină de animația ei obișnuită și Mircea Boteanu ușor legănat în mers, pe droturile pernei plușate, gîndind poate la studiul lui despre Mistral, privește absent,

cu ochii visători la furnicarul mulţimii de pe trotuare. Deodată tresare reţinut de ceva zdruncinat, ca la un hop neaşteptat. Pe caldarîm, la cîţiva paşi, un om fără picioare, cu faţa şi mîinile pline de sînge, vociferînd, e tîrît de un gardian public, cu smucituri răstite şi ochii holbaţi. Mircea Boteanu îşi ia cu mîna stîngă din obişnuinţă geanta de lîngă el şi cu dreapta, atingînd umărul şoferului, îi spune acestuia laconic :

— Opreşte aici, mă dau jos. Mulţumesc, te poţi întoarce.

Şoferul stopează şi se uită mirat la domnul profesor care coboară aproape din mers. Maşina pleacă.

Mircea Boteanu cu paşi mari, grăbiţi, se întoarce în urmă vreo zece paşi, pînă ajunge la cel pe care-l zărise în treacăt. În jurul omului nenorocit cîţiva derbedei de stradă, ori băieţi de prăvălie, se ţin curioşi după el, întristaţi de spectacol. Omul fără picioare zbiară :

— Stai, ai milă, că mă doare, nu mă mai duce aşa ! N-auzi, mă, paraclisul şi vanghelia cui te-a făcut...

— Lasă-l, gardist, mai încet, ce-ai cu el ? intervine Mircea Boteanu, sîngerînd în inimă.

— Ce să-l laşi, domnule, e un hoţ. Îl duc, uite, pînă aici, la staţia tramvaiului. E un pungaş vestit, aşa pedepsit cum e, tună plin de mînie, minţind paznicul oraşului, oprindu-se în loc şi lăsînd să-i cadă jos, libere, mîinile nenorocitului olog.

— Îi doldora de sînge, ce i-aţi făcut ?

— Nimic, domnule, el a vrut să-şi facă singur seama. Mai adineauri a smucit bastonul din mîna unui trecător şi a lovit în geamul vitrinii de colea, de l-a făcut fărîme. Ţăndările i-au căzut în cap şi peste mîini. Şi n-a fost numai atît. A luat în mînă o bucată de sticlă spartă şi, pînă să sară la el să-l oprească trecătorii şi oamenii magazinului, tîlharul şi-a scrijelat beregata, crezînd că astfel are să scape de spargerea făcută. Dar nu-l las. Hai, tîlharule, la poliţie să-ţi închei proces-verbal, se repede la mîinile nenorocitului, să-l tîrască din nou, paznicul ordinii publice, cu număr de alamă agăţat de manta, la piept.

— Nu merg, nu mai pot *aşa*, răcneşte nenorocitul de jos, ridicînd capul în sus şi privind vag la trecătorii împestriţaţi, opriţi în drum în jurul lui. Cei mai mulţi pie-

toni, serioşi, gravi, preocupaţi de treburile lor, trec într-o parte şi în alta, ocolind grupul de pe trotuar.

— Acum unde vrei să-l duci ? se adresează Mircea Boteanu, oprind mişcarea gardianului.

— Unde ? La circumscripţie, pe Griviţei.

— Bine, dar tîrîş ?

Jumătatea de om, cu mîinile şi gîtul sîngerînd, e învineţit, uscat de frigul iernii, fiind îmbrăcat cu un singur vestmînt peste arătarea unei cămăşi cu guler slinos, o haină veche, cu nasturi lipsă şi zdrenţe atîrnate. Cu picioarele retezate mai sus de genunchi, plin de praf pulverizat de ger, un ger uscat de februarie, începe a gesticula, smucindu-se, fără puteri, cu avînturi schiloade, strigînd aiureli :

— Uraa ... înainte, băieţi, nu vă lăsaţi, mă, că ne calcă duşmanii ... trageţi în tufe, uite-i, s-ascund, în tranşee ... Secţie, ocolire la dreapta, că pierdem legătura cu vînătorii ... Pe brînci, camarazi, înainte, pînă sus, în vîrf ... luaţi o mitralieră ... Trageţi, mă, nu vă lăsaţi, fraţilor ... Ura ... Desfăşuraţi tot mai mult la dreapta ... Să-i trecem în spăngi ... Sună de asalt, gornistule ... Ce staţi, mă, în calea mea, daţi-vă la o parte, nu vedeţi, cad peste noi duşmanii, nemţii ... vociferează schilodul către trecătorii din jurul lui, delirînd vedenii războinice.

Mircea Boteanu se uită în lături. Face semn unui automobil să se apropie. Şoferul salută, opreşte şi deschide uşa cupeului. Boteanu azvîrle geanta înăuntru.

— Dumneata, cred că vezi, se adresează el gardianului, că acest nenorocit n-are nevoie de poliţie, ci de puţină îngrijire omenească. Îl iau cu mine şi mă ocup eu de el.

— De unde eşti, mă ? îl somează pe un ton mai domolit gardianul pe schilod, să afle ceva despre el.

Nenorocitul ridică privirea, cu faţa lui de cadavru viu, desfigurat şi răspunde obosit, plictisit, dezgustat :

— De la Neamţ.

— Cum de la Neamţ, mă ? Nu vezi că eşti român ?

Apoi către Mircea Boteanu, gardianul comentează :

— Nu vedeţi, domnule, că aiurează ?

Mircea Boteanu nu vrea să audă ce i se spune, se apleacă spre nenorocit şi-l întreabă :

— Omule, eşti din judeţul Neamţ ?

— Da, de la 15 Războieni... din Regimentul 15 Războieni.

Mircea Boteanu apucă de subsuori şi ridică jumătatea de om de jos, cu braţele lui voinice, îl bagă în maşină, neţinînd seamă de cîteva pete de sînge care-i picură pe mînecile paltonului negru.

— Dar eu cum rămîn, domnule, cu vitrina spartă ? s-aude dintre cei adunaţi glasul reclamant al proprietarului burghez.

— Cît costă geamul ?

— Cît mă costă ? Hm !... Cinci sute de lei !

— Poftim.

Mircea Boteanu îşi trage portmoneul din buzunarul hainei de dedesubt, scoate o hîrtie de cinci sute de lei şi o întinde, cu un gest de scîrbă şi dispreţ, reclamantului, care vine lîngă el şi ia banii cu un surîs de satisfacţie.

— Şi unde vreţi să-l duceţi, domnule ? intervine gardianul, arătînd spre nenorocitul urcat în maşină.

— Ţi-am spus că mă îngrijesc eu de el, replică Mircea Boteanu tot cu dispreţ, întorcîndu-i spatele şi suindu-se în automobil, alături de jumătatea de om care priveşte halucinat, aiurit cu adevărat de cele ce se întîmplă cu el.

— Pe Griviţei, în Calea Victoriei, şi de acolo în strada Nicolae Bălcescu, adaugă Mircea Boteanu şoferului.

Maşina alunecă, săltînd uşor în lungul pavajului de granit.

Sufletul lui Mircea Boteanu pare acum un porumbel alb, pribeag peste vaste întinderi de ape tulburi, cu valuri înfuriate, peste care în zadar aleargă, cu fîlfîiri de aripi ostenite, să caute sublima ramură de măslin, dorită s-o culeagă aievea din podoaba verde a ţinuturilor necunoscute. Se vede vîslind ca un cocor rătăcit într-o nebuloasă fără margini, îşi simte sufletul stingher, trudit, chinuit, întors dezamăgit din adîncuri de zări senine de vis, la cuşca strîmtă, captivă, imbecilă a realităţii crude, aspre, poruncitoare şi atotputernică, în care trebuie să-şi desfă-

șoare existența. Se gîndește că jumătatea de om a fost odată și el om întreg la trup și desigur și la minte. L-ar întreba ceva, dar nenorocitul pare adîncit în mizeria lui, neliniștit și revoltat de tot ce-l înconjoară.

— Ai mîncat ceva azi ?

— Da, am mîncat.

— Ai avut cu ce plăti ?

— Nu, dar mi-a dat un domn, aproape de gară, la un restaurant, o masă bună și mi-a dat pe deasupra, cînd a plecat, și patruzeci de lei în mînă.

— De unde ești ?

— De lîngă Hangu, de la Neamț.

— Cînd ai venit la București ?

— Azi-dimineață. Dar de la Piatra am pornit cu trenul de alaltăieri. N-am avut bani de-ajuns de drum și cînd am plecat am scos bilet de tren numai pînă la Bacău. Acolo, cu schimbarea trenului, am stat într-o sală de așteptare toată noaptea, pînă ce spre zori, un conductor milos, om de-al lui Dumnezeu, m-a primit într-un vagon de călători să mă aducă la București. Dar necazul se ține de cel nenorocit ca scaiul de cîne. În gară la Mărășești cînd am ajuns, ieri, după cîteva ceasuri de drum, m-au dat jos. Un controlor tinerel zicea că eu i-am dat mită șefului de tren și de aceea mă găsise fără bilet. La Mărășești m-am jeluit, le-am spus de ce vreau să merg la București și de-abia aseară, tîrziu, după intervenția unui impiegat slăbănog, m-au suit într-un tren, de-am sosit azi-dimineață aici. Însă năpasta cea mare e că mi-am pierdut carnetul de invalid de război, poate cînd m-am dus la closet, căci în tren nu cred să mi-l fi furat cineva, în colțul în care am stat ghemuit, moțăind de somn și trudă.

— Și dacă ai venit aici, încotro voiai să mergi ?

— N-aveam bani de tramvai, că m-aș fi dus la ministerul armatei.

— Bine, dar cu cei patruzeci de lei dăruiți de omul din restaurant ce-ai făcut ?

— Oh, ce eram să fac ; atunci n-am putut să mă mai gîndesc la nimic și i-am băut. Cu un litru de vin însă nu se poate stinge amarul meu și focul de iad în care mă zbat și mă chinuiesc în această viață pe pămînt !

— Unde opresc, domnule ? întrebă șoferul.

— La palatul „Crucii Roșii“, ceva mai înainte.

Mircea Boteanu tace. La ce-ar mai vorbi, cînd inima i se sfîșie și coardele sufletului îi plîng ecouri de dureri funebre, ca și cum și-ar urma la mormînt propriul lui sicriu? Nenorocitul de alături putea fi chiar el, Mircea Boteanu, sau tatăl lui, Ștefan Boteanu, de n-ar fi căzut cu totul în suprema încordare pe cîmpul de bătălie. Cine s-ar mai fi uitat la el, ce-ar mai fi fost de sufletul lui plin de năzuinți mari, condamnat la această groaznică anchiloză și tortură morală? Și cîte suflete distinse, capabile de luciditatea conștiinței întregi și de creatoare funcțiuni intelectuale, n-au fost distruse și nu se distrug încă sugrumate de brutalitatea perversă a consecințelor războiului!

— Oprește aici și așteaptă puțin pînă mă-ntorc.

Mircea Boteanu coboară și dispare pe o ușă de la intrare. Se interesează dacă un fost luptător, invalid de război, poate fi găzduit și pansat la cîteva răni ușoare. Un domn medic, ieșit din cabinetul lui de lucru, îl întîmpină pe Mircea Boteanu și după prezentările reciproce, amabil și fără o ezitare, îi oferă toată ospitalitatea. Doi oameni de serviciu sînt trimiși imediat cu Mircea Boteanu să-l aducă sus pe pacient. Invalidul olog este luat pe o targă și dus înăuntru. Mircea Boteanu plătește cursa șoferului, apoi urcă sus după cei doi. La vederea omului fără picioare, cu mîinile, fața și beregata sîngerîndă, gol, cu căciula ruptă, medicul, impresionat de spectrul mizeriei elocvente, s-apropie de el și-l consultă cu luare-aminte.

— E în afară de orice pericol. Numai că e măcinat, e sfîșiat de lipsa de higienă și de hrană, reflectează medicul, cercetîndu-l.

Medicul dă un ordin scurt unui agent chirurg, subaltern:

— Repede, o baie, îl radeți, îl spălați, îl pansați și-l treceți în camera liberă, rezervată pentru supraveghere și, bineînțeles, îl primeniți și-i dați și un halat.

Oamenii pleacă să execute ordinul dat.

Mircea Boteanu e poftit să aștepte în cabinetul de lucru al medicului cu care înfiripează o conversație, cu lămuriri sumare, despre cele întîmplate cu invalidul de război și, în altă ordine de idei, cu comentarii asupra evenimentelor zilei.

După aproape o oră, o soră de caritate anunţă că pacientul e pansat. Mircea Boteanu se ridică din fotoliu, strînge călduros mîna medicului şi trece, condus de soră, spre odaia invalidului.

Jumătatea de om spălat, ras, pansat şi primenit cu schimburi curate de la instituţia „Crucii Roşii“, cum stă culcat în aşternut, sub pătura groasă cu cearşaf alb, pare un om întreg. Mircea Boteanu îşi trage singurul scaun din odaie şi se aşază lîngă patul invalidului.

— Te simţi mai bine ?

— Da, răspunse ologul ridicînd ochii.

— Te-ai încălzit oleacă ?

— Da.

— Fii bun, te rog, şi vorbeşte-mi deschis despre dumneata, despre tot ce porţi în suflet, căci eu te înţeleg, cum mă înţeleg pe mine şi vreau să te ascult.

Tăcere...

— Vorbeşte-mi, domnule, descarcă-ţi sufletul.

Invalidul se uită mereu mirat, stăpînit încă de îndoieli...

— O să ne apropiem mai mult, o să ne cunoaştem mai bine, stăruieşte Mircea Boteanu.

— Parcă nici nu-mi vine să cred unde mă aflu ! Se vede că mai sînt pe lumea asta şi oameni buni, nu numai răi ! Sînt sătul însă de toate. Nu mai am încredere în nimeni şi în nimic...

Tăcere...

— Ai suferit mult...

— Mai mult decît se poate-nchipui într-o viaţă de om !

— Cum te cheamă ?

— Grigore Bogdan.

Invalidul cu capul şi gîtul înfăşurat în bandaj alb rămîne tăcut, apăsat parcă de o povară de taine şi numai după cîteva clipe prinde a se destăinui, întretăiat de respiraţii lungi.

— Războiul şi urmaşii lui m-au adus în starea în care mă vedeţi. Războiul şi tîlharii... Altfel am fost înainte, cînd abia intrasem în rosturile vieţii, cu toate că şi pînă atunci cu mari greutăţi mă pusese la încercare viaţa. De mic însă, de copil, am ţinut să muncesc în fel şi chip şi

să fiu la rînd cu cei mai buni în lume. M-am născut într-un sat din munți și tatăl meu era plutaș. Cîștiga el ceva parale, că se ducea mai totdeauna în drum lung, cu pluta, pe Bistrița la vale, pe Siret, pînă la Galați, dar cînd se întorcea cu trenul, pînă să ajungă acasă, se abătea deseori din cale și cheltuia pe vin și rachiu mai mult de jumătate din bani. Eu eram singurul copil și stam acasă cu mama, care torcea și scărmăna lînă, așteptînd să se întoarcă tata de la drum. De multe ori însă, cînd el venea fără bani, începea sfada amestecată chiar cu bătaie — căci o bătea pe mama pînă-i ieșeau vînătăi și pe mine pînă mă trecea udul — și ținea zile întregi. Cu toate metehnele lui, de bine, de rău el tot avea grijă de noi și de cele ce ne trebuiau în casă. Într-o zi însă — mă făcusem de vreo zece sau unsprezece ani — am rămas fără tată, lipsit de orice sprijin. El muri în ziua de Sfîntă-Maria, înecat în apele Siretului crescute mari de ploi, pe cînd trecea spre Galați cu pluta, care se sfărîmă la picioarele unui pod de la Barboși. La doi ani după moartea tatălui meu, mama se mărită din nou cu un cizmar dintr-o mahala din Piatra. Eu isprăvisem, la școala din sat, clasele primare. Ne-am mutat la oraș, la Piatra. Pentru mine, cîteva zile a fost o mare bucurie, căci mult mă gîndisem ce bine trebuie să fie de cel ce trăiește la oraș. Mama a vîndut casa și bucățica de pămînt rămasă de la tata și, luîndu-ne calabalîcul în două căruțe, ne-am așezat pe-o uliță ce dădea în Calea Colonel Roznovanu, în Piatra-Neamț. Dar bucuria gîndită de mine de a vedea orașul cu frumusețile lui a fost repede curmată, în noua conviețuire, de tirania inconștientă a omului pe care-l luase mama de soț.

După o săptămînă, cizmarul se arătă întocmai cum era el de felul lui. Căuta ceartă din nimic, după care, sub motive de răspundere și nesupunere, atît eu cît și mama eram crunt bătuți cu muchia ciocanului de lucru, ori cu ce apuca la întîmplare în mînă, loviți fără milă pînă la sînge. Cu sudălmi din cele mai urîte, slobozite din gură în toată clipa, fără Dumnezeu, fără inimă, bețiv, meșteșugar cîrpaci, cizmarul era un animal fioros, cum rar se întîlnește între jivinele omenirii. La vreo lună de zile — s-apropia toamna — o spălătoreasă, care avea o fată trecută

în clasa a doua la şcoala profesională, puse la cale pe mama să mă dea la liceu la învăţătură, căci după spusa ei, cine are cîteva clase secundare tot mai uşor cîştigă o bucată de pîine. Cînd mama i-a spus cizmarului vorba, că ar fi bine să mă dea să mai învăţ, dacă s-o putea şi la liceu, ca să scape mai uşor de grija mea, toate sculele şi scăunaşele de cizmărie au sărit în capul mamei şi al meu şi s-au răvăşit prin odaie. Trei zile am fost bătut şi eu şi mama pentru această cutezanţă de a învăţa altăceva în afară de meseria lui — „brăţară de aur“ cu gîtul... „pîlnie de argint“. Mama însă tot m-a înscris, prin prietena ei, spălătoreasa vecină, care avea milă de mine, văzîndu-mă chinuit, supus şi răbdător. La concursul de admitere am reuşit printre cei dintîi. Mult am bucurat-o atunci pe mama şi eu tare mîndru, tăcut şi mulţumit am fost în inima mea. Însă departe n-am ajuns.

Prea hapsînă a fost soarta cu mine. Cînd veneam de la şcoală, abia îmi puneam cărţile şi caietele pe pervazul unei ferestre şi, fără altă vorbă, eram repede pus la vreo treabă oarecare. Nu mă lăsa nici ziua, nici măcar seara să iau cartea în mînă ori să scriu, căci trebuia să cos petice de piele la căputele ghetelor rupte aduse la reparat, ori să bat cuie la pingele. Totuşi, în ciuda cizmarului care plesnea de răutate, am trecut în doi ani la rînd primele două clase, cu note bunicele. Cînd intrasem în a treia mi-a murit mama, necăjită şi uscată de atîtea bătăi şi de atîta viaţă amară. Am rămas pe drumuri... Eram de cincisprezece ani. Am intrat ucenic în prăvălia unui evreu din piaţă. M-a primit doar cu întreţinerea, fără leafă, ca un ucenic ce vine să înveţe o meserie, şi cu condiţia ca după doi ani să mă plătească lunar. Am muncit cu credinţă şi am deprins cu uşurinţă toată treaba prăvăliei. Descărcam saci cu orez, lăzi cu zahăr, butoaie cu brînză şi măsline, măturam, serveam îndemînatic clienţii, făceam de toate, voind ca stăpînul să fie mulţumit. Dar el, deşi îmi dădea hrană de-ajuns şi şorţ alb atîrnat de gît, părea tot nemulţumit. După ce am servit în prăvălie doi ani, cînd a venit vremea să mă ţină cu plată, jupînul mi-a spus că nu mai are nevoie de mine. M-a dat afară. Am plecat la regiment de-am intrat copil de trupă, voluntar în armată. Acolo, la 15 Războieni, eu n-am ştiut decît instrucţie, muncă, pricepere şi atenţie

în toate celea. Mi-a fost drag să mulțumesc cu o purtare exemplară pe superiorii și camarazii mei. După șapte ani, căci vremea trecea — sprinten și chipeș de douăzeci și patru de ani — aveam gradul de plutonier instructor, cu școala de subofițeri făcută. Mi-am ridicat casă și m-am însurat. Am luat o fată care îmi plăcea. Un an am trăit mulțumit de viață. În fericirea mea, nici nu simțeam cum se scurge vremea de la o zi la alta.

Aveam speranțe să-mi termin patru clase de liceu, în particular și, apoi, să pot face școala de ofițeri. Atunci a venit războiul. Știam bine că trebuia să-l facem. Am intrat în război. Am luat parte la întreaga ofensivă de la început. Am fost rănit de un glonț la mîna stîngă, dar m-am vindecat și am fost trimis înapoi la „datorie“. În luptele cele mari din vara anului o mie nouă sute șaptesprezece mă aflam la un batalion al regimentului nostru în munții Oituzului, detașat pentru front la o altă unitate. Am trecut prin atacuri grele, sîngeroase, în zile și nopți de-a rîndul, în neobosite bătălii la Vrînceanul, la Măgura, la Grohotișul... și la Cireșoaia, unde un obuz mi-a retezat picioarele de la genunchi, aruncîndu-mi-le cît colo de trup. Mai bine muream de-atunci decît cum am ajuns așa, sortit acum chinurilor fără hodină și alinare.

După război am dus-o greu, din ce în ce mai greu. În anul o mie nouă sute douăzeci și patru mi-a murit de boală soția care mă îngrijea și mai putea cîștiga și ea, cu lucrul cusutului, cele trebuitoare traiului. Dar am rămas și fără ea. La cîtva timp mi-am vîndut căsuța, ca să am cu ce mă întreține, ce mînca, ce purta, căci numai pensia de invalid nu-mi ajungea. Au trecut cîțiva ani, în care mi-am isprăvit și provizia puținilor bani. Am rămas numai cu ajutorul pensiei, multă, puțină cît era, pe care o primeam mai înainte la vreme, iar de doi ani încoace, din ce în ce mai neregulat, pînă ce n-am mai primit-o de loc, odată cu isprăvirea foilor de reținere din carnetul de pensie, căci pierdusem și titlul de pensie mai înainte. Asta s-a întîmplat în august anul trecut. Am făcut petiție și oficiul județean al societății invalizilor, orfanilor și văduvelor de război mi-a înaintat cererea la București, pentru eliberarea noului titlu. Cînd, după aceasta, la două săptămîni, am trimis gazda la care locuiam să-mi aducă actul de

pensie, mi-a spus că nu sosise. De cîte ori cel trimis de mine s-a mai dus, din săptămînă în săptămînă, îmi aducea ştirea „că acel act n-a venit încă". După trei luni de amînări, oficiul judeţean I.O.V.R., indignat şi el de atîta întîrziere, făcu o adresă prin care cerea de la Bucureşti o mai grabnică rezolvare a chestiunii mele. Nu fără mirare, am primit la cîteva zile un răspuns prin care îmi aducea la cunoştinţă că actul meu e pierdut, nefiind găsit nicăieri. În vremea asta, nu mai aveam ce mînca nici eu, nici gazda mea, care, ca om nevoiaş, cu braţele lui de muncitor salahor, într-o fabrică de cherestea de pe malul Bistriţei, cîştiga prea puţin pentru cele şapte guri, cîte erau în familia lui. M-am tîrît cum am putut, lihnit de foame, la percepţie, să-mi dea un avans în contul pensiei ce mi s-ar fi cuvenit s-o iau, dar n-a fost chip, căci perceptorul cu toată bunăvoinţa lui mi-a spus că încasările dărilor fiind mărite merg mai prost ca niciodată şi că nu poate să-i achite nici pe cei care vin în fiecare zi la pensii şi salarii, cu acreditivele în mînă.

Ce mai puteam face eu? Mi-am blestemat viaţa de mii de ori, că n-am murit pe front, să nu mai fi apucat să mai trăiesc în groaznica chinuire şi dezamăgire a urmărilor lui! M-am tîrît apoi la administraţia financiară, crezînd că tot s-o găsi cineva care să nu mă lase să urlu de foame într-o ţară cu atîtea bogăţii. Acolo însă uşierii nu m-au lăsat să urc, să mă tăbîrcesc pe scări, pînă sus, să mă duc la administrator, ca să-i spun ce mă doare. Neavînd altă putere de a-l aduce pe mizerabilul om cu picioare la simţul datoriei şi al realităţii dureroase în care mă aflam, l-am suduit de toţi sfinţii calendarului ortodox, de la cei mai mici, pînă la Dumnezeu. Cînd mă certam cu uşierul, ieşea tocmai administratorul financiar, care mă întrebă ce caut. I-am spus şi i-am cerut şi lui un mic avans în contul pensiei mele, neîncasate de atîta vreme. Mi-a spus că nu poate să-mi dea nimic. În schimb a scos portofelul şi mi-a dat de la el un ajutor de o sută de lei. Apoi a plecat. Astfel zilele treceau în chinuri şi în lipsuri cu care viaţa îi împovărează pe unii prea mult, iar pe alţii de loc.

Cu cîteva zile înainte de sfîntul Nicolae, oficiul judeţean mi-a înaintat alte formalităţi pentru titlul de pensie.

Dar aşteptarea a ajuns dincolo de marginile omeneşti. A venit Crăciunul şi nici după atîta vreme dreptul acela de pensie nu l-am primit. M-am plîns atunci unuia din deputaţii judeţului, din partidul de la putere, care îşi zicea că-i reprezentantul poporului. L-am rugat să-mi dea o mînă de ajutor, să se abată din cale într-o zi şi să se ducă să întrebe de actele mele, pe unde se află şi dacă au vreun rost. Mi-a promis că face, că drege, a semnat ceva cu creionul într-un carneţel, eu l-am crezut cu toată buna mea credinţă, dar după o bucată de vreme şi după ce i-am mai amintit de cîteva ori, am văzut limpede că m-a înşelat şi n-a făcut nimic, deşi mai spunea că se dusese şi se interesase de cinci ori. M-am tîrît apoi la un senator, care e şi profesor, dar şi acesta m-a ţinut trei săptămîni cu zaharicale de vorbe goale, cu asigurări şi amînări de patrioţi mincinoşi.

Gîtuit de foame, de frig, de mizerie, mi-am lungit zilele, de azi pe mîine, cu cerşitul pe străzi şi la colţuri în piaţă, mai cu seamă sărbătoarea, mohorît de umilinţă şi de gînduri negre.

Încotro era să mai apuc ?

M-am hotărît să mă tîrăsc cum oi putea, să-mi caut eu singur dreptatea, aici, la Bucureşti. Nu mai găseam nici o speranţă. Văd şi eu că am devenit un stîrv puturos, un hoit netrebnic pentru ţară şi pentru societate. De aceea simt că am intrat în putrefacţie. Şi de cînd am ajuns, din toamna anului trecut, în starea asta de necazuri cu care mă osîndeşte scrisul soartei, am luat un obicei, am început, cînd mă înfurii, să sudui tare spurcat pe cei ce mă nedreptăţesc în această lume fără inimă şi amarnic de cîinoasă . . .

. . . După atîtea suferinţe şi după atîta răutate şi lipsă de omenie ce-am întîlnit în anul din urmă, nu mai pot crede în nimeni şi în nimic. Am fost un om simţitor, nu bleavură cum mă vedeţi. Acum sînt sătul de toate pînă-n gît. Nu ştiu cum să scap de viaţa asta, că tare m-am scîrbit de trăit. Înainte de a muri, însă, aş vrea din tot sufletul, ca o minune din cele mari care se petrecea pe cînd umbla Dumnezeu pe pămînt, să se întîmple şi în vremea noastră cu mine şi să-mi dea picioarele mele. Să mă fac eu iar om întreg, voinic, oţelit de nevoi şi dornic de dreptate şi să întreb eu pe unul din aceştia care ne fac legi şi

ne pun biruri și care ne sug sîngele pînă-n măduva oaselor, ca să se îngrașe ei în hoții și să se plimbe prin străinătăți, zic, aș vrea să-l întreb eu pe unul din aceștia dacă știe el ce înseamnă datoria de sînge, nu de palavre, cu care s-a învîrtit în război și acum înșală alegătorii? Și dacă mai știe el ce înseamnă schilodirea făpturilor trupești și sufletești în lupta de iad, în linia întîia a frontului, după care să ne arunce la gunoi, ca să ne plîngem amarul zilelor, pedepsiți fără vină, jelind în pustiu o mînă de omenie cuvenită? Aș vrea atunci să mă sprijin în călcîiele mele, să-l judec scurt dintr-o privire și să-i bag mîna în beregată, ca să cîrîie ca un cocoș, cu sughiț sec, apoi c-o smucitură să-i trag gîtlejul afară și să curăț astfel țara de un buboi plin de coptură, cum am curățat-o de dușmani. Niciodată, domnule, nu s-au văzut așa de mulți hoți cu mănuși la cîrma și la trebile țării, ca-n vremea de azi. La o parte... Pardon din cale... Ce doriți? Este! Vine îndată... Uite a sosit... Un hoț cu joben făcut friptură la tavă... Și un kilogram de sînge de răniți la domnul... Cum? Nu-i de-ajuns?... Bine... Băietee, mai adă cu acceleratul, în vagon-salon, un călău fiert rasol, cu hrean și oțet de vin... Lichioruri? Da, cum să nu, avem. Repede, băiete, o sticlă înfundată de zamă galbenă de cocoane, esență clasa întîia, marcă depusă Ecaterina a doua împărăteasa Rusiei... Alo! Da! Aici Mureș, da, plutonierul Bogdan Grigore în postul trei... Da, am înțeles, domnule căpitan, prin surprindere, din față și din flanc... cu toate forțele noastre... Și-i un întuneric în noaptea asta de nu-ți vezi mîna, prin hățișurile aistea... Dați drumul rachetelor... Ura înainte, băieți... Foc deschis, repede... Nu vă lăsați, fraților... Ura...

Invalidul se ridică de pe pernă și gesticulează vehement, cuprins iar de halucinații. Azvîrle pătura de pe el și dă din mîini mecanic, bolborosind din gură mereu, zbuciumat și trudit.

— Liniștește-te, omule, nu-i nimeni aici, unde vezi soldați și rachete? Ia bagă bine de seamă, nu cumva ți se pare? îi spune Mircea Boteanu, cu blîndețe, ridicîndu-se de pe scaun și căutînd să-l domolească.

— Cinci mii de ani, douăsprezece mii de aeroplane şi şapte mii de draci dănţuiesc de gît cu Kaiserul sub constelaţia Scorpionului...

— Nu te mai frămînta, omule, nu-i nimic!

Şi jumătatea de om delirează înainte...

În picioare, lîngă patul nenorocitului olog, Mircea Boteanu, rămas mut, simte în el, pînă-n cele mai adînci cute sufleteşti, toată zvîrcolirea neputincioasă, disperată şi istovitoare a semenului nevinovat din faţa lui... Simte în conştiinţa lui, cu acea intuiţie inexprimabilă, toată desfăşurarea procesului dureros din sufletul acestui om, cules la întîmplare din puzderia de rămăşiţe fumegînde, care în urma războiului se sting dispreţuite pe tot întinsul ţării, pe uliţi de tîrguri şi oraşe şi prin văgăuni de sate îndepărtate, în unghere necunoscute şi necercetate de nimeni.

După cîteva minute de criză, deodată, invalidul se opreşte din aiureală. Începe a se reculege, a privi cu ochii miraţi în juru-i, apoi se lasă pe spate şi se lungeşte pe pernă. Mircea Boteanu trage pătura şi-l înveleşte. Jumătatea de om, înţelegînd mişcarea, rosteşte cu glas stins, pe buzele învineţite:

— Mulţumesc.

— Dumneata ai cîteodată vedenii; ar trebui să nu-ţi mai faci atîtea gînduri triste, îi spune cu blîndeţe Mircea Boteanu.

Invalidul pare absent. Rămîne aşa mai multe clipe nedumerit. Apoi se uită prietenos la omul de lîngă el — şi adaugă:

— V-aţi întors? Credeam că sînt singur în odaie.

— De unde să mă întorc? Eu n-am plecat nicăieri, am fost aici, aproape de dumneata.

— Atunci, poate, eu am plecat şi m-am întors...

— Poate...

În odaie, întunericul a intrat pe nesimţite, odată cu înnoptarea de-afară. Mircea Boteanu răsuceşte butonul şi aprinde lumina.

— Domnule Bogdan, eu plec. Dumneata rămîi aici şi stai liniştit. Am convenit cu domnul doctor să fii reţinut aici cîteva zile, pînă te vindeci de rănile pe care le ai şi pînă ţi-oi căuta un loc mai bun. De titlul de pensie şi de carnetul de identitate mă îngrijesc eu personal. În cu-

rînd vei fi în posesia drepturilor dumitale. Mîine dimineață mă voi duce la minister și cred că, fără întîrziere, voi ajunge la un capăt. Așadar, rămîi liniștit. Cît despre trecut și celelalte gînduri care-ți cad învălmășite și te apasă ca o povară, încearcă să fii mai nepăsător. Tutun fumezi ?

— Nu, n-am fumat și nu obișnuiesc.

— Te las cu bine, la revedere.

Mircea Boteanu îi întinde o mînă prietenoasă. Apoi iese. Jumătatea de om întoarce capul spre ușa care se închide în urma domnului cu palton negru, cu guler de blană lucioasă. În odaie e cald și bine. Afară-i frig, înnourat și beznă. Invalidul își ascultă în tăcere gîndurile, și de pe sală, un zgomot de pași pierduți în mers.

Mircea Boteanu, alături de un om de serviciu, coboară scările spre ieșire. În stradă, apucă spre Piața Amzei. Tramvaiele alunecă pe șine cu scînteieri nervoase, sub sîrmele electrice. Automobilele se încrucișează cu mugete de basuri, gata să se împungă unele cu altele, pe traseul pavajului de piatră. Pe trotuare, mulțimea furnică precipitată într-o parte și în alta. În mers, intendentul se apropie și-i mărturisește lui Mircea Boteanu, cu sfioasă nedumerire, că ologul adus în îngrijire nu pare tocmai sănătos la minte.

— Pe cînd îi făceau baie, oamenii de acolo l-au văzut strîmbîndu-se, gesticulînd, îngăimînd cuvinte fără rost, de sminteală, despre tranșee, nemți, atacuri, trăsnete, fulgere, harabelele sfîntului Ilie și altele. Vreo cinci minute l-a ținut așa, neîntrerupt. După aceea, a tăcut și s-a calmat. Încolo, n-a făcut nimic rău . . .

— Nu, nu-i periculos. Suferă doar de-o surescitare nervoasă prea accentuată.

Ajuns în Piața Amzei, Mircea Boteanu se oprește din cale la un chioșc și cumpără mai multe ziare și reviste, pe care le dă omului ce-l însoțește. Apoi se întoarce, trece de cealaltă parte a străzii și intră într-un magazin de coloniale, de unde mai cumpără cutii de sardele, cutii de brînză conservată, pachețele de unt, lămîi, mere, portocale, o sticlă de lichior cu licoare de zmeură și trei sticle de vin înfundat. Tîrguiala e legată în două pachete pe care însoțitorul le ia cîte unul într-o mînă. Mircea Bo-

teanu achită socoteala şi iese urmat de slujitorul instituţiei. În stradă se opreşte şi completează cîteva lămuriri omului :

— Eu nu mă mai întorc acum. Am lăsat vorbă acolo să se servească invalidului din aceste mărunţişuri cîte o gustare înainte de prînz şi apoi la ceasul patru după-amiază. Din vin să i se dea numai cîte un pahar de un sfert de litru la gustare şi cîte un pahar ceva mai mare la masă. Aminteşte, te rog, de aceasta, cînd dai pachetele. Ai înţeles ?

— Am înţeles.

— Ziarele şi revistele i le duci invalidului chiar acum în odaie.

— Da, domnule profesor.

Omul salută şi pleacă.

Mircea Boteanu apucă în direcţia opusă şi-şi pune mănuşile. El ştie că suplimentul de hrană are să-i prindă bine eroului nenorocit şi are să-l întremeze mai repede. Dreapta lui recunoştinţă şi-o simte însă prea mică şi tîrzie faţă de atîtea nedreptăţi şi suferinţe îndurate pînă dincolo de margini de ruina jumătăţii de om, întîlnită azi în cale.

E vremea aproape de cină. Se închid magazinele. Porneşte la restaurantul la care mănîncă de obicei. În sufletul lui clocoteşte revolta. Calcă liniştit, în mers măsurat, dar ochii lui din întunecimi de straniu mauzoleu scapără-n noapte fulgerări de răzvrătire demonică. Totuşi, cu un calcul raţional de măsură, răbdare şi echilibru dus pînă la absurditate, îşi înăbuşă în el tentaţiile unei acţiuni imperative şi-şi condensează tot mai adînc în cochilia voinţei lui vîlvătaia sentimentelor explosive care-i dau năvală, ca un uragan dezlănţuit, într-o răscruce de vîrtejuri potrivnice.

După două ceasuri, Mircea Boteanu s-a întors acasă. Masa de seară o luase ca pe o simplă formalitate. Mîncase fără poftă, cu gesturi nervoase de om suspect. Făcuse zgomot cu paharul trîntit pe masă şi cu tacîmurile zăngănite

aspru. Cîțiva vecini de la alte mese întorseseră capetele spre colțul în care se găsea el. La pleoare, ieșise din local bușind ușile.

Acum în odaie e cald. Pe biroul lui, aceleași hîrtii și manuscrise, printre care tronează tomuri masive de autori favoriți. Mircea Boteanu, cu mîinile la spate, se plimbă agitat, cu pași apăsați pe covor, în diagonala camerei, de la un colț la celălalt.

În atîția ani de la războiul care a fost trîmbițat ca o reclamă pentru „întregirea neamului", văzuse prea multe nelegiuiri și prea multe priveliști de lașitate și de indiferență criminală, încît acumulase în suflet, peste propriile-i și nemărturisitele-i suferințe, atîtea strigăte înăbușite de ale semenilor lui.

Ca invalidul Grigore Bogdan sînt în cuprinsul țării sute și mii de ruini, de pe urma luptelor sîngeroase date în zvîrcolirea celor mai crude și mai triste clipe de nesiguranță din istoria poporului român.

Sînt mulți cetățeni pașnici care, din acest război, n-au avut personal nimic de cîștigat, ci totul de pierdut.

Cine se mai gîndește azi la ei ?

Nimeni.

Pentru aceste nedreptăți, în primii ani după război, Mircea Boteanu, conștient de nelegiuirile pe care le vedea săvîrșite în jurul lui cu oropsiții vieții, reclamase în nenumărate cazuri și scrisese în diferite rînduri, la toate autoritățile în drept, de a se sesiza și a lua măsuri. Spre decepția lui și deslușirea adevăratei stări de lucruri, Mircea Boteanu se convinsese scîrbit, din zi în zi și din an în an, că nimeni nu se mai preocupă în mersul treburilor publice de cei neînsemnați, fără puteri, triști și urgisiți din marea plebe.

El este unul din acea mulțime de urgisiți. Ce-l încîntă pe el, Mircea Boteanu, vorbăria deșănțată a patrioților de paradă de azi ?

Ce înseamnă colectivitate, societate omenească ?

Ce înseamnă stat cînd familiile de orfani minori au fost impuse să plătească acestui stat sume apreciabile de bani, drept taxe de moștenire, pentru părinții lor morți pentru patrie ?

Cum a fost posibilă tirania aceasta, ca statul modern, statul „democrat“ să perceapă impozite de la orfani, copii şi văduve de război pentru părinţii şi soţii lor care s-au jertfit pentru ţară ? Aşa, cu averea şi cu munca lor de copii, toţi minori, orfanii celui căzut pe frontul Mărăşeşti, Ştefan Boteanu, au plătit percepţiei din Nicoreşti taxe de moştenire, în toamna anului 1918. Nu li s-a dat voie să vîndă din recolta viei un strop de vin, fără a achita aceste impozite succesorale. Tot aşa, au fost siliţi să plătească atîţia orfani, nenorociţi şi moştenitori, pînă să se facă legea de scutiri abia în 1920. Şi împroprietărirea cu pămînt pentru asemenea orfani a fost tot o minciună.

În anumite răstimpuri, protocolarii oficiali, înveşmîntaţi în haine de gală, se duc făţarnici şi acoperă postum, cu jerbe de flori, mormîntul Eroului Necunoscut.

Cine însă se coboară să asculte, cu intuiţia certitudinii adevărate, glasul Invalidului Necunoscut, al Orfanului Necunoscut, al Văduvei Necunoscute, şi al atîtor altora, urmaşi în agonie ai Eroului Necunoscut ? Cine-i acela ? Nimeni ?

Cum ? Aceştia nu se văd, nu s-aud, nu se mişcă ?

În treisprezece ani, de la vremea ceasurilor istorice, s-a cangrenat întreaga conştiinţă publică ? Atunci, dărîmaţi statuile, sfărîmaţi soclurile de bazalt pe care iezuiţii şi fariseii timpurilor noastre au pus să se sape, în inscripţii de bronz, minciuna eternă : „Patria Recunoscătoare !“

Cu mîinile la spate, Mircea Boteanu se plimbă mereu de la un colţ la altul, singur între pereţii camerei lui, şi vorbeşte cu glas tare, ca şi cum s-ar afla în mijlocul mulţimilor de nenorociţi din care a plecat el să cucerească lumea şi să se întoarcă-ntr-o zi înapoi cu dreptate, mîngîiere şi vorbe blînde, rupte din inima lui.

Se gîndeşte cît trebuie să fi fost zbuciumat în conştiinţa lui limpede, ca un azur nepătat în infinit, acel erou de mare avalanşă descătuşată, Avram Iancu, fiul moţilor şi prinţul poporului asuprit, nedreptăţit. Adînc trebuie să fi fost pătruns şi iluminat în sufletul lui de groaznica tortură a subjugării morale şi materiale în care se zbătea un neam întreg de robi.

Mircea Boteanu se oprește din mers, așa ca și cum ar lua o hotărîre.

După o clipă trece la birou să-și continue un manuscris pe care mîine trebuie să-l dea unei reviste. Dar, în loc să continue articolul început, el scrie niște versuri cu imaginea eroilor defilînd la paradă, la sărbătoarea zilei de „10 Mai" pe care o văzuse pe Șoseaua Kisseleff, sub bolta uriașă a Arcului de Triumf :

EROILOR SUB ARCUL DE TRIUMF ...

Ce gînd hain vă tulbură durerea
Și din bîrloguri v-a adus pe stradă,
Ca să vă plimbe-n agonii gemute
Mizeria în marșuri de paradă ? ...

Căci dacă-ați fost uitați, huliți cu anii,
Zvîrliți ca niște hoituri la gunoi,
De ce acum vă scurmă-n răni șacalii,
Sub jugul greu de trudnice nevoi ? ...

Nu vede nimeni c-ale voastre zdrențe,
Și fața suptă, neagră de dureri,
Pătează cu rușine și cu tină
Hermina albă de pe Cavaleri ? ...

N-aude nimeni zgomotul lugubru,
Picioarele de lemn scrîșnind sub voi
Și mînecile goale, fără brațe,
Nu-s oare semnul luptei de eroi ?

Nu vrea nici unul din tiranii zilei
Să se-nfioare de-ar privi o clipă
În ochii voștri storși, în ochi de sticlă,
Pecetluiți de-a morții grea aripă ?

Au, cîți din cei ce vă privesc pot ști
Că voi de vii, voi singuri v-ați zidit
În Arcul de Triumf, crescut din sînge,
Din oase și din carnea ce-ați jertfit ? ...

Răbdaţi, Martiri, şi voi, mari Mutilaţi,
Pe cei ce v-au făcut nebuni, hidoşi,
Căci va veni şi pentru voi dreptatea
Şi-o judecată pentru ticăloşi ! . . .

*
* *

În trei zile, după întîmplarea cu invalidul de război, Mircea Boteanu lucrase pentru acesta cu repeziciune, la împlinirea datoriei de a-i veni în ajutor. Îi scosese titlul de pensie, îi publicase în „Monitorul Oficial" pierderea carnetului de identitate şi călătorie pe căile ferate, aducîndu-i un altul nou eliberat, şi-i încasase pensia cuvenită după atîtea lipsuri şi aşteptări.

După o săptămînă, ologul, readus la un trai mai omenesc, fiind vindecat de răni, a fost internat la un azil de caritate.

Aici, invalidul necunoscut îşi revenea din zi în zi la un echilibru normal, la o stare de suflet mai liniştită, căutînd parcă, în limpezimea apelor din vîltoarea vieţii lui, umbra omului năpăstuit de vitregia vremurilor. Resemnat, îndepărtat poate de la gîndul sinuciderii, Grigore Bogdan începu a citi cărţi cu haiduci şi scrieri despre istoria poporului român, dăruite de Mircea Boteanu.

XV

PRIMĂVARĂ ALBĂ ȘI PLEBE INUTILĂ

În una din sălile de cursuri ale facultății de filozofie și litere de la Universitatea din București, prin ferestrele deschise, adie ușor dinspre stradă un vînt de primăvară cald.

Azi a fost poate cea mai călduroasă zi de primăvară de pînă acum.

Studentele par mai gătite, în toalete schimbate. Unele chiar sînt îmbrăcate în rochii colorate, de vizită, și impestrițează vioi aspectul sălii de cursuri, printre studenții mai puțin numeroși și mai modești la înfățișare.

Conferențiarul Mircea Boteanu e aproape să-și termine prelegerea. A vorbit despre „Romantismul european și factorii lui reprezentativi".

De obicei, în timpul prelegerii, Mircea Boteanu stînd la catedră, nu vorbește după note, ci își ține cursul liber, curgător și clar, cu o dicțiune de orator. Se exprimă construind armonios și bine articulat, cu o voce muzicală de tenor. Ideile subiectului și elementele specifice romantice ale operelor de artă sînt prezentate într-o înlănțuire de fapte și exemple care se împletesc și se întregesc unele cu altele.

După lectura unor versuri dintr-un poem din *Meditațiile* lui Lamartine, Mircea Boteanu își ridică privirea spre fundul sălii și se oprește înmărmurit.

Privește atent, fix și gînditor.

O lume de fiori reci îl înțeapă în tot corpul. Se înroșește la față și privește mai atent în același loc. Cum ? E posibil ? O apariție de vis în fața lui !

Femeia cu chip de madonă, cu ochi lucitori de mătase cafenie-închisă și sprîncene oblice de tragediană, icoana clasicei statui de frumusețe cu care a călătorit în toamna trecută în tren, de la Aiud pînă la București, stă acum în fața lui, se uită la el și ea îi ascultă vocea, gîndurile, sentimentele și vibrația emoțiilor pe care le pune în fiecare cuvînt al prelegerii lui ! ...

E posibil oare ?

Pe o bancă, printre cele din fundul sălii de cursuri și printre cei mai depărtați ascultători, o ființă cu ochi serafici, de-o infinit de dulce melancolie, îl privește îndelung, fix, pe Mircea Boteanu, care de cîteva clipe a rămas și stă mut, aproape uluit, nemaigăsind în creierul lui nici un cuvînt pentru o altă nouă propozițiune ce-ar mai fi trebuit să urmeze.

Privirile încrucișate se transmit continuu de la catedră, la pupitrul din fund, și invers.

Mirați de-o atît de lungă pauză, studenții se uită unii la alții și își fac cu privirile semne de nedumerire.

Lui Mircea Boteanu nu i se mai întîmplase pînă atunci o atît de penibilă situație.

Profesorul face o sforțare uriașă, jenat de pauza cam lungă ce s-a abătut asupra lui, și își întoarce capul spre fereastră ...

Tăcerea sălii a devenit solemnă, iar conferențiarul, incapabil să mai poată rosti un cuvînt, începe a se simți ridicol. Totuși, revederea o găsește plăcută, însă nu aici.

Mircea Boteanu se ridică în picioare la catedră, cu vocea mai slăbită și, în sfîrșit, adaugă :

— Mă iertați, domnilor, mă simt puțin indispus ; nu mai pot continua ; rămîne, dar, pe marțea viitoare, să terminăm lecția de azi ...

Profesorul se depărtează nervos și dispare pe ușă.

— Ce-o fi avînd, mă, Mircea Boteanu, de-a rămas așa perplex ? glăsui unul dintre studenți.

— Cine știe ce l-o fi trăsnit, îi răspunde un coleg.

— Foarte curios, devenise cam palid și cu ochii rătăciți în gol, în neștire, adăugă o fată.

— Are el ceva în sufletul lui.

— Să nu i se-ntîmple vreo nenorocire !

— Nu cred una ca asta.
— Nici eu.
— Păcat de el ! La douăzeci şi opt de ani e prea tînăr pentru moarte, mai ales că nu şi-a dat încă puterile lui de creaţie, interveni o altă studentă.

*
* *

După cîteva minute, Mircea Boteanu iese de la facultate cu gîndurile învălmăşite, cu un început de durere de cap.
— Domnule Boteanu, un moment, vă rog, rosti un glas în urma lui, de după o uşă la ieşire, în stradă.
Profesorul se opreşte şi se întoarce înviorat ca de-o prevestire fericită.
— Vă rog să mă iertaţi de scena mută pe care v-am provocat-o cu prezenţa mea la lecţia dumneavoastră.
— Dumneavoastră aici ? îşi ia inima în dinţi şi rosteşte Mircea Boteanu. Nu m-aşteptam vreodată să vă mai întîlnesc, şi mai cu seamă să veniţi la cursul meu !
Ea îl priveşte.
— Vă rog, cu cine am onoarea să vorbesc ? întrebă Boteanu.
— Iulia Spătaru.
— Boteanu.
Profesorul îi ia mîna şi i-o sărută.
— Am nevoie de puţin aer, adăugă el ; m-aş simţi fericit să mergem împreună cîteva clipe, la o plimbare.
— Da, e un timp splendid. Primesc măgulită şi acum propun eu : ne-ntoarcem şi o luăm pe bulevardul Brătianu, spre Şoseaua Kisseleff, îi răspunde Iulia Spătaru, cu un vădit aer de familiaritate, fermecătoare.
Mircea Boteanu simte că visează. Din el, din adîncurile sufletului lui, tresar acum toate sentimentele reţinute, refulate mai mult dintr-un calcul raţional, cu ocazia primei lor întîlniri.
Cu geanta în mîna stîngă, el are în dreapta lui, cu care merge alături, vorbind nimicuri dulci, pe una din cele mai vaporoase fiinţe întîlnite de el în drumurile vieţii . . .

La început, cu emoţii de care nu se credea capabil, mai apoi cuprins din zi în zi de o afecţiune din ce în ce mai pasionată, Mircea Boteanu se îndrăgosti de Iulia Spătaru.

Aceasta e văduvă de mai bine de şase luni, după moartea soţului ei, Anton Spătaru, director general la ministerul domeniilor. La douăzeci şi cinci de ani e văduvă.

Locuieşte în Bucureşti, la un loc cu mama ei, văduvă de război. Mai are un frate, student la medicină, la Cluj. Încolo, pe nimeni. Pentru existenţă, pe lîngă casele de la tatăl ei, mai are şi imobilul lăsat moştenire de răposatul Anton Spătaru, o sumă oarecare de bani la Depuneri şi o neînsemnată pensie de la stat.

Căsătoria Iuliei cu Anton Spătaru a fost împotriva voinţei şi dorinţelor ei. El era cu treizeci de ani mai în vîrstă decît ea, fapt la care se adăuga şi caracterul nepotrivit, puţin demn şi omenos al lui Anton Spătaru. După ce s-au luat, el se dovedi ursuz, morocănos, veşnic bolnav de reumatism şi gata mai totdeauna de imputări gratuite, zvîrlite brutal Iuliei, în casă, în viaţa de toate zilele sau în lume, oriunde s-ar fi aflat.

Cinci ani, Iulia a dus cu adevărat o viaţă de ospiciu.

Într-o zi, la începutul lunii octombrie, din toamna trecută Anton Spătaru, care suferea şi de cord, avu un acces neaşteptat şi muri.

Cîteva săptămîni după moartea soţului ei, Iulia, obişnuită cu acel fel de viaţă, deşi neplăcut, silnic, ca într-o robie, se simţi în lume rămasă stingheră, regretînd întrucîtva omul, aşa cu apucăturile lui nesuferite, cu care se deprinsese a trăi, în atîţia ani.

Totuşi, cînd îşi dădu mai bine seama că fiind văduvă a devenit liberă, simţi în suflet o rază de uşurare...

Amintirea lui Mircea Boteanu de la întîlnirea din tren — trăia pe atunci Anton Spătaru — o obsedase continuu. Nu-l mai văzuse însă, nici cel puţin aşa din întîmplare, nicăieri în Bucureştiul ăsta mare, în care cîteodată parcă trăieşti în el ca-ntr-un labirint. În cele din urmă, acum în primăvară, Iulia Spătaru se hotărî să se ducă să-l vadă la cursul lui, la Universitate. Timp de două săptămîni, ea mai fusese în aceeaşi sală, printre studenţi, de cîteva ori, iar el nu putuse s-o observe.

După trei săptămîni de la întîlnirea de la Universitate, Mircea Boteanu, la braț cu Iulia Spătaru, se plimbă în primăvara albă pe străzi și alei lăturalnice din parcul Delavrancea...

Pretutindeni flori. Aprilie a nins o promoroacă de ciucuri de argint pe toți zarzării, corcodușii și caișii din grădini, de pe lîngă ferestrele caselor și balcoanelor lor.

Îndrăgostiții, el în pardesiu și ea în mantilă și rochie de primăvară, cu pași înceți, braț la braț, merg strînși alături.

De lîngă zaplazuri și grilajuri de fier, liliacul înmugurit de primăvara timpurie se ivește înflorit spre trecătorii de pe străzi, cu podoabe roz-albe și roz-violete, aruncîndu-le miresme în cale, ca o binecuvîntare.

De la un geam deschis al unei vile, clapele unui clavir suspină din interior un vals de Chopin. Prin perdele, vîntul adie șușuitor și neînțeles, ca un vis de poet.

Mircea Boteanu și Iulia Spătaru, de trei săptămîni, aproape în fiecare zi, și-au contopit sufletele unul cu altul cu o iubire revărsată ca un fluviu ieșit din matca lui prea îngustă și banală.

— Ce vis curat, torturător de frumos mă faci să trăiesc cu tine, scumpul meu Mircea !

— Iulia dulce, îți mai aduci aminte de celebrul vers : „*Connaissez vous le pays où fleurissent les citronniers*“ [1].

— Îmi amintesc !

— Vrei să plecăm în Italia și Spania ?

— Oriunde mă duci sînt sclava ta ; de glasul tău ascult.

— Țin să fac în vara asta, cu tine, un voiaj în străinătate.

În parcul Kisseleff printre copacii înmuguriți, cei doi tineri se plimbă singuratici și noaptea se lasă și-i învăluie cu umbre de mister.

— În seara asta unde mîncăm ? întreabă ea.

— Nu ești de părere să rămînem la un restaurant de la șosea ?

— Ba da, unde vrei tu.

Își îndreptară pașii pe una din alei, către Șosea.

---

[1] Cunoașteți țara unde înfloresc lămîii.

În restaurantul în care cei doi îndrăgostiți și-au luat cina, orchestra cîntă un tango plin de pasiune, în gamă minoră.

— Mircea, tu știi că eu de cînd eram domnișoară n-am mai dansat ? Nu-i vorbă că și atunci, la un an o dată, dacă mă duceam cu mama la vreun bal sau la vreo petrecere în familie.

— Cum se poate ?

— Da, cu fostul meu soț, care suferea de reumatism poliarticular, n-a fost chip niciodată să merg cu el într-un loc unde să se danseze. Și chiar dacă se întîmpla vreo ocazie, el, din gelozie, mă țintuia cu privirea și eu trebuia să rămîn pe scaun, refuzînd pe cei ce m-ar fi invitat la dans.

— Iulia, la drept vorbind, pentru o frumusețe de domniță bizantină ca a ta, și eu aș fi gelos cînd te-aș vedea săltînd ușor, fie la brațul unui ofițer cu zornăit de pinteni, fie cu talia sub mîna unui fante pomădat și cu vocabular de mahala, făcînd complimente la ureche.

— Dar tu știi să dansezi ?

— Sigur că știu. Îmi plac mult tangourile și valsurile, care sînt pline de euritmie și grație.

— Noi, însă, cînd dansăm ?

— Aici eu cred că nu-i locul ; dar dacă ții mult, dansăm și-n seara asta acasă, la muzica patefonului.

E ceasul zece, se gătesc de plecare. Din restaurant, pornesc spre locuința lui Mircea Boteanu.

— Iulia, tu mai poți merge pe jos ? Nu ești obosită ? Nu ești de părere să luăm o mașină ?

— Mi-ar face plăcere cu tine să fac ocolul pămîntului, pe jos.

— Și n-ai să obosești ?

— Niciodată.

— Așa par toate iubirile la început.

— Nu-mi place să cred că iubirea noastră e ca celelalte . . .

— Nici mie nu-mi place, dar poate sînt legi fatale !

— Nu ! Nu, eu cred în iubire . . . în iubire pînă la moarte.

Mircea Boteanu oprește-o mașină. Se urcă amîndoi.

— În strada Frumoasă, spune el șoferului.

— Ce faci, Mircea, mă duci la tine ?

— Doar ai mai fost la mine şi zilele trecute !

— Da, dar acum e noapte, tîrziu, atunci era ziuă.

— Nu face nimic, te implor, rămîi la mine în noaptea asta, îi spune el la ureche, mai mult şoptit, cu voce tremurătoare.

Automobilul alunecă pe asfalt pe Calea Victoriei, coteşte pe strada Frumoasă şi, la un semn al lui Mircea Boteanu, opreşte la poarta cu grilaj de fier, la locuința lui.

— Ştii că-mi pare cam frig aici la tine, Mircea ?

— Atunci aduc lemne şi fac focul.

Au aprins amîndoi focul în sobă. După o jumătate de ceas, în cameră e o căldură plăcută.

Mircea Boteanu, şezînd pe divan, o ține în brațe pe Iulia şi o sărută lung, pe gură, pe ochi, pe gît, pe şuvițele părului ondulat.

Au rămas noaptea împreună.

*

* *

S-au întîlnit în mai multe rînduri . . .

Au început să se cunoască mai bine, dar orele mai lungi anunțau oarecare plictiseală . . .

Au trecut totuşi cîteva zile plăcute . . .

Apoi, Mircea Boteanu, atras mereu de realitatea care geme şi-l cheamă în vîrtejul ei, pleacă la cei care-l aşteaptă în mijlocul lor . . .

Azi are loc congresul general al invalizilor, orfanilor şi văduvelor de război din toată țara. Delegații şi membrii tuturor societăților județene şi regionale au sosit, unii chiar mai din vreme cu două-trei zile de data ținerii congresului, care e fixat pentru azi, 11 aprilie, 1930.

În sala Dacia, încă de la orele nouă dimineața, congresiştii vin mereu, în număr impresionant. Mircea Boteanu pătrunde cu greu în sală, printre mulțimea înghesuită, şi cu privirea atentă dă ocol pe deasupra capetelor, căutînd grupurile de delegați ai societăților I.O.V.R. de la Tecuci şi de la Focşani. Într-un colț zăreşte pe cineva din Tecuci. E un colonel invalid de-o mînă, înconjurat de cîțiva eroi

mutilați și orfani, veniți la această tristă adunare la București.

În grupul de la Tecuci, Mircea Boteanu întîlnește două ruini fumegînde, doi concetățeni de la Nicorești : Androne țiganul, cu un picior de lemn în locul celui lăsat pe front, și Bulboacă Marin, ciung de mîna dreaptă, ruptă din umăr, în focul de iad al luptelor.

— Cînd ați plecat din Nicorești, nene Marine ?

— Aseară, cu cursa de șase, pînă la Tecuci, și de-acolo cu trenul.

Profesorul Mircea Boteanu, vorbind cu cei doi invalizi, observă cu durere halul în care acești eroi, buni doar de carne-n gura tunurilor, reduși la neputința de a-și mai cîștiga existența prin munca brațelor lor, sînt lăsați să-și lungească zilele de agonie de azi pe mîine, uitați fără nici o milă și recunoștință din partea statului.

Bulboacă Marin și Androne țiganul sînt cei scăpați schingiuiți din secția sergentului Ștefan Boteanu de pe frontul Mărășești. Nu mai au azi nimic în înfățișarea, în sufletele și în figurile lor din dîrzenia și vigoarea cu care au luptat, în august 1917, împotriva diviziilor bavareze. Sînt scofîlciți, cu părul albit, îmbătrîniți, supți de mizerie, puhavi și pămîntii la față, ca niște cadavre rătăcite.

Pe tribună, pe la ceasul zece, se ridică președintele congresului, generalul Mărășescu, invalid de război și cavaler al ordinului Mihai Viteazul. Într-o cuvîntare scurtă, el cheamă la solidaritate pe toți invalizii, orfanii, văduvele și luptătorii din întreaga țară, formînd o federație puternică pentru apărarea cauzei lor sfinte. Explică adunării și cere guvernului să nu le desființeze — după cum prevede noul proiect de lege — și puținele drepturi recunoscute prin Legea I.O.V.R. din 1920 și completată în 1926, cum ar fi de pildă limitarea numărului de călătorii la douăsprezece, ce infamie ! — cu reducere de 75% pe C.F.R., care pînă acum era nelimitat, desființarea societăților I.O.V.R. sau revizuirea din cinci în cinci ani a invalizilor.

Să se revizuiască hoții, criminalii, dezertorii și directorii ministeriali, iar nu mutilații care și-au lăsat ochii, brațele și picioarele pe front . . .

Alți cuvîntători arată fiecare aspectele nenorocirilor în care se zbate această lume de eroi, orfani și văduve, cu pensii de batjocură și nici acelea plătite la vreme.

Printre cei din urmă vorbitori, se urcă la tribună și Mircea Boteanu, care înfierează nepăsarea guvernanților față de nevoile foștilor luptători și ale urmașilor lor și față de poporul muncitor în general :

Stimați luptători și iubiți cetățeni,

Dumneavoastră simțiți mai bine decît oricine că noi ne-am adunat aici, în această sală, nu de plăcere, ci la capătul tuturor răbdărilor. Am răbdat fel de fel de umilințe, batjocuri și suferințe morale și materiale. Noi știm că țara asta, căreia îi zice astăzi cu mîndrie România Mare, s-a realizat în de-a lungul a multor veacuri de istorie, cu lupte îndîrjite de apărare, cu jertfe de martiri și cu sacrificii de eroi necunoscuți, risipiți la tot pasul pe pămîntul țării noastre. Noi sîntem ultima generație care ne-am adus tributul de sînge și de suferințe pentru înfăptuirea celui mai mare vis al unirii tuturor românilor într-un singur stat național, potrivit cu drepturile noastre istorice.

Ce vrem noi ?

Noi vrem să ni se recunoască dreptul la viață pe acest pămînt al străbunilor noștri, lăsat moștenire de Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Horia, Tudor Vladimirescu și Avram Iancu.

Dacă pe acest pămînt s-a întîmplat ca o clică politicianistă să pună mîna pe conducerea țării și s-o guverneze cu promisiuni deșarte, adevărată demagogie, izgonind din rîndurile oamenilor cu drepturi la viață pe cei care au sîngerat făurind o Românie întregită în hotarele ei firești, apoi, noi, poporul, le spunem acestor demagogi un formidabil : Nu.

Nu, nu se mai poate continua așa conducerea treburilor publice !

Nu cunoaștem, oameni buni, în istoria României, o cîrdășie mai odioasă între un partid de guvernămînt și marea burghezie, formată din moșieri, fabricanți, industriași, trusturi și carteluri, care ne exploatează munca și sudoarea noastră în toate sectoarele vieții economice.

Toate partidele politice, care s-au perindat la cîrma țării de la 1919 încoace, s-au întrecut între ele în a stoarce cît mai multe profituri personale, cît mai multe înavuțiri repezi și nemuncite, pentru un trai în huzur, în lux, și pentru satisfacerea poftelor nesățioase și egoiste.

Vorbesc în fața dumneavoastră, care v-ați adunat aici într-un adevărat congres al suferinții, în apărarea acelor care sîngerează în cumplită mizerie: țărani săraci, sau cu pămînt puțin și familii grele, și muncitori de la orașe cu salarii de agonie. Mai vorbesc totodată și în numele dumneavoastră, care reprezentați aici peste cinci sute de mii de morți, peste patru sute de mii de invalizi și văduve și peste opt sute de mii de orfani, rămași toți pe urma celui mai cumplit flagel social: războiul, pe care l-am suportat de-a lungul celor trei ani 1916—1919 în hora războiului mondial.

Guvernul național-țărănesc, care, după o lungă opoziție de opt ani, a preluat puterea la opt noiembrie 1928, amenințînd regența, să nu uite acum că a promis atunci în repetate rînduri, la atîtea alegeri generale și în parlament, un prea fericit rai social. Guvernele liberale și averescane, care s-au succedat alternativ la cîrma țării, de la 1920 încoace, au ruinat și au jefuit sub diferite forme, rînd pe rînd, marile bogății ale țării. Dar actualul guvern național-țărănesc a întrecut în chip înspăimîntător în jafuri, afaceri și panamele pe toate celelalte dinainte!

O adevărată plagă de lăcuste nimicitoare căzute pe trupul istovit al țării!

Faptul că delegațiile noastre au fost mereu respinse cu doleanțele lor drepte de la audiențe cerute la președinția consiliului de miniștri ne-a îndemnat să ne adunăm aici din toate colțurile țării și să cerem guvernului actual măsuri urgente de îndreptare a greutăților din viața noastră.

Sîntem trimiși de vii în mormînt...

Să ne întoarcem, martiri, să trezim morții, morții noștri de pe toate fronturile de bătălii, și împreună cu cei din morminte, înviați în armură de luptă, să curățim putregaiul și lăcustele nesătule de la conducerea țării. Căci va veni și vremea aceea și va fi vai și-amar de ticăloși!...

Apoi adunarea pleacă să manifesteze pe străzi, către preşedinţia consiliului de miniştri.

Din strada Carol, congresiştii pornesc pe Calea Victoriei.

În faţa prefecturii poliţiei sînt însă opriţi de cordoane de soldaţi.

Această plebe de schilozi, de văduve în veşminte zdrenţuite, de orfani necăjiţi şi umiliţi, turmă paşnică purtătoare de mizerie, care acum treisprezece ani însemna apărarea şi *victoria* în luptă de iad, azi n-are voie să meargă pe Calea *Victoriei.*

Dar schilozii cu picioarele de lemn vor să înainteze. Cordoanele de soldaţi însă au ordin să se opună şi să împrăştie turma plebei inutile.

Eroii de-acum n-au uitat însă strategiile de pe fronturi. În grupuri izolate se strecoară prin strada Academiei şi ajung, prin strada Doamnei, în Calea Victoriei, în spatele cordoanelor de soldaţi.

O scurtă comandă a unui ofiţer provoacă ciocnirea.

O învălmăşeală, între eroii frontului de ieri şi soldaţii tineri de azi, are loc pe Calea Victoriei . . .

Soldaţii vor să împrăştie cu forţa pe manifestanţii care se opun cu îndîrjire. În încăierare, mutilaţi cu picioarele de lemn sînt loviţi cu patul armelor şi trîntiţi pe caldarîm şi pe trotuare. Femei văduve, sărmane sînt izbite brutal, trîntite jos, călcate în picioare. Orfanii bătuţi, loviţi pînă la sînge, unii cu capetele sparte sînt împunşi cu baioneta.

Plebe inutilă !

Dar gloata opune rezistenţă. Nu vrea să părăsească poziţia din Calea Victoriei.

Apar pompierii cu automobilele-cisternă şi tulumbele de apă intră în funcţiune.

Mircea Boteanu cu Bulboacă Marin şi Androne, în apropiere de membrii comitetului, în frunte cu generalul invalid Mărăşescu, sînt printre cei dintîi transformaţi în paparude.

Un soldat îl loveşte pe Androne, care se rostogoleşte cu piciorul de lemn, pe trotuar, în faţa Băncii Cornea şi începe a se zvîrcoli de durere . . .

Mircea Boteanu îi dă un puternic picior în burtă ostaşului care cade şi se face covrig, jos.

— Canalie ! țipă Boteanu.

Dar e înconjurat imediat și lovit de soldați.

— Crucea și Paștele mă-ti de „țivil“, îl înjură pe Boteanu și-l izbește cu arma după ceafă un instructor, grad inferior.

O ceată de invalizi sar într-o clipă și-l scot pe profesorul Mircea Boteanu din mîinile lor, vînăt și însîngerat la față.

În fața Băncii Cornea, pompele trag apă din hidrantul din marginea trotuarului și împroașcă trupurile slăbite, istovite ale schilozilor, orfanilor și văduvelor care au îndrăznit să se adune în cete și să-și plimbe foamea și mizeria printre vitrinele mari de cristal, cu podoabe ca-n povești și bogății mărețe de pe Calea Victoriei...

*

* *

A trecut o săptămînă de la ziua manifestației invalizilor, orfanilor și văduvelor de război, din 11 aprilie 1930. In primele zile, Mircea Boteanu, cu toată constituția robustă a organismului lui, a fost cuprins de dureri serioase, în urma loviturilor cu patul armei primite după ceafă și deasupra omoplatului stîng, în busculada de pe Calea Victoriei. Acum e mai bine și a părăsit patul. Bătrîna gazdă, doamna Negreanu și din cînd în cînd și Iulia Spătaru l-au vizitat pe bolnav și i-au dat îngrijirile necesare.

De la fereastră se vede afară o zi senină, inundată de soare, și Mircea Boteanu gîndi : „Afară-i primăvară...“

XVI

O COLOANĂ FUNERARĂ...

Pe-acoperişul casei, ploaia cade mereu, în şiroaie sfărîmate şi în ropote de simfonie monotonă... Cum poate cerul să toarne cu găleata, de trei zile şi trei nopţi continuu, atîta ploaie, acum, la sfîşitul lunii mai, ca-n nopţile de toamnă tîrzie ? Pe uluci, lîngă ferestre, apa se scurge în sunete deşirate, ca-ntr-o tingire de tablă cu fundul spart.

Mircea Boteanu, singur în odaia lui, nu poate adormi de gînduri.

Dar gîndurile de acum ale lui Mircea Boteanu încep să fie gînduri stranii. E abătut, ursuz, întunecat şi tăcut. Umilire şi demoralizare ! Nu mai rezistă nervii. Ar vrea să se izoleze într-o imensă singurătate, într-o peşteră de munte, ca acelea de pe lîngă Schitul Durău din codrii Neamţului, să-şi macine viaţa lui fără noroc, gîndurile lui fără ecou şi toate energiile cu care se credea vrednic de-a fi de folos, într-o măsură cît de mică, semenilor lui şi unei societăţi pretinse civilizate.

Însă din casa lui, dintre cărţile lui, el trebuie să meargă la curs, la Universitate. E singurul loc care-l mai cheamă, c-o slabă lumină de speranţă îndepărtată... În unii, nebănuiţi azi, din generaţia care se ridică, modeşti, fără tobe de cuvîntări goale şi sunătoare, cu rezonanţă de împrumut din demagogia contemporană, cresc, poate, după această epocă de decadenţă şi prefaceri postbelice, revoluţionarii şi stîlpii de temelie ai unui ideal de viaţă socială mai demnă, mai curată, mai creatoare, de mîine.

În afară de curs, nu-l mai scoate nimeni din casă. O singură fiinţă, o singură mîngîiere părea că-i ieşise în calea vieţii din necunoscut, părea că-l ascultă şi-i făcea im-

presia, la început, că persoana ei posedă calități mai deosebite decît cele întîlnite de obicei : Iulia.

Iulia însă e interesantă privită dinafară pentru frumusețea ei fizică, și oarecum, de la distanță. Din apropiere, de la suflet la suflet, sau de la un nivel de idei la altul, structura ei temperamentală și intelectuală e lipsită de valențele necesare spiritului ales. Cunoscută și văzută în stările sufletești mai intime, ea nu este tipul feminin care să corespundă dorințelor lui Mircea Boteanu.

Absolvise patru clase scundare la pensionul „Notre Dame de Sion" din București. Nu putuse să mai termine școala din cauze familiare. Mama ei, Emilia Mărgineanu, văduvă de război, cu doi copii — unul mai mare, Dinu, care urmează studiile în ultimul an la Facultatea de medicină din Cluj, și Iulia — cu o pensie mizeră, fusese nevoită să-și ipotecheze moșioara de o sută douăzeci de pogoane arabile, pe care o avea în Vlașca și, neplătind ratele la scadențe, ba adăugîndu-se la capete și procentele, se văzuse silită, după atîția ani, să vîndă pămîntul. Erau consecințele inflației bancare și ale cămătăriei spoliatoare din această epocă. În asemenea situație, văduva Emilia Mărgineanu hotărîse ca fiica ei, Iulia Mărgineanu, să nu mai continue studiile secundare ca internă la cursuri, ci să dea examene pregătită în particular. Ea concentrase toate posibilitățile materiale pentru susținerea fiului ei, Dinu Mărgineanu, băiat studios, sobru și hotărît, pentru a face o bună carieră de doctor. (De la Dinu, de la Cluj, se întorcea Iulia, în toamna trecută în tren, cînd Mircea Boteanu o întîlnise întîia oară.) În septembrie, la deschiderea cursurilor, la „Notre Dame", colegele dintr-a cincea i-au păstrat elevei Iulia Mărgineanu locul neocupat în bancă, multă vreme. Dar Iulia nu s-a mai întors la școală. Și nici în particular n-a mai continuat, să-și termine liceul. Era socotită de mama ei ca o fată care n-are să-și facă o carieră din studii. Avea de zestre un corp de case în București, lăsat de tatăl ei, inginerul Teodor Mărgineanu, mort în luptele de la Jiu, în octombrie 1916, și din venitul chiriilor acestui imobil trăiau în ultima vreme cu toții. Cu educația din familie, Iulia, trecută de șaisprezece ani, era considerată domnișoară cu adevărat și, desigur, ca toate fetele, se gîndea și ea la căsătorie. Vorbea binișor franceza

și cînta la pian... Într-o zi, după ce Iulia împlinise nouăsprezece ani, ea cunoscu potrivit unor aranjamente de familie, în casa unei prietene de-a mamei ei, pe un domn, Anton Spătaru, director în ministerul domeniilor. Era un om simpatic, cu înfățișarea plăcută și părea mai tînăr decît cei patruzeci și nouă de ani, pe care îi avea. După cîteva săptămîni, în care au mai urmat cîteva vizite făcute de Anton Spătaru doamnei Emilia Mărgineanu și fiicei sale, Iulia, aceasta fu cerută în căsătorie de domnul Spătaru. Cu ezitări și nesiguranță la început, apoi cu stăruința mamei ei, Iulia, în cele din urmă, acceptă. Au făcut logodnă și nuntă cu invitații, dar mai mult cu caracter familial. Căsnicia Iuliei Mărgineanu cu Anton Spătaru a fost chiar de la început o răsturnare de aparențe. Dintr-un om manierat, delicat, spiritual, cunoscut mai înainte de ofițerul stării civile, Iulia descoperi cu surprindere, din primele luni ale menajului conjugal, un caracter nesincer, lăudăros și pornit pe mizerii și observații certărețe din te miri ce. Au trăit așa peste cinci ani, cu dilema de a se despărți și unul și altul. I-a despărțit însă, în toamna trecută, moartea, prin trecerea spre cele veșnice a lui Anton Spătaru.

Dacă Iulia Mărgineanu mai reținuse puțin din conținutul manualelor studiate în cele patru clase secundare, în schimb, paralel cu anii de școală în anii adolescenței, ea parcursese relativ prea puțină lectură care să-i deschidă orizonturi de idei, de literatură, de artă sau de muzică. Mircea Boteanu ar fi dorit să discute din cînd în cînd cu Iulia despre cărți, despre fragmente de viață umană din viețile oamenilor iluștri, să-și confrunte părerile și să dea ceasurilor de petrecere împreună un colorit mai variat, mai atrăgător, mai viol... Lipsa de orizont, existența comună, monotonia cariază și ucide conviețuirea. Și Mircea Boteanu își amintea cîteodată de prima impresie cînd a văzut-o pe Iulia Spătaru în tren ținînd pe genunchi și citind cartea lui Paul Claudel : *L'Oiseau noir dans le soleil levant*... S-ar fi putut crede că-i vreo cititoare pasionată. Dar cartea — aflase mai tîrziu — o împrumutase de la fratele ei, student la medicină în Cluj ! Și bine făcuse Mircea Boteanu că nu-și făcuse atunci vreo iluzie despre posibilitățile ei intelectuale.

Mircea Boteanu cumpăra cărţi şi reviste mereu. Era abonat la publicaţii din ţară şi din străinătate. Umbla din vreme în vreme prin anticariate. Scotocea colecţii de periodice, cu praful gros pe ele. Se bucurase ca un copil cînd avusese ocazia să cumpere *Cronica* lui Gheorghe Şincai, sau *Letopiseţele* publicate de Mihail Kogălniceanu. Nu s-a gîndit însă vreodată Mircea Boteanu să pretindă Iuliei să aibă preocupări de studii, sau cercetări, ori pasiunea pe care o simte el pentru lectură, pentru scris. Ar fi fost o absurditate. Ar fi voit doar ca fiinţa din apropierea lui, din intimitatea lui să aibă antene sensibile la preţuirea unor comori întîlnite în cale, la perceperea frumosului, ceea ce în zadar căutase la Iulia Spătaru. Cu cît voise s-o apropie mai mult, cu atît se îndepărtaseră.

El trăia cu biroul încărcat de maldăre de cărţi şi albume de artă şi cu sertarele bucşite de teancuri de manuscrise.

Iar Iuliei nu-i plăceau cărţile prea multe în jurul lui şi orizonturi de aspiraţii mai mari în viaţă decît cele comune. O discuţie intelectuală îi era aproape indiferentă... Cum să trăiască el o viaţă întreagă c-o femeie bună doar de menaj, culcuş şi reproducere ?

Mircea Boteanu a devenit curios şi sarcastic, cu o parte a feţei puţin crispată de o trăsătură adîncită în piele, ce-i dă un aer de veşnic scrîbit, dezgustat, nemulţumit.

Mai bizar pare cîteodată la lecţie cînd, prin o vagă asociaţie de idei, sare de la subiect şi strigă : „Curg balele veninului pe străzi, domnilor, creaţi o viaţă nouă de forţe morale ! Ce ? O sută de ani de civilizaţie importată ne-a rafinat atît de mult conştiinţa şi simţurile, încît ne-a damblagit orice nerv ?“

Dar nici la facultate nu mai este agreat. Să nu vrea să se înscrie în nici un partid politic, să nu militeze alături de nici un şef, în nici o organizaţie, să se ţină mereu rezervat şi să aibă şi el ideile lui personale, acestea ar însemna că el nu ştie să preţuiască situaţia în care se află şi nu ştie ceea ce este adaptarea la mediu, cum ştie orice plantă sau vieţuitoare... Prin această atitudine a ajuns la o completă izolare în jurul lui.

El spunea adesea :

— Eu mă consider o linie de evoluție sinusoidală, iar nu o linie în zigzag !

N-a înțeles să se plece și să aibă șira spinării flexibilă pentru lingușiri care să-l pună bine. A crezut și crede naiv că meritele, adevărul, dreptatea, forța pozitivă de realizări intelectuale, atîtea scrieri diferite și multe pentru anii lui tineri — numai acestea sînt criterii care pot să-l ridice și să-l situeze acolo unde îl cheamă calitățile și destinul lui. Dar el începe să vadă acum că a te încrede numai în calități e o poziție insuficientă, șubredă, ba chiar caraghioasă. Să aștepți să fii invitat în condiții onorabile, cînd viața tuturor celorlalți din jur te-nvață *să-ți strigi* drepturile cînd le ai, să fii sperjur, să îmbrîncești și fără drepturi pe alții și să-ți faci loc cu coatele să le iei locul ... În situația de față Mircea Boteanu, deși are multe cunoștințe de persoane cu notorietate, știe însă că n-are pe nimeni mai aproape, mai prieten, care să-l îmbrățișeze cu cauza lui și să-l susțină.

Chiar fostul lui profesor și prieten, pe care-l credea mai apropiat, îi întinde mîna cu mai puțină căldură în vorbire. Un nou ministru venit la Instrucțiunea Publică a găsit de cuviință să numească, la conferința lui Mircea Boteanu, pe un alt tînăr, direct titular fără concurs, cu începere de la 1 septembrie a.c., cînd încetează suplinirea lui Mircea Boteanu. Și cine-i favoritul ? Noul titular are, ca pregătire și activitate, cîteva luni de cursuri de filozofie audiate în Germania, un doctorat la București, o plachetă cu versuri de o submediocră calitate, o adevărată rușine pentru un piedestal de catedră universitară și cîteva articole și recenzii prin ziare și reviste. Nici o lucrare de specialitate sau un studiu mai larg și original, nimic care să arate o contribuție de creație sau de investigație și care să justifice această numire. Singure serviciile de lacheu abil, adulator și insinuant ale postulantului, prestate la cabinetul acestui ministru foarte sensibil la gîdilarea epidermei și la omagieri ditirambice, l-au impus pe noul numit, conferențiar la Universitate, în locul lui Mircea Boteanu.

În săptămîna trecută a avut o discuție cu Iulia, care voia să-și susțină anumite puncte de vedere personale și

înguste. A intervenit o răceală între cei doi prieteni, care, de-atunci, s-au văzut numai o dată. Iulia n-are suflet rău, e blîndă, bună și cîteodată spirituală, dar e disprețuitoare de ceea ce nu are ea : cultură, de care chiar îi place să-și bată joc.

Acum cîteva zile s-a dus și l-a vizitat pe invalidul necunoscut : Grigore Bogdan. Se îmbolnăvise dintr-o intoxicare, dar s-a îndreptat.

De la Nicorești, primi chiar azi o scrisoare de la Bulboacă Marin, care, printre alte necazuri, îl vestea că Androne murise. Îi mai scria că invalidul Vasile Butuc, cel fără picior, a încercat în două rînduri să se spînzure, dar l-au surprins nevasta și copiii și i-au tăiat lațul. Și ce om zdravăn și cinstit îl știa... Prin 1912, Vasile Butuc era un chipeș factor poștal, care ducea corespondența cu bicicleta, pe atunci încă o raritate la modă... Citind rîndurile, care erau scrise de o mînă străină, în locul mîinii ciopîrțite pe front a voinicului de altădată, Mircea Boteanu simți că i se umezesc ochii.

Și cînd se gîndea că unii din prietenii din copilărie au murit atît de tineri, simțea în jurul lui un gol tot mai mare, care se adîncea mereu, ca și cum te-ai pierde pe o cale necunoscută într-un adînc de codru tot mai nesigur...

S-au dus prea repede unul după altul. Vasilică Bute a murit la Bîrlad în iarna lui 1926, pe cînd își făcea stagiul militar la un regiment de cavalerie, doborît de un tratament inuman al instrucției din cazarmă, deși avea liceul terminat și ar fi putut să-și facă armata la o școală de ofițeri de rezervă, poate în condiții ceva mai bune. L-au adus mort cei din familia lui, cu un automobil de la Bîrlad, și l-au înmormîntat la Nicorești, în cimitirul de la biserica Negustori. Era un flăcău zdravăn și, de cînd îi mijise, își lăsase să-i crească o mustăcioară neagră-roșcovană, ca să pară mai matur — dorința lui din copilărie — mai vrednic de băgat în seamă. Bietul Vasilică, avea un suflet bun și mărinimos. Fratele puțin mai mic al lui Vasilică — cu abia un an și cîteva luni diferență între ei — Nicolae, s-a stins și el, de o dublă pneumonie, tot dormind prin vie sau în baracă, tot fugind mereu de-acasă, de frica unui tată fără inimă de tată...

În vacanța de primăvară a anului 1927 a murit și Nastase Bricean, de tuberculoză pulmonară. Suplinise pînă atunci un post de învățător într-un sat din județul Tulcea și condițiile mizere de viață, în lupta pentru existență. l-au răpus. Au rămas de la el numeroase manuscrise cu încercări literare, multe neterminate și neafirmate încă în publicistică, din care unele promiteau un talent sigur, dacă autorul ar fi trăit și s-ar fi dezvoltat în alte împrejurări sociale.

Nu vor mai citi niciodată împreună, sub pomii bătrîni din livada din spatele casei părintești, fragmente din volumul cel gros din operele filozofice ale lui Vasile Conta, sau din nuvelele lui Mihail Sadoveanu și Gala Galaction.

„Au pierit și alți prieteni, se gîndi Mircea Boteanu, făcînd un bilanț amar, și toți atît de tineri ! . . ."

Tot zile chinuite și gînduri zbuciumate.

Afară, ploaia, pe streșini, picură în răpăieli monotone.

Mai înainte de a muri, însă ar vrea să facă și el ceva ca un semn, o amintire, pentru duhul și mărturia altor timpuri. De aceea se hotărî ca, pe locul cîmpului de bătălii, la Mărășești, în marginea șoselei naționale, să zidească o troiță uriașă de beton armat, sau un monument funerar ca o coloană de cel puțin cincizeci de metri înălțime, în jurul căreia să sădească o grădină de pomi. Să lase astfel o amintire materială, cu inscripiții de coifuri de oțel, de schije și de baionete rupte. Și el să fie îngropat în preajmă, în același pămînt în care doarme tatăl lui, Ștefan Boteanu, și unde zac atîtea oase de eroi.

Își puse în gînd să ridice nu un monument de artă, ci o colonadă funerară, care, din înălțimea ei, să domine peste vii și cîmpuri împrejurimile și depărtările . . .

În ceasul apusului de soare, după coama munților Vrancei, umbra colonadei uriașe, cilindrice, proiectată peste holde, către șesuri pînă-n lunca Siretului, să înfioare cu arătarea ei singurătatea locurilor istorice, în amintirea atîtor morți, căzuți și uitați.

Pentru a-și îndeplini această dorință, Mircea Boteanu se hotărî ca în vacanța mare, cu ocazia serbării de la 6 august, să plece la Mărășești, unde să caute să cumpere o bucată de loc, pe poziția știută, și unde să pună să-nceapă lucrările unei troițe legendare sau colonade uriașe . . .

XVII

PE FRONTUL MĂRĂŞEŞTI LA 6 AUGUST 1930...

În zilele vacanţei mari, în alţi ani, Mircea Boteanu era călător pribeag şi îndrăgostit de munţi şi codri de fagi, de cetăţi şi mănăstiri istorice, de sate şi oraşe din Moldova, Ardeal, Bucovina ori Banat. Îi plăcea să se înfrăţească cu unele suflete simple şi curate şi să cunoască traiul, vorba, cîntecul şi obiceiurile poporului de pretutindeni.

În vara asta a trecut o lună de vacanţă şi Mircea Boteanu nu vrea să mai plece nicăieri, nu mai simte nici o chemare, nici un îndemn.

Ce să mai vadă şi să mai afle prin satele din Maramureş, Bucovina, sau la moţii din Munţii Apuseni ? Să se întîlnească din nou cu ei şi să-i găsească azi într-o mai crudă stare de lipsuri şi nevoi, potrivnice cu o viaţă mai omenească ?

Pînă la războiul din urmă, poporul român avea un ideal indestructibil, apoteoză de aspiraţii şi îngemînare de priviri, proiectate, din toate provinciile, spre vîrfurile Carpaţilor : idealul naţional, dezrobirea fraţilor din Ardeal, de pretutindeni...

Dar n-a urmat şi idealul intern, care trebuia să creeze o înflorire nouă de viaţă socială, în ţara aceasta cu toate bogăţiile lumii pămînteşti.

Mircea Boteanu se simte sfîrşit. Nu mai găseşte în puterile lui nici un efort pentru o luptă în viitor, la care ar mai putea contribui şi el. De aceea el crede că nu mai are ce căuta în lumea înconjurătoare. Stă toată ziua închis în casă.

Dar foamea îl scoate afară, pînă la vreo băcănie ori bodegă din apropiere, de unde-şi cumpără ce-i trebuie.

În seara asta fiind 5 august, ajunul serbării, ziua plecării la Mărăşeşti, a trebuit să se gătească de plecare. S-a bărbierit de cu vreme, s-a îmbrăcat cu un costum elegant şi a luat de pe masă cîteva reviste şi ziare aduse cu poşta de azi şi le-a pus în servietă, să aibă ce răsfoi pe drum, în tren.

Masa de seară a luat-o la restaurantul Gării de Nord. Cu ultimul accelerat pleacă spre Mărăşeşti.

Într-un vagon de clasa a doua, la fereastra deschisă a compartimentului, după ce a privit în noapte afară, în goana trenului, cum Capitala a rămas în urmă, îşi trage din servietă un teanc de reviste şi ziare. În publicaţia „Nouvelle Revue Française" pe care o taie, răsfoind-o, află un articol interesant : *Despre ideea de ordine şi despre ideea de Dumnezeu,* semnat de Julien Benda.

În ziarul „Universul", Mircea Boteanu citeşte, şi nu-i vine să creadă, o informaţie scurtă, nemotivată, aproape enigmatică, ce aduce la cunoştinţa cetăţenilor că, mîine 6 august 1930, la Mărăşeşti, nu mai este îngăduit nici un pelerinaj pe fostul front al marilor bătălii şi nici o adunare de popor pentru serbări, care nu se mai ţin.

„Ce-s demenţi ? Au înnebunit ? E posibilă şi o astfel de infamie ? Nu, o fi o greşeală de informaţie. Sau noului rege Carol al II-lea, proaspăt înscăunat prin aventură, cum şi guvernului său naţional-ţărănesc, devenit atît de impopular, le e frică de marea mulţime adunată care ar putea fi ocazia unui crater de vulcan în erupţie ? Vom vedea mîine", îşi răspunde singur Mircea Boteanu.

În compartiment, pe banca din faţa lui, un singur loc e ocupat de un domn, care, după ce a trecut controlorul cu viza biletelor, se întinde pe canapea să doarmă.

De la Ploieşti, Mircea Boteanu, cu capul rezemat de pardesiu, moţăie furat de somn tot drumul călătoriei.

*

* *

Pe la orele două şi jumătate dimineaţa, Mircea Boteanu coboară din tren în gara Mărăşeşti.

Intră în restaurantul gării de clasa I-a și a II-a, unde mănîncă ceva și mai stă cîtva timp, pînă să se lumineze de ziuă.

De dimineață, Boteanu apucă spre proiectata Biserică a Neamului, care, începută în 1921, așteaptă cu anii să fie terminată, avînd abia turnate doar temeliile și construite zidurile parterului, ce vor forma o criptă uriașă de mausoleu. Aici, nimeni. Pustiu, vraiște. Hruba de beton armat, care ar fi trebuit să fie cu adevărat o criptă a celui mai mare monument istoric al romanilor, începe să-și coșcovească fața de ciment, să se crape pe la colțuri și să se ruineze de ploi și de vînturi.

Într-adevăr, pelerinajul la umbra marilor eroi a fost oprit. Acei care au ajuns să conducă țara acum și care n-au cunoscut mirosul de obuze și duhoarea de stîrvuri omenești împuțite în tranșee nu le îngăduie urmașilor celor căzuți pe front să-și apropie pașii de țărna locurilor sfinte.

Liniște și disprețuire totală. Pe frontul Mărășești nici o imagine, nici un semn de respect și amintire nu se află pentru veghea și cultul atîtor morți căzuți la datorie. Pretutindeni — semănături, bălării, pălămidă și ciulini. Nici o cruce. Nici o piatră încrustată cu litere grăitoare de amintirea bătăliilor ce s-au zbuciumat pe acolo. Copiii de treisprezece-paisprezece ani, ce s-au ridicat după război, își mînă plăvanii la arat primăvara, în lungul țarinilor, și calcă fără să știe că oasele scoase afară din plug în urma brazdei sînt moaștele mucenicilor neamului românesc.

Mircea Boteanu, cu ochii aiuriți și umeziți de atîta părăsire întîlnită azi în cale, hotărî să se întoarcă în Mărășești. O luă mai de-a dreptul de la mausoleu, din șoseaua națională bine pietruită Focșani-Adjud, peste miriștea din față, care se întinde pînă în liniile de cale ferată ale stației Mărășești, importantul nod feroviar din sudul Moldovei, concurînd cu stația Tecuci. Este chiar o cărare de picior, destul de bătătorită, probabil de cînd era grîul verde sau poate după arătura din toamnă. Pe această cărare venise azi-dimineață din gară și tot pe ea se reîntoarce gînditor... Vrea să mai revadă zidurile ruinate

ale caselor, modestele trotuare din piatră de bolovani de rîu, uliţele şi oamenii...

Vrea să-l mai revadă şi pe Costică Puşcaşu, prietenul lui din copilărie, prieten de fugă noaptea pe front...

Manevrele trenurilor din staţia Mărăşeşti sînt destul de aglomerate.

Mircea Boteanu sări cu paşii lui sprinteni peste şanţul de ocrotire din margine, care face ocolul liniilor. Sări tot îndemînatic, ca acum treisprezece ani, deşi în prezent are douăzeci şi şapte. E tot sprinten, ba chiar parcă ceva mai voinic şi mai împlinit, nu ca atunci cînd era copilandru de paisprezece ani, dar părea de optsprezece!

Cu pălăria gris-fer închis, cu boruri mari de calabrez sau de mexican, cu pardesiul dezbrăcat şi ţinut pe braţul stîng, cu servieta în mîna dreaptă, nu atîrnată la şold, Mircea Boteanu se cunoştea că-i un călător străin, de prin alte părţi. Trecu pe peronul gării şi prin gangul de la ieşire-intrare se strecură printre pasageri, pe treptele înalte de mozaic. Coborî spre oraş. O luă la stînga spre strada principală. În Mărăşeşti erau toate distruse de obuze de diferite mărimi şi dărîmate la pămînt din timpul războiului, în vara lui 1917. Ele n-au mai putut fi refăcute, reconstruite. Unele au fost demolate total, pentru a se mai recupera din materialele supuse stricăciunii. Mircea Boteanu zări în mica grădină publică bustul lui Cuza-Vodă, ridicat în 1909, de urmaşii ţăranilor împroprietăriţi prin puterea Legii Agrare din 1864, cînd cei din Mărăşeşti, fiind mai săraci — mai toţi clăcaşi — au fost împroprietăriţi în număr mai mare decît în alte părţi...

Casele din strada principală de-abia au putut fi reparate, cîrpite cam jumătate din numărul lor. Iar primăria din centrul fostului sat, zis oraş, construită din cărămidă roşie, e tot dărîmată, ca în timpul războiului, perforată de obuze de diferite calibre...

Se întoarse din cale circa o sută de metri şi intră pe poarta masivă din grilaj de fier a intrării principale, în curtea palatului Negroponte. Şi aici o vraişte de imens cimitir părăsit!... Buruieni, bălării şi gunoaie, printre care scurmă cîteva găinuşe ale celui care locuieşte în pa-

vilionul portarului de altădată... Doamna Elena general Ieremia Grigorescu, moştenitoarea directă şi proprietara castelului, încă din timpul războiului îl părăsise şi locuia acum, în 1930, în casele de la via de lîngă Iveşti, Tecuci.

Mircea Boteanu, cu ochii împăienjeniţi de gînduri stranii, umblă printre pomii şi aleile superbului parc de odinioară, ca un huhurez ieşit la lumină, rătăcit din vreo pustie clopotniţă bătrînă!...

E posibilă atîta nepăsare şi indolenţă în ţara roasă ca un virus de demagogie şi minciună?!

Aici, în acest frumos castel, martor ocular la tragicele zvîrcoliri de bătălii de apărare ale armatelor române, îngrămădite pe frontul desfăşurat pe cîmpiile Mărăşeştilor, aici trebuia adăpostit cel mai mare *muzeu de Istorie* al poporului român!

După treisprezece ani de la vremea marilor bătălii, acest palat, în loc să fie renovat şi transformat în cel mai de seamă muzeu de istorie al românilor, este azi o ruină semeaţă şi jalnică!...

Spurcat politicianism! Şi după o lungă opoziţie de opt ani, naţional-ţărăniştii promiteau, la întruniri, în propagandă, la alegeri, marea cu sarea... Adevărat că „la pomul lăudat nu trebuie să te duci cu sacul mare“!...

Mircea Boteanu continuă să se plimbe prin parcul solitar...

Casa de apă înaltă şi exagonală din stînga castelului, din fundul parcului, e tot în picioare... E ciuruită mai puţin... Din ea erau alimentate cu apă interioarele palatului, atenansele, grajdurile, havuzul şi straturile de flori...

Mircea Boteanu, cu sufletul buimac, ca un cal scăpat din căpăstru, se aşază pe o bancă şchioapă, care invita pe drumeţii întîmplători să se odihnească, vizavi de havuzul din faţa palatului. Îşi trase din geantă o revistă şi o foaie de hîrtie şi le aşeză pe genunchi.

Cu creionul în mînă şi cu gîndurile izbucnind de vifore interioare, scrie ca şi cum cineva din nevăzut sau morţii i-ar dicta la ureche o poezie evocatoare;

Pe-aici, din obuze, țîșneau în explozii
Vii așchii de schije, cumplite oțeluri,
Mușcau pretutindeni din carne și oase,
Din țărnă și ziduri — măceluri — ...

Pe-aici ard noianuri de-aduceri aminte,
Făclii ne-nțelese cu mii de vibrații ...
Din șterse, uitate morminte, schelete
Își cată odihna-n celestele spații ...

În zdrențe de glorii și-n grea nepăsare,
Palatu-n ruină, din vremi de bejenii,
Mai poartă și astăzi istorice urme
Și glasuri de lupte din foc de gheenii ...

Și-n zdrențe de glorii, palatu-n ruină
Vorbește drept martor, rămas ca un Forum,
Și-arat-o dovadă-a poporului aprig
De dreptu-i la viață in saecula saeculorum ...

Mărășești,
6 august, 1930

Își băgă foaia de hîrtie și revista în servietă, apoi cu pardesiul pe mîna stîngă o luă spre casa știută a lui Costică Pușcașu, de pe străduța din partea de nord a palatului lui Negroponte. O știe bine casa. După război a mai trecut pe acolo în mai multe rînduri ...

Dar deodată, după patruzeci-cincizeci de pași se oprește în loc nehotărît, stînd la îndoială ... Poate că-l deranjează pe Costică cu această vizită pe neașteptate ... Costică Pușcașu o fi acum om însurat, cu nevastă și copii ... cu un rost mai temeinic în viață ... mai practic ... Iar el, Mircea Boteanu, umblă cu capul prin nori, să scrie cărți cu tot felul de idei, prin care să aducă păreri noi despre viață, despre literatură, să scrie poezii, romane, istorie, artă și filozofie ... Îi e tare dor de el, de Costică Pușcașu,

cu care n-a avut niciodată vreo supărare cît de mică... Işi aminteşte cum făceau împreună, în vara lui 1917, coteneţe pentru găini şi alte treburi gospodăreşti, întovărăşiţi în vremea refugiului la Nicoreşti; cum, după încetarea luptelor pe front şi întoarcerea refugiaţilor pe la casele lor, Costică Puşcaşu a mai venit pe la Nicoreşti, la culesul de vie, în toamna îmbelşugată a lui 1918; cum au dormit împreună în fîn, în patul improvizat într-o magazie, la aer... şi cîte alte amintiri!...

Totuşi bătu la poarta lui... Să-l vadă şi să-i audă glasul... Dar ghinion... Costică Puşcaşu e plecat pentru trei zile la Galaţi, la regionala C.F.R., pentru nişte materiale cerute de staţia Mărăşeşti. Se va întoarce peste două zile.

De la poarta lui Puşcaşu, Boteanu o ia din nou spre cîmpii, spre fostele locuri ale tranşeelor de altădată... A alergat toată ziua pe întinderea cîmpiilor, de la ruinele fostei fabrici de zahăr şi pînă-n pădurea de la Răzoare, pe întreg frontul Mărăşeşti de altădată, unde luptase şi el, un copilandru voluntar... S-a dus la locul unde fusese rănit.

Călcînd înfiorat pe urmele trecutului a simţit în inima lui, din foşnetul frunzelor iscat de vînt pe lanuri, murmurul sufletelor celor care dorm de veci.

Spre seară, frînt de oboseală, cu faţa plină de praf şi năduşeală, într-un restaurant de mîna a doua din dosul gării Mărăşeşti, Mircea Boteanu, zdrobit de amintiri, se înfierbîntă de băutură. Toţi cei care intră în local, funcţionari, lucrători şi hamali, sînt poftiţi de Mircea Boteanu să petreacă împreună la masa lui şi la alte mese, să mănînce şi să bea, că plăteşte el.

— Vă rog să vă serviţi, domnilor, cu tot ce se găseşte aici, zice Boteanu. Beţi şi cinstiţi, domnilor şi fraţilor, în amintirea tatălui meu, care a murit în luptă aici, la Mărăşeşti. Azi sînt treisprezece ani. Îmi face o mare plăcere să fiţi toţi invitaţii mei...

O orchestră de ţigani lăutari cu vioară, flaut şi ţambal îi dă petrecerii şi localului un aer de sărbătoare şi veselie. După alte cîntece de lume, muzicantul violonist începe a cînta din gură, acompaniat de ceilalţi tovarăşi, o melodie

pe care o socotea el mai nimerită pentru domnul acesta străin, care dă la toată lumea de mîncat și de băut :

„De ce m-ați dus de lîngă voi,
De ce m-ați dus de-acasă ?
Să fi rămas fecior la plug,
Să fi rămas la coasă . . .

Atunci eu nu mai rătăceam
Pe-atîtea căi răzlețe,
Ș-aveați și voi în curte-acum
Un stîlp la bătrînețe . . .

M-aș fi-nsurat, cînd isprăveam
Cu slujba la-mpăratul,
Mi-ar fi azi casa-n rînd cu toți
— Cum m-ar cinsti tot satul . . .

Și-aveai acum și dumneata
Nepoți să-ți zică : Moșu . . .
Le-ai spune spuză de povești,
Cu Împăratu' Roșu . . .“

— Ia mai trageți și-o sîrbă, măi ! îi îndemnă un muncitor.

Lăutarii trecură la dansuri populare. Arcușul șefului, și ceilalți după el, atacă o bătută săltăreață, care pe meseni îi electrizează la joc, un joc fantastic. Se pornește atunci un dans nebun, o sîrbă iute, pe săltate și bătute, tot pe loc, pe loc, pe loc, de duduie dușumeaua cîrciumii sub răpăiala pașilor la joc, ca zgîlțîită de cutremur. Printre ceferiști și hamali, umăr la umăr, Mircea Boteanu, la un loc cu ei, dănțuiește furtunos, de parcă nu-i de recunoscut.

Către miezul nopții, fumul de tutun, zăpușeala și mirosul de vin consumat dau cîrciumii o înfățișare de speluncă nocturnă.

— Mai adă la mese douăzeci de cutii de sardele, zece lămîi și douăzeci de sticle de vin. Și pune toți cîrnații din cui la fript, ai înțeles ? rostește Mircea Boteanu, întărîtat de băutură și petrecere, către cîrciumarul bucuros de așa

client. Şi tatălui meu, care s-a numit Ştefan Boteanu, îi plăceau mult petrecerile cu prieteni şi lăutari... deci... vă rog :

„Să bem, prieteni, cine ştie, mîne,
Cînd vor veni talente mari şi noi,
Din truda noastră ce va mai rămîne ?

Ne-o-nvălui uitarea-n umbre moi,
Dar dacă moartea va fi să ne despartă,
Eu vreau să fiu-ntîiul dintre voi...

Ce-i gloria ? O cupă spartă.
De spuma ei postumă nu mă tem,
Căci timpul dintr-o dată o deşartă
Asemenea paharului ce-l bem !...“

Pînă atunci, vivat, vivat, prieteni, fraţi şi tovarăşi ! Cinstim aici pe cei dragi şi amintirile lor. Poftiţi, mîncaţi şi beţi... Nu cred în pomeni cu popi... Numai prin amintiri morţii trăiesc...

O ceată de vreo cincisprezece oameni, afară de lăutari, stau pe scaune în jurul cîtorva mese pălăvrăgind, cîntînd şi cu paharele dinainte.

Către sfîrşitul petrecerii, Mircea Boteanu cheamă cîrciumarul şi face plata consumaţiei. Plăteşte şi pe muzicanţi. Trecuse de mult miezul nopţii...

Unul din oamenii cu care a bătut Boteanu la masa lui, şi care abia mai poate clipi din ochi, îl întreabă plin de respect şi îndatoritor :

— Mă rog, să ne spui acum mata cu cine am avut cinstea să petrecem aşa de frumos ?

Mircea Boteanu se ridică de pe scaun, cu ochii stranii, neînţeleşi, roteşte privirea peste capetele celor din faţa lui, apoi, ca şi cum ar voi să se adreseze şi celorlalţi, serios, cu uimire şi ton schimbat în glas răspunde :

— Cum, încă nu mă ştiţi ? N-aţi auzit de mine ? Nu mă cunoaşteţi ?

Oamenii dau din umeri şi unul din ei rosti cu politeţe :

— Dacă ne-ai spune mata cine eşti, sîntem bucuroşi să ştim.

— Eu sînt Napoleon Bonaparte ... Da, să ţineţi minte : Napoleon Bonaparte. Spuneţi la toţi că-n noaptea asta aţi chefuit la Mărăşeşti cu împăratul Napoleon Bonaparte. Împăratul sau geniul detronat ... e totuna.

— Nu zău, aşa te numeşti dumneata ? se miră unul din ei, care se afla în faţa lui şi care ştia că fostul împărat al Franţei era mort de mult.

— Mă, vedeţi voi acest deget mic de la mîna mea ? Să ştiţi că în el sînt voinţa şi puterea poporului întreg ! He ! He ! răspunde el grav, pe cînd cîţiva încep să rîdă de aşa om trăsnit la chef, că doar n-o fi ţicnit de-a binelea. Cei mai mulţi din lucrători îl cred însă cu chef, că le vorbeşte în glumă, şi nu-i mai dau atenţie.

— Ha, ha, Napoleon Bonaparte, le mai adaugă cu melancolie şi mustrare ironică necunoscutul, îndreptîndu-şi privirea spre cîrciumar.

După ce a plătit consumaţia, Boteanu şi-a pus portmoneul cu acte şi restul de bani, vreo cincisprezece mii de lei, într-un buzunar dinafara hainei.

Afară din local, se despart. Ceilalţi pleacă la treburile lor. Mircea Boteanu se îndreaptă să se plimbe pe roua dimineţii, spre proiectata Biserică a Neamului şi de-acolo în neştire spre cîmpii. Acum însă nu mai este el, ci un altul dedublat, Napoleon Bonaparte ...

Un Napoleon Bonaparte detronat din idealurile lui, rătăcitor şi pustiu ...

XVIII

MIRCEA BOTEANU SE CREDE NAPOLEON BONAPARTE...

„... Cînd vii pe şosea, nimeni nu te poate opri ziua în amiaza mare. Dreptul omului la existenţă socială şi spirituală nimeni nu-l mai poate contesta azi, cînd acest drept e recunoscut de legi palpabile, legi făcute de noi, oamenii, izvorîte din nevoile noastre. Nu mi-ajunge de cînd mă furişez de ochii lor ticăloşi, ochi care toată viaţa m-au cercetat curioşi, iscoditori, ca pe-o scamatorie de circ ? Sînt atîtea săptămîni de cînd din tronul meu de aur nu mă mai cobor la ei. Ştiu că sînt toţi contra mea, împotriva ideilor mele şi-mpotriva năzuinţelor mele. Numai cu atitudini suspecte m-au tratat ori de cîte ori, silit de împrejurări, a trebuit să iau contact cu această „scrofuloasă“ societate ! Acum să văd ce-au să-mi facă ! E ziuă. Nu-i întuneric ca noaptea, cînd, de obicei, mişeii pîndesc ca să te poată lovi pe la spate. Şi apoi înaintea mea, Napoleon Bonaparte, să văd, cine îndrăzneşte să ridice glasul ! Nu-s nici criminal, n-am făcut nimănui nici un rău, măcar cu gîndul, n-am să dau nimănui nimic, cum de altfel nimeni pentru mine n-a sacrificat vreodată ceva ...“

Din urmă, pe lîngă Napoleon Bonaparte, rupîndu-i gîndurile, trecu, pe şoseaua scăldată în broderii de soare, un automobil în plină viteză, fără să sune, lăsînd printre frunzare un nor de praf albicios.

Pe sub salcîmii înşiruiţi de o parte şi de alta, pe marginea şoselei, un ins, cu mers mătăhăit, nesigur, zdrenţăros, cu pantalonii sfîşiaţi în genunchi şi la spate, cu haina fără nasturi, pe cap cu o pălărie mototolită cu panglica ruptă, privirea-n pămînt, cu o barbă sălbatică din vremuri preistorice, neagră ca tăciunele, nespălat, cu faţa

scofîlcită, hidoasă şi slabă, cu ochii duşi în orbite, lucitori, neliniştiţi şi decoloraţi, umbra omului care-şi zice Napoleon Bonaparte se duce din cîmp, către gara Mărăşeşti, care se vede cam la un kilometru depărtare...

Sînt şase săptămîni de cînd se hrăneşte mai mult cu grăunţe crude de popuşoi, din ştiuleţii rupţi din lanurile care încing coama dealului foarte puţin ridicat deasupra cîmpiei, spre apus.

Şi-a părăsit culcuşul, gonit de foame. O foame cumplită.

Napoleon Bonaparte nu-şi mai aduce aminte de gustul pîinii şi al mîncării. În gura lui coclită, nici saliva n-o mai simte şi nici n-o mai ştie, dacă există.

De şase săptămîni, Napoleon Bonaparte rătăceşte pe coclauri, cu lumea lui de gînduri, vorbind uneori tare, de parcă ar fi în tovărăşia cuiva.

Din lunca Siretului şi pînă-n pădurea de la Răzoare, pe marginea drumurilor dosnice, şerpuitoare printre lanuri, pe cărări abia umblate, ori pe haturi de ţarini, în nenumărate nopţi de-a rîndul, şi-a purtat paşii prin iarbă, uneori fredonînd cu glas moale, alteori fluierînd din buze fragmente şi melodii de cîntece uitate, totdeauna izolat, cu un aer de proprie suspiciune, în hrubele închipuirii lui bolnave...

Nu mai vrea să vadă pe nimeni. A vieţuit de-ajuns în rîndurile oamenilor.

Firea lui şi-o simte imposibil de adaptat la starea socială cu care s-a trezit în adolescenţa lui, în drumul maturizării sale spirituale.

De aceea, în culcuşul adăpostit în tufanul unui corn bătrîn, umbros şi necercetat de nimeni, mască de mitralieră în vremuri de bătălii, Napoleon Bonaparte se simte împărat. Cît vede cu ochii, în lung şi-n lat, în sus şi-n jos, toate bogăţiile lumii pămînteşti : cîmpii, păduri, munţi, văi, ape, dealuri, cirezi, oraşe, sate, boi, hambare, palate, toate sînt ale lui. De porunca lui ascultă.

Numai ploaia din zilele trecute n-a voit, cu îndărătnicie, să se supună poruncii lui. L-a plouat două zile şi două nopţi, cu o bură deasă, măruntă şi rece, care l-a pătruns

pînă la oase. Zgribulit şi vînăt în pardesiul leoştova de ud, în noaptea a doua nu s-a mai dus nicăieri după hrană.

Ploua şi era frig.

De cînd poama a început să se coacă în viile din preajma culcuşului de la rădăcina cornului, Napoleon Bonaparte, mai în toată noaptea, se furişa în vii, printre sîrmele gardului ghimpat, mînca în genunchi, lîngă butuci, pînă se sătura şi apoi, cu sînul, pălăria şi buzunarele umplute, se întorcea cu aceiaşi paşi tiptili în ascunzătoarea tufanului.

De două săptămîni însă, n-a mai putut intra.

În jurul viilor acum, o dată cu înserarea, umbre singuratice dau tîrcoale pe haturi, sună din corn, prelung ca nişte buciumaşi în codru, şi pocnesc focuri de armă. Păzesc. Au găsit fără-ndoială urme şi bobiţe, dîră pe jos.

Cu toată foamea care i-a făcut un deşert cît o Saharä în pîntece, în care parcă aleargă slobod un vînt leşietic, Napoleon Bonaparte renunţă să mai treacă prin sîrme la struguri.

Dar nici cu popuşoi uscaţi nu mai poate trăi ...

Azi s-a hotărît să mănînce mîncare cu miros de bucătărie. Mirosul acela, care altădată îi era nesuferit, pare acum că din nevăzut îi umflă nările ...

Banii pe care îi avusese la el, vreo cincisprezece mii de lei şi mai bine, nu ştie nici în ruptul capului ce i-a făcut. Desigur, i-o fi pierdut pe undeva. Oricîte sforţări a făcut, au fost în zadar. Nu şi-a amintit nimic.

Lasă în urmă bariera închisă, care străjuia şoseaua ce traversa linia ferată pe la spatele depoului de locomotive şi se îndreptă printre linii şi vagoane către peronul gării.

În calda după-amiază de septembrie, soarele e mai jos la orizont şi mai blond în strălucire, iar strugurii din coşurile fetelor care vînd, rumene la faţă şi cu pulpe goale, parcă ar fi ciorchini cu boabe de bronz şi de aur, muiaţi în fagure de miere.

— Covrigei, covrigei, pînă pleacă trenul, domnilor!

De lîngă trenul personal Iaşi—Bucureşti, de pe linia a doua, un moşneag, tîrîndu-şi piciorul stîng, damblagit, cu talpa pe pietriş, sprijinit cu o mînă într-o cîrjă, iar cu cealaltă întinzînd călătorilor panerașul lui cu marfă: turtă dulce, susan, covrigei, izbeşte, cu strigătul lui sec şi istovit,

auzul lui Napoleon Bonaparte şi-l sfredeleşte în suflet, cu fulgerări de amintiri şterse... Refugiat la Nicoreşti, în vara anului 1917, moşneagul mai era în putere, bine îmbrăcat, avea gologani şi venea la mama lui Napoleon Bonaparte, acasă, de cumpăra cîte o sticlă-două de vin... Parcă-l chema Popovici... Apoi, cînd Napoleon Bonaparte era elev la Focşani, imediat după război, şi se întorcea cu trenul în vacanţă, îl vedea pe moşneag, ca şi acum, cu paneraşul în mînă pe lîngă vagoanele cu pasageri, vînzînd turtă dulce şi alune americane... Napoleon Bonaparte de multe ori îi arunca moşneagului în coş cîţiva lei, fără să-i mai ia ceva...

— Covrigei, covrigei, pînă pleacă trenul, domnilor! trece mai departe glasul istovit...

Napoleon Bonaparte se apropie de peron, dar văzînd forfoteala mulţimii îşi încetineşte pasul privind aiurit, fără să-l bage-n seamă cineva. Toţi sînt grăbiţi, preocupaţi de ei înşişi, cum e şi firesc.

Elevi şi şcolăriţe, soldaţi, domni grăbiţi cu aer grav, cucoane cu parfumuri tari, evaporate din mantile-n urma lor, două femei îndoliate cu voaluri negre de *crêpe-de-chine*, fîlfîitoare-n adieri de vînt, un copil legat la cap purtat în braţe probabil de tată-său, o babă cocîrjată lîngă o doamnă mai tînără, cu o ordonanţă încărcată cu bagaje după ele, traversînd linia, hamali împingînd un cărucior şi peste tot, un întreg amalgam de chipuri, care de care mai ciudate şi mai contrastante, se perinda în zeci de figuri necunoscute, răsturnate în caleidoscopul acestei gări cu încrucişări de trenuri.

În stînga peronului, cîteva şiruri de coşărci cu struguri aşteaptă să fie încărcate în trenuri şi duse în cine ştie ce colţuri de ţară.

Napoleon Bonaparte e hotărît. Calcă apăsat, renăscut, cu puteri noi şi pumnii încleştaţi de revoltă. Atîtea bunătăţi în juru-i, aici şi pretutindeni, şi el, om ca toţi ceilalţi oameni, umblă ca un dezmoştenit al vieţii, flămînd?

Pătrunde prin mulţime, făcîndu-şi drum larg, cu paşii lui mari, îmbrîncind lumea într-o parte şi în alta, fără nici o scuză, unii uitîndu-se o clipă miraţi în urma acestui bădăran rufos, alţii trecînd mai departe cu ochii după vagoanele lor, neţinînd seamă de ghionturile lui. Ajunge

astfel pînă la restaurantul de clasa întîia și a doua, din celălalt capăt al stației. E același restaurant în care altădată a mîncat și a așteptat legături de trenuri de atîtea ori. Într-o vreme, îl cunoșteau și chelnerii, din cauza deselor popasuri... Mai fusese în acest restaurant ultima dată acum o lună și jumătate, cînd venise de la București...

Intră pe ușă cu ochi halucinați și merge întins la bufet, la tablaua cu pateuri și alte prăjituri. Fără să se uite în juru-i, cu mîinile amîndouă, cu gesturi tremurate, repezi, Napoleon Bonaparte înghite, cu o foame disperată, în cîteva clipe, zece, cincisprezece prăjituri și pateuri...

— Mișule, Petrache, nu vedeți golanul, mă ? Ieși afară, nenorocitule, cum îndrăznești ? răcni ca un tunet patronul, ridicîndu-se de la tejghea și venind spre el.

Pînă să sară chelnerii din fundul sălii, Napolean Bonaparte, fără să se sinchisească de țipetele celui care vine spre el, mai înfige mîna o dată, cu aceiași ochi halucinați, de inconștient, în delicioasele cataifuri.

S-au adunat furioși chelnerii și ajutoarele de la bucătărie. Unul tinerel, aprins la față ca o flacără de chibrit, înșfacă de braț pe mușteriul nepoftit, voind să-l îmbrîncească afară. Dar Napoleon Bonaparte se întoarce brusc și lovindu-l cu pumnul în față îl răstoarnă sub o masă.

— Un hoț, domnilor, chemați iute poliția ! strigă cu accent semit un călător cu pistrui pe față și cu părul roșcreț, ieșind din restaurant galben la față.

Trei sergenți, gardieni publici din poliția gării, se repeziră unul după altul înăuntru.

Pe linia întîia, intră în stație, cu un fluierat scurt, expresul care vine de la Berlin, Varșovia, Liow, Cernăuți... Din vagoane coboară puțini. În schimb, se urcă din gară mai mulți. Ferestrele vagoanelor deschise respiră aerul toamnei de afară... La una din ferestrele vagonului de dormit, oprit în fața intrării în restaurant, obosită de drum lung și lecturi puțin captivante, apare Adela Sachelarie, acum doamna Gîlcă, sau Galko, cum își zice nobilul ei soț, de cînd a fost numit atașat de legație la Berlin. E același bust alb, decoltat, parfumat și fraged, ca o rodie din grădina unui nabab, cu același cap în zulufi de păr blond, cu inele de soare în amurg.

Din învălmăşeala cu zarvă de scaune şi mese trîntite, în restaurant se desluşeşte un glas gemînd :

— Nu daţi în mine, viţelor, după ce m-aţi legat. Sînt Napoleon Bonaparte, daţi-mi drumul...

Cu părul vîlvoi, cu gura plină de sînge, care-i şiruie pe asfalt, cu pieptul păros, dezvelit, cămaşa ruptă, cu ochii injectaţi, halucinaţi şi plini de lacrimi, Napoleon Bonaparte, legat cu mîinile la spate, este împins, tîrît afară pe peron de agenţii ordinii publice.

— Sînt Napoleon Bonaparte ! răcni el.

Ia capul acela de romantic inspirat, cu părul negru, furtunos ca o simfonie de Beethoven, în ochii aceia cu străluciri de fulgere căzute-n gol, Deluţa Sachelarie îşi recunoaşte ca-ntr-o arătare de coşmar lugubru cadavrul visului ei :

— Vai ! Mircea, Mircea Boteanu ! Mamă, l-am văzut pe Mircea ! ... Mircea moare ! ...

Un ţipăt scurt, şi Adela căzu leşinată pe canapea. Doamna Sachelarie, speriată, zăpăcită, zvîrlind cartea şi ochelarii de pe vîrful nasului, smulge dintr-o valiză un flacon şi toarnă pe pieptul Deluţei apă de colonie.

Un fluierat strident şi expresul porneşte.

— Mircea, Mircea, s-aude parcă un ecou în urma trenului, plecat c-o dungă de fum cenuşiu în zare, spre Bucureşti ...

Mircea Boteanu e dus tîrîş, cîineşte, în lovituri de pumni — se împotriveşte banditul ! — ca pe-un hoţ netrebnic la poliţia gării, pentru a i se stabili identitatea şi a fi osîndit la ispăşirea pedepsei, între gratiile celulei ...

— Ce-i cu el, mă ? întreabă comisarul.

Sergentul, gîfîind, desluşeşte că l-au prins furînd în restaurantul domnului Vlădescu şi că individul i-a lovit în exerciţiul funcţiunii, voind să fugă.

— Cum te cheamă, bă ?

Linişte.

— Ce stai, n-auzi ? Vorbeşte, ţopîrlanule !

Inculpatul tace, tace privind la comisar, la mustăţile lui băţoase, aduse pe oală, la epoleţii lui vechi şi gîndeşte, dus în altă parte ...

— N-auzi, bă ? Anafura şi tămîia Dumnezeului cui te-a făcut ...

Liniște.

— Vorbește, mă, sau îți crăp capul ?

— Să trăiți, dom'le comisar, zice că-i *Napulion*, interveni un sergent.

— Căutați-l și vedeți ceva acte dacă are...

Inculpatul e cercetat cu luare-aminte, prin toate buzunarele lui goale, la pantaloni, la vesta cu nasturii rupți, la haină...

Din buzunarul stîng de jos, al vestei, un sergent scoate o bucățică de hîrtie, mototolită, veche.

Încolo, nimic asupra individului.

Comisarul se repede, ia firul conducător, corpul inițial și cu sprîncenele încruntate, abia poate descifra silabisind : *Adeverință, obiect recomandat cu adresa : Barnard Grasset, Paris, semnat, taxa 20 lei.* Data cu ștampila și numărul, șterse. Numele trimițătorului nu era scris. Cercetare infructuoasă !

— Cum te cheamă, bă ? Răspunde ! răcni din răsputeri, înfuriat, șeful ordinii publice, cu mustățile zbîrlite și ochii holbați.

Aceeași muțenie.

— Bagă-l la dubă. Am să-i arăt eu la noapte. Are să spuie și țîța care-a supt-o de la mă-sa.

Îl împing în sală. De aici, îl poftesc cu un picior lovindu-l în șezut, cum se află, cu mîinile strîns legate cot la cot la spate, în odăița din fund, fără nici o fereastră, întunecată și răcoroasă ca o pivniță.

Oamenii ordinii publice răsucesc cheia în broască și pleacă.

Profesorul Mircea Boteanu, fost conferențiar la Universitate, în mintea lui acum Napoleon Bonaparte, se lungește la pămînt, cu carnea trupului amorțită de lovituri, cu gura uscată de arșiță și sete, piftie de sînge închegat, și geme.

XIX

PE FRONTUL MĂRĂȘEȘTI ÎNVIE MORȚII...

Sirena fabricii chimice a sunat probabil ceasul șapte...

Prin gaura cheii se poate vedea în sală. Sticla geamului de la ușa de afară se înnegrește, ca și cum o mînă invizibilă ar afuma-o cu flacăra unei lumînări de spermanțetă...

Afară se înnoptează.

Mircea Boteanu și-a desfăcut mîinile din legătura strînsă în care paznicii ordinii publice i le încleștaseră mai întîi cu propria-i cravată smulsă de la gît, cu guler cu tot, apoi cu o frînghiuță de cînepă. A ascultat în genunchi și cu un ochi a văzut, prin gaura cheii, toate mișcările polițiștilor. A înțeles cum stau lucrurile. Comisarul cu mustața bățoasă, adusă pe oală și cu sprîncenele stufoase și zbîrlite a încruntare veșnică, a ieșit cu dama. Ea i-a zis.

— Aici nu se poate, puișor. Vine vreun agent. Hai mai bine într-un vagon de marfă gol, pe linie, în sus. Nu ne vede nimeni ce facem acolo...

Au plecat. Ea înainte, el după ea.

Ușa sălii e neîncuiată.

N-a mai rămas nimeni în localul poliției.

Mircea Boteanu strînge cu mîinile lui voinicești mînerul de la ușă și trage spre el din toate puterile, proptit cu piciorul în perete. Broasca s-a rupt, pîrîind cu scîndură cu tot, din cuie. Deschide ușa sălii cu frică.

Se simte liber. Trece cu mers liniștit, traversînd liniile, către rampa de încărcare de vizavi, fără grabă, să nu dea de bănuit frînarilor care l-ar vedea.

Ajuns la rampă, aruncă o privire în urmă. Se înnoptează de-a binelea. În biroul comisarului din localul poliţiei, de cărămidă roşie la fel cu gara, e aprinsă lumina. Pe peron cîteva umbre de călători se mişcă domol, plimbîndu-se cu paşi automaţi. Primele trei linii sînt libere. Pe a patra, un tren de marfă cu vagoane cu boi şi porci, care miroase greu, e gata de plecare spre Bucureşti.

Mircea Boteanu rîde brusc. Un rîs cu hohote, nestăpînit. Un rîs din burtă, din toată fiinţa lui.

Îşi aminti de tărăboiul din restaurantul domnului Vlădescu.

S-a oprit din rîs. Serios, gîndeşte vorbind tare cu dispreţ suveran :

— Proştii ! Credeau că mă pot sechestra cu una cu două ! Ei nu ştiu că Napoleon Bonaparte nu mai moare a doua oară prizonier pe insula Sfînta Elena !

Coteşte spre miazănoapte, printre bălării şi boji, despărţindu-se de trupul liniilor din staţie. Înainte, din pîlcul de copaci şi livezi, care i se proiectează sumbru ca-ntr-o linişte de cavou, se ridică turla fabricii chimice. Pare un trunchi de brad uriaş rămas fără crengi, dintr-un codru milenar, cum era şi în timpul luptelor, ciopîrţit de obuze, arătînd în amintire semnele vremii pe pămînt.

Pe acolo nu-i bine de mers.

Mai aproape, Mircea Boteanu întîlneşte în cale nişte magazii. Casa văruită-n alb, ieşită în ogradă, era sediul Societăţii „Vrancea"... Îşi aduce bine aminte, da, exact, casa care e numai la vreo sută de paşi de el, acum treisprezece ani, avea în faţă o firmă enormă cu emblema societăţii. Pereţii erau sparţi de obuze... Şi firma, ciuruită de schije, era cu tabla ruptă de la literele „Vran..." la sfîrşit şi atîrna spînzurată doar de-un colţ.

Pe aici, pe la capul podeţului de fier, a trecut sergentul Ştefan Boteanu, tatăl lui, cînd a intrat pe poziţie şi a luptat întîi pe acest front, în contraatacul dat de Regimentul 50/64 Infanterie...

Mircea Boteanu ocoleşte, o ia la stînga de-a dreptul pe cîmp, între două lanuri de popuşoi uscaţi, spre şoseaua naţională.

Vîntul mişcă prin frunzele veştede un foşnet stins şi trist, ca un regret.

În geana apusului, o fîşie de cer bronzat se aşterne orizontal pe creştetul munţilor negri şi tiveşte cu aur pleoapele norilor care se înalţă din adîncuri, vineţi şi întunecoşi, ca o ameninţare de cataclism universal.

Ajuns în şosea, Mircea Boteanu ar răsufla mai în voie, de n-ar mai trece vreun automobil cu farurile lui stupide, care sfredelesc întunericul nopţii, cu pîlnii kilometrice de lumină. Se îndreaptă spre miazănoapte, către Rateşul lui Haret. În stînga, din marginea şoselei, se întinde, pînă-n panta din fund puţin ridicată a dealului, via lui Negroponte, în cîteva zeci de hectare.

E aceeaşi vie din timpul luptelor. E poama coaptă şi are varietăţi alese. Le ştie de-atunci . . .

În pîntece, Mircea Boteanu simte vîntul leşietic şi arzător care-l chinuieşte, ca azi la amiază, ca ieri, de-atîtea zile în şir. E un Simun de tortură care pustieşte cu pîrjol nu oazele Saharei, ci intestinele lui. I-e foame. Iuţeşte paşii şi la colţul viei apucă la stînga, pe drumuşorul care, între vie şi miriște, alături de lanţul tufelor de salcîmi ce fac gard viu, duce prin holde, pe ondulările cîmpiei, pe la Răzoare, înainte . . .

Mircea Boteanu ar vrea să mănînce, să se sature de poamă. Dar, prin ghimpii salcîmilor şi crengile lor încrucişate nu-i cu putinţă nici o pasăre să treacă, dar un om ! Însă el ştie că în deal se termină gardul de salcîmi. Şi mai ştie că pîndarii sînt undeva, pe haturile de la marginea viei, şi păzesc. Totuşi, el nu poate să creadă că o să se întîmple ei chiar pe acolo, pe unde are să intre el în vie.

Mircea Boteanu, în mintea lui, Napoleon Bonaparte, cu privirea-n pămînt, cu paşii tipăind uşor pe ţărna moale din urma căruţelor, hipnotizat de gînduri care sînt numai ale lui şi cu buzele umflate de pumnii celor din poliţia gării, fără să simtă altă durere decît leşinul foamei ameţitoare, se duce la locul ştiut, ca un duh rătăcit, prin bezna nopţii de păcură, sub cerul căptuşit cu pîsle grele de nouri . . .

De un ceas şi mai bine, Mircea Boteanu a înghiţit strugure după strugure, lacom, mozolind şi strujind cu gura

bobițele de pe covragi, ca și cum s-ar fi luat la întrecere cu cineva. A mîncat cîteva kilograme. A înghițit cît a simțit că poate, și pleacă din butuci fără să-și mai încarce buzunarele și sînul cămășii cu provizii, ca de obicei.

Se gîndește la atacul pe care trebuie să-l dea astăseară și știe că-n lupte omul are nevoie să fie cît mai liber, cît mai degajat de lucruri inutile, cum ar fi bunăoară sarcina buzunarelor pline cu poamă. Parcă presimte că de-acum înainte și mîncarea-i va fi de prisos !

Iese prin gardul cu sîrmele lăbărțate și se oprește în marginea lanului de popușoi din fața lui.

Prin frunzele uscate, șușuie vîntul melodii neînțelese, game risipite din muzica naturii, ecouri ușoare care par înălțate de miile de glasuri ale celor care zac aici, morți în cele mai groaznice avalanșe de lupte istorice... Gemete înăbușite, voci necunoscute, murmure de ostași din toate colțurile lumii crapă coaja pămîntului, scutură mușuroaiele de țărnă de pe găoacea mormintelor dispărute, disprețuite, și bocesc în noapte plîngeri și vaiete sfîșietoare. Sufletele lor pătrund în elementele naturii, se întrupează sub scoarța plantelor care, de la firicelul de iarbă pînă la copacii înfruntători de trăsnete și furtuni, cresc hrănite cu sevă din trupurile putrezite și freamătă în scîncetul lor tragedia oarbă a unei lumi nebune...

...Frunzele de popușoi se lovesc mereu, una-n alta, mișcate de vînt...

S-aude un zgomot de săbii, metalic și tăios...

Mircea Boteanu ascultă și se-nfioară. Simte o furnicare de ace ascuțite din tălpi și pînă-n creștet. Se cutremură schimonosit de viziuni apocaliptice, cuprins de sudori reci. Din hlujanii popușoilor care încep să meargă, el vede mișcîndu-se din întunecime în fața lui valuri de schelete de morți, armate întregi de soldați, în uniforme germane. Sînt dușmanii. Vor să spargă frontul. Înaintează, luptă cu disperare să pună piciorul pe cota 100. Dar Napoleon Bonaparte, îndîrjit, cu capul descoperit, zvîrlind la pămînt pălăria bleagă ce-i atîrna pe ochi, e hotărît să contraatace și să lupte cu trupa lui pînă la ultimul strop de viață... Transfigurat, cu ochii tăciuni care ard, cu părul vîlvoi în

întunericul nopții de catran, strigoiul viu, care dă din mîini și strigă nălucilor din cale, pare că urlă destinul unei lumi întregi, soarta unor gloate nesfîrșite de ființe omenești, cu mecanismul și rostul vieții schimbate, cu corbi pe capetele lor, cu păsări de pradă, care din cîrca lor, a celor pe care stau, le sparg craniile, le sug creierii și sîngele tot...

— Soldați, Napoleon Bonaparte e cu voi. Vom ști să ne facem datoria, așa cum strămoșii noștri, în evanghelia neamului nostru, ne-au învățat de atîtea ori pilda sacrificiului suprem... Ura!... Năvăliți, înainte, băieți!... Așa, trageți, nu vă lăsați!

Napolean Bonaparte vede ca ziua, ca în strălucirea caldă a unui soare de august, încăierarea scheletelor, a morților în trupe aievea, desfășurînd atacul hotărîtor, cu muniții bogate, mitraliere în răpăieli neîncetate, cu bubuituri de tunuri și explozii de șrapnele ucigătoare, cu răcnete de schingiuiți și urale de biruitori, într-o clocotire de fum și zăpușeală infernală.

Germanii vin în valuri nesfîrșite și atacă furioși primele rînduri din trupele române. Aceștia, orbiți de gaze înecăcioase, secerați de ploaia de gloanțe și de mitraliere, cad cu trupurile unul peste altul, în fața dușmanilor numeroși, care parcă ies din izvoare nesecate din pămînt...

— *Worvärts!* [1] strigă un ofițer german soldaților, care îngenunchează o clipă să-și sape măști în pămînt, pentru apărarea poziției cucerite.

Situația bătăliei e amenințată. Germanii aceștia cad mulți și strașnic înarmați asupra românilor. Dar Napoleon Bonaparte nu se lasă. Comandă să intre în foc întreaga armată, cu ultimele rezerve.

— Toată lumea la datorie, zbiară din răsputeri fantoma halucinantă, alergînd prin negurile nopții fatale, cu gesturi disperate prin schelete...

— Foc de voie, repede!... Înaintarea... Gorniștii să sune... Ura!...

Românii ies din șanțuri, vin din urmă, se scoală din morminte cu schelete rînjite, cu țigve goale și țărnă-n

[1] Înainte!

orbite, cu oase rupte, apar de pretutindeni şi dau năvală spre duşmani într-un chiot de avînt sfidător. Cu baionetele la arme, scheletele înfruntă vijelia...

Germanii opun rezistenţă. Se încolăcesc şi unii şi alţii în luptă piept la piept, pe viaţă şi pe moarte. Un soldat român spintecă un neamţ burtos şi-l dă peste cap. Doi bavarezi împung cu baionetele un sergent român, sfîrtecîndu-i beregata şi scoţîndu-i maţele afară. Un soldat negricios la faţă pocneşte c-o grenadă drept în piept pe un ofiţer german, retezîndu-i capul. Trupul fără cap mai face trei paşi înainte, apoi cade într-o parte... Un altul tînăr dintre ai noştri răsuceşte baioneta pînă-n mîner în coasta unui neamţ cu o furie sălbatică. Trage apoi baioneta afară, o scoate de la armă, se uită la ea, la sîngele omenesc roş şi cald care se scurge, o apucă de mîner şi începe a rîde cu un rîs hidos, strîmb, turbat, cu spume la gură şi, înnebunit şi el de groază, îşi vîră cu putere în propriu-i piept fierul ascuţit.

Unii se zvîrcolesc în chinuri şi răgete de animale căsăpite la abator, alţii, în spasmuri de eroism supraomenesc, nevătămaţi ca nişte adevărate apariţii imateriale, alungă din cale torentele vijelioase de duşmani nesătui, hrăpăreţi şi distrugători.

Oştirile duşmane dau îndărăt şi fug. Sînt zăpăciţi şi înspăimîntaţi. Lasă prizonieri, arme, morţi şi răniţi, trofee de război şi-şi caută scăparea. Românii înaintează şi-i urmăresc cuprinşi de dorul celei mai neînfrînate revanşe. In mijlocul trupelor sale, dîrz, teafăr, cu ochii aprinşi de-o mînie inconştientă, cu sudori cît bobul pe faţă, Napoleon Bonaparte aleargă prin popuşoii uscaţi, peste cîmpii şi ţarini de-a dreptul spre miazăzi, în întunericul nopţii, în urmărirea duşmanului din sumbra şi bolnava lui imaginaţie. Calcă sărind peste muşuroaie de ţărnă, peste hotare cu spini şi arbuşti de cătină, în fugă istovitoare şi sîngerîndă. Hlujanii sub paşii lui se rup, trosnesc şi vîntul scîrţîie lugubru frunzele cu foşniri de oase îngheţate şi săbii lovite-n baionete.

Napoleon Bonaparte trăiește o lume de prăbușiri morale ireparabile, o răsturnare zguduitoare de tot ce e sens, coordonare și logică. I se deapănă înainte halucinațiile unui morb sădit în el de timpuriu, în fibrele sensibilității lui de aristocrat intelectual, hrănit de împrejurări nefaste și vitrege și crescut acum în plină eflorescență.

— Rupeți carnea cu dinții, beți sîngele năpîrcilor, nu vă lăsați, fraților ! urlă mereu gîfîind strigoiul viu.

În dezordinea întorsăturilor neașteptate, trupele bavareze părăsesc pozițiile din calea lui Napoleon Bonaparte, care nu le slăbește o clipă din urmă . . .

*

* *

E vreme de cîteva ceasuri de cînd Napoleon Bonaparte aleargă istovit, rupt, sîngerînd, așa în neștire, de-a dreptul peste aceleași holde și prin aceeași păcură de noapte rece de toamnă.

Se oprește deodată cu pieptul și mîinile într-un gard de sîrmă ghimpată. În față i se creionează cu tuș un acoperiș ondulat în formă de cupolă, pe niște ziduri negre, sparte, dărăpănate. Sînt ruinele fostei fabrici de cherestea de la Tișița, arsă de trupe în retragere, într-o noapte din iarna lui 1916, cu puțin înaintea Crăciunului. Napoleon Bonaparte geme, trece prin bălăriile uscate, înalte cît omul, îi tremură vinele de la picioare prin gropi și cucute, ocolește prin partea dinspre apus ruina evocatoare de care nu-și mai dă seama și se tîrăște fără noimă, mînat de rostogolirea vizuinilor lui. Dar în șanțul șoselei care coboară dinspre munți prin văi, aici pe șesuri, și i se pune de-a curmezișul în cale, calcă în gol și se poticnește, venind în brînci. Se ridică făcînd ultimele sforțări din puterile lui sfîrșite și pleacă mai departe cîteva sute de pași.

Nori întunecoși, aduși de vînt din fiordurile mărilor din apus și de la miazănoapte, încep să toarne cu stropi mari o ploaie rece și deasă. Picăturile de apă i se preling în șiroaie pe tot corpul : de pe frunte, îi curg pe față și pe gura cu buzele umflate și cu sînge închegat ; de pe gît, îi cad pe piept la vale și în spate, pe șira spinării.

Puhoiul german a fost înfrînt — au dispărut scheletele de pe cîmpul de luptă — pierzînd bătălia cea mare. Dușmanii și morții, cu craniile lor rînjite, au intrat la locurile lor în lumea și odihna neființei veșnice.

Napoleon Bonaparte simte sub picioare că se cutremură pămîntul, se clatină, se împiedică de ceva, alunecă și cade greu, ca un trunchi de copac înalt mai sus decît ceilalți din jur și prăbușit de fulgere și trăsnete predestinate.

Ploaia gîlgîie în valuri cu clăbuci de apă și pătrunde, biciuind carnea cu ace de amorțeală, în ciolanele trudite și fără noroc ...

XX

ZBOR ÎNFRÎNT...

Vîntul plescăie friguros cu şuviţi de ploaie în întunericul nopţii de smoală. De sus, prin ploaie şi nori, se aud scîncete de cocori rătăciţi. În ierburi, a căzut ceva. E o pasăre, o năzuinţă istovită. Cu aripile frînte de oboseală, se bălăceşte în răpăiala ploii, zbătîndu-se în ultimele spasmuri de viaţă.

O pasăre călătoare s-a rostogolit cu fîlfîiri de plumb, ruptă de undeva, dintr-un cîrd care pleacă, vîslind văzduhul spre alte limanuri de ţări îndepărtate şi veşnic însorite.

Sfîrşitul lui septembrie tremură-ndoliat în caşmirurile nopţii, pe cîmpii ude...

Alături de mal, iazul din Şuşiţa e plin de apă adusă de ploile din zilele trecute. O roată de tras apa, într-o grădină de zarzavat, stă proptită lîngă uluce de scînduri.

Omul de adineauri s-a împiedicat de-un uluc, a căzut şi geme cu respiraţia grea. Îi mai trebuie un pas, o mişcare să mai facă şi alunecă de pe mal în iaz. Mircea Boteanu, acum, revenit la o stare de momente clare, cînd nu se mai ştie Napoleon Bonaparte, simte că-l apucă zgîrcii de picioare şi de mîini. În gură îl îneacă o zeamă de aguridă amară, iar pe gît îl usucă o arşiţă de sete cleioasă :

— Imbecilii, hoţii, criminalii ! murmură stins printre dinţi, încercînd în zadar să ridice spre vinovaţii nevăzuţi pumnii ameninţători cu mîinile inofensive.

În mintea omului care se chirceşte în cleştele morţii şi geme cu spume la gură sub valuri de ploaie biciuitoare, gîndurile lui în revărsare de potop zbîrnîie ciudat, metalic, ca nişte sîrme de telegraf zgîlţîite şi încîlcite de-o fur-

tună oribilă cu şerpi şi balauri, în care erup trăsnete şi fulgere spintecînd bolţile creierului cu prăbuşiri de blesteme şi foc din adîncuri infinite de dureri şi suferinţe, toate dezlănţuite în sufletul şi-n inima lui...

Limba scămoasă se dezdoaie, ochii i se cască bulbucaţi, pleoştiţi de apă, şi un glas ţipă în noaptea rece şi deşartă porunci de condamnări crude :

— Ucigaşii, canaliile, sugătorii de sînge, să fie spînzuraţi, arşi de vii, băgaţi în temniţi...

Mircea Boteanu simte că se înăbuşe. Gîtlejul uscat i se strîmtează. Picioarele amorţite, zgîrcite i se întind fără voie. E ud tot şi mîinile lui se zbat neputincioase, ca aripile grele ale unui vultan fulgerat. În mugetul omului învins, abia se mai desluşesc mustrarea şi osînda blestemelor strigate în faţa veacurilor, din prăbuşiri apocaliptice :

— Tilharii... criminalii...

În trupul lui Mircea Boteanu, s-a sleit orice vlagă. Nervii nu mai reacţionează. Simţurile au încetat să mai funcţioneze. Ploaia îl izbeşte fără milă. Carnea amorţită, ca bătută în cuie lungi pînă-n oase, nu mai ştie de dureri.

Cine spintecă lapoviţa nopţii ?

Ochii se deschid în întuneric, mari, fără speranţă, plouaţi şi topiţi sub gene-n orbite, în căutarea unei desluşiri, a unei certitudini de sens a existenţei materiale. Dar nu există şi nu văd nimic decît interpretări subiective.

— Bestiile... Asasinii... Mi-au ucis visurile, arabescurile mele de aur... cărţile pe care nu le-am scris... atîtea cărţi, atîtea culmi dorite cu piscurile-n azur... azur de frumuseţi eterne, de cugetări, de contemplaţii... mi-au ucis manuscrisele pe care nu le-am terminat... În fiecare zi de zbucium m-au împiedicat, m-au hărţuit, m-au nimicit... Mi-au asasinat familia, pe tata... mama... fraţii... mi-au smuls stîlpul rezistenţei şi puntea familiei care ducea spre un viitor cu posibilităţi înfloritoare, s-a prăbuşit în prăpastie şi-n mocirlă... O ! tata, spiritul lui, conştiinţa lui, inima lui !... Ce-o zice mama cînd va afla de hoitul meu ? Nu ! Nu vreau să mor ! Nu vreau ! Am dreptul la viaţă ! Ucigaşilor ! Soţia mea unde e ? Cum ? Nu m-am însurat ? Puteam să mă însor. Voi nu m-aţi lăsat, voi m-aţi abătut de la matca normală a vieţii cu războaie

și minciuni... Da... cu războaie și minciuni... Unde e soția mea? Unde sînt copiii mei? Fiul meu, ducele de Reichstadt, regele Romei, poate lăsa pe tatăl lui să moară exilat și părăsit în pustietatea valurilor și a stîncilor, pe insula Sfînta Elena? Sau poate lăsa pe tatăl lui să fie ucis mișelește în propria lui țară, în patria tuturor străbunilor lui muncitori și martiri, de niște trădători și satrapi stăpîniți de poftele satanei?!... E cu putință tot ce se întîmplă cu mine? Unde mă aflu? Ce caut pe aici? Și ce beznă e în noaptea asta și ce dureri mi-au amorțit carnea trupului și oasele? Aș vrea să strig... să strig; poate mă aude cineva... Cum? Nu mai pot? Limba nu mă mai ajută, se scămoșează... se încleiază parcă de cerul gurii... Cine mă lovește-n cap după ceafă? Îmi vîjîie creierii... mi se sparg creierii... simt cum mi se sparg... tună... fulgeră și tună... ce cataclism!... Nu-i nimeni lîngă mine? Nu-i nimeni să ducă steagul mai departe? Unde sînt forțele mele de viață? Luceferii visurilor mele mai urcă oare, dincolo de pîsla de catran a norilor, spre infinite spații astrale?

Și sufletul lui Mircea Boteanu, prin niște vagi reminiscențe, pîlpîie în dosul unor zăbrele de clipe translucide, o scurtă revenire a conștiinței macină acum cele din urmă fibre din cadavrul idealurilor lui carbonizate, ucise de perfidia semenilor lui:

— Asa-si-nii... Cri-mi-na-lii...

Leoarcă de apă, trupul istovit gemu greu, sughițînd pentru ultima dată, neauzit de nimeni, aceeași groaznică și irevocabilă acuzare...

— Cri-mi-na-lii...

„Cine-s tîlharii care m-au ucis
Ca pe-un netrebnic, condamnat proscris?...

Și m-au străpuns cu suliți de venin
Amar, ca sucul verde de pelin?

Hei, Dumnezei, voi sfinți din calendar,
Voi, trăsnete, cu funcții în zadar,

Cine-s acei ce m-au ostracizat
De la pămîntul țării aruncat?...

Cine-s mişeii care mi-au răpit
Un drept la viață-atît de mult iubit ? ! . . .

Şi mi-au prădat comorile de vis,
Atîtea cărți pe care nu le-am scris ?

Şi n-am putut familie să-njgheb.
Unde-s tîlharii, oare, să-i întreb ? . . .

Îmi vîjîie prin creieri vîrcolaci
Şi simt chemări, revolte de ortaci . . .

Cine-s tiranii nesătui ce sug
Sudoarea muncii celor de la jug ?

Şi sug puterea vieții din popor,
Ca-ntr-un Apocalips, ciudat decor ?

Strigați, martiri, cu mine toți în glas,
Revolta noastră ce ne-a mai rămas ! . . .

Căci va veni un timp cu flori de spini
Şi-o judecată pentru asasini ! . . .“

În urechea dreaptă, i-a pătruns ploaia care curge mereu, deşirată de vînt, măruntă, rece şi deasă . . . Capul se mişcă fără putere, cu fața şi şuvițele părului pline de noroi, doldora de apă.

Omul începe să horcăie, cutremurat de sughițuri seci . . . Răsuflarea i se îneacă.

În zvîrcolirea unui spasm disperat, în luptă cu ghearele morții, Mircea Boteanu se întoarce pe-o parte şi se prăbuşeşte în gol . . .

În iaz a gîlgîit o clipă apa, de parcă s-ar fi surpat malul nisipos şi desțelenit de-atîta umezeală . . . de-atîtea ploi . . .

A căzut cu trupul în apă, dar cu capul pe ridicătura de la marginea iazului . . .

Agonia păsării călătoare din iarbă nu se mai aude. Aripile ei nu se mai zbat, din zborul lor înfrînt, pentru cuceriri de spații înseninate. De-acum, în pliscul ei, s-a stins pe totdeauna nostalgia zărilor necunoscute.

Pe podul de fier, la cîteva sute de metri mai la vale, deasupra Şuşiţei, trece dinspre Mărăşeşti, cu un huruit nocturn de monstru metalic, un tren accelerat în goană spre Bucureşti, cu ferestrele vagoanelor spălăcite într-o lumină gălbuie, somnoroasă...

Undeva, departe, în satele din vecinătate, cocoşii a treia oară încep să cînte şi să plîngă, în scîncetul lor stins, sfîşietor, zorile albe de gheaţă care s-or ivi în curînd, din negurile nopţii cu năzuinţi înfrînte...

A doua zi, cu puţin înainte de răsăritul soarelui, un muncitor de la grădina de zarzavat dădu de un om închircit şi în nesimţire pe pietrişul mîlos din marginea micului iaz de lîngă roata de tras apă. Se apropie de el, îl luă de mîini şi-l tîrî afară de-i scoase trupul şi picioarele din apă. Apoi se aplecă asupra lui, îl zgudui de umeri puternic şi-i strigă :

— Omule, măi omule, trezeşte-te, scoală-te, cei cu tine ?

Dar omul nu se mişcă de loc.

Atunci muncitorul îi băgă o mînă la sîn, în dreptul inimii, şi lipi palma de pieptul omului necunoscut, să vadă dacă mai trăieşte. Pielea de la piept era rece, dar inima parcă mai zvîcnea încet...

Încă mai trăia...

Neştiind ce s-a întîmplat cu acest străin bărbos şi cu hainele rupte pe el, însîngerat şi zgîriat pe faţă şi pe mîini, muncitorul mai chemă în grabă pe un altul şi pe proprietarul grădinii de zarzavat la care lucrau ei tocmiţi cu vara, îl ridicară de acolo şi-l duseră cîteva sute de metri din acel loc pe marginea şoselei, aproape de cantonul care străjuieşte trecerea ei la ridicătura de nivel, peste linia ferată Mărăşeşti-Focşani. Poate să apară vreo căruţă să-l ducă la Mărăşeşti la spital...

Îl căutară de acte, îl scotociră prin toate buzunarele, dar nu găsiră nimic la el.

— Cine să fie zdrenţărosul ăsta, măi oameni buni ? Îi mai mult mort decît viu, spuse stăpînul grădinii de zarzavat...

— Ar trebui dezbrăcat de toate ţoalele astea ude de pe el şi schimbat cu alte primeneli uscate, rosti unul din

muncitori, uitîndu-se la omul de jos, ud de apă așa cum stătuse toată noaptea în marginea iazului, fiindu-i milă de cel nenorocit.

— Nu-i timp de-așa ceva ; dacă moare la noi aici, mai cade vreo belea pe capul nostru, zise stăpînul grădinii, înfricoșat de gîndul că străinul ar putea muri dintr-o clipă în alta și pînă la limpezirea faptului, el și oamenii de la el ar mai fi tîrîți la cercetări pe la jandarmerie și poliție . . .

Dar tocmai acum, un camion se ivește venind dinspre Panciu și, la un semn al grădinarului, se oprește în dreptul muribundului care era așezat pe iarbă pe muchia șanțului.

— Ce este ? Ce s-a întîmplat ? întreabă șoferul.

— Am găsit mai adineauri pe acest om, căzut pesemne astă-noapte în marginea iazului, și trebuie dus la un spital, spune grădinarul.

— Eu am drum spre Focșani. Pot să-l duc acolo. Dacă socotiți că-i bine, suiți-l în camion.

— E bine, e mai bine la Focșani decît cum ne gîndeam noi mai înainte, vorbi grădinarul care voise să-l ducă la Mărășești . . .

— Cum îl cheamă, știți ? mai întrebă șoferul.

— Nu știm nici noi cum îl cheamă ; n-are acte la el și l-am găsit în nesimțire, adăugă un muncitor.

— Hai, urcați-l iute că nu-i timp, dacă vrem să-i venim în ajutor, își dădu seama de situația gravă șoferul, privindu-l cu milă pe omul nenorocit.

Cei trei oameni deschiseră oblonul din spate și-l urcară pe muribund în camion, care o porni în goană să-și continue drumul la destinație spre Focșani . . .

În mai puțin de o jumătate de oră, necunoscutul în agonie, istovit de puteri, zgîlțîit de o puternică febră, fu transportat la Focșani și dat jos la poarta spitalului din acel oraș.

Portarul anunță personalul de gardă care vine în grabă, mai întîi o soră, apoi și doctorul de serviciu.

— Ce-i cu omul ăsta ? L-ai călcat cumva cu camionul, sau s-a bătut cu cineva de-i așa de zgîriat și însîngerat ? întrebă medicul pe șofer.

— Nu, nu l-am călcat, şi nu-i călcat de nici o maşină şi nici nu ne-am bătut.

— Atunci ce-i cu el ? se repezi medicul în şofer.

— Ce să fie, l-am luat de pe marginea şoselei, pe lîngă fosta fabrică de cherestea Tişiţa ; mi l-au dat oamenii de la grădina de zarzavat de acolo şi ei spuneau că l-au găsit în dimineaţa asta căzut în iazul de lîngă mal.

Dar medicul de gardă, tot neîncrezător, se adresă portarului :

— Gherasime, ia numărul acestui camion şi mi-l aduci scris la mine la cancelarie.

— Am înţeles, domnule doctor, răspunse portarul spitalului.

— Are vreun act la el ? se mai interesă medicul, grijuliu şi formalist.

— N-are nici un act, l-am găsit în nesimţire, adăugă şoferul.

— Măi omule, cine eşti ? Cum te cheamă ? îl zgîlţîie de umeri doctorul, aplecîndu-se asupra nefericitului de jos.

Mircea Boteanu deschise ochii mari, nedumeriţi de situaţia în care se afla, şi parcă înţelese întrebarea auzită din gura omului cu halat alb.

— Cum te cheamă ? mai repetă doctorul uitîndu-se în ochii lui.

— Mircea Boteanu sau... Napoleon Bonaparte...

— Domnule şofer, eşti un om cumsecade şi poţi pleca la treburile dumitale, vorbi medicul, apoi se întoarse către sora de gardă : Să vie repede targa, să-l ia pe acest om de aici şi să-l ducă în spital : să i se facă baie şi să fie imediat primenit.

— Bine, domnu' doctor.

— Pulsul, să-i văd pulsul şi desfaceţi-l la piept, mai adăugă medicul.

Se aplecă să-i asculte pulsul.

— Da, inima lui mai pulsează, mai bate încă ; cred că are să scape, de nu s-or ivi complicaţii, îşi dădu cu părerea doctorul. E tînăr încă, a fost rezistent, să fie pescuit din iaz în aşa hal...

Veni targa şi străinul fu dus de cei doi oameni în spital.

Viața încă s-a mai ținut de el, deși slabă, ca de un fir de păr. Și se mai ține de el, căci inima lui mai bate, mai zvîcnește, mai rezistă...

E ciudat și uimitor totodată. E în adevăr un mort înviat, unul din zecile de mii de morți înviați, cu scheletele rînjite în goană nebună, în luptele de astă-noapte, cînd norii negri de catran anunțau parcă spaima și fiorii unui cataclism universal...

Se ivesc poate de acum, o dată cu zorii din această dimineață, și pentru Mircea Boteanu, zorii speranțelor, cu începutul unei alte vieți... o viață nouă, mai dreaptă și mai umană.

Deci lupta continuă...

Nicorești, iulie-decembrie, 1930
Ediția a III-a revăzută,

Nicorești, iunie—septembrie, 1960.

CUPRINS

Partea întîia

LUPTELE DE APĂRARE

Partea a doua

NĂZUINȚI ÎNFRÎNTE

Lector: ALEXANDRA BENGESCU
Tehnoredactor: CORNEL CRISTESCU

Bun de tipar 29.III.1974. Apărut 1974. Comanda nr. 10.074. Tiraj: 11.600. Broșate. Coli de tipar 16,5.

Tiparul executat sub comanda nr. 40 la Intreprinderea poligrafică „Banat" Timișoara, Calea Aradului nr. 1/A. Republica Socialistă România.

LEI 7,50